

CAHİLİYYƏ CƏMİYYƏTİNİN
SİTAYİŞ ETDİYİ DİN

ADAMLIQ DİNİ

**Onlar cahiliyyət dövrünün hökmünümü
istəyirlər? Tam qənaət sahibi olan bir
camaat üçün Allahdan
daha yaxşı hökm verə bilən kimdir?!
(Maida surəsi 50)**

**HARUN YƏHYA
(ADNAN OKTAR)**

İnsanların çox hissəsini özləri fərqləndirəndə olmadıqları halda, təsiri altına almış batil bir din vardır. Bu, özünü açıq biruzə verməyən gizli bir dindir. Heç bir yazılı qaydası yoxdur. İnsanların hərəkət və davranışlarını, düşüncələrini təsiri altına alır. Bir çox insanlar fərqləndirəndə olmadan həyatları boyu bu batil dinin qaydalarını tətbiq edir, bu batil dinin əmr və qadağalarına görə yaşayırlar.

Bu batil dinin qanunları ilə yaşayan insanlardan soruşduqda: "Mən müsəlmanam", -və ya: "Mən xristianam", -deyə bilirlər. Dinsiz, hətta ateist də ola bilirlər. Lakin hər biri, əslində, bu gizli dinin mənsubudur.

Bu din başlanğıcda insanlara bütöv şəkil də təklif edilmir. İnsanlar bu batil dini dünyaya gəldiklərindən etibarən aldıkları təlqinlərin nəticəsində mənimsəyirlər. Buna görə, hərəkət, düşüncə, rəftar, hətta mimikalarının belə bu batil dindən qaynaqlandığını dərk etməzlər.

Bu batil din ona bağlananlara hədəf olaraq "adam olmağ"ı göstərir. "Adam olmaq" bu batil dinin dəyər mühakimələrini mənimsəmək, qaydalarını, qadağalarını və davranış formalarını tətbiq etmək, xarakter xüsusiyyətlərini üzərində daşımaq deməkdir. Cəmiyyətdə qəbul edilmək, mühakimə olunmamaq, müəyyən bir mövqeyə çatmaq üçün adam olmaq şərtidir.

Bu batil din "adam olmağ"ın dinidir. Biz də buna qısa olaraq "Adamlıq dini" adını veririk.

MÜƏLLİF HAQQINDA: Harun Yəhya təxəllüsündən istifadə edən Adnan Oktar 1956-cı ildə anadan olmuşdur. 1980-ci ildən bəri imani, elmi və siyasi mövzularda bir çox əsər yazmışdır. Bundan əlavə, müəllifin təkamülçülərin saxtakarlıqlarını, iddialarının əsassızlığını və darvinizmin qanlı ideologiyalarla olan qaranlıq əlaqələrini üzə çıxaran çox mühüm əsərləri var.

Müəllifin bütün əsərlərindəki ortaq hədəf Quranın təbliğini dünyaya çatdırmaq, beləliklə, insanları Allahın varlığı, birliyi və axirət kimi imani mövzular üzərində düşünməyə sövq etmək və inkarçı sistemlərin çürük təməllərini və batil fəlsəfələrini ifşa etməkdir. Belə ki, bu günə qədər 57 fərqli dilə tərcümə edilən 250-yə yaxın əsəri dünya səviyyəsində geniş oxucu kütləsi tərəfindən oxunur.

Harun Yəhya Külliyyatı, Allahın izniylə XXI əsrdə insanları Quranda tərif edilən rahatlıq və sülhə, düzgünlük və ədalətə, gözəllik və xoşbəxtliyə çatdırmağa vəsilə olacaqdır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ
رَسُولُ
مُحَمَّدٍ

Oxucuya

● Bu kitabda və digər işlərimizdə təkamül nəzəriyyəsinin süqutuna xüsusi bir yer ayrılmasının səbəbi bu nəzəriyyənin hər cür din əleyhdarı olan fəlsəfənin təməlini meydana gətirməsidir. Yaradılışı və dolayısı ilə Allahın varlığını inkar edən darvinizm 150 ildir ki, bir çox insanın imanını itirməsinə və ya şübhəyə düşməsinə səbəb olmuşdur. Buna görə də bu nəzəriyyənin yalan olduğunu gözlər önünə gətirmək əhəmiyyətli imani bir vəzifədir. Bu əhəmiyyətli xidmətin bütün insanlığa çatdırılması isə zəruridir. Bəzi oxucularımız ola bilər ki, yalnız bir kitabımızı oxumaq imkanı tapa bilər. Bu səbəblə, hər kitabımızda bu mövzuya xülasə də olsa yer ayrılması uyğun hesab edilmişdir.

● Qeyd edilməli başqa bir xüsusiyyət də bu kitabların məzmunu ilə əlaqədardır. Yazıçının bütün kitablarında imani mövzular Quran ayələri yönündə izah edilir və insanlar Allahın ayələrini öyrənməyə və yaşamağa dəvət edirlər. Allahın ayələri ilə əlaqədar bütün mövzular oxucuda heç bir şübhə və ya sual buraxmayacaq şəkildə açıqlanmışdır.

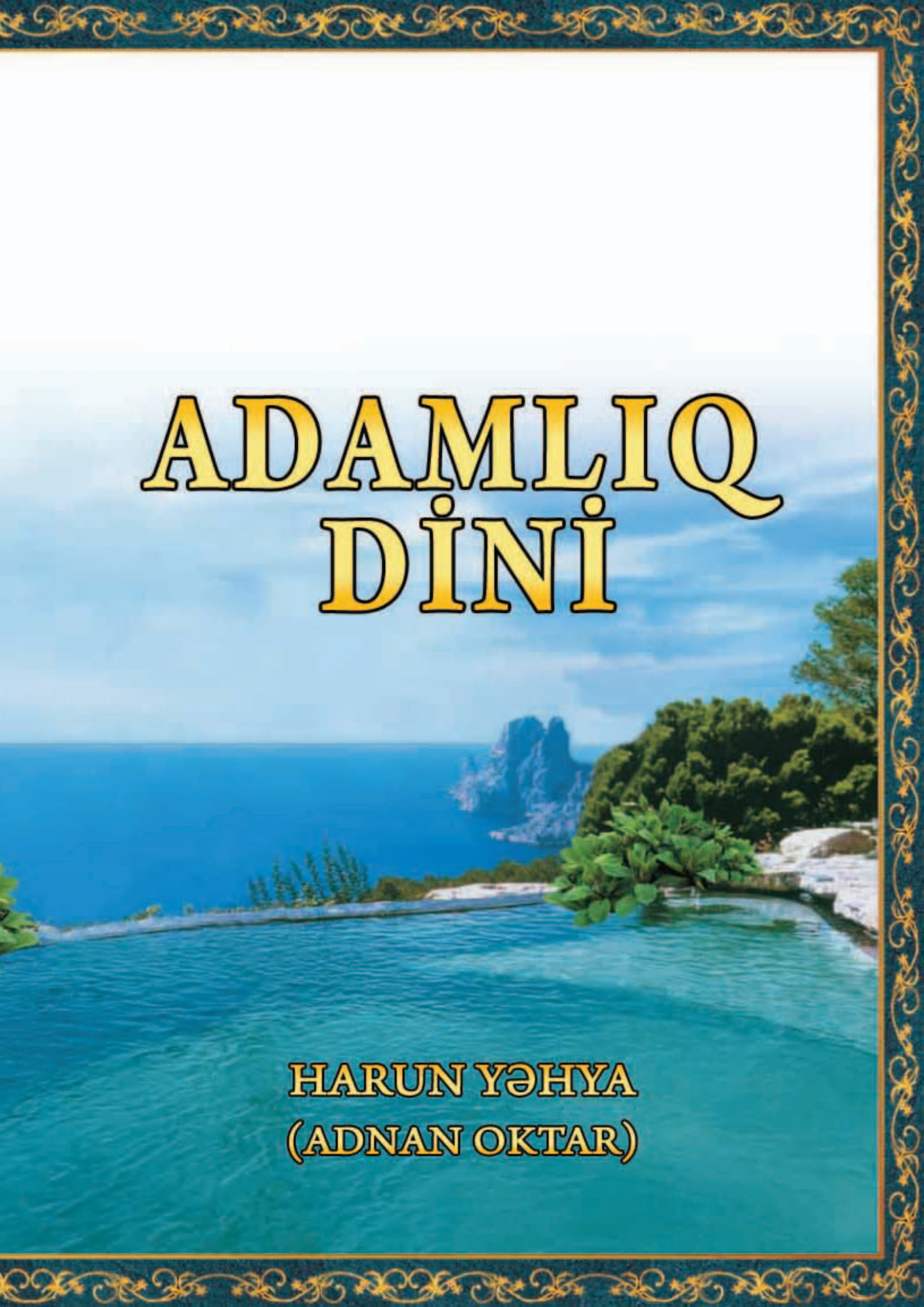
● Bu mövzuda istifadə edilən səmimi, sadə və səlis üslub isə kitabların hamı tərəfindən rahat başa düşülməsini təmin edir. Bu təsirli və sadə izah sayəsində kitablar «bir nəfəslə oxunan kitablar» ibarəsinə tam uyğun gəlir. Dini qəti şəkildə rədd edən insanlar belə bu kitablarda bildirilən həqiqətlərdən təsirlənir və yazılanların doğruluğunu inkar edə bilmirlər.

● Bu kitab və yazıçının digər əsərləri oxucular tərəfindən şəxsən oxuna biləcəyi kimi, qarşılıqlı söhbət mühiti şəklində də oxuna bilər. Bu kitablardan istifadə etmək istəyən bir qrup oxucunun kitabları bir yerdə oxumaları mövzu ilə əlaqədar öz təfəkkür və təcrübələrini də bir-birlərinə ötürmək baxımından faydalıdır.

● Bununla belə, yalnız Allahın razılığı üçün yazılan bu kitabların tanınmasında və oxunmasında iştirak etmək də böyük bir xidmətdir. Çünki yazıçının bütün kitablarında isbat və razı salıcı yön son dərəcə güclüdür. Bu səbəblə, dini izah etmək istəyənlər üçün ən təsirli üsul bu kitabların digər insanlar tərəfindən də oxunmasının təşviq edilməsidir.

● Kitablarda arxasına yazıçının digər əsərlərinin təqdimatının əhəmiyyətli səbəbləri vardır. Bu sayədə kitabı nəzərdən keçirən şəxs yuxarıda yazılan xüsusiyyətləri daşıyan və oxumaqdan xoşlandığını ümid etdiyimiz bu kitabla eyni xüsusiyyətlərə sahib daha bir çox əsərin olduğunu görəcək, imani və siyasi mövzularda faydalana biləcəyi zəngin bir qaynağın mövcudluğuna şahid olacaq.

● Bu əsərlərdə digər bəzilərdə görülməyən, yazıçının şəxsi qənaətlərinə və şübhəli qaynaqlara əsaslanan izahlara, müqəddəsata qarşı lazımi ədəb və hörmətə diqqət yetirilməyən üslublara, şübhəli və həmçinin incidici yazılara rast gələ bilməzsiniz.

ADAMLIQ DINI

HARUN YƏHYA
(ADNAN OKTAR)

ADAMLIQ DINI

HARUN YƏHYA
(ADNAN OKTAR)

Yazıçı və əsərləri haqqında

Harun Yəhya təxəllüsündən istifadə edən yazıçı Adnan Oktar 1956-cı ildə Ankarada anadan olmuşdur. İbtidai və orta təhsilini Ankarada almışdır. Daha sonra İstanbul Memar Sinan Universitetinin İncəsənət fakültəsində və İstanbul Universitetinin Fəlsəfə bölməsində təhsil almışdır. 1980-ci illərdən bu yana imani, elmi və siyasi mövzularda bir çox əsər hazırlamışdır. Bununla yanaşı, yazıcının təkamülçülərin saxtakarlıqlarını, iddialarının əsassızlığını və darvinizmin qanlı ideologiyalarla olan qaranlıq əlaqələrini ortaya qoyan çox əhəmiyyətli əsərləri vardır.

Harun Yəhyanın əsərləri təxminən 30.000 şəklin olduğu cəmi 45.000 səhifəlik külliyyatdır və bu külliyyat 60 fərqli dilə tərcümə edilmişdir.

Yazıcının təxəllüsü inkarçı düşüncəyə qarşı mübarizə aparan iki peyğəmbərin xatirəsinə hörmət olaraq adlarını yad etmək üçün Harun və Yəhya adlarından götürülmüşdür. Yazıçı tərəfindən kitabların üz qabığında Rəsulullahın möhürünün olmasının simvolik mənası isə kitabların məzmunu ilə əlaqədardır. Bu möhür Qurani-kərimin Allahın son kitabı və son sözü, Peyğəmbərimizin (s.ə.v.) xatəmül-ənbiya olduğunun rəmzidir. Yazıçı bütün yayımlarında Qurani və Rəsulullahın sünnəsini özünə rəhbər etmişdir. Bu surətlə, inkarçı düşüncə sistemlərinin bütün təməl iddialarını bir-bir ortadan qaldırmağı və dinə qarşı yönələn etirazları tam susduracaq «son söz»ü söyləməyi hədəfləmişdir. Böyük hikmət və kamal sahibi olan Rəsulullahın möhürü bu son sözü söyləmək niyyətinin duası olaraq istifadə edilmişdir.

Yazıcının bütün işlərindəki ortaq hədəf Quranın təbliğini dünyaya çatdırmaq, beləliklə, insanları Allahın varlığı, birliyi və axirət kimi təməl imani mövzular üzərində düşünməyə sövq etmək və inkarçı sistemlərin əsassız təməllərini və azğın tətbiqlərini gözlər önünə çəkməkdir.

Necə ki, Harun Yəhyanın əsərləri Hindistandan Amerikaya, İngiltərədən İndoneziyaya, Polşadan Bosniya-Herseqovinaya, İspaniyadan Braziliyaya, Malayziyadan İtaliyaya, Fransadan Bolqarıstana və Rusiyaya qədər dünyanın əlavə bir çox ölkəsində sevilərək oxunur. İngilis, fransız, alman, italyan, ispan, portuqal, urdu, ərəb, alban, rus, boşnaq, uyğur, İndoneziya, Malay, benqal, serb,

bolqar, Çin, Danimarka və İsveç dili kimi bir çox dilə tərcümə edilən əsərlər xaricdə geniş oxucu kütləsi tərəfindən izlənilir.

Dünyanın dörd tərəfində fəvqəladə təqdir toplayan bu əsərlər bir çox insanın iman etməsinə, bir çoxunun da imanında dərinləşməsinə vəsilə olur. Kitablari oxuyub araşdıran hər kəs bu əsərlərdəki hikmətli, dolğun, asan aydın olan və səmimi üslubun, ağıllı və elmi yanaşmanın fərqlində olar. Bu əsərlər sürətli təsir etmə, qəti nəticə vermə, etiraz və təkzib edilə bilinməyən xüsusiyyətləri daşıyır. Bu əsərləri oxuyan və üzərində ciddi şəkildə düşünən insanların artıq materialist fəlsəfəni, ateizmi və digər azğın görüş və fəlsəfələrin heç birini səmimi olaraq müdafiə etmələri mümkün deyil. Bundan sonra müdafiə etsələr də, ancaq romantik inadla müdafiə edəcəklər. Çünki fikri dayaqları aradan götürülmüşdür. Dövrümüzdəki bütün inkarçı cərəyanlar Harun Yəhya külliyyatı qarşısında fikirlə məğlub olmuşlar.

Şübhəsiz, bu xüsusiyyətlər Quranın hikmət və ifadə təsirliliyindən qaynaqlanır. Yazıçı bu əsərlərə görə öyünmür, yalnız Allahın hidayətinə vəsilə olmağa niyyət etmişdir. Bundan başqa, bu əsərlərin çap və nəşrində hər hansı bir maddi qazanc hədəflənməmişdir.

Bu həqiqətlər göz önünə gətirildikdə insanların görmədiklərini görmələrini təmin edən, hidayətlərinə vəsilə olan bu əsərlərin oxunmasını təşviq etməyin də çox əhəmiyyətli xidmət olduğu ortaya çıxır.

Bu qiymətli əsərləri tanıtməyin yerinə insanların zehinlərini bulandıran, fikri qarışıqlıq meydana gətirən, şübhə və tərəddüdləri aparmaq və imanı qurtarmaq üçün güclü və iti təsiri olmadığı ümumi təcrübə ilə sabit olan kitablari yaymaq isə əmək və zaman itkisinə səbəb olar. İmanı qurtarmaq məqsədindən çox yazıçının ədəbi gücünü vurğulamağa yönələn əsərlərdə bu təsirin əldə edilə bilməyəcəyi məlumdur. Bu mövzuda şübhəsi olanlar varsa, Harun Yəhyanın əsərlərinin tək məqsədinin dinsizliyi yox etmək və Quran əxlaqını yaymaq olduğunu, bu xidmətdəki təsir, müvəffəqiyyət və səmimiyyətin açıq şəkildə göründüyünü oxucuların ümumi qənaətindən anlaya bilərlər.

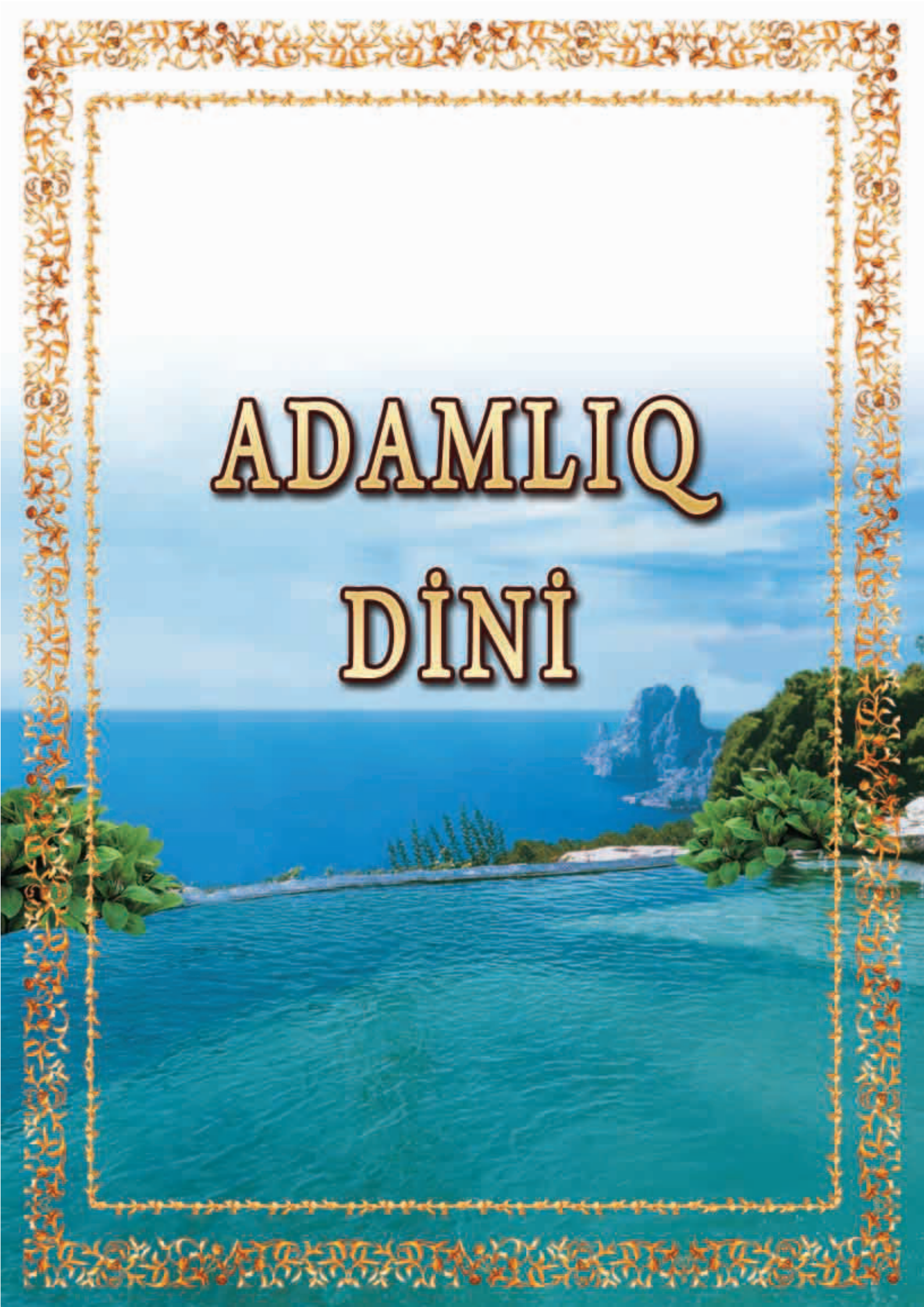
Bilmək lazımdır ki, dünyadakı zülm və qarışıqlıqların, müsəlmanların çəkdiyi əziyyətlərin təməl səbəbi dinsizliyin fikri hakimiyyətidir. Bunlardan xilas olmağın yolu isə dinsizliyin fikirlə məğlub edilməsi, iman həqiqətlərinin ortaya qoyulması və Quran əxlaqının insanların qavrayıb yaşaya biləcəkləri şəkildə izah edilməsidir. Dünyanın gündən-günə daha çox büründüyü zülm, fəsad və qarışıqlıq mühiti diqqətə alındığında bu xidmətin mümkün qədər sürətli və təsirli şəkildə edilməsinin lazım olduğu aydındır. Əks halda çox gec ola bilər.

Bu əhəmiyyətli xidmətdə öndərliyi üzərinə götürən Harun Yəhya külliyyatı Allahın izni ilə 21-ci əsrdə dünya insanlarını Quranda təsvir edilən hüsur, sülh, düzgünlük, ədalət, gözəllik və xoşbəxtliyə daşımağa vəsilə olacaq.

MÜNDƏRİCAT

Giriş	11
Haqq dinə qarşı olan adamlıq dini.....	13
Adam olmaq	15
Adamlıq dini mənsublarının psixologiyası və davranış tərzı	19
1- Süni münasibət və davranışlar.....	20
2- Danışiq pozuntusu.....	30
3- Lağ etmək	38
4- Laqeydlik	39
5- Zalımlıq.....	41
6- Əsəbiləşdirmək üsulları.....	43
7- Yeni fikirlərə və tənqidə qarşı olmaq.....	46
8- Qonaqlara münasibət.....	47
9- Adamlıq dinində yaşlılıq psixologiyası.....	49
10- Adamlıq dinində ayrı-seçkilik.....	51
11- Adamlıq dinində dost seçmə meyarları.....	53
12- Öz mənfəətini axtarmaq.....	55
13- Yaltaqlıq	59

14- Adamlıq dinində dalaşqan üslub.....	61
15- Cavanlıq psixologiyası	62
16- Qurana uyğun olmayan hörmət anlayışı.....	63
 Adamlıq dinində məktəbli psixologiyası.....	66
 Adamlıq dinində eşqbazlıq psixologiyası.....	71
 Adamlıq dinində evlilik psixologiyası.....	78
Toy psixologiyası.....	80
Evlilikdən sonra	82
 Adamlıq dinində qadın psixologiyası.....	86
Kokona xarakteri	92
 Adamlıq dinində iş psixologiyası.....	104
 Adamlıq dinindəki yanlış İslam anlayışı	111
Batil dindən qopub-ayrılmaq	124
 Nəticə	129
 Təkamül yalanı	133

ADAMLIQ DINI

Giriş

İnsanların çoxunu fərqləndirən öz təsiri altına salmış batil bir din vardır. Bu, özünü birüzə verməyən, gizli bir dindir. Heç bir yazılmış qaydası yoxdur. Adı da yoxdur. Lakin insanların hərəkət və davranışlarını, düşüncələrini təsiri altına salır. İnsanların çoxu fərqləndirən olmadan həyatları boyu bu dinin qaydalarını tətbiq edir, bu dinin əmr və qadağalarına görə yaşayırlar. Bu batil din İslam, Xristianlıq və ya Yəhudilik deyil. Bu batil dinin qanunları ilə yaşayan insanlardan soruşduqda, bəlkə: “Mən müsəlmanam”, -və ya: “Mən xristianam”, -deyə bilərlər. Bəziləri də dinsiz, hətta ateist də ola bilərlər. Lakin hər biri, əslində, bu gizli dinin mənsubudur.

Bu batil din başlanğıcda insanlara bir din kimi tanındılmır. İnsanlar bu dini dünyaya gəldiklərindən etibarən aldıkları təlqinlər nəticəsində mənimsəyirlər. Buna görə də hərəkət, düşüncə, hətta mimikalarının belə bu dindən qaynaqlandığını düşünməzlər.

Bu batil din ona bağlananlara ilk olaraq “adam olmağı” öyrədir. “Adam olmaq” bu dinin dəyər və mühakimələrini mənimsəmək, qaydalarını və davranış tərzini yerinə yetirmək, xarakterinə yiyələnmək deməkdir. Cəmiyyət tərəfindən qəbul edilmək, mühakimə olunmamaq, müəyyən bir mövqe qazanmaq üçün adam olmaq vacibdir. Biz bu dinə qısa olaraq “Adamlıq dini” adını veririk. Adamlıq dini insanları səmimiyyətsizliyə, süni və məcburi davranış tərzinə sürükləyir. Bu batil dinə tabe olan insanların çoxusu olduqları kimi rahat və təbii davranma bilmirlər. Yaşadıqları mühitə uyğun olduğunu düşündükləri davranış və danışmaq tərzindən, mimikalardan istifadə edir, hər rola girə bilirlər. Və buna rəğmən özlərinin son dərəcə təbii və normal həyat yaşadıqlarını zənn edirlər.

Bu batil sistem, nəticədə, özünə belə səmimi ola bilməyən, saxta

ADAMLIQ DINI

şəxsiyyətə malik olan insan modellərini ortaya çıxarır. Hər cəhətdən çətin olan şeytani bir dinin cəmiyyətin bütün təbəqələrini təsiri altına salmasının ən mühüm səbəbi yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, adının olmamasıdır. Bu şeytani dinin mənsubları dinlərini mühakimə etməyi, tərk etməyi, ya da dəyişdirməyi ağıllarının ucundan belə keçirmirlər. Çünki yaşadıkları sistemin bir din olduğundan xəbərsizdirlər. Təbii olduqları sistemi həyatın həqiqətləri, dəyişilməyən qaydaları olaraq görməyi də bir fəzilət zənn edirlər.

İnsan yaşadığı bu halı tərk etmədikcə, adamlıq dinindən qopub ayrılmaqca İslamı əsl mənasilə qavraya və yaşaya bilməz. Çünki İslamın əsas şərtlərindən biri səmimiyyət və təbiilikdir. İnsanın İslamı yaşaması və bilavasitə əsl xoşbəxtliyi tapması ancaq Allaha, özünə və digər insanlara qarşı son dərəcə səmimi olması ilə mümkün ola bilər. İman ancaq səmimiyyətin üzərinə qurulur. Adamlıq dininin təsirindən xilas olmaq üçün isə, əvvəlcə, bu şeytani dini təsvir etmək lazımdır. Bu kitabın məqsədi də budur. Növbəti səhifələrdə adamlıq dininin xüsusiyyətlərini təfərrüatı ilə araşdıracağıq.

Oxucudan istənilən bu batil dinin xüsusiyyətlərini araşdırarkən özünü nəzərdən keçirməsidir. Çünki hər nə qədər qəbul etmək istəməsə də, adamlıq dininin hər kəsin üzərində müəyyən bir təsiri olur. İnsan həyatının hər anına müdaxilə edən bu dindən xilas olmaq üçün, əvvəlcə, diqqət və səmimiyyət lazımdır.

Haqq dinə qarşı olan adamlıq dini

Peyğəmbərimiz (s.ə.v.) “Din nədir?” sualına cavab olaraq: “Getdiyiniz yoldur”, -cavabını vermişdir. Bu cavab mövzunu ən hikmətli şəkildə nəticələndirir. Din insan və cəmiyyətin bütün dəyərlərini, əxlaqını, həyat tərzini ehtiva edir. Məsələn, “Yusif” surəsinin 76-cı ayəsindəki “din” sözü bu mənadaadır:

(Yusif doğma) qardaşının yükündən əvvəl onların yüklərini axtarmağa başladı, sonra su qabını qardaşının yükündən çıxartdı. Biz Yusifə belə bir tədbir öyrətdik. Yoxsa padşahın dininə görə, o, qardaşını tutub öz yanında saxlaya bilməzdi. Allahın istədiyi isə müstəsnaadır. Biz istədiyimiz kimsəni dərəcələrlə yüksəldərik. Hər biləndən üstün bir bilən də vardır! (Yusif surəsi, 76)

Quranda inkar edənlərin də bir dinə mənsub olduqları müxtəlif ayələrdə xəbər verilir. Məsələn, firon hz. Musa haqqında qövmünə belə demişdir:

Firon dedi: “Buraxın məni Musanı öldürüm, qoy o da Rəbbini çağırınsın. Doğrusu, mən onun sizin dininizi dəyişdirəcəyindən və yer üzündə fitnə-fəsad törədəcəyindən qorxuram”. (Mömin surəsi, 26)

Başqa ayələrdə də kafirlərin rəsulların gətirdiyi haqq dinə qarşı batil dinlərinə bağlılıqları belə izah edilir:

Onlar öz içərilərindən özlərinə qorxudan bir peyğəmbər gəlməsinə təəccüb etdilər və kafirlər belə dedilər: “Bu, yalançı bir sehrbazdır! Əcaba, o, tanrıların hamısını bir tanrımı edir? Bu, doğrudan da, çox təəccüblü bir şeydir. Onların əyanları çıxıb gedərək belə dedilər: “Gedin öz tanrılarınıza möhkəm olun.

ADAMLIQ DINI

**İstənilən şey budur. Biz bunu sonuncu dində də eşitməmişik.
Bu ancaq bir uydurmadır. (Sad surəsi, 4-7)**

Yazılanlardan aydın olduğu kimi, hər insanın bir dini vardır. Allahın dininə tabe olmayanlar, hətta özünü ateist olaraq adlandıranlar belə, əslində, dinsiz deyildirlər, batil bir dinin mənsubudurlar. Bu dinlərin bir qismi müasir dövrdə din olaraq tanınmaya bilər. Ancaq Quranda ifadə edildiyi kimi, hamısı bir dindir. Məsələn, marksizm də batil dindir, çünki bu ideologiya bir qisim insanların getdikləri yoldur. Marksistlər Marksın ortaya qoyduğu düşüncə sistemini mənimsəmiş, onun düşüncə tərzini qəbul etmişlər. Dünyanı onun qoyduğu meyarlara görə qiymətləndirirlər. Necə var olduqlarını və ölümün nə olduğunu da Marksın (və Engelsin) elmdən kənar məntiqlərinə əsaslanaraq açıqlayırlar. Qısacası marksizmə inanır, həyatlarını ona görə yaşayır və hadisələri ona görə qiymətləndirirlər.

Marksizm yalnız bir nümunədir. Ona bənzər yüzlərlə fərqli din (yəni fəlsəfə, düşüncə sistemi və s.) ola bilər. Marksizmə tamamilə zidd olan ideologiyalar da dindir. Təbii ki, bütün bu dinlər batil dinlərdir və əsasən də insanları Allahın yolundan azdırmaq məqsədilə ortaya çıxmışdır.

Burada ən mühüm nöqtə budur: dünyada ideologiyası, fəlsəfəsi nə olursa olsun, haqq dindən uzaqlaşmış insanların tabe olduqları yeganə batil bir din vardır. Bu din də girişdə qeyd etdiyimiz və ana xətlərini vurğuladığımız “adamlıq dini”dir. Və şeytanın insanları haqq dindən azdırmaq və uzaqlaşdırmaq üçün istifadə etdiyi ən hiyləgər və ən təsirli silahlarından biridir.

ADAM OLMAQ!

“Sən birinci adam ol!”

“Adam olsaydın, bunlar başımıza gəlməzdi!”

Bu sözləri həyatımız boyu dəfələrlə eşitmişik. Xüsusilə də gənclik illərində böyüklərimizin istəmədikləri, bəyənmədikləri bir şeyi söylədiyimizdə və ya etdiyimizdə...

Bu sözü istifadə edən insan üçün “adam olmaq” hər şeydən önəmlidir. “Adam olmaq” cəmiyyət tərəfindən qəbul olunmuş bir anlayışa, mədəniyyətə, davranışa sahib olmaq, müəyyən sifətləri üzərində daşımaqdır. Bu dəyərlər sistemi forma və qaydaları ilə cəmiyyətin böyük əksəriyyəti tərəfindən qəbul edilir və tətbiq olunur. Bu qaydaların haradan meydana gəldiyi, nə dərəcədə doğru olduğu isə müzakirə edilmir və yanlışları mühakimə olunmur. Çünki cəmiyyətin böyük əksəriyyəti tərəfindən qəbul edilən bu sistemi sorğulamaq və ona zidd olmaq geniş bir kütlənin hədəfi olmaq təhlükəsi deməkdir.

Doğru olduğuna qəti şəkildə inanılan bu sistem yalnız müəyyən cəmiyyətlərə xas bir xüsusiyyət olaraq qiymətləndirilməməlidir. Bu sistem istər şərqdə, istərsə də qərbdə hər növ mədəniyyətin olduğu mühitdə özünəxas bir inanc sistemi olaraq varlığını davam etdirir. Qadağa və tövsiyələri ilə sanki öz başına, müstəqil bir din -adam olmağın dini- halında tətbiq olunur: “Adamlıq dini”.

“Adam olmaq” müsəlman olmaqdan, Allaha inanmaqdan, gözəl əxlaqlı olmaqdan, hətta insan olmaqdan ayrı bir anlayışdır. Allahın Quranda bildirdiyi davranış və əxlaqın bu dində qətiyyən yeri yoxdur. Onsuz da adamlıq dini Quran əxlaqının əsl mənasında yaşanmadığı

ADAMLIQ DINI

mühitlərdə meydana gəlir və inkişaf edir. Cəmiyyətdə, xüsusilə diqqət mərkəzində olan kəslər adamlıq dinini çox yaxşı öyrənən və yaşayan kəslərdir.

Burada Quranda tövsiyə edilən əsas əxlaq prinsiplərini və adamlıq dininin bunlara tamamilə zidd olan səhv məntiqini vurğulamaqda fayda vardır. Quranda bütün insanların Allaha qarşı məsul olduğu bildirilir. Buna görə, insan yalnız Allahı razı etməklə məsuldur və başqa insanların təqdiri, ya da razılığı üçün çalışmamalıdır. Quran əxlaqını yaşayan mömin **“Məgər Allah Öz bəndəsinə kifayət deyilmi?! Onlar isə səni Ondan qeyriləri ilə qorxudurlar. (Zumər surəsi, 36)”** və yol göstərici və yardımçı olaraq **“Rəbbinin sənə bir rəhbər, bir mədədkar olması kifayət edər! (Furqan surəsi, 31)”** ayələrinə görə düşünür və yaşayır. Bütün həyatı Rəbbimizi razı etmək məqsədinə yönəlmişdir. Dinin əsası da budur. Quranda hz. İbrahimdən bu günə qədər gələn haqq dinin xüsusiyyətinin bütün həyatın Allaha həsr edilməsi olduğu xəbər verilir. Bir ayədə belə buyurulur:

De: “Şübhəsiz, Rəbbin məni doğru yola, həqiqi dinə, batildən haqqa tapınan və müşriklərdən olmayan İbrahimin dininə yönəltdi!” De: “Mənim namazım da, ibadətim də, həyatım və ölümüm də aləmlərin Rəbbi Allah üçündür! (Ənam surəsi, 161-162)

İnsanın həyatdakı əsas məqsədinin Allahın razılığı olması, digər insanlarla olan əlaqələrini də, şübhəsiz, kökündən dəyişdirir. Biraz əvvəl ifadə etdiyimiz kimi, insanın digər insanlara qarşı müstəqil bir məsuliyyəti yoxdur. Amma Allah digər insanlara qarşı necə münasibət göstərməyin lazım olduğunu Quranda bildirmişdir. Allaha qarşı duyulan məsuliyyət digər insanlara qarşı da ən şəfqətli, ən mərhəmətli, ən ədalətli, ən dürüst davranışı təmin edir. Ayələrdə möminlərin bu dünyagörüşü belə təsvir edilir:

Onlar elə kimsələrdirlər ki, verdikləri sözü yerinə yetirər və dəhşətli gündən qorxarlar. Onlar öz iştahaları çəkdiyi halda, yeməyi yoxsula, yetimə və əsirə yedirərlər. “Biz sizi ancaq Allah rızasından ötrü yedirdirik. Biz sizdən nə bir mükafat, nə də bir təşəkkür istəyirik. Həqiqətən, biz Rəbbimizdən, çox sərt, çətin gündən qorxuruq!” (İnsan surəsi, 7-10)

Ayələrdən də aydın olduğu kimi, möminlərin digər insanlardan

qarşılıq gözləmək kimi bir davranışları yoxdur. Bu, möminə çox güclü və möhkəm bir xarakter qazandırır. Mömin hər mühitdə doğru olanı, yəni Allahın əmrlərini yerinə yetirir. Nə kimsədən təqdir gözləyir, nə də kimsədən çəkinir. Yalnız Allahın razılığını istəyir. Necə ki, Allah Quranda möminləri **“qınayıcının qınamasından qorxmayanlar. (Maidə surəsi, 54)”** olaraq adlandırır. Bu səbəblə, möminin hadisələr və insanlar qarşısında xarakteri və davranışı heç bir şəkildə dəyişmir. Nə özünə verilən vəzifəyə görə öyünür, nə də çətinliyə görə ümitsizliyə qapılır. Quranda möminlərin bu sabit xarakterinə tez-tez diqqət çəkilir, mal-mülkə sahib olduqları zamankı davranışları ilə çətinlik və yoxsulluq içindəki davranışlarının eyni olduğu ayələrdə bildirilir. Çünki mömin özünə verilən hər cür nemət (mülk, iqtidar, vəzifə və s.) və ya çətinliyin (insanlar tərəfindən qınanmaq, zülmə uğramaq, yoxsul qalmaq, həbs edilmək və s.) Allahdan gəldiyinin və bütün bunların sınanmaq üçün yaradılmış imtahan olduğunun şüurundadır.

Buna qarşılıq adamlıq dini Allahı lazımi kimi təqdir etməyən, Allahın razılığı yerinə insanların razılığını qazanmağa çalışan, axirət həyatı yerinə dünyadan mədət uman insanların dinidir. Bu şeytani dində insanlar bir-birlərinə qarşı məsul olduqlarını düşünürlər. Digər insanları razı salmaq, digər insanların razılığını qazanmaq, cəmiyyətdə müəyyən mövqe qazanmaq həyatlarının ən vacib məqsədidir.

Buna görə də möminlərin əksinə, adamlıq dininin mənsubları hadisələr və insanlara görə dəyişən xarakterə malik olurlar. Başqa ifadə ilə desək, adamlıq dini “uyğunlaşma” dinidir. Yerinə, zamanına, adamına görə davranış, baxış və səs formalarını tələb edir. Səmimiyyət və təbiilik bu batil dində yeri olmayan anlayışlardır. Bu batil inanca görə, insanlar cinsinə, yaşına, hadisələrə, malik olduqları “mövqe”yə görə davranmalıdırlar.

Qadınlar cəmiyyətin özləri üçün qoyduğu qaydalarla yaşamalı, kişilər və uşaqlar da özlərinə verilən rolları oynamalıdırlar. Əgər şagirddirsə, adamlıq dini qaydaları şagirdin özünü necə aparmasını tələb edirsə, elə də davranmalıdır. Məmur, həkim, müəllim və işçi üçün də eyni qaydalar tətbiq edilir. Adamlıq dininin mənsubları yaşadıkları cəmiyyətdə sahib olduqları mövqeyi özlərində şəxsiyyət kimi formalaşdırır və bu şəxsiyyətin tələb etdiyi kimi davranırlar. Halbuki, möminin şəxsiyyətini inancı şəkilləndirir, əvvəldə də ifadə etdiyimiz kimi, cəmiyyətin özünə olan münasibəti, olduğu mövqe bu şəxsə heç bir təsir göstərmir.

Adamlıq dininin yaşandığı cəmiyyətdə yaşayan insana bu əxlaq və şəxsiyyət avtomatik olaraq yerləşir və bu batil dinin qaydaları dərhal

ADAMLIQ DINI

tətbiq olunmağa başlayır. Cəmiyyətdə etibarlı şəxs olmağın, üstün olmağın yolları bu davranışlardan keçir.

Növbəti səhifələrdə adamlıq dininin mühitə, yaşa, ictimai və mədəni vəziyyətinə, cinsinə görə insanlara öyrədilən davranış və danışiq formalarını, psixologiyalarını araşdıracağıq. Bu həyat tərzinin Quran əxlaqına zidd olduğunu ayələri oxuduqca görəcəyik. Bu şəkildə, şeytanın batil dinlərindən biri olan “adamlıq dini”nin İslamdan uzaq bir insana həyatının hər dövründə necə hökm etdiyi ortaya çıxacaq.

Adamlıq dininə görə adam olmaq (Cənab Adnan Oktarın “Kanal 35”-dəki (İzmir) canlı reportajı, 2009-cu il 18 yanvar)

ADNAN OKTAR: Adamlıq dini insanlar arasında vardır. Məsələn: “O, adam kimi adamdır”, -deyirlər; baxırsınız ki, hərəkətləri son dərəcə sünidir, danışığı, mimikaları aktyor kimidir. İnsanı utandıracaq qədər sünidir, danışığı sünidir, üslubu sünidir, yəni səmimi deyildir. Bunlarla əlaqədar yüzlərlə mimika, yüzlərlə üslub vardır. Məsələn, biri gəlir: “Neçə vaxtdı sizi gözləyirdik, haralarda idiniz?” -deyərək, çox süni üslubdan istifadə edir. Halbuki, insana səmimi olaraq çox darıxdığını, çox sevdiyini söyləyə bilər, yəni çox açıq şəkildə söyləyər. Oradakı süniliyə nə ehtiyac var? Bu, adamlıq dinidir, mən bunu izah edirəm.

Sünilik insanı yorur. Təbiilik çox gözəldir, səmimiyyət çox gözəldir, səmimi sevmək çox gözəldir, səmimi ifadələr çox gözəldir. Onun üçün Allah: “Səmimi olan qullarım xilas olar”, -deyir, şeytandan Allaha sığınırım. Səmimiyyətin zövqü ilə süniliyin arasında müsəlman seçim etsə, Quranda bir hökm olmasa belə, insan dərhal təbii olanı seçər. Çünki təbii insan çox gözəldir, təbii bir qadın hara, süni bir qadın hara, elə deyilmi?

ADAMLIQ DININDƏKİ ORTAQ PSIXOLOGİYA VƏ DAVRANIŞ FORMALARI

Adamlıq dininin həyat fəlsəfəsi və qaydaları Quran əxlaqına tamamilə zidd olan batil bir inancdan qaynaqlanır. Bu şeytani inanc insanın bütün həyatına hakim olan, cəmiyyətdə də təbii görünən bir düşüncə tərzidir. Quranın bir çox yerində pis əxlaq modeli olaraq təsvir edilən davranış və hərəkətlər adamlıq dinini yaşayan kəslər tərəfindən çox vaxt üstünlük olaraq qəbul edilir.

Bu batil din qaydaların hakim olduğu bir həyat tərzidir. Cəmiyyət böyük qismi atalarından miras qalmış bəzi qaydalara sahibdir. Bu qaydalar isə: **“Biz atalarımızı bir din üzərində gördük və biz də onların ardınca getməkdəyik!” – dedilər. (Zuxruf surəsi, 23)**” -deyən inkarçı cəmiyyətlərə bənzər şəkildə, sanki ilahi bir hökm kimi qorunur.

Bu qaydalardan kənara çıxmaq elə də asan olmur. Yemək mədəniyyətindən, yatmaq vaxtlarına, sevgi və hörmət göstərmək tərzindən, dost seçiminə, qonaq qəbul etmə qaydasına qədər, həmişə daha əvvəldən təyin olunmuş qaydalara görə yaşayırlar. Bu batil dini seçən hər adam cəmiyyətin böyük əksəriyyəti tərəfindən qəbul edilən ortaq bir üslubu və davranışı mənimsəmək məcburiyyətindədir. Hətta bu davranışları ustalıqla icra etmələri bir üstünlük olaraq qəbul edilir. Seçimlər Allahın razılığına görə deyil, adamlıq dininin qoyduğu haqq olmayan ölçülərə görə edilir. Bu düzgün olmayan yanlış anlayış adamlıq dininə tabe olanlarda xarakter və davranış pozuntularına səbəb olur. Aşağıda bunların ən çox nəzərə çarpanlarını əsas başlıqlarla araşdıracağıq.

1- Süni münasibət və davranışlar

İslam dinindəki təbiilik və səmimiyyət əvəzinə adamlıq dinində səmimiyyətdən tamamilə uzaq, hər biri xüsusi olaraq seçilən və zamanla xarakterin bir hissəsinə çevrilən süni münasibət və davranışlar vardır.

Adamlıq dininə mənsub olan insan səhv düşüncənin nəticəsi olan bu süni hərəkət və mimikaları, səmimiyyətsiz üslubu ilə ilk baxışda özünü biruzə verir. Bu süni hərəkət və davranışların hər biri diqqəti cəlb etmək, özünü göstərmək, mənfəət güdmək və s. kimi müəyyən məqsədlərə üçün istifadə edilir.

Eyham vurmaq

Adamlıq dinində hisslərin çox vaxt danışmaq yolu ilə deyil, baxış və davranışlarla ifadə edilməsi əsasdır. Bunun səbəbi, insanın keçirdiyi bir çox duyğunu açıq şəkildə bildirməyi qüruruna sığışdırmamasıdır. Buna görə, duyğularını eyhamlı hərəkət və davranışlarla bildirir. Bu davranış pozuntuları adamlıq dini mənsublarının əsas şəxsiyyət tərzini təşkil edir. Əsəbiləşmək, qısqanmaq, etinasızlıq, heyranlıq kimi hisslər bəzən belə hərəkətlərlə ətrafa bildirilir.

Əsəbiləşdikdə qapıları çırparaq bağlamaq, əsəbiləşdiyini biruzə verəcək baxışlarla baxmaq, cavab vermədən yoluna davam etmək, əsəbiləşdiyini bildirmək üçün səs tonunu mümkün olduğu qədər azaltmaq adamlıq dini insanının ətrafındakılara göstərdiyi davranışların bəziləridir. Ümumiyyətlə, açıq və səmimi bir üslub yerinə eyhamlı bildirişlər seçilir.

İslam dinindəki əsilzadəliyin yerinə adamlıq dinində davranışlarda bəsitlik hakimdir. Dostlar arasındakı mübahisədə əsəbiləşib üzünü çevirmək, susub danışmamaq, qapını çırparaq çıxmaq, birdən-birə arxasını çevirib insanlardan uzaqlaşmaq, üzünü turşutmaq və bunu müəyyən bir müddət davam etdirmək kimi səssiz etirazlar, gülünəcək şeylərə qəsdən gülməmək, soruşulan suallara eşitdiyi halda cavab verməmək və ya səhv cavablar verib qarşı tərəfi bezdirmək kimi bəsit və bayağı hərəkətlər bunlardan bir neçəsidir.

Üstünlük etmək və alçaltmaq

Adamlıq dininin mənsubları gün ərzində davamlı olaraq bir-birlərinə qarşı üstünlük etməyə, dayanmadan qarşı tərəfi alçaltmağa çalışırlar. Çünki ancaq qarşı tərəfi əzdikləri təqdirdə yüksələcəklərini düşünürlər.

Əsəbi görünmək, çox məşğul və özünü kiminsə hərəkətinə dözə bilmirmiş kimi göstərmək iş yerinin sahibi və ya yuxarı vəzifədəki şəxslər

tərəfindən öz işçilərinə, əmrində işləyənlərə qarşı edilir. Qarşı tərəfi adam yerinə qoymadığını bildirən hərəkətlər etmək də adamlıq dinində məqbul sayılır. Bir neçə nəfərin yanında danışarkən yalnız müəyyən şəxslərə xitab edərək, onlara baxaraq danışmaq, müəyyən kəsləri sanki o mühitdə yox saymaq adamlıq dininin alçaldıcı davranışlarındanandır. Qarşısındakının maraqlandığını bildiyi bir mövzunu ona baxmadan yanındakılara izah etmək də tez-tez təkrar olunan hərəkətlərdəndir.

Qarşısındakı bir mövzu haqqında danışarkən üzünə baxmadan əlindəki işlə məşğul olmağa davam edib, mümkün olduğu qədər maraqlanmırmış kimi davranmaq, soruşduğu suala eşitdiyi halda cavab verməmək adamlıq dinində mənlilik əlaməti olaraq görülür və üstün olmağın yollarından biri olaraq qəbul edilir. Maraqlanmırmış kimi davranmaq bir alçaltma üsulu olaraq həyatın hər mərhələsində böyük bir etina ilə tətbiq olunur. Məsələn, salam verilən şəxs olmaq üçün adam olmaq çox mühümdür. İlk salam verənin qarşı tərəf olmasına diqqət göstərilir. Salamı eşitməzlikdən gəlmək də qarşı tərəfi hörmətdən salmaq metodu olaraq istifadə edilir. Halbuki, Quranda bildirilən əxlaq çox fərqlidir:

Sizə salam verildiyi zaman onu daha gözəl alın və ya (eynilə sahibinə) qaytarın! Şübhəsiz, Allah hər şeyi hesaba alandır. (Nisa surəsi, 86)

Bəzi süni hərəkət və davranışlarla digər insanlardan üstün olmaq, öz qüsurlarını örtməyə çalışmaq, ancaq Allah və axirət inancına tam olaraq sahib olmayan kəslərdə görünən yanlış düşüncə pozuntusudur. Allahı lazımi kimi təqdir etməyən adamlıq dininin mənsubları yalnız Allaha güvənib Allahdan başqa heç bir şeydən qorxmayan möminlərin əksinə, daima qorxu, etibarsızlıq, narahatlıq içərisindədirlər. Digər insanlardan aşağı səviyyəyə düşmək, əzilmək, nəzərə alınmamaq kimi narahatlıqlar bu insanların gündəlik həyatında mühüm bir problemdir. Buna görə də daxilən buna qarşı öz ağıllarına görə müdafiə sistemi qururlar. Bu, onların ən zəif nöqtələrindən biridir. Bu zəifliklərini örtmək məqsədilə “ən yaxşı müdafiə hücumdur” kimi yanlış bir məntiqlə hərəkət edirlər.

ADAMLIQ DINI

Adamlıq dinini yaşayan insanların davranış pozuntuları: təkəbbür (Cənab Adnan Oktarın “Kanal 35”-dəki (İzmir) canlı reportajı, 2009-cu il, 1 fevral)

ADNAN OKTAR: İnsanlarda təkəbbür vardır, fironlarda, Nəmrudda da vardır. “Mənəmlik” deyilən bir şeydir təkəbbür. O, bütün vücudu bürüdüyündə insan havalanır. Şüuru qapanır, şeytanlaşır. Bu, dəccalların, fironların və Nəmrudların xüsusiyyətidir. Bəzən insanlarda da olur bu. Yəni o bədən artıq idarəsini itirir, adam qürurdan və özünü bəyənmişlikdən havalanır. Onu idarə edə bilməzsən, ondan sonra şüuru sanki tamamilə qapanır. “Sırf ənaniyyət hakim olur”, -deyir Səid Nursi, yəni bütün vücud ənaniyyətə qapılır özünü bəyənməkdən. Təkəbbürdən havalanır, hər şeydə özünü bəyənir, hər fikrinin doğru olduğunu düşünür. Vardır belə tiplər, bilmirəm, heç rast gəldinizmi? Yəni çox biliklidir, hər şeyi ən yaxşı o bilir, ən ağıllı odur, ən gözəl danışan odur, hər hadisənin ən doğru diaqnozunu o qoyur, özündən üstün varlıq tanımaz. Halbuki, Allah deyir, şeytandan Allaha sığınırım: “Hər biləndən daha üstün bir bilən vardır”. Amma ona görə, ən yaxşı bilən odur.

Diqqəti özünə cəlb etmək

İctimai mühitdə insanların diqqətini çəkmək, varlığını onlara hiss etdirmək, özünü sübut etmək məqsədilə müraciət edilən süni hərəkət və davranışların ən nəzərə çarpanlarını belə sadalaya bilərik:

Olduğu mühitə zidd davranışlarla fərqli görünməyə, özünə xüsusi bir önəm verməyə çalışmaq, şən, səmimi bir mühitdə ciddi və ağır davranmaq, az danışmaq, ya da ciddi, sərt olmalı mühitdə lazımsız hərəkətlər etmək... Hadisələrə normadan çox reaksiyalar verərək və ya həddindən artıq laqeyd qalaraq diqqəti cəlb etməyə çalışmaq. Daxilən narahat olduğu halda, bir hadisəni son dərəcə normal qarşılamış kimi davranmaq. Davranışlarda anidən dəyişikliklər göstərmək, gülərkən birdən mənasız bir şəkildə ciddiləşmək və ya sakit ikən birdən şənlənmək, qəhqəhə çəkmək. Normal danışarkən bir anda səs tonunu yüksəltmək və ya həddindən artıq sakit bir səslə danışmağa başlamaq. Bu zaman üz mimikalarında və əl-qol hərəkətlərində də eyni tərzdə davranmağa başlamaq. Fərqli dayanmaq və ya oturmaq. Bununla da diqqəti üzərində saxlamağa çalışmaq. Birindən diqqət görəne qədər yaxınlıq göstərməmək, daha sonra maraqlanmaq, özünə səmimi davranan, yaxınlıq göstərənlərə qarşı laqeyd davranmaq, özünə üz

verməyə, aşağı baxana, diqqət göstərməyənlərə yaltaqlanmağa, diqqətini çəkməyə çalışmaq...

İctimai mühitdə diqqəti cəlb etmək üçün müraciət edilən üsullardan bəzilərini də belə sıralaya bilərik:

Özünü məşğulmuş kimi göstərmək, xəstə, narahat, ya da çətin bir vəziyyətdəymiş kimi görünmək, qəsdən səhv etmək, problem çıxarmaq, görmədiyi bir şeyi görmüş kimi izah etmək... Ona maraq göstərilməyən mühitdə diqqət çəkmək üçün və ya hər kəsdən daha fərqli və özəl bir diqqət görmək məqsədilə xüsusi hərəkətlər etmək də bu üsullarından biridir. Bu davranışların hamısında da bəhs olunan adam aktyorluq edərək buna nail olmağa çalışır. Bəzi nümunələr verməli olsaq:

Elə olmadığı halda, təəccüblənmiş, əsəbiləşmiş, sevinmiş, bəyənmiş kimi davranmaq, bunları bildirən mimika və hərəkətlər etmək. Qaşlarını çatmaq, qaşqabağını tökmək, eyhamlı baxmaq, dodaqlarını büzmək, gözlərini süzmək və s... Etiraz edirmiş kimi hərəkətlər etmək, məsələn, birinin özü ilə eyni fikirdə olduğu halda, bir mövzuda qəsdən müxalif çıxmaq kimi...

Hamının bildiyi bəzi xüsusiyyətlərə sahib olduğu halda, bunlardan bəhs etməyib başqalarının bu haqda danışmasını gözləmək, bu xüsusiyyətlərindən bəhs edincə də təvazökarlıq edirmiş kimi görünmək, bununla da bəhs edilməyən nə qədər üstünlükləri var, amma "təvazökarlıqdan söyləmir" təəssüratı yaratmaq.

Mənfəət axtarmaq

Əslində, səmimiyyətsiz hərəkətlərin əsas səbəblərindən biri insanlardan gözlənilən müxtəlif mənfəətlərdir. Sevmədiyi, lakin mənfəət umduğu birinə onu bəyənirmiş kimi görünməyə çalışmaq, ona yaltaqlıq etmək, hər fürsətdə özünü bəyəndirməyə cəhd etmək, müdirinə qarşı saxta sədaqət və hörmət göstərmək, şərtlər dəyişdikdə isə gözünü qırpmadan vəfasızlıq etmək adamlıq dini mənsublarına görə adi davranışlardır.

Lovğalanmaq

Bilin ki, dünya həyatı oyun-oyuncaq, bər-bəzək, bir-birinizin qarşısında öyünmək və mal-dövləti, oğul-uşağı çoxaltmaqdan ibarətdir. Bu elə bir yağışa bənzəyir ki, onun yetişdirdiyi bitki əkinçilərin xoşuna gəlir. Sonra o quruyar və sən onun saralıb-solduğunu, daha sonra çör-çöpə döndüyünü görərsən. (Dünya

ADAMLIQ DINI

malına aldananları) axirətdə şiddətli əzab, (dünya malına uymayanları isə) Allahdan bağışlanma və razılıq gözləyir. Dünya həyatı aldanışdan başqa bir şey deyildir. (Hədid surəsi, 20)

Yuxarıdakı ayədə adamlıq dininin mühüm bir xüsusiyyəti olan öyünmə və lovğalanmanın insanlar arasında nə qədər geniş yayıldığını göstərir. İslam dinində həyatın ən böyük məqsədi Allahın razılığını, adamlıq dinində isə insanların razılığını qazanmaqdır. Bu səbəblə, adamlıq dinində öyünmək həyatı əhəmiyyət daşıyır. Ətrafdakılar tərəfindən bəyənilən, təqdir edilən və ya qibtə edilən insan olmaq hər şeydən daha əhəmiyyətlidir. Bu batil dində insanlar ətrafındakılar üçün geyinir, danışır, evini dizayn edir, peşə seçir və ya kitab oxuyurlar. Etdikləri hər işdə ən böyük hədəfləri insanların razılığını qazanmaqdır. Məsələn, kitabxanaya gedib bir kitab seçərkən ən maraqlandıqları mövzuya deyil, ən çox satılan kitaba baxırlar. Hansı kitabı oxuduqlarında daha “üstün” və dəbə daha uyğun olacağını düşünürlər. Çünki burada kitab oxumağın məqsədi ədəb, məlumat və ya özünü təkmilləşdirmək deyil, ətrafındakılara danışacaq bir mövzu tapa bilməkdir.

İnsanların çoxu uşağını tərbiyə edərkən onun səbirli, imanlı, mərhəmətli və ya cəmərd bir insan olması üçün deyil, səhv olsa belə, ətrafındakı insanlar tərəfindən xoş qarşılanan xüsusiyyətlərə sahib olması üçün cəhd edirlər. Məsələn, ən prestijli məktəbə qoymağa çalışır, qabiliyyəti olmadığı halda, piano dərsinə göndərir, qürurlu bir uşaq yetişdirməyin xoş görünəcəyinə inanırlar. Çünki adamlıq dinində uşaq çox əhəmiyyətli göstəriş səbəbidir. Uşağın yaxşı kollecdə oxuması, bir neçə xarici dil bilməsi, gözəl olması, yaxşı geyinməsi, yoldaşlarının arasında məşhur olması və ya qabiliyyətli olması ata və ananın etibarını baxımından çox əhəmiyyətlidir. Belə ki, adamlıq dini söhbətlərində ata-analar uşaqlarının nə qədər təvazökar, nə qədər şəfqətli və ya nə qədər həlim olduqlarını deyil, insanların qibtə edəcəkləri bu tip xüsusiyyətlərini söyləməyi seçirlər. Bu səbəblə də uşaqlarının əxlaqla deyil, görünüşü ilə maraqlanırlar.

Lovğalanmaq səbəblərindən bir başqası “dəbdəbəli ev” sahibi olmaqdır. İnsanlar ev seçərkən öz rahatlıqlarından çox ətrafdakı insanların dünyagörüşünə əhəmiyyət verirlər. Hansı mühitdə və neçə mərtəbəli olmasının, mənzərənin görüntüsünün, neçə kvadrat metr olmasının da etibarlarını artıracağını düşünürlər. Evin içini də tamamilə ətrafın dünyagörüşünə görə dizayn edirlər. Başqa rəngi xoşlasalar belə, dəbdəbəli olan rəngi seçir, kreslolar narahat olmasına baxmayaraq,

sırf bahalı və dəbdəbəli olsun deyə alır, heç bəyənmədikləri döşəməyə yalnız məşhur bir memarın işlədiyini deyə bilmək üçün dözmək məcburiyyətində qalırlar. Vaxtlarının çoxu bu evin içində keçdiyi halda, sırf bu qədər pul verdikləri qonaq otağı köhnəlməsin deyə qonaq gəlmədikdə bu otağa addımlarını belə atmırlar. Hətta bəzi insanlar mebellərin üzərini örtüb, özləri içəridə kiçik bir otaqda otururlar. Yəni evin yarısını özünü göstərməyə, yarısını da yaşamağa ayırırlar.

Öyünmək insanlar üçün elə böyük həvəsidir ki, ən yaxın gördükləri insanlara belə mütləq “özlərini göstərmək” istəyirlər. Bunun üçün ən yaxşı üsullardan biri də evə dəvət etməkdir. Gələn insanları görmək istədikləri üçün deyil, yalnız lovğalanmaq üçün dəvət edirlər. Qonaqlığın hər incəliyi bu məqsədə uyğun olaraq hazırlanır. Yeməklər belə ləzzətlərinə görə deyil, varlı görünmək xüsusiyyətlərinə görə seçilir. Burada məqsəd qonaqların bu yeməkdən ləzzət alması deyil, bu yeməyə xərclənən pula qibtə etməsidir. Belə bir məclisdə hər kəs bir-birinin paltarına, ayaqqabısına, çantasının markasına, mebellərə, taxılan ləl-cəvahiratlara və ya istifadə etdiyi ətilərə baxır.

Məclisə gələnlərin bütün danışmaları “özünü nümayiş etdirmə yarışı”nı xatırladır. Danışmalarında hər kəs birmövzuda özünü göstərmək niyyətindədir. Qadınlar xarici ölkələrə etdikləri səyahətlərdən, getdikləri ölkənin gözəlliyindən, xidmətçi tapmağın çətinliklərindən, dərzilərindən, aldıkları paltarların markalarından, saç ustalarından, zərgərlərə sifariş verdikləri ləl-cəvahiratlardan bəhs edərək özlərini göstərməyə və digər qadınları alçaltmağa çalışırlar. Kişilər iş sahəsində qazandıqları müvəffəqiyyətlərlə, çevrələrinin geniş olmasıyla, iqtisadi və siyasi mövzulardakı söhbətlərilə ön plana çıxmağa çalışırlar. Dolayısıyla, bu tip adamlıq dini söhbətlərində səmimiyyət və dostluğun olması qeyri-mümkündür. Belə ki, bu tip qonaqlar məclisdən ayrıldıqdan sonra mütləq geridə qalanların qeybətini edirlər. Məclisdəkilərin səmimiyyətsizliyindən, özlərini göstərməyə çalışdıqlarından, nə qədər sıxıldıqlarından, ev sahiblərinin mədəniyyətsizliyindən, evin dekorasiyasının pis olmasından, yeməklərin dadsız olmasından bəhs edirlər. Beləliklə, adamlıq dininin hakim olduğu bu tip məclisləri son dərəcə bezmiş və narahat şəkildə tərk edirlər.

Çoxbilmişlik

Adamlıq dinini yaşayan insan Quranda bildirilən ağıl və anlayışdan olduqca uzaqdır. Buna baxmayaraq, bu insanlar öz ağıllarını çox bəyənir və özlərini digər insanlardan çox ağıllı zənn edirlər. Adamlıq dini mənsubu hər kəsə hər mövzuda fikir verəcək bir ağıla sahib olduğunu

ADAMLIQ DINI

düşünür. Başına gələnlərdən öz fikrinə görə çıxardığı nəticələrlə bir həyat təcrübəsi qazandığını sanır. Hər kəsə fürsət düşən kimi bu təcrübəni sübut etməyə çalışır. Burada ağıl, zəka, əxlaq və mədəniyyət kimi xüsusiyyətlər ikinci dərəcədə qalır. Əsas yeri yaş amili tutur. Bu sözdə üstünlük “sən indi gedən yolları mən çoxdan qayıtmışam” kimi ifadələrlə vurğulanır.

Fikrini bildirdiyi bir mövzuda haqsız olduğu aydın olsa belə, haqsızlığını qəbul etdiyi çox nadir rast gəlinən bir haldır. Yanılmaq, səhv etmək, haqsızlığının ortaya çıxması adamlıq dininə mənsub olan insanın meyarlarına uyğun deyil. Çünki əhəmiyyətli olan nəticə əldə etmək, həqiqəti ortaya çıxarmaq deyil, əsasən, öz komplekslərinin təmin edilməsidir.

Bu cür mühitdə böyüyən uşaqlarda da daha kiçik yaşlardan bu xüsusiyyətlər meydana gəlməyə başlayır. Məsələn, mədəni, intellektual, varlı, lakin islam əxlaqından uzaq bir ailənin uşağı, ümumiyyətlə, çoxbilmiş, insanlara yuxarıdan aşağı baxan, özünü hər mövzuda haqlı sanan şəxsiyyət kimi formalaşır. Uşaqlıqdan bu cür böyüyən uşaqlar İslam əxlaqı ilə tərbiyə olunmadıqları təqdirdə bu batil xarakteri həyatlarının hər dövründə yaşamağa davam edirlər.

**Adamlıq dinini yaşayan insanların
davranış pozuntuları: eqoizm
(Cənab Adnan Oktarın “Büyükhaber”
reportajı, 2008-ci il, 12 dekabr)**

ADNAN OKTAR: Materialist-darvinist düşüncə avtomatik olaraq eqoistliyi, yəni eqoizm fəlsəfəsini gətirir. “Mən xilas olum, kimə nə olursa olsun”, “mənə toxunmayan ilan min il yaşasın” düşüncəsi yayılır. Eqoistlik çox qorxunc bir şeydir. Çox narahat edən bir şeydir. Eqoist cəmiyyətlər, eqoist insanlar. Eqoist iş rəhbərləri həmişə öz mənfəətlərini güdərlər. Qanun və nizam tanımazlar. Haqq-hüquq tanımazlar, gözəllik, sevgi, şəfqət, mərhəmət, hörmət kimi duyğuları çox lazımsız görürlər. Ona görə də hazırda dünyada yaşanan iqtisadi böhran da bütün gücüylə bu zəmində böyüyür. Halbuki insanlar təvəkküllü olsalar, Allaha təvəkkül etsələr, hər şeydə bir xeyir görsələr, mərhəmətli olsalar, qonşusunu özündən daha çox qorusalar, “qonşusu ac ikən tox olan bizdən deyil” sözünü- Peyğəmbərimizin (s.ə.v.) bu gözəl sözünü gözəl bir əxlaq kimi yaşasalar, tamamilə fərqli bir mühit olar. Məsələn, sədəqə verilmir, zəkat çox az verilir, halbuki müsəlmanlar kasıbları qorusalar, insanlara yaxşılıq edərlər. Xüsusilə borcları bağışlayarlar, borcların bağışlanması çox əhəmiyyətlidir. Qorxub dünya malına həvəslənməzlər, qızılı, gümüşü, pulu yığmazlar, onu Allah yolunda istifadə edərlər, çünki Allahdan gələcəyini ümid edərlər. Ona görə, indi böhran oldu bütün dünyada. Çünki hər kəs pulunu hesablayır, hər kəs qızıl-gümüşünü düşünür, heç kim infaq etmək istəmir, hər kəs qorxu və narahatlıqla böhranın nəticəsini gözləyir. Belə olmaz. Bu, bir xəstəlikdir, yəni tam mənası ilə bir çökmədir.

**(Cənab Adnan Oktarın “Çay tv”-dəki canlı
reportajı, 2009-cu il, 25 fevral)**

ADNAN OKTAR:... məsələn yaşlı bir babaya da şəfqətlə yaxınlaşır, yoldan keçirmək istəyir, əlində ağır yük varsa, onu götürmək istəyir, avtobusda yer verir. Amma dinsiz yetişdirilən, eqoist yetişdirilən biri yaşlı insan görəndə küçəyə baxmağa başlayır. Məsələn, yolda gedirsə, üzünü çevirir, məsələn, adam yaşlıdır, belə bükülüb, ağrıyır, nə olar ki, aslan kimi cavansan, al əlindəkiləri: “Əmi hara qədər istəyirsənsə, aparım”, -de, hörmət və sevgi göstər, insan bundan xoş olur. Allah ona o zaman güc, qüvvət verir, sevinc verir, rahatlıq verir.

Qeyri-sabit davranmaq

Adamlıq dinində insanların davranışlarının qeyri-sabit olması cəlbədicə və məqbul sayılır. Bu səbəblə, insanların çoxu, əslində, son dərəcə normal bir şəxsiyyətə sahib olmasına baxmayaraq, xüsusilə sabit olmayan hərəkətlər edir. Çünki bu, ətrafındakı insanlar arasında etibar qazanmasına və təqdir görməsinə səbəb olur. Adamlıq dininin bu yanlış zehniyyəti səbəbilə diqqət çəkmək üçün canını təhlükəyə ata bilənlər də vardır. Xüsusilə gənclər dostlarının yanında lovğalanmaq və insanların heyranlığını qazanmaq üçün ağilsız hərəkətlər edirlər. Məsələn, avtomobili sürətlə sürürlər. Qarşıdan gələn avtomobilin üzərinə sürüb son anda kənara çəkirlər. Həm öz həyatlarını, həm də digər insanların həyatını heçə sayaraq özlərinə: “Dəli kimi cəsurdur, ölümdən belə qorxmur”, -dedirtmək istəyirlər. Halbuki insan, əslində, ölümdən qorxmadığına görə deyil, adamlıq dininin təsirinə qapıldığı üçün bu cür davranır. Ancaq unutmək olmaz ki, dəli kimi sürətlə hərəkət edərək cəsarətini göstərən gənc elə o anda bir qəza törətsə, üzündəki bütün o dəlilik gedər, əvəzinə çox ciddi və qorxunc bir ifadə əmələ gəlir. Kömək istəməyə və ölməmək üçün dua etməyə başlayır. O anda adamlıq dini tamamilə təsirini itirir və yerini Allah qorxusu alar.

Qeyri-sabit davranmağın başqa bir üsulu da hamının qorxdığı, çəkindişi biri ola bilmək üçün hərdən əsəblərinə hakim ola bilmirmiş təqlidi etməkdir. Bir mövzuya əsəbiləşdiyində yumruğunu divara vurmaq, şüşəyə yumruq ataraq əlini qanatmaq, əllərilə üzünü bağlayaraq bir müddət sakitləşmək, dərhal içki içməyə başlamaq adamlıq dininin etməli olduğu müəyyən davranışlardandır. Hətta çoxları “mən çox əsəbiyəm” və ya “tərs üzüm var, amma hər zaman göstərmirəm” kimi sözlərlə özünü dəli kimi göstərərək insanların arasında etibar qazanmağa çalışır.

İnsanın həyatını təhlükəyə atan bəzi idman növləri də bunun üçün seçilir. Çoxları şikəst olmaqdan və ya ölməkdən qorxdığı halda, sırf ətrafındakılara lovğalanmaq üçün bu idmanlara yönəlir. Bununla da adamlıq dini normal ağla sahib olan insanları da anormal hərəkət etməyə məcbur edir.

Bacarıqsızlıq

Adamlıq dinində varlı insanların bacarıqsız olmalı olduğuna aid yanlış bir inanc vardır. Bu inancın məntiqi bu düşüncəyə əsaslanır: varlı olan insanlar yanlarında mütləq xidmətçi saxlayırlar. Məsələn, yeməklərini özləri hazırlamır, aşbaz hazırlayır. Evlərini özləri

təmizləmir, xidmətçi tuturlar.

Paltarları söküləndə özləri tikmir, bir əşya qırıldığında onu yerdən yığıdırmır, bir yerə gedəndə ünvanı sürücüyə verir, yolu tapmağı ondan gözləyir, alış-verişə özləri getmir, evə gətirir, xəstə olduqda evə xüsusi həkim gətirir, xəstəyə necə qulluq edilməsini bilmirlər. Avtomobil işləməsə, təkər partlasa, hər hansı bir əşyaya nəsə olsa, bunları düzəltmək üçün mütləq yanlarında işlətdikləri adama müraciət edərlər. Bütün bunlar imkanlı insanlara məxsus həyat tərzidir. Bu səbəblə, başqalarının dəstəyi ilə yaşamağa alışmış bu insanlar nəsə öyrənməyə ehtiyac duymurlar.

Və bu zehniyyət özünü zəngin kimi göstərib lovğalanmaq istəyən bir çox insanın, əslində, bacarıqlı olmasına baxmayaraq, “bacarıqsızlıq təqlidi” etməsinə səbəb olur. Bu səbəblə, xüsusilə qadınlar arasında “əl qabiliyyəti yoxdur, heç nə bacarmayan biri” kimi görünmək olduqca yayılmışdır. Məsələn, gənc qızın, əslində, bacardığı halda, yoldaşlarının yanında “mən çay dəmləyə bilmirəm, mən yemək hazırlamağı bacarmıram, həyatımda mətbəxə girib nəsə etdiyimi xatırlamıram, mən heç yaxşı tikiş tikə bilmirəm, bu günə qədər əlimə iynə-sap almamışam” kimi ifadələrinin əsas məntiqi budur. Bu şəkildə hər işini başqasına etdirmək imkanı olan zəngin insan görünüşü verməyə çalışırlar.

Bəyənmemək

İnsan bir əşyanı nəyə görə bəyənir və dəyərsiz görür? Çünki daha yaxşısına malikdir. Məsələn, sarayda yaşayan biri adi mənzili bəyənir və dizaynını tənqid edir. Ancaq daxmada yaşayan insan üçün gözəl mənzil böyük bir saray hökmündədir. Çünki özü daha pis şərtlərdə yaşayır.

İnsan digərlərinin aqlını niyə bəyənir? Çünki özünün daha ağıllı olduğuna inanır. Digərlərinin fikrini niyə bəyənir? Çünki özünün daha yaxşı fikirləri vardır. Qarşısındakının gördüyü işi niyə bəyənir? Çünki özünün daha yaxşı bacarığa sahib olduğunu düşünür. Buna görə, bir şeyi bəyənmemək, ümumiyyətlə, o şeyin daha yaxşısına sahib olmaq mənasını verir.

Bu səbəblə, ətraflarına hər şeyin ən mükəmməlinə sahib olan insan kimi görünmək istəyənlər gördükləri heç bir şeyi bəyənirlər. Hətta bəyənsələr belə, bunu bildirmir, bir qüsurluq tapıb mütləq tənqid etmək istəyirlər. Məsələn, tanışları ilə birlikdə lüks restorana gedən biri həyatı boyu bu cür lüks bir restorana getməmiş olsa belə, yenə də buranın yeməklərində və ya dekorasiyasında, yaxud da ofisiyentin hərəkətlərində qüsurluq tapmağa çalışır. “Məncə yeməkləri çox yaxşı deyildi, mənzərəsi çox pis idi, yaxşı dizayn edilməyib, insanın ürəyi

sıxılır”, - kimi tənqidlər edərək bundan daha yaxşı yerlər görmüş kimi davranır.

Gənc qızlar özlərindən daha gözəl qız gördükdə mütləq onda bir qüsurlu taparaq öz üstünlüklərini vurğulamaq istəyirlər. Məsələn, saçlarının gözəlliyinə güvənən gənc qız özündən daha gözəl birini gördükdə: “Bu nə saçdır, saç düzümü heç yaraşmır və ya yəqin saçları bir az seyrəkdir”, -deyərək, əslində, özünün daha üstün olduğunu vurğulamağa çalışır. Boyu uzun olan gənc qız özündən bir az qısa boylu, amma daha gözəl birini gördükdə dərhal: “Boyu qısadır”, -deyərək onu hörmətdən salmağa çalışır.

Adamlıq dininin bu yanlış anlayışına görə, heç kim özündən daha üstün saydığı, daha ağıllı, daha gözəl, daha qabiliyyətli olduğu birinin xüsusiyyətlərini dilə gətirməz. Məsələn, bir yazıçının öz yaşadı olan başqa yazıçını təriflədiyini, özündən daha ağıllı olduğunu və ya üslubunun özündən daha məqsəduyğun olduğu haqqında yazısını çətinliklə görə bilərsiniz. Bir sənətinin öz səviyyəsində gördüyü başqa sənətinə təqdir etməsi, daha gözəl və qabiliyyətli olduğunu söyləməsi çox nadirdir. Ancaq bu insanların bir-birlərini var gücü ilə tənqid etdiklərini görürsünüz. Məsələn, bir psixoloq digərinin üslubunu bəyənmir, bir televiziya kanalı digər kanallardakı aparıcılarda mütləq qüsurlu tapır. Bunun səbəbi öz qabiliyyətlərini, ağıllarını və ya mövqelərini üstün göstərmək cəhdidir.

2- Danışığda nöqsan

Danışmaq insanların fikir, düşüncə və duyğularını, istək və arzularını bildirmələrinə, bir-birlərilə ünsiyyət qurmalarına kömək edir. Halbuki adamlıq dinində danışmaq bu əsas məqsədlərindən əlavə, bu insanların yanlış psixologiyasını ətrafdakılara bildirmək vasitəsidir. Adamlıq dinini yaşayan insanın bütün kompleksləri, şəxsiyyət pozuntuları, psixoloji problemləri danışığı əsnasında ortaya çıxır. İnsanların böyük əksəriyyəti özünü insanlara olduğundan fərqli və üstün göstərmək arzusundadır. Bu göstəriş münasibət və davranışlarla olduğu kimi, həm də danışığ yolu ilə həyata keçirilir. Bu hissədə adamlıq dini fərqlərinin danışığlarını üslub, davranış, mimika və digər xüsusiyyətləri baxımından araşdıracağıq.

**Adamlıq dinini yaşayan insanların
davranış pozuntuları: mədəniyyətsizlik və
ədabazlıq anlayışı
(Cənab Adnan Oktarın “Kral Karadeniz”-dəki
canlı reportajı, 2009-cu il, 6 mart)**

ADNAN OKTAR: Bəzən elə tiplər görürəm ki, həqiqətən, mədəniyyətsiz və cahildir, amma qulağına sırğa taxmış, saçına da jele vurmuş, köynək geymiş, sözləri yavaş-yavaş deyir, maraqlı danışmaq tərzini əmələ gətirmişlər. Çox müasir görünüşlü, amma tamamilə cahil və mədəniyyətsiz. Mən saçını düzəltməsinə bir şey demirəm, yaxud kəsməsinə. O xoşuna gəlirsə, etsin. Köynək geyməsinə də, qulaqlıq taxmasına da. Xoşuna gəlirsə, etsin. Amma bununla müasir olduğunu zənn etməsi çox anormaldır. Çünki müasirlik sevgi dolu olmaq, mərhəmətli, şəfqətli olmaq, diqqətli olmaq, təmizliyə diqqət etmək, digər insanları narahat etməmək, Yaradandan ötrü yaradılmışları sevmək, çiçəklərə, bitkilərə, uşaqlara, gözəlliklərə, hər şeyə qarşı heyranlıq duymaq, onları qorumaq, hadisələrin çətin tərəflərini görmək - budur müasirlik.

Süni və səmimi olmayan danışıklar

Adamlıq dini “qəliblər” dinidir. İnsan bu qəlibləri mənimsədiyi və tətbiq etdiyi zaman cəmiyyətdə qəbul edilir və rəğbət qazanır. Münasibətlərdə çox əhəmiyyətli bir yer tutan danışığa da bu batil dinin özünəməxsus saysız formaları vardır. Adamlıq dinində danışıklar mühit və vəziyyətə görə bu qəliblərdən uyğun olanların seçilməsilə meydana gəlir. Danışanın istifadə etdiyi sözləri, həqiqətən, hiss edib-etmədiyi heç əhəmiyyətli deyil. Adamlıq dini mənsubu hiss etdikləri zahirən fərqli olduğu üçün –başqa sözlə, içi və üzü eyni olmadığı üçün- bir mənada ikiüzlü olur. Normal insan üçün ikiüzlülük hər nə qədər utanmalı bir hal olsa da, adamlıq dinini yaşayan biri utanılacaq vəziyyətə düşdüyünün fərqiində olmur.

Adamlıq dinində nifrət etdiyi halda, sevirmiş kimi görünməyi, sevdiyi halda, sevmirmiş kimi görünməyi, əhəmiyyətsiz hesab etdiyi halda, hörmət göstərməyi, kədərlənmədiyi halda, kədərlənmiş kimi, sevinmədiyi halda, sevinmiş kimi davranmağı, içindən gəlmədiyi halda, gülüb qəhqəhə çəkməyi və ya ağlamağı, heç təsirlənmədiyi halda, çox təəccüblənmiş kimi görünməyi öyrənir. Mühitin tələbinə görə də bu öyrəndiklərini tətbiq edir.

ADAMLIQ DINI

Qarşısındakılar da eyni xüsusiyyətə sahib olduqları üçün sünilik və səmimiyyətsizliyə önəm vermir, təbii qarşılayırlar. Özlərinə növbə çatdığına da eyni saxta və süni xarakteri göstərməkdən çəkinmirlər. Səmimiyyətsiz danışiq növlərinin bəzilərini göstərə bilərik:

Hadisələri izah edərkən daha çox diqqət çəkə bilmək üçün qabarıq üslubdan istifadə etmək. Sadə bir şeyi əhəmiyyətli imiş, əhəmiyyətli bir şeyi də sadə imiş kimi izah etmək. Danışarkən doğma dilində qarşılıqları olsa belə, xarici sözlərdən istifadə edərək xarici dil bildiyini bildirmək...

Bilmədiyi bir mövzu haqda danışılarkən bilirmiş kimi davranmaq, o mövzu haqqında eşitdiyi bir şeyi əlavə edib sanki bütün mövzu haqqında məlumatı varmış kimi lovğalanmaq. Danışılanlardan təsirlənmədiyi halda, süni reaksiyalar vermək və hiss etmədiyi halda, heyran, bəyənə, qınama, kədərlənmə, təsdiqləyici ifadələrdən istifadə etmək. Məsələn, əslində, təəccüblənmədiyi halda, “doğrudan?”, “aa, inanmıram”, “məəttəl qaldım” kimi ifadələrdən istifadə etmək.

Bunların çoxu səmimi olaraq hiss edildiyi üçün deyilmir. Əslində, qarşı tərəf də bu sözlərin süniliyindən xəbərdardır. Ancaq əsas olan bu qəliblərin yerində və ustalıqla istifadə edilməsidir. Səmimiyyətsizlik və ikiüzlülük adamlıq dinində elə təbii hal almışdır ki, səmimi görünən birinə rast gəldikdə onun bu xüsusiyyətindən fəvqəladə bir hadisə kimi bəhs edilir. Adamlıq dininin yaşandığı mühitlərdə insan səmimiyyətsizliyi qədər cəmiyyətdə müvəffəqiyyətli olur. Cəmiyyətdə insanların heyran olduğu bir mövqe qazanan insanların çoxu bu qaydaların tətbiqində ustalaşmışlar. Yoldaşının vəzifəsi, zənginliyi, uşaqlarının məktəbdəki uğurları, tətildə gedilən yerlər, ictimai əlaqələr və fəaliyyətlər qabardılaraq danışılır. Süni danışiq növlərinə aşağıdakıları da göstərə bilərik:

Qarşı tərəfin zarafatlarına ayıb olmasın deyə və ya ondan çəkindişi və ya ona yaltaqlanmaq üçün məcburi gülmək, içindən gəlmədiyi halda, süni qəhqəhə çəkmək. Əsəbiləşincə əsəbiləşdiyini səs tonu ilə bildirmək də adamlıq dinində tez-tez rast gəlinən danışiq pozuntuları arasındadır.

**Adamlıq dinini yaşayan insanların
davranış pozuntuları: sünilik
(Cənab Adnan Oktarın “Kaçkar tv”-dəki
canlı reportajı, 2009-cu il, 12 mart)**

ADNAN OKTAR: Adamlıq dini cəmiyyətdəki insanların daima qarşılaşdığı bir həqiqətdir. Həddindən artıq sünilik, həddindən artıq süni danışqlar, yəni təbii olmamaq. Məsələn, birini görür: “Sən haralarda idin, həqiqətən, mən sənin üçün çox darıxmışdım”, - deyir; halbuki: “Allah qovuşdurdu, əlhəmdülillah”, - desən, daha səmimi söhbət olar. Bir neçə dəfə: “İnan, çox sevindim”, - deyir. Yəni yalan söyləyir ki, inandırmağa çalışsın. And içir, məsələn: “Çox sevindim”, - deyir. Kədərlənməyəcəksən ki, təbii ki sevinəcəksən. Belə süni ifadələri nəzərdə tuturam. Cəmiyyətin çox hissəsində insanları narahat edən, təbii olmayan danışq üslubudur bu. Bir də təbii səmimi danışan insan vardır. Bu, insanı rahatladır. Candan danışır, içindən gəlidiyi kimi danışır. Amma süni insanda: “Bircə bu söhbəti bitirsəydi”, - deyə insan düşünür. Dözülməz bir danışq şəkli bu.

**(Cənab Adnan Oktarın “Kanal 35” -dəki (İzmir)
canlı reportajı, 2009 - cu il, 14 fevral)**

ADNAN OKTAR : Məsələn, çox süni, sanki bir teatr sənətçisi kimi mimikalar, üslub və sanki şeir oxuyurmuş kimi. Belə maraqlı tiplər olur, çox süni, səmimi olmayan davranışla qəribə bir şou göstərir, çox qəribə bir üslubla izah edir dini. Onsuz da diqqətlə baxanlar dərhal anlayırlar. Sanki din üçün danışarkən xüsusi bir üsluba ehtiyac varmış kimi, ührəvi bir üslubla, gözləri dalır, fonda həzin bir musiqi, qaval səsi, ney səsi. Nə üçün bunlara ehtiyac var? Din açıq-aşkar həqiqətin özüdür.

Həqiqətən, əylənən insanın üzündə xoş bir ifadə olur. Heç xoşbəxt deyildirlər. Bir-birlərinə, hamısını tənzihi edirəm, amma böyük bir hissəsi şou göstərir və xoşbəxtlik şousu kimi olur bu. Bu, çox əziyyətli bir şeydir.

Boş və məqsədsiz danışmalar

Adamlıq dininin danışmalarındakı ən nəzərəçarpan xüsusiyyət danışmaların boş və məqsədsiz olmasıdır. Xalqın doxsan faizindən çoxu söz olsun deyər, danışma olsun deyər danışır. Nəticə verməyən, qəlibləşmiş mövzular bu boş danışmaların əsasını təşkil edir. Bu cür danışmaların mövzusu çox genişdir. Bu söhbətlər adamlıq dini mənsubunun gündəlik həyatında əhəmiyyətli bir yer tutur. Danışmaların çox dəyişməyən klassik başlanğıcları vardır: “Dünyanın heç bir yerində yoxdur...”, “Avropalı bunu etməz...”, “24 saatda...” -deyə başlayan söhbətlər; “Məni başa gətirəcəklər...”, “Biz adam olmaırıq...”, “Onların hamısı mənim yanımda yetişib...” şəklindəki danışmalar uzanır, genişlənir, mövzudan mövzuya keçir. Heç bir nəticə verməyən, versə də, heç bir fayda gətirməyən bu cür danışmalar, ümumiyyətlə, qarşı tərəfə fikir, düşüncə sahibi olduğunu hiss etdirmə kompleksindən qaynaqlanır.

Hikmətsiz danışmalar

Adamlıq dinində danışma həll edilməsi mümkün olan mövzular belə qarışıqlığa süründürülür. Çox qısa müddətdə həll edilə bilən məsələlər saatlarla uzadılır. Danışmalar qarşılıqlı iddia və inada çevrilir. İş toplantıları, dostlarla görüşlər, qonaqlıqlarda həmişə bu cür səhnələr olur. Hikmətsizlik söhbətlərin hər anında özünü göstərir. Mövzuları hikmətli, ağıllı şəkildə dilə gətirmək mümkün deyil. Çünki hikmət ancaq Allahın diləyib seçdiyi qullarına verdiyi bir üstünlükdür. Bir Quran ayəsində belə buyrulur:

Allah istədiyi şəxsə hikmət bəxş edir. Kimə hikmət bəxş edilmişsə, ona çoxlu xeyir verilmişdir. Bunu ancaq ağıllı adamlar dərk edirlər! (Bəqərə surəsi, 269)

Quranda bildirilən ağıl və hikmətə sahib olmayan adamlıq dini mənsubu bir neçə cümlədə izah edilə bilən mövzunu dəqiqələrlə, hətta saatlarla izah edə bilmir. Bəzən də qısa müddətdə izah edə biləcəyi mövzunu qəsdən dəqiqələrlə uzadır. Televiziyalarda bəzi verilişlərdə çox qısa vaxtda həll edilə bilən məsələlər saatlarla müzakirə edilir, amma heç bir nəticə vermir. Bu mövzu haqqında Quranda belə bildirilir:

İnsanlar içərisində eləsi də vardır ki, nadanlığı üzündən Allah yolundan döndərmək və bu minvalla onu məsxərəyə qoymaq üçün mənasız sözləri satın alırlar. Məhz belələrini alçaldıcı bir əzab gözləyir. (Loğman surəsi, 6)

Adamlıq dinində insanlar sözü uzadıb heç cür mövzunun mahiyyətinə, məqsədinə çatmırlar. Çox danışdığı halda, bir şey izah edə bilmirlər. Lazımsız sözlər, mənasız əlaqələrlə çox sadə bir mövzunu belə mürəkkəb şəkllə salırlar. Danışdıqlarının arasında özünə diqqət çəkməyə, fikir və düşüncələrini önəmli göstərməyə və ya mədəniyyətini sübut etməyə yönəlmiş eyhamlı sözlər deməyə çalışırlar. Ən həyati mövzularda belə özlərinin önə çəkilməsi birinci planda, danışılan mövzu ikinci plandadır. **“Bilin ki, dünya həyatı oyun-oyuncaq, bər-bəzək, bir-birinizin qarşısında öyünmək və mal-dövləti, oğul-uşağı çoxaltmaqdan ibarətdir. Bu elə bir yağışa bənzəyir ki, onun yetişdirdiyi bitki əkinçilərin xoşuna gəlir. Sonra o quruyar və sən onun saralıb-solduğunu, daha sonra çör-çöpə döndüyünü görürsən. (Dünya malına aldananları) axirətdə şiddətli əzab, (dünya malına uymayanları isə) Allahdan bağışlanma və razılıq gözləyir. Dünya həyatı aldanışdan başqa bir şey deyildir. (Hədid surəsi, 20)”** ayəsində xəbər verilən xüsusiyyətlər adamlıq dininin söhbətlərində də çox tez-tez özünü göstərir.

Bunlara hamı bir ağızdan danışmaq, qarşısındakının sözünü kəsmək, mövzunu yarıda kəsib özünün mühüm sandığı başqa bir mövzuya başlamaq, yerli-yersiz, bilib-bilmədiyi hər mövzuya qarışmaq kimi hərəkətləri də əlavə edə bilərik.

Düşüncəsiz danışdıqlar

Adamlıq dininin söhbətlərində düşüncəsizlik tez-tez özünü göstərir. İzah etdiyi mövzu və ya istifadə etdiyi üslub qarşı tərəfin diqqətini çəkmədiyi halda, buna fikir verməyib eyni tempdə izah etməyə davam etmək, hər kəsin bildiyi şeyləri çox qeyri-adi bir mövzu izah edirmiş ədasıyla izah etmək, qarşısındakının vaxtı yox ikən sözə tutmaq adamlıq dininə məxsus düşüncəsizliyin ən nəzərəçarpan nümunələrindəndir. Bütün bunlarla yanaşı, yersiz zarafatlar söhbətlərin daha da hikmətsiz hala gəlməsinə səbəb olur.

Nəzakətli olmamaq düşüncəsiz danışdıq formalarından biridir. Yanlış anlaşıla bilən sözlərdən istifadə etmək, sözün ucunun hara gedəcəyini bilməmək, danışarkən müxtəlif hallara düşmək də bura aiddir. Çox vaxt alçaltmaq, yaxud lağ etmək məqsədi olmadığı halda, şüursuzca istifadə edilən sözlərlə insanları təhqir etmək adamlıq dini mənsubuna məxsus davranış tərzidir. İnsanların müxtəlif maddi və ya fiziki qüsurlarını nəzərə almadan, lazım olmadığı halda, bu haqda danışmaq o kəslər üçün xoşagəlməz ola bilər. Məsələn, saçları tökülmüş, boyu qısa və ya maddi vəziyyəti pis olan birinin yanında bu

ADAMLIQ DINI

xüsusiyyətlərilə əlaqədar yersiz danışmağı, lazımsız zarafatlar etməyi adamlıq dininə xas düşüncəsizliklər arasında saymaq olar.

İstehzal danışığı

Mövzu nə olursa olsun, daima mübahisə etmək adamlıq dininin xüsusiyyətlərindəndir. Bundan əlavə, səs tonunu yüksəldərək mübahisə etmək, xüsusilə, qarşı tərəfə öz fikrini qəbul etdirmək üçün lazımlı sayılır.

Özü ilə eyni mühitdə olanları həmsöhbət saymayıb onlar haqqında “bu”, “bunlar” kimi ifadələr söyləmək, qarşısındakının üzünə baxmadan danışmaq, söz atmaq da adamlıq dinində qarşı tərəfi alçaltma metodlarındanıdır. Eşitdiyi halda, soruşulan suallara cavab verməmək, eşitməzlikdən gəlmək istifadə edilən bir başqa yoldur. Bunlardan əlavə, eşitdiyi bir şeyi qəsdən təkrarlatmaq, anladığı halda, anlamazlıqdan gəlmək, qarşı tərəf bir şey izah edərkən ona əhəmiyyət vermədiyini və dinləmədiyini müəyyən edəcək şəkildə başqası ilə fərqli bir mövzuda danışmağa başlamaq qarşısındakına hörmət etməyən və istehzal danışığının digər nümunələrindəndir.

Telefon söhbətləri

Telefonla danışarkən adi halda istifadə etdiyi səs tonu və üslubdan fərqli danışmaq da adamlıq dininin xüsusiyyətlərindəndir. “Alo” sözünü olduğu yerdəki mövqeyinə görə, fərqli, səmimi olmayan şəkillərdə tələffüz etmək, məsələn, müdir vəzifəsindədirsə, səsini xüsusilə qalın tona salıb ağır və ciddi bir üslubla telefonu açmaq.

Adamlıq dinində telefonla danışarkən istifadə edilən digər hərəkətlər də belə sadalana bilər:

Qarşılıqlı söhbətlərdə rahat deyə bilmədiyi şeyləri cəsarətləndirib telefonda demək, mənfəəti olan birindən telefon zəngini gözləyərkən telefonun başından ayrılmadığı halda, zəng gəlincə telefonu dərhal açmamaq, uzun müddət sonra cavab vermək...

Qarşı tərəflə danışarkən ətrafındakılara qaş-göz işarələrilə mesaj vermək. Özünü tanıtmaq və vidalaşmaq əsnasında süni səmimiyyət formalarından istifadə etmək, əsəbiləşdiyini bildirmək üçün dəstəyi çırpmaq, danışarkən qarşı tərəfə səmimi olmayan iltifatlar edib, dəstəyi asdıqdan sonra qarşı tərəf haqqında lağ hərəkətləri etmək adamlıq dininə məxsus olan davranışlardır.

Dedi-qodu

“Qələm” surəsinin 10-13-cü ayələrində adamlıq dini mənsublarının göstərdiyi bəsit davranışlar təsvir edilir. Bu mövzu ilə əlaqədar olaraq bildirilən ayələr belədir:

**İtaət etmə hər and içənə, alçağa; qeybət edənə, söz gəzdirənə;
xeyirə mane olana, həddi aşana, günaha batana; daş ürəkliyə,
əslı-nəsəbi bilinməyən haramzadaya. (Qələm surəsi, 10-13)**

Ayələrin əvvəlində deyilən qeybət etmək, söz gəzdirmək adamlıq dinində çox rast gəlinən davranışdır. Bu şeytani dinin mənsubları içində insanların üzünə qarşı yaxşı davranan, sonra da arxasından qeybət edən insan modeli olduqca məşhurdur. Heç kim bir-birinin nöqsan və yanlış cəhətlərini düzəltməyə çalışmır. Onsuz da başqalarının səhvlərini düzəltməyi heç istəmirlər. İnsanın hər hansı bir səhvini ancaq lağ etmək və ya dedi-qodu etmək üçün deyirlər.

Adamlıq dinində dedi-qodunun ictimai həyatda mühüm yeri vardır. Cəmiyyətdə bu pis xasiyyəti tənqid etmək əvəzinə insanlar buna təşviq edilir. Halbuki, Quranda bu mövzuda verilən hökm belədir:

Ey iman gətirənlər! Çox zənnə-gümana qapılmaqdan çəkinin. Şübhəsiz ki, zənnin bəzisi günahdır. (Bir-birinizin eybini, sirrini) arayıb axtarmayın, bir-birinizin qeybətini qırmayın! Sizdən biriniz ölmüş qardaşının ətini yeməyə razı olarmı?! Bu, sizdə ikrah hissi oyadar. Allahdan qorxun. Həqiqətən, Allah tövbələri qəbul edəndir, rəhmlidir! (Hucurat surəsi, 12)

Adamlıq dinini yaşayan insanların davranış pozuntuları: boş söhbətlər (Cənab Adnan Oktarın “Kanal 35”-dəki (İzmir) canlı reportajı, 2009-cu il, 1 fevral)

ADNAN OKTAR: Boş danışışqlar necə əziyyətdir, necə çətinidir. Üstəlik, süni bir insanın boş söhbətlərini dinləmək, elə insanlara diqqət yetirin, həmişə boşboğaz olur. Ağılı başında biri sanki pərişan olur sıxıntıdan. Ən gözəl şey ordan çıxıb getməkdir. Dedi-qodu edildiyində də dedi-qodusu edilən insanı tərifləsəniz, dedi-qodu edənin zövqünü boğazına tıxayarsınız, çox yaxşı olar. Yəni üç-beş tərifi söz söyləyərsəniz, dedi-qodunun heç bir mənası qalmaz onun üçün.

3- Lağ etmək

Səmimiyyətsizliklə yanaşı, lağ etmək də adamlıq dini mənsublarının ortaqlıq pozuntularındandır. Quranda açıq-aşkar qadağan edilən lağ etməyin necə çirkin davranış olduğu bir ayədə belə bildirilmişdir:

Qeybət edib tənə vuran hər kəsin vay halına! (Hüməzə surəsi, 1)

Lakin adamlıq dinində birisinin fürsət tapdıqda heç çəkinmədən bir başqasına lağ etməsinə və onu hörmətdən salmasına mane olan heç bir qayda yoxdur. Əksinə, lağ edən adamın tərəfində olmaq hər kəs üçün daha xoşdur. Lağ etmək və hörmətdən salmaq üçün edilən hərəkətlərə bu nümunələri verə bilərik:

Bir qrupda səmimi olduğu insanlara qaş-gözlə işarə edərək digərlərinə lağ etmək, insanları alçaltmaq qəsdilə onların səhvlərini, qüsurlarını hamının yanında demək və bunlara lağ etmək, insanların fiziki xüsusiyyətlərinə lağ etmək.

Həmçinin lağ etmək və zarafatlarla insanları hörmətdən salmaq, baxış və mimikalarla insanları alçaltmaq, qarşısındakını hörmətdən salacaq tərzdə təqlid etmək, üslub, səs tonu və seçilən sözlərlə qarşı tərəfi əzməyə çalışaraq öz üstünlüyünü vurğulamaq, biri bir şey izah edərkən onu dinləməyib başqasıyla gülüşmək, eşidə bilmədiyi bir şəkildə onun haqqında pıçıldamaq kimi hərəkətlərə adamlıq dinində

tez-tez rast gəlinir.

Həmçinin hamının yanında səhv hərəkət edən birilə ümumi şəkildə lağ etmək, sevmədiyi, əzmək istədiyi birini insanların çox olduğu yerdə hörmətdən salmaq da adamlıq dininin xüsusiyyətlərindəndir. Halbuki lağ etmək, alçaltmaq, pis ləqəblər taxmaq Quranda şiddətlə qınanmış və qadağan edilmişdir:

Ey iman gətirənlər! Bir qövmlə digərini lağa qoymasın. Ola bilsin ki, onlar o birilərindən daha yaxşı olsunlar. Qadınlar da bir-birinə (rişxənd eləməsinlər). Bəlkə, onlar o birilərindən daha yaxşıdırlar. Bir-birinizə tənə etməyin və bir-birinizi pis ləqəblərlə çağırmayın. İman gətirdikdən sonra fasiq adını qazanmaq necə də pisdir. Məhz tövbə etməyənlər zalımlardır! (Hucurat surəsi, 11)

4 - Laqeydlik

Adamlıq dininin ən fundamental əsaslarından biri laqeyd olmaqdır. Çünki bu batil dində laqeydlik və diqqətsizlikdən sözdə ağıl, qabiliyyət və şəxsiyyət üstünlüyünü vurğulama üsulu kimi istifadə edilir. Çox əhəmiyyətli və hər kəsdən daha üstün bir şəxsiyyətə sahib olan insan təəssüratı verməyin yolunun laqeydlik olduğuna inanılır. Bu səbəblə, xüsusilə gənclər arasında laqeyd davranışlar çox geniş yayılmışdır.

Bir məktəbin ən məşhur qızlarını və ya oğlanlarını düşünün. Ümumiyyətlə, bu insanlarda təvazökar, hər kəsə qarşı sevgi dolu və səmimi münasibət görə bilməzsiniz. Çünki gözəl əxlaqın ən mühüm xüsusiyyətləri olan bu davranışlar cahiliyyə cəmiyyətində insanları hörmətdən salır. Adamlıq dininin mənsubları arasında məşhur olmaq üçün mümkün olduqca qürurlu və laqeyd olmaq lazımdır. Hər kəsə salam verməmək, ancaq salam verilən insan olmaq çox əhəmiyyətlidir. Sevgi göstərən deyil, ancaq özünə sevgi göstərilən adam olmaq da həmçinin. Ətrafındakılarla maraqlanmırmış kimi görünmək, biri səmimi bir münasibət göstərdikdə əhəmiyyət verməmək, yalnız bir neçə yaxın tanış ilə səmimi olub bunlardan başqa hər kəsə laqeyd davranmaq da bu anormal davranışlara nümunədir.

Laqeydliyin ikinci bir tərəfi də vardır. “Vecinə almamaq” kimi adlandırdığımız bu tərəf cahiliyyə cəmiyyətinin demək olar ki, hamısına hakimdir. Bu əhvalda olan insanlar təhlükəni dərk etmir, dərk etsələr belə, mühüm hesab etmirlər. Çünki adamlıq dini təhlükəyə qarşı sakit reaksiya verməyi bir üstünlük olaraq qəbul edir. Buna görə, cahiliyyə

ADAMLIQ DINI

cəmiyyətinə diqqətsizlikdən qaynaqlanan ölümlər, şikəstliklər, xəstəliklər daha çox olur. Məsələn, kabelinin üstü açıq olan cihazı təmir etdirməyin əvəzinə: “Qoy qalsın, biz belə şeylərdən qorxmuruq”, -deyərək bu şəkildə istifadə etmək bu diqqətsizliyin bir göstəricisidir. Ya da elektrik şəbəkəsi köhnələn və hər an yanğın təhlükəsi olan bir mənzildə yaşayanların: “Eybi yoxdur, bu mənzil möhkəm mənzildir, heç nə olmaz”, - sözlərilə bu təhlükəni görməməzlikdən gəlmələri... Hətta insanların bir çoxu: “Bizim canımız çox möhkəmdi, bizə heç bir şey olmaz”, - deyib illərlə həkimə getmir, xəstəlikləri üçün müalicəyə ehtiyac duymurlar. Adamlıq dinində bu laqeydliyə görə, bədənindəki xərçəngi, virusları bilmədən illərlə yaşayan və xəstəliyi aşkar olduqda artıq ölümcül halda olduğu təyin olunan insanlar çoxdur.

Bu diqqətsizliyin səbəb olduğu başqa bir təhlükə isə ətrafına zərər vermə ehtimalıdır. Məsələn, bəzi insanlar 3-4 yaşındakı uşaqlarını “heç nə olmaz” düşüncəsi ilə evdə tək qoyurlar. Evə qayıtdıqda uşağın sobaya toxunub yandığını və ya qazı açdığı üçün zəhərləndiyini, yaxud da dərman içdiyini və ya pəncərədən yıxılıb öldüyünü görən insanlara çox rast gəlinir. Belə xəbərlər hər gün qəzet səhifələrində yayımlanır. Ancaq adamlıq dininin laqeydliyi bu nöqtədə də özünü göstərir. Bu xəbərləri oxuyan insanlar belə bir hadisənin öz başlarına gəlməyəcəyinə inandıqları üçün eyni cür davranmağa davam edirlər.

Cəhiliyyə əxlaqında “diqqətsizlik” o qədər yayılmışdır ki, insanlar bir-birlərindən daimi olaraq “fikir vermə, heç nə olmaz” tərzində sözlər eşidirlər. Hətta bu dinin batil anlayışına görə, insanlar hər hansı bir təhlükəyə qarşı tədbir görməyə və ya tədbir görülməsini təklif etməyə utanırlar. Çünki ətrafdakılar onu qorxaq adlandırırlar. Məsələn, yanğın təhlükəsizliyi olmayan böyük bir iş yerində işçilərin lazımi təchizatların gətirilməsini və ya köhnəlmiş liftin yenilənməsini istəməsi olduqca çətinidir. Çünki bu zaman iş yerindəki digər insanlar bu adama lağ edir, qorxaq kimi baxırlar. Halbuki bu diqqətsizliyin sonu insanların zərərilə nəticələnir.

Ancaq burada bir nöqtəyə diqqət yetirmək lazımdır. Əlbəttə, bir təhlükə zamanı həddindən artıq təlaşlanmaq, bir anda şüuru qapanacaq dərəcədə dəhşətə düşmək kimi davranışlar da doğru deyil. Allah insanlara Quranda təvəkküllü olmalarını, yəni çətin vəziyyətlərdə, təhlükə anlarında da Allaha güvənib səbir etmələrini əmr etmişdir. Bu mövzudakı bəzi ayələr belədir:

Möminlər yalnız o kəslərdir ki, Allah adı çəkiləndə ürəkləri qorxudan titrəyər, Allahın ayələri oxunduğu zaman həmin ayələr onların imanlarını daha da artırar, onlar ancaq öz Rəbbinə

təvəkkül edər. (Ənfal surəsi, 2)

De: “Allahın bizim üçün yazdığından başqa bizə heç bir şey üz verməz. O, bizim ixtiyar sahibimizdir. Buna görə də möminlər yalnız Allaha təvəkkül etsinlər!” (Tövbə surəsi, 51)

Və ona gözləmədiyi yerdən ruzi verər. Kim Allaha təvəkkül etsə, ona kifayət edər. Allah Öz əmrini yerinə yetirəndir. Allah hər şey üçün bir ölçü təyin etmişdir. (Talaq surəsi, 3)

(Yəqub) dedi: “Oğullarım! eyni bir qapıdan girməyin, ayrı-ayrı qapılardan daxil olun. Bununla belə, mən Allahın qəza-qədərini sizdən heç bir şeylə dəf edə bilmərəm. Hökm yalnız Allahındır. Mən ancaq Ona təvəkkül etdim. Qoy təvəkkül edənlər də ancaq Ona təvəkkül etsinlər!” (Yusuf surəsi, 67)

Yuxarıdakı ayədə göründüyü kimi, hz. Yəqub uşaqlarına təvəkküllü olmağı nəsihət edir, həm də görəcəkləri işdə tədbirli davranmağı xatırladır. Saleh müsəlmanın davranışı da belə olmalıdır. Nə adamlıq dininin tələbi olan laqeydlilik, nə də Allahın çirkin olduğunu bildirdiyi təvəkkülsüzlük doğru davranışlar deyil. İnsan gördüyü hər təhlükəyə qarşı aqlını işlədib tədbirli olmalı, eyni zamanda da Allahın diləməsi xaricində heç bir təhlükənin qarşısını ala bilməyəcəyini düşünüb Rəbbimizə təvəkkül etməlidir.

5- Zalımlıq

Adamlıq dini cəmiyyəti son dərəcə mərhəmətsiz və duyğusuz bir hala salır. Bu səbəblə, xalqın böyük əksəriyyəti ətrafına qarşı son dərəcə düşüncəsiz və mərhəmətsiz olur. Buna görə, insanların gün ərzində dəfələrlə əhvalı pozulur, inciyir, ürəyi sıxılır. Adamlıq dininin zalımlığı səbəbilə son dərəcə gərgin, əsəbi, əzablı bir həyat yaşayırlar. Hər kəsin çox şən bildiyi insanların belə demək olar ki, hamısı axşam yatağına uzandıqda saatlarla ağlayan, daxilən böyük sıxıntılar yaşayan insanlardır. Çünki cəmiyyətin çoxuna adamlıq dini tam hakimdir və bu batil dinin gətirdiyi hər hərəkət, hər mimika insanlar üçün - özləri də eynisini etdikləri halda - dözülməzdir.

Məsələn, maddi vəziyyəti yaxşı olmadığı üçün iş yerinə hər gün eyni paltarla getmək məcburiyyətində qalan bir insan düşünək. Bu adam üçün hər gün eyni paltarı geyinmək böyük bir çətinlikdir. Çünki mütləq ətrafındakı insanlar bu haqda öz aralarında danışır, buna görə, ona dəyər vermir və “bu paltar əynində köhnələcək”, “yəqin sənə başqa paltarın yoxdur” kimi düşüncəsiz zarafatlarla lağ edirlər.

ADAMLIQ DINI

İş yerində, məktəbdə, bağ evində, kursda və ya bir qrupun olduğu hər hansı bir məkanda mütləq insanların arxasından danışan kəslərin olduğunu bilmək də çox sıxıntılı haldır. Çünki insanlar mütləq öz arxalarından danışılanları bir yolla eşidir və buna görə çox narahat olurlar.

Adamlıq dinində insanlar çox incə üsullarla bir-birlərinin əhvalını poza bilirlər. Məsələn, yeni paltar geymiş birinə: “Çox gözəl paltardır, amma sənə yaraşmır, dünənki paltarın sənə daha çox yaraşmışdı”, - demək qarşıdakı insanı alçaltmaq üçün edilir. Çünki adamlıq dinində tərif, iltifat və ya gözəllik dilə gətirilmir. Bu səbəblə, insanlar bir-birlərinin gözəl cəhətlərini tərifləmirlər. Saç stilini dəyişmiş birinə çox bəyəndiyi halda: “Bu da yaraşır, amma əvvəlki saç düzümün sənə daha çox yaraşırdı”, - demək də adamlıq dininin kinayəli üslublarından biridir. Hər gözəllikdə bir qüsurlu tapmaq və gözəl sözün yerinə qüsurlu olanı dilə gətirmək adamlıq dininin bir qaydasıdır. Məsələn, çox gözəl bir insanı “gözəldir, amma daha gözəllərini də gördüm”, “gözəldir, amma burası qüsurludur”, “gözəldir, amma gözləri yaşıl olsaydı, daha da gözəl olardı” kimi ifadələrlə tərifləməmək bu qaydanın tələbidir.

Başqalarının səhvləri və ya qüsurları ilə əylənmək də adamlıq dininin bir zalımlıq növüdür. Məsələn, insanın gözündəki qüsuru, çəp olması ilə zarafat etmək və arxasından: “Sənə baxır, yoxsa mənə, heç cür anlamıram”, - deyərək qəhqəhələrlə gülmək... Şikəst insanın əlinə bir şey verərkən “Yavaş ol ha, möhkəm tut” kimi zarafatlar etmək... Saçları tökülən birinə yeni çıxan dərmanların adını deyərək gülmək, “yeni saç əkmə üsulları kəşf olunub, sən də istifadə elə”, “bu gün bir-iki saçın yəqin yenə tökülüb” kimi zarafatlar edərək özü üçün sevinmək... Qısa boylu birinə “aşağıda havalar necədir?”, “aşağıdan dünya necə görünür?” kimi cahil sözlər söyləmək... Bütün bunlar adamlıq dinindən qaynaqlanan zalım üsullarıdır. Həmçinin, yıxılan birinə gülərək onu utandırmaq, paltarı sökülük olan birini ələ salmaq, dili pəltək olan birini yamsılamaq da bu batıl dinin zalımlıqlarından bəziləridir.

Bu cür hallarda zarafat edilən adam da bu zarafatlara adamlıq dininin davranışları ilə cavab verir. Məsələn, narahat olmadığını düşünsünlər deyə, gülərək cavab verir. Ancaq daxilində deyilənlərin sıxıntısını mütləq hiss edir. Və ya o da qarşı tərəfin bir qüsurluğunu üzünə vurur və bu çirkin davranışlar qarşılıqlı olaraq davam edir.

6- ƏSƏBİLƏŞDİRMƏK ÜSULLARI

İnsanları əsəbiləşdirməyə çalışmaq adamlıq dininin digər mühüm xüsusiyyətidir. Xalq arasında insanların çoxu müxtəlif səbəblərlə bu üsuldən istifadə edir. Bəzisi sevmədiyi birini narahat etmək, bəzisi də özünə pislik edən birindən intiqam almaq istədiyi üçün əsəbiləşdirici tərzdə davranır. Bəziləri üçün isə hirsləndirmək sanki həyatlarının məqsədi olmuşdur. İnsanların zəifliklərini ortaya çıxarmaqdan və əsəbiləşdiyini seyr etməkdən xoşlanır və bu şəkildə nəfsini təmin edir. Anasına, atasına, müəllimlərinə və yoldaşlarına qarşı hər davranışının əsəbiləşdirici bir tərəfi olur. Ancaq adamlıq dininin bu xüsusiyyəti insanlar tərəfindən açıq şəkildə tətbiq olunmur. Əsəbiləşdirməyin müəyyən üsulları vardır. Bunlardan bir neçəsi bunlardır:

“Sakit davranmaq”

Qarşı tərəfi hirsləndirməkdən zövq alan insanlar bu üsula tez-tez əl atırlar. İnsanların əhəmiyyət verdiyi, həyəcanlandığı, təlaşlandığı mövzulara çox sakit münasibət göstərib qarşılarındakı insanı əsəbiləşdirirlər. Xüsusilə gənclərin ana və atalarına qarşı olan münasibətində buna tez-tez rast gələ bilərsiniz. Məsələn, bayıra çıxmasına icazə verməyən anasından intiqam almaq istəyən gənc qız onun bütün suallarına son dərəcə laqeyd və sakit bir səs tonu ilə cavab verir.

Anası təlaş içində itirdiyi bir şeyi axtardığında və qızından kömək istədiyində sakit bir şəkildə: “Görmədim”, - deyərək başını çevirir və qəzetini oxumağa davam edir. Anası telefonda danışarkən bir şey qeyd etmək üçün kağız-qələm istədikdə asta-asta yerindən qalxıb ağır addımlarla qələmi və kağızı götürüb son dərəcə sakit tərzdə bunları anasına aparır. Anası səmimi və şən şəkildə məktəbdə nə etdiyini soruşduqda yalnız: “Heç”, - deyərək cavab verir. Gününün necə keçdiyini soruşduqda yalnız: “Yaxşı”, - deyir. Çünki bütün bu davranışların qarşı tərəfi hirsləndirdiyini bilir.

Tələsən birinə onun işinə mane olacaq şəkildə yavaş davranmaq da adamlıq dinindəki hirsləndirmə üsullarından biridir. Məsələn, işə gecikən biri qapıdan çıxarkən otaqda çantasını unutduğunu söylədiyində son dərəcə ağır addımlarla çantanı götürüb yenə yuxulu şəkildə qapıya gətirmək sırf qarşı tərəfi hirsləndirmək üçün edilir. Şagirdinə böyük bir səylə dərsi izah etməyə çalışan müəllimi diqqətlə dinləməyib sonra da sakit bir səslə: “Mən heç bir şey başa düşmədim”, - demək müəllimini hirsləndirərək nəfsini razı etmək istəyən cahiliyyə insanının davranışdır.

“Sakit davranmağın” başqa bir yolu isə soruşulan suallara heç cür tam cavab verməməkdir. Məsələn: “Evin hər yerini axtardım, amma ayaqqabılarımı tapa bilmədim, sən görmüsən?” - sualına yalnız: “Bəli”, - deyə cavab vermək də əsəbiləşdirmək taktikasıdır. Daha sonra: “Yaxşı, harada gördün?” – sualına: “Otaqda”, - cavabını vermək və hansı otaq olduğunu, yerini deməmək qarşı tərəfin bir çox sual soruşmasını tələb edir. “Hansı otaqda, otağın harasında, hansı şkafda, şkafın hansı rəfində” - kimi suallar verilir. Beləliklə, yalnız bir cümlə ilə həll edilə bilən mövzu dəqiqələrlə uzanır və qarşı tərəfi hirsəndirəcək bir hal alır. Bu səbəblə, soruşulan suallara dolğun cavab verməmək adamlıq dininin hirsəndirmək üsullarından biridir.

Eşitməzlikdən, görməzlikdən və anlamazlıqdan gəlmək...

Ümumiyyətlə, bu üsuldən cahiliyyə cəmiyyətində münaqişəli kəslər bir-birlərindən intiqam almaq üçün istifadə edirlər. Beləliklə, az da olsa, intiqam aldıklarını düşünürlər. Məsələn, mübahisə etdiyi adamın olduğu yerdə ona baxmadan danışmaq, sanki o mühitdə elə bir insan yoxmuş kimi davranmaq, hər kəsin zarafatına gülərkən onun zarafatına gülməmək, hər kəsə salam verərkən ona salam verməmək, hər kəslə vidalaşarkən onunla sağollaşmamaq, hər kəsin kefini soruşarkən onun yanından keçib getmək adamlıq dini meyarlarına görə: “Sənə dəyər vermirəm, xəbərin olsun”, - deməkdir.

Bu üsullar başqalarını hirsəndirməyi həyat tərzinə gətirmiş insanlar tərəfindən də tez-tez tətbiq olunur. Özü ilə danışan birinin sözlərini çox yaxşı eşitdiyi halda: “Bağışla, nə dedin?” – və ya: “Nəsə deyirdin?” - kimi suallarla qarşı tərəfi çox əhəmiyyətsiz hesab etdiyini göstərmək adamlıq dininin davranışlarıdır. Anladığı mövzunu bir neçə dəfə izah etdirmək də hirsəndirmək növlərindən biridir. Məsələn, özünə: “Çox asta hərəkət edirsən, sürətli olsan daha yaxşı olar”, - deyən birinin nə söyləmək istədiyini çox yaxşı anladığı halda: “Necə yəni ağır?” – deyə soruşmaq qarşı tərəfi bu söylədiyinə peşman etmək üçün edilir. Anasının daha səliqəli olması üçün xəbərdar etdiyi gənc qızın buna cavab olaraq: “Necə daha səliqəli ola bilərəm ki?” – deyə cavab verməsi də əsəbiləşdirmək üsullarından biridir. Halbuki hər insan sürətli hərəkət etməyin və ya səliqəli olmağın nə olduğunu uşaqlıqdan öyrənir.

“Söz atmaq”

Əsəbiləşdirməyin digər bir növü “söz atmaq” adlandırılan davranış pozuntusudur. Məsələn, bir tanış vasetilə yaxşı işə düzəlmiş və vəzifəsi də yaxşı olan bir işçinin olduğu toplantı zamanı: “Kaş ki, bizim də tanışlarımız olsaydı, biz də asan yolla vəzifə sahibi olsaydıq”, - demək buna bir nümunədir. Və ya istəməyərək etdiyi bir səhvə görə zərərə səbəb olan birinin yanında: “Bildiyiniz kimi, bəzi insanların səhvlərinin cəzasını biz çəkirik”, - şəkildə sözlər söyləmək də “söz atmaq” məqsədi ilə deyilir. Burada ad verməmək, xüsusilə “bəzi insanlar” deyərək ifadə etmək adamlıq dininin qaydalarındandır.

İmtahanlarda dostunun həmişə özündən yaxşı qiymət almağını qışqanan bir şagirdin onun yanında: “Səhərə qədər oxuyan, amma heç bildirməyənlər var”, - deməsi də qarşı tərəfə söz atmaq üçündür.

Baxışla hirsləndirmək

İnsanlar, ümumiyyətlə, sözlə izah edə bilmədikləri şeyləri baxışları ilə qarşı tərəfə izah etmək yolunu seçirlər. Çünki baxışla edilən eyham heç bir zaman maddi olaraq isbat edilə bilmir və insanlar baxışlarındakı mənanı asanlıqla dəyişə bilirlər. Məsələn, qarşısındakına kinlə baxan biri: “O an həyəcanlandım, baxışlarım ona görə dəyişdi, yoxsa kinli filan deyiləm”, - dedikdə bunu hər kəs qəbul etmək məcburiyyətində qalır. Ya da baxışlarında kinayə olan birinin: “Yox, mən səni çox ciddi dinləyirəm, yadıma bir şey düşdü. Ona görə, baxışlarımda gülüş görə bilərsən”, - dediyi zaman heç kim buna etiraz edə bilmir. Çünki baxışdakı kinayənin maddi bir sübutu yoxdur. Ancaq insan baxışları ilə qarşısındakının hər cür müsbət və ya mənfi düşüncəsini müəyyən edə bilir. Bu səbəblə, cahiliyyə cəmiyyətində əsəbiləşdirmək üçün yalnız baxışlarından istifadə edən çoxlu sayda adam vardır.

Məsələn, insanlar mübahisə etdiyi biri ilə danışmaq məcburiyyətində qaldıqda ona son dərəcə mənasız və donuq bir baxışla baxırlar. Bu baxış qarşı tərəfi əhəmiyyətsiz hesab etdiyini bildirən və buna görə də qarşı tərəfi hirsləndirən bir baxışdır. Nəfsinə ağır gələn bir mövzudan danışılanda göz qapaqlarını çox ağır bir şəkildə açıb-bağlayaraq və eyni anda da mənasız baxışlarla qarşı tərəfi dinləmək də adamlıq dininin bir parçasıdır. Qarşı tərəfi əhəmiyyətsiz hesab etdiyini göstərərək hirsləndirmək üçün isə istehzal baxışla baxırlar. Bu üsul üzü gülməzkən gözlərin gülməsi şəkildədir. Qarşı tərəfin danışığını ciddi bir sima ilə, ancaq gözlərində kinayəli təbəssümlə dinləyən biri bu hərəkəti ilə: “Danış, amma söylədiklərin bir qulağımdan girir, o biri qulağımdan çıxır”, - demiş olur.

7- YENİ FİKİRLƏRƏ VƏ TƏNQİDƏ

QARŞI OLMAQ

Adamlıq dinini yaşayan insan xarakter və əxlaqi cəhətdən heç vaxt müsbət dəyişiklik əldə edə bilmir. Çünki adamlıq dinində tənqidə və yeni fikirlərə qəti bir qadağan qoyulmuşdur. İnsanın özündən böyük, zəngin, mədəni, vəzifəli və təcrübəli birini tənqid etməsi və ya ona yeni fikirlər söyləməsi demək olar ki, qeyri-mümkündür. Hətta adamlıq dinində bu haqda o qədər sərt qaydalar vardır ki, 20-30 illik dostluqlar bir tənqid səbəbindən bir anda pozulur.

Məsələn, adamlıq dininə görə, insanın hərəkətləri, əxlaqı, xarakteri və ya mimikaları ilə bağlı qarşısındakı şəxsə məsləhət verməsi onu hörmətdən salan davranışdır. Buna görə, cahiliyyə cəmiyyətində heç kim özü ilə bağlı mövzularda başqasının məsləhətini almır. Məsələn: “Xarakterimdə səni narahat edən bir cəhət var? Gülüşümdə, mimikalarım və ya yerişimdə bir qüsurlar görürsən? Mənə şəxsiyyətimlə əlaqədar verə biləcəyin bir tövsiyə var? Necə xarakterə sahib olsam, daha rahat olarsınız, ya da daha çox sevilərəm? Paltar zövqüm necədir, mənə bu mövzuda verə biləcəyin bir təklif var?...” - kimi suallar eşitmək demək olar ki, mümkün deyil. Çünki insanın özünü təkmilləşdirmək üçün ətrafındakılardan məsləhət alması adamlıq dininin zehniyyətinə ziddir. Hər kəs özünü ən yaxşı, ən mədəni, ən ağıllı olaraq qəbul edir. Çatışmazlıqları olduğunu bilsə belə, bunu ətrafına bildirmək istəmir.

Adamlıq dini məsləhətləşməkdən əlavə, tənqidə də tamamilə qapalıdır. Məsələn, öz sahəsində uğur qazanmış həkim və ya mühəndis düşünək. Yanlarına gələn biri əgər başqa bir mütəxəssisin ondan fərqli olduğunu desə, mütləq: “Onda get onun yanında müayinə ol və ya get evini ona təmir etdir”, - şəkildə cavab verirlər. Öz sahəsində mütəxəssis olan insanlar, ümumiyyətlə, həmkarlarının fikirlərinə əhəmiyyət vermir və mütləq öz dediklərinin tətbiq edilməsini istəyirlər.

Bu inanca görə, insanı özündən kiçik birinin, məsələn, qardaşı (bacısı) oğlunun tənqid etməsi qeyri-mümkündür. Gənclər əmisinə və ya xalasına xarakterləri ilə bağlı fikir söyləyə bilməz. Məsələn, bir qohumunun daha səbirli, daha mülayim və ya daha incə düşüncəli olmasını istəyən uşaq bunu ona söylədikdə böyük bir ehtimalla ya kinayəli, ya laqeyd, ya da qəzəbli bir cavabla qarşılıq alır. “Bu yaşında səndən tövsiyə alması deyiləm” zehniyyəti ilə yaşayan insanlar özlərindən kiçik yaşda olanların ağılına ehtiyacları olmadığını düşünürlər. Halbuki gözəl əxlaqlı, imanlı gənc imansız, ancaq yaşlı birindən daha ağıllı, vicdanlı və ruhən yetkin ola bilər.

Necə ki, Quranda bildirilən hz.İbrahimin atasını doğru yola

çağırmaq üçün söylədikləri buna bir nümunədir:

Kitabda İbrahimi də yad et. Həqiqətən, o, büsbütün doğru danışan kimsə– bir peyğəmbər idi. O, bir zaman atasına belə demişdi: “Atacan! Nə üçün eşitməyən, görməyən və sənə heç bir fayda və zərər verə bilməyən bützlərə ibadət edirsən? Atacan! Həqiqətən, sənə gəlməyən bir elm mənə gəlmişdir. Ardımca gəl ki, səni doğru bir yola çıxardım! Atacan! Şeytana ibadət etmə, həqiqətən, şeytan Rəhmana çox asi olmuşdur! Atacan! Qorxuram ki, Rəhmandan sənə bir əzab toxunsun və beləcə şeytana yoldaş olasan!” Dedi: “Ya İbrahim! Sən mənim tapındığım tanrılardan üzümü çevirirsən? Əgər son qoymasın, səni mütləq daşqalaq edəcəyəm. Bir müddət məndən uzaq ol!” (İbrahim) belə cavab verdi: “Sənə salam olsun! Mən Rəbbimdən sənin bağışlanmağını diləyəcəyəm. O, mənə qarşı çox mehribandır. (Məryəm surəsi, 41-47)

Adamlıq dinində vəzifə və mədəniyyət də tənqiddə mane olur. Fəhlə işlədiyi fabrikin müdirinə əsla bir tövsiyə verə bilməz. Nə işlə əlaqədar, nə o adamın xarakteri ilə əlaqədar, nə də başqa bir mövzu ilə əlaqədar. Məsələn, ətrafındakılara qarşı kobud davranan müdir əgər işçilərinin birindən bu haqda bir tövsiyə alsın, böyük ehtimalla həmin adamı işdən çıxarar. Çünki adamlıq dininə görə, bu, böyük bir təhqirdir.

Halbuki bu son dərəcə səhv dünyagörüşüdür və Quran əxlaqı ilə heç bir şəkildə uyğun deyildir. Bu cür tənqidlər hər insan üçün böyük bir nemət və dostluq göstəricisidir. Quranda insanlara bir-birlərinə yaxşılığı əmr etmələri və pislikdən çəkəndirmələri əmr edilmişdir. Allahın bu əmrini yerinə yetirən bir insana mane olmaq, özünə tövsiyə edilən yaxşılıqdan üz çevirmək, əlbəttə, son dərəcə çirkin davranışdır.

8- QONAQLARA MÜNASİBƏT

İnsanın mənəvi dəyərlərini itirməsi nəticəsində yaranan boşluğun yerini dinsizlik sistemi üzərində qurulan adamlıq dini doldurur. İslam əxlaqının olmadığı yerdə mütləq adamlıq dini vardır. Adamlıq dininin olduğu yerdə isə insaniyyət, incə düşüncə, fədakarlıq kimi gözəl əxlaqa aid davranışlar yoxdur.

Bunu adamlıq dini fərdlərinin qonaqlıq dünyagörüşünü nümunə verərək açıqlaya bilərik. Ancaq adamlıq dininin dünyagörüşündən

ADAMLIQ DINI

əvvəl İslam əxlaqının qonaqlıq mövzusunda gözəllikləri izah edək.

Quran əxlaqını yaşayan bir adamın evinə qonaq getdiyinizi düşünək. Sizi qarşılayan şəxs böyük bir sevinclə qarşılayacaq. Çünki İslam əxlaqında qonaq qarşılamaq bir gözəllik hesab olunur və qonaq hər zaman əl üstündə saxlanır. Bu səbəblə, evə girdiyiniz andan etibarən sizi yeni tanıyan insanlar olsa belə, son dərəcə gülər üzlə, səmimi və xoş bir münasibətlə qarşılaşırırsınız. Sizi qonaq edən şəxsin imkanları məhdud olsa belə, əlindəki bütün imkanları sizin üçün sərf edər. Çünki Allah Quranda qonağa o özü istəmədən ehtiyaclarının qarşılanacağı əxlaqa yiyələnməyi öyrədir. Allah Quranda hz. İbrahimin qonaqlarına qarşı münasibəti ilə İslam əxlaqında qonaqla necə davranmalı olduğumuzu göstərir. Ayələrdə belə buyurulur:

İbrahimin möhtərəm qonaqlarının söhbəti sənə gəlib çatdı mı? Onlar yanına gəlib salam verdikdə salamı alıb: "Bunlar tanımadığım kimsələrdir!" – dedi. O, ailəsinin yanına getdi və bir buzov gətirdi. Onu qabaqlarına qoyub: "Bəlkə, yeyəsiniz!" – dedi. (Zariyat surəsi, 24-27)

Ayələrdən göründüyü kimi, hz. İbrahim tanımadığı halda, qonaqlarına son dərəcə incə düşüncəli davranmış, onlara hiss etdirmədən, onları utandırmadan onlara qulluq etmişdir.

Ancaq adamlıq dininin hakim olduğu insanlar belə bir vəziyyətdə son dərəcə eqoist olur. Əgər adamlıq dininin təsirində olan birinin evinə qonaqlığa gedirsinizsə, burada hiss edəcəyiniz duyğu "əziyyətə salmaq, artıqlıq"dır. Çünki cahiliyyə əxlaqında qonaq öz ifadələri ilə desək, artıq bir "boğaz" sayılır. Qarşılıqlı maddi alış-verişi olan insanlar aralarındakı əlaqənin pozulmaması üçün məcbur olaraq bir-birlərini müəyyən zamanlarda qonaq edirlər. Adamlıq dininin qaydalarına görə, bir şəxs digərinin evinə getdikdə sıra mütləq digərinə gəlir. İki-üç dəfə ard-arda bir tərəf digərinə qonaq getmir.

Bu dünyagörüşünə görə, qonağın tezliklə evinə dönməsi gözlənilir. Bir neçə saatdan artıq bu adama dözmürlər. Əgər yeməyə dəvət olunmayıbsa, əsla yemək verilmir. Ən az xərclə qonağı evinə göndərmək istədikləri üçün ən ucuz bir neçə şey ikram edirlər. Evdəkilər, ümumiyyətlə, yeməklərin yaxşılarını özlərinə ayırıb pislərini vermək və bununla da qazanclı çıxmaq tələsinə qapılırlar. Qonaq bir qab yeməkdən çox yemək yesə, ev sahibləri mətbəxdə: "Nə çox yedi, tez getsəydi, rahatlayardıq", - kimi ifadələrlə qonağın nə qədər mədəniyyətsiz olduğunu danışirlər. Qonağın evdə gəzməsi heç

xoş qarşılanmır, nə qədər çox qalırsa-qalsın, qonaq otağından kənara çıxması istənilmir. Otaqdan çölə çıxdıqda evdə narahatlıq meydana gətirdiyi ona hiss etdirilir.

Əgər qonaq uzaqdan gəlmişsə və bir neçə gün qalmalıdırsa, o zaman ev sahiblərinin səbri tükənir. Bir müddətdən sonra qonağın yedikləri, hərəkətləri, istifadə etdiyi paltarlar narahatlıq verməyə başlayır. İçdiyi çayın sayına, neçə qab yemək yediyindən neçə dəfə duş qəbul etdiyinə və nə qədər su işlətdiyinə qədər hər şey hesablanır. Hər hərəkətləri ilə qonağın evdə artıq olduğunu ona hiss etdirirlər. Buna görə də belə evdə rahat şəkildə qalmaq qeyri-mümkündür.

Ancaq, əlbəttə, bunun başqa bir tərəfi vardır. Evdə qonaq olan adam da adamlıq dininin qaydaları çərçivəsində hərəkət edir. O da qonaq olduğu evdən maksimum faydalanmağa çalışır, ətrafındakılara narahatlıq verib-vermədiyini düşünmür. O da başqa cəhətdən düşüncəsizlik edir.

Nəticədə, adamlıq dinində insanlar həm özlərinə, həm də ətraflarındakılara sıxıntı verən mühit meydana gətirirlər. Bunun əsas səbəbi isə Qurandan uzaq, çirkin əxlaqlarıdır. İslam dininin insanda meydana gətirdiyi səmimiyyətlə adamlıq dininin cahiliyyə əxlaqı arasındakı ziddiyyət bu nümunədə olduğu kimi, həyatın hər sahəsində özünü açıq şəkildə göstərir. Adamlıq dininin səbəb olduğu düşüncəsiz, eqoist münasibətlərə görə insanların çoxu rahat yaşaya bilmir, sıxılır, etibarlı və çox sevdiyi bir dost tapa bilmir. Ancaq buna baxmayaraq, adamlıq dinini dünyada milyonlarla insan yaşayır. Və bu şəkildə insanlar öz-özlərini çətinliyə salırlar. Bu hal Quranda insanlara belə açıqlanır:

Həqiqətən, Allah insanlara zərrəcə zülm etməz, lakin insanlar özləri özlərinə zülm edərlər! (Yunus surəsi, 44)

9- ADAMLIQ DİNİNDƏ YAŞLILIQ PSİXOLOGİYASI

Adamlıq dininin hər yaş kateqoriyası üçün təyin etdiyi hərəkət tərz-i vardır. Bunun yazılı mətni və izahı yoxdur. Ancaq insanlar harada yaşayırlarsa yaşasınlar, bunu bilir və bütün təfərrüatı ilə tətbiq edirlər. Məsələn, 50 və ya 60 yaşa çatdıqda həyat tərzlərini, danışdıqlarını, paltarlarını, səs tonlarını, üslublarını adamlıq dininin qaydalarına uyğun şəkildə dəyişməli olduqlarına inanırlar.

Bu dəyişikliyin əsas prinsipi dünya nemətlərindən əl çəkmək, şikayət və pessimizmdir. Bu yaşa gələn insanlar həyatdan şikayət etməyə

ADAMLIQ DINI

başlayırlar. “Necəsən?” - sualına bu yaşlarda verilən cavab: “Belə də, bildiyin kimi”, - və ya: “Necə olacam, başım xəstəliklərə qarışıb”, - kimi mənfi cavablardır. Çünki həyatdan zövq almağa haqları olmadığına və bu yaşdan sonra bütün nemətlərdən uzaqlaşmalı olduqlarına dair batil inancları vardır.

Xüsusilə qadınlarda menopauza və kişilərdə andropauza dövrləri adamlıq dininə görə davranışın tamamilə dəyişməli olduğu bir dövrüdür. Bu dövrə girmiş insanların çoxu bütün gözəllikləri tərk edir. Bədənlərinə qulluq etmir. Həm xarici görünüşlərinə əhəmiyyət vermir, həm də təmizliklərinə diqqət etmirlər. Tünd rəngli geyimlər geyinir, əsasən, qəhvəyi, boz, qara kimi rəngləri seçirlər.

Qırmızı, narıncı, sarı, yaşıl, çəhrayı kimi rənglərə ehtiyac olmadığını düşünürlər. Halbuki, bu, son dərəcə mənasız qaydadır. İnsanlar Allahın yaratdığı rəngləri hər yaşda istifadə edə bilər və bu nemətdən hər yaşda faydalana bilərlər. Bu yaşlarda bəzilərinin davranışları və üslubları da tamamilə dəyişir. Cismən zəif olmadığı halda, çoxları bu yaşda yavaş-yavaş hərəkət edən, cansız olmalı olduğuna inanır. Bu səbəblə, hərəkətləri donuqlaşır, əslində, çox sürətlə danışa bildiyi halda, xüsusilə, aram-aram danışmağa başlayır. Qısa, sürətli şəkildə izah edəcəyi bir mövzunu ağır danışığıla uzun-uzadı izah edir. Bunu yaşlılığının bir əlaməti olaraq hesab edir.

Gəncliyində olduqca enerjili biri yaşlandıqda birdən sevincini, ümidini, cəldliyini, canlılığını öz iradəsilə itirir. Məsələn, gözəl mənzərənin, gözəl insanın, gözəl mahnının və ya özünə göstərilən gözəl münasibətin sevincini və həyəcanını yaşamır. Əksinə, bu anlarda sevinmək yerinə kədərlənir.

Adamlıq dininin bu batil qaydalarına görə, insanlar bu yaşlardan sonra ölümü gözləməyə başlamalıdır. Bu səbəblə, demək olar ki, 60 yaşı olmuş bütün insanların həyatını ölümü gözləyərək keçirdiyini görürsünüz. Bu yaşdan sonra artıq edəcək bir şey qalmadığı inancı hakim olduğu üçün fəaliyyət tamamilə dayanır. Əlbəttə, bu yaşlar ölümün insana çox yaxınlaşdığı və bu həqiqətin unudulmamalı olduğu dövrüdür. Ancaq adamlıq dinini yaşayanlar burada da yanılaraq əxlaqlarını gözəlləşdirib Allahdan çox qorxaraq və Onu çox sevərək ölümə hazırlıq görmürlər. Əksinə, onların böyük bir ağılsızlıqla etdiyi axirəti də gözərdi etməklə hər şeydən özünü çəkib “vaxt öldürmək” olaraq adlandırılan, yalnız ölümü gözləyərək keçirilən boş həyatdır.

Son dərəcə ağıllı və bacarıqlı birisi yaşlandığından dolayı heç bir şeydən anlamayan, ağır eşidən, ağır düşünən, heç bir şeyi bacara bilməyən adam kimi davranmağa başlayır. Bir çoxları son iyirmi ilini

pəncərənin qarşısında oturub çölə tamaşa edir və ya bütün günü televiziya seriallarını izləyir, dünyaya aid bütün gözəlliklərdən əlini üzür. Bunun zərərlərindən biri isə özünü düşünməməyə, hərəkət etməməyə və qabiliyyətlərini işlətməməyə alışdırdıqları üçün zehni fəaliyyətlərinin getdikcə azalması və erkən ağlını itirmələridir. Əlbəttə, belə əxlaqı və həyat tərzini mənimsəyən insanın axirətdəki itkisi daha böyükdür.

Halbuki doğru olan xəstəliyi olmadığı müddətdə həm cismən, həm də zehnən çalışması, dünyada axirət üçün xeyir işlərə davam etməsidir. Allah bir ayəsində: **“Elə ki azad oldun, qalx (dua et)! (İnşirah surəsi, 7)”** - şəklində əmr edir. Şübhəsiz, Allahın əmri hər yaşda olan insanlara aiddir.

10- ADAMLIQ DİNİNDƏ AYRI-SEÇKİLİK

Adamlıq dininin ən mühüm xüsusiyyətlərindən biri insanları qiymətləndirmə tərzidir. Bu şeytani dində insanlar, əslində, zəngin və kasıb olaraq iki yerə ayrılırlar. Hər iki qrupda fərqli dünyagörüşü və fərqli davranış tərzləri hakimdir. Zəngin və kasıb insanlara qarşı göstərilən münasibətin fərqliliyi dünyanın demək olar ki, hər yerində eynidir. Amerikalı da bu batıl dinin gərəyi olaraq bu cür davranır, rus da, fransız da...

Xülasə olaraq bu münasibət fərqliliyini bu şəkildə sıralaya bilərik:

1- Özlərindən daha varlı adamlara qarşı cahiliyyə cəmiyyətinin insanları incə və mülayim səs tonu ilə və mümkün olduğu qədər nəzakətli şəkildə danışırlar. Kasıb insana qarşı isə səs tonu təbiiləşir, adamın əsl səsi necədirsə, elə danışmağa başlayır. Danışiq üslubu kobudlaşır, nəzakətli danışığa ehtiyac hiss edilmir. İzah ediləcək mövzu son dərəcə dəqiq və ən qısa şəkildə izah edilir. İş yerində müdirlə danışarkən istifadə edilən səs tonu və iş yerinin çayçısı ilə danışılan üslub arasındakı fərqlilik bu mövzuya açıq nümunədir. Müdirdən mənfəət ehtimalı olduğu üçün işçilər ona dəyər verdiklərini hiss etdirmək məqsədilə mümkün olduğu qədər nəzakətli, təvazökar və hörmətli səs tonu və üslubdan istifadə edirlər. Ancaq çayçıdan bir mənfəət gözləmədikləri üçün danışarkən ona dəyər verməyən bir üslub seçirlər.

2-Varlı birisi gəldikdə hərəkətlər tələm-tələsik və etinalı olur. Hər şeyin istədiyi kimi olması, hər arzusunun yerinə yetirilməsi, xoşuna gəlməyəcək bir halın baş verməməsi üçün hamı təlaşa düşür. Kasıb gəldikdə isə heç kim onun varlığına diqqət yetirmir. Son dərəcə sakit və laqeyd davranırlar. Varlı biri içəri daxil olduqda ayağa qalxır,

ADAMLIQ DINI

geyimlərini düzəldir, oturuşuqlarına fikir verirlər. Kasıb biri gəldikdə isə ayağa qalxmır, hətta ona baxmırlar.

3-Zənginə “siz” deyə xitab edilir. Kasıb adama isə “sən” deyirlər. Məsələn, satıcı alış-verişə gələn zəngin müştərini mütləq “nə arzu edirsiniz” kimi nəzakətli bir cümlə ilə qarşılayır. Ancaq içəri girən müştərinin kasıb olduğunu anlayarsa “nə istəyirsən” kimi alçaldıcı bir ifadə işlədir.

4-Zənginə qarşı xüsusi hörmət göstərilir. Zəngin adamın yaşı kiçik olsa belə, ona bir böyüyə göstərilən hörmət göstərilir. Hətta yaşca kiçik olan insanların belə əli öpülür, qalxıb yer verilir. Kasıba isə yaşca böyük olsa belə, uşaq kimi davranılır. “Nə edirsən”, “Nə istəyirsən, de görək” kimi uşaqlara qarşı istifadə edilən ifadələrlə xitab edilir.

5-Adamlıq dininin insanlara qarşı ayrı-seçkiliyi və bu dünyagörüşünün insanların davranışlarına necə əks olunduğu hər hansı bir mağazaya girdikdə belə açıq şəkildə görünür. Bir mağazaya zəngin və məşhur bir müştərinin girdiyini düşünək. Bu müştəri qapıdan içəri girər-girməz bütün işçilərin diqqəti bu adama yönəlir. Dərhal gülər üzlə salamlayıb nə istədiyini soruşurlar. Almaq istədiklərini bir və ya bir neçə satıcı dərhal önünə qoyur. O, hələ birinə baxmadan tez başqasını gətirirlər. Satıcıların üzündə təbəssüm və nəzakət olur. Əgər yanında uşağı varsa, uşağa xoş sözlər deyilir. Nə qədər sevimli və gözəl uşaq olduğu, nə qədər ağıllı olduğu deyilir. Uşaq yaramaz və dəcəl olsa belə, hər hərəkəti nəzakətlə qarşılır. Mağazada bir şey qırırsa, heç bir əhəmiyyətinin olmadığını deyirlər.

İndi də həmin mağazaya kasıb bir müştərinin girdiyini düşünək. Əgər geyimindən və davranışından maddi imkanı olmayan biri olduğu aydın olarsa, bu adamla mağazada heç kim maraqlanmır. Nə isə soruşmadıqca heç kim ona tərəf baxmır. Bir şeyə baxmaq istədikdə son dərəcə laqeyd və ağır davranışla istədiyini göstərirlər. Satıcı əlavə bir məhsul göstərməyə cəhd etmir. Həmçinin, müştərinin istəklərini yerinə yetirərkən üzündə son dərəcə laqeyd və narazı bir ifadə olur. Bu adamın tez bir zamanda mağazadan getməsini istədiyi üçün bir tərəfdən istəklərini yerinə yetirərkən, bir tərəfdən də çölə baxır və ya dükandakı başqa biri ilə söhbət edir. Müştəriyə heç dəyər vermədiyini yanındakı adamla söhbətini bitirməyərək biruzə verir. Əgər müştərinin yanında uşağı varsa və yaramazdırsa, əsəbi şəkildə uşağına diqqət etməsini söyləyir.

Bu nümunə adamlıq dininin insanlar arasında necə fərq qoyduğunu göstərir. Çünki buradakı məntiqi və davranış tərzini kassirdə, xidmətçidə, dərزيدə, baqqalda görmək mümkündür. Dünyanın

harasına gedirsinizsə gedin, buna bənzər hərəkətlərin din əxlaqından uzaq yaşayan insanlara hakim olduğunu görərsiniz.

Adamlıq dinində birinə hörmət və diqqət göstərmək üçün o adamın müəyyən maddi gücə sahib olması əsasdır. Sərvəti artdıqca adamlıq dininə mənsub olan insanların o adama qarşı hiss etdiyi heyranlıq da ona müvafiq olaraq artır. Məsələn, restorana getdiyinizdə zənginliyi ilə tanınan bir müştəriyə qarşı böyük diqqət göstərildiyini görərsiniz. Hətta əgər ölkənin ən məşhur zənginlərindən biridirsə, böyük ehtimalla pul alınmır. Onun bu restorana gəlməsi şərəf olaraq qəbul edilir və heç bir şəkildə ödəniş etməməsi tələb edilir. Halbuki, kasıb müştərinin hesabı ödəyəcək qədər pulu olmasa, bu, böyük bir hay-küyə səbəb olur. Pulu çatmadığı üçün danlanır, alçaldılır və oradan qovulur. Yəni zəngin olandan pul istənmədiyi halda, kasıb olanın hesabını qəpiyinə qədər ödəməsini tələb edirlər.

Bu iki insan arasındakı yeganə fərq zənginlikdir. Burada göstərilən hörmət və diqqət də, əslində, zəngin olan şəxsin şəxsiyyətinə və əxlaqına deyil, yalnız pulunadır. Və bu da adamlıq dininin çirkinliklərindən biridir.

İslam dinində isə insanlar yalnız əxlaqlarına görə qiymətləndirilir. Kasıb, amma gözəl əxlaqlı olan insan, zəngin, amma Allahın əmrlərinə qarşı çıxan birindən qat-qat daha üstündür. Bu səbəblə, İslam dinində qətiyyəən ayrı-seçkilik yoxdur. Zənginliyin, etibarın, gücün deyil, gözəl əxlaqın əsas olduğu anlayış vardır. Allah bir ayəsində belə buyurur:

Sizi bizə yaxınlaşdıran nə var-dövlətiniz, nə də oğul-uşağınızdır. Yalnız iman gətirib yaxşı işlər görənlərin əməllərinə görə mükafatları qat-qat artıq olacaq və onlar Cənnət otaqlarında əmin-amanlıq içində yaşayacaqlar. (Səba surəsi, 37)

11- ADAMLIQ DİNİNDƏ DOST SEÇMƏK MEYARLARI

İslam dinində dost seçərkən yeganə ölçü o adamın əxlaqıdır. Adamlıq dinində isə yoldaş seçmə ölçüsü çox fərqlidir. Hər mədəniyyətin özünəməxsus bəzi qaydaları vardır. Məsələn, "intelligent" olan insan özünə dost seçərkən mütləq özünə bənzər birini seçir. Bunun üçün əvvəl xarici görünüşə baxır. Təmiz, ütülü, klassik geyimli birisinin əvəzinə boynuna şərf bağlayan, ayağında sport stildə ayaqqabı olan, təmizliyinə diqqət etməyən, gümüş sep taxan, keçi saqqallı biri ilə dostluq etməyi seçir. Çünki adamlıq dinində bu görünüşün müəyyən

ADAMLIQ DINI

mənası vardır. Dünyanı əhəmiyyətsiz hesab edən, əxlaqi dəyərlərə əhəmiyyət verməyən, insanlara dəyər verməyən, kimsənin işlərinə qarışa bilməyəcəyini və kimsəyə qarşı məsul olmadığını düşünən, batil bir fikirdir bu.

Bir də dost seçərkən qarşısındakının yalnız maddi vəziyyətinə baxan mühitlər də vardır. Bu mühitlərdə qarşıdakı adamın dost olunacaq biri olub-olmadığını anlamaq üçün əvvəl paltarlarının qiymətlərinə baxılır. Pencəyinin, ayaqqabılarının, çantasının, ətrinin, qol saatının, köynəyinin, hətta corablarının belə markası son dərəcə əhəmiyyətlidir. Paltarlardan sonra avtomobili olub-olmadığını öyrənmək, əgər avtomobili varsa, markasını öyrənmək vacib sayılır. Bunlar ilk addım üçün lazım olan şərtlərdir. İkinci addımda isə bu adamın ailəsi ilə əlaqəli məlumat əldə etmək lazımdır. Atasının peşəsi, hansı məktəbdə oxuduğu, anasının tanışları, getdiyi saç salonu, tətil zamanı səyahət etdikləri ölkələr, bağ evlərinin harada olduğu, evlərinin harda olduğu və s. kimi xüsusiyyətlər dost olub-olmamaq üçün lazım olan məlumatlardır. Əgər qarşıdakı adam bütün bu mərhələlərdən keçərsə, o zaman bu adamın əxlaqı, xarakteri, inancı və ya dünyagörüşü hər nə olursa olsun, heç fərq etmir, mütləq dost ola biləcək insan kateqoriyasına aid olur.

Bütün bu xüsusiyyətlərə sahib olan, ancaq heç bir mövzuda mədəniyyəti olmayan, son dərəcə kobud, mədəniyyətsiz və ya əxlaqı bəyənilməyən insanlar vardır. Ətrafındakılara lağ edir, hər zaman öz mənfəətlərini qoruyurlar. Üzr istəməyi, səhvlərini qəbul etməyi bilmirlər. Mənfəətlərinə zidd olan hallarda asanlıqla yalan danışır, başqalarının problemləri ilə maraqlanmırlar. Başqalarının rahatlığı, xoşbəxtliyi və ya sağlamlığı üçün hər hansı bir çətinliyə qatlaşmır, fədakarlıq etməyi bilmirlər. Ancaq buna baxmayaraq, onların ətrafında çoxlu insan olur. Əslində, bu insanların əxlaq pozuntularına baxmayaraq, onlara olan diqqətin yeganə səbəbi adamlıq dininə hakim olan yanlış dəyərlərdir.

Buna görə, cahiliyyə cəmiyyətində maddi vəziyyətləri, ictimai mövqesi bir-biri ilə eyni olmayan insanlardan ibarət dostluqlar görmək mümkün deyil. Zənginlər mütləq zənginlərlə, orta səviyyəli insanlar orta səviyyəli insanlarla, mədənilər mədənilərlə, kasıb olanlar isə özlərinə bənzər insanlarla dostluq edirlər.

Quran əxlaqına görə dostluq və yoldaşlığın ölçüsü bunlardır: insanın səmimiyyəti, gözəl əxlaqı, Allah sevgisi və qorxusu. Möminlər arasında kimin var-dövlətinin nə qədər olduğunu, kimin hansı

məktəbin məzunu olduğunun, kimin hansı peşə sahibi olduğunun, kimin hansı səmtdə yaşadığının heç bir mənası və əhəmiyyəti yoxdur. Çünki möminlərin dostluğu bu dünyəvi dəyərlərin heç bir əhəmiyyətinin olmadığı, əsl yurd olan axirətə görə nizamlanır. Bir möminin digər möminə olan sevgisinin və şəfqətinin əsl qaynağı isə Allahın o mömindəki təcəllisi, coşğulu Allah sevgisi və dərin Allah qorxusudur.

12- ÖZ MƏNFƏƏTİNİ AXTARMAQ

Qurani yol göstərici olaraq qəbul edən insanın ən diqqətə cəsarpan xüsusiyyətlərindən biri son dərəcə fədakar olmasıdır. Çünki bu insan bütün mülkün Allaha aid olduğunu və Onun razılığını qazanmaq üçün özünə əmanət olaraq verildiyini, bu səbəbdən, Rəbbimizin göstərdiyi şəkildə xeyir yolunda xərcləməsinin (infaq etməsinin) lazım olduğunu bilir. Bu, yəni infaq İslamın ən əsas ibadətlərindən biridir.

Möminlər sahib olduqları malları əllərindən gəldiyi qədər infaq etməli, yəni Allahın Quranda saydığı kəslərə (...Sədəqələr Allah tərəfindən müəyyən edilmiş bir fərz olaraq ancaq yoxsullara, miskinlərə, zəkatı yığib paylayanlara, ürəkləri (müsəlmanlığa) isinişib bağlanmaqda olanlara, azad ediləcək kölələrə, həmçinin borclulara, Allah yolunda cihad edənlərə və yolçulara məxsusdur. Allah biləndir, hikmət sahibidir! (Tövbə surəsi, 60)) verməlidirlər. Allahın razılığı üçün edilən bu ibadət möminlər üçün böyük zövq, sevinc və rahatlıq qaynağıdır. Quranda fərqli ayələrdə bu ibadətin əhəmiyyəti vurğulanır.

Əsl yaxşılıq haqqında “Bəqərə” surəsinin 177-ci ayəsində (Yaxşı əməl heç də üzünü günçixana və günbatana tərəf çevirməkdən ibarət deyildir. Yaxşı əməl sahibi, əslində, Allaha, axirət gününə, mələklərə, kitaba və peyğəmbərlərə inanan, (Allaha) məhəbbəti yolunda malını qohum-əqrəbaya, yetimlərə, yoxsullara, müsafirə, dilənçilərə və qulların azad olunmasına sərf edən, namaz qılıb zəkat verən kimsələr, eləcə də əhd edəndə əhdinə sadıq olanlar, dar ayaqda, çətinlikdə və cihad zamanı səbir edənlərdir. (İmanlarında, sözlərində və əməllərində) doğru olanlardır. Müttəqi olanlar da onlardır) bildirilir. “İnsan” surəsinin 8-ci ayəsində möminlər haqqında: “Onlar öz iştahaları çəkdiyi halda, yeməyi yoxsula, yetimə və əsirə yedirərlər”, – deyə bildirilir. “Sevdiyiniz şeylərdən sərf etməyincə savaba çatmarsınız. Şübhəsiz ki, Allah xərclədiyiniz hər bir şeyi biləndir! (Ali-İmran surəsi, 92)” ayəsi də mövzunun əhəmiyyətini

açıqlayır.

Möminlərdən ibarət olan cəmiyyətin də, şübhəsiz, ən mühüm xüsusiyyətlərindən biri Allahın razılığını qazanmaq üçün infaq və fədakarlıq etmələridir. Cəmiyyətin üzvləri öz şəxsi mənfəətlərini deyil, ümumi mənfəəti düşünür və bu istiqamətdə hərəkət edirlər. Öz mənfəətləri ilə başqa möminin mənfəəti zidd olduğda isə Allahın razılığını qazanmaq üçün qarşı tərəfin mənfəətinə uyğun davranırlar. Quranda Mədinəyə hicrət edən möminlərlə mədinəli möminlər arasında yaşanan üstün əxlaq belə təsvir edilir:

Onlardan əvvəl yurd salmış və iman gətirmiş kimsələr öz yanlarına mühacirət edənləri sevər, onlara verilən qənimətə görə ürəklərində həsəd duymaz, özləri ehtiyac içində olsalar belə, onları özlərindən üstün tutarlar. (Allah tərəfindən) nəfsinin xəsisliyindən qorunub saxlanılan kimsələr – məhz onlar nicat tapıb səadətə qovuşanlardır! (Həşr surəsi, 9)

Adamlıq dini isə tamamilə şəxsi mənfəətlərə əsaslanan cəmiyyət modeli qurur. Adamlıq dinində yetişən insan uşaqlığından etibarən öz mənfəətini düşünən və eqoist xarakterə sahib olması üçün təşviq edilir. Ailəsindən, yoldaşlarından, cəmiyyətdən gördüyü nümunəvi insan modeli hər zaman öz şəxsi mənfəətlərini qoruyan insan modelidir.

Öz mənfəətini axtarmaq “adam” olmaq üçün vacib xüsusiyyətlərdəndir. Hər işdə öz mənfəətini düşünmək çoxbilmişlik göstəricisidir. Buna görə, insan yaşadığı hər mühitdə öz şəxsi mənfəətlərini düşünməli, ən çox fayda prinsipi ilə hərəkət etməlidir. Fərdlər arasındakı əlaqəni də yenə ən çox fayda prinsipi formalaşdırır. İş yerində müdir işçilərindən, işçiləri də müdirlərindən maksimum faydalanmağa çalışırlar. Ticarətdə müştəri satıcıdan, satıcı müştəridən, dostlar da bir-birlərindən faydalanmağa çalışırlar.

Adamlıq dininin yaşadığı cəmiyyətlərdə istismar etmə adi qarşılanır və cəmiyyətin ümumi əxlaqı halına gəlmişdir. Hər kəs öz imkanları daxilində özündən bir addım aşağı olanı sonuna qədər istismar etməyi düşünür. Cəmiyyətdə bu cür fürsətləri qaçırmmaq isə ağılsızlıq, avami deyimlə “həriflik” olaraq qiymətləndirilir. “Dünyaya bir dəfə gəlirik” fəlsəfəsinə əsaslanan bu zehniyyət insanlarda Allah qorxusunun olmamasından qaynaqlanır.

Bütün bunlardan əlavə, adamlıq dininə mənsub olan bəzi insanların da bəzən fədakarlıq göstərdiklərini, kasıblara, möhtac olanlara kömək etdiklərini görmək mümkündür. Ancaq burada mühüm bir nöqtə vardır: adamlıq dininin bəhs etdiyimiz “fədakar” mənsubları

yaxşılıqları möminlər kimi Allah rızası üçün və səmimi olaraq deyil, insanlara göstəriş olsun deyə edirlər. Bir ayədə bu kəslərin vəziyyəti belə bildirilir:

Ey iman gətirənlər! Sədəqələrinizi malını riyakarlıqla sərf edən, Allaha və axirət gününə inanmayan şəxs kimi, minnət qoymaq və əziyyət verməklə puça çıxarmayın. Belə şəxslərin halı üzərində bir az torpaq olan qayaya bənzər ki, şiddətli bir yağış o torpağı (yuyub) aparar və qayanı çılpaq bir daş halına salar. Onlar qazandıqlarından bir şeyə qadir olmazlar. Şübhəsiz ki, Allah kafirləri haqq yoluna yönəltməz! (Bəqərə surəsi, 264)

Bu cür insanları kasıblara, ya da kimsəsiz uşaqlara kömək üçün yaradılmış qurumlara, cəmiyyətlərə böyük miqdarlarda hədiyyə verərkən görə bilərsiniz. Amma etdikləri bu hədiyyələr mütləq mediada göstərilir, yüz minlərlə insan bu insanların “xeyriyyəçiliyinə” şahid olur. Məqsədləri də budur. Bu insanlar, əslində, son dərəcə xəsisdir və digər insanlara kiçik bir kömək belə etmirlər. Dəbdəbəli hədiyyələrlə isə, əslində, ticarət edirlər. Verdikləri pula qarşılıq cəmiyyətdə yaxşı bir imic satın alırlar. Bu, həm qüsurlarını örtür, həm də daha qazancılı bir iş üçün sərmayə olur. Quranda onların, əslində, xəsis olduqları və etdikləri infaqın da nümayiş üçün olduğu belə xəbər verilir:

O kəslər ki, özləri xəsislik etməklə bərabər, başqalarını da xəsisliyə təhrik edir və Allahın öz lütfündən bəxş etdiyi nemətləri gizlədirlər. Biz kafirlər üçün alçaldıcı əzab hazırlamışıq! Öz mallarını xalqa göstərmək xətrinə xərcləyənləri, Allaha və axirət gününə inanmayanları da (Allah sevməz). Şeytanla yoldaşlıq edənlərin yoldaşı necə də pisdir! Əgər onlar Allaha və axirət gününə inanıb, Allahın onlara verdiyi ruzidən sərf etsəydilər, nə olardı?! Allah onları tanıyandır. (Nisa surəsi, 37-39)

Xəsisliyin inkarçıların xüsusiyyəti olduğu bir ayədə belə ifadə edilir:

İndi gördünmü dönəni, bir az verib xəsislik göstərəni? (Nəcm surəsi, 33-34)

“Qələm” surəsində xəsis xarakterə sahib olan bağça sahiblərindən danışılır. Ayələr belədir:

ADAMLIQ DINI

Biz vaxtilə o bağ sahiblərini imtahana çəkdiyimiz kimi, bunları da imtahana çəkdik. O vaxt səhər açılanda mütləq dərəcələrinə and içmişdilər. Və heç bir istisna yeri də qoymamışdılar. (Qələm surəsi, 17-18)

Onlarsəhər qalxıb bir-birini belə səslədilər: "Əgər yıgacaqsınızsa, bağınıza tez gedin!" Nəhayət, yola düşdülər, bir-birinə xəlvətcə belə deyirdilər: "(Elə edin ki) bu gün orada yanınıza heç bir yoxsul soxulmasın!" (Qələm surəsi, 21-24)

Ayələrdə təsvir edilən bağ sahibləri kasıblarla qarşılaşmadan bağa getməyə çalışırlar. Çünki kasıblara kömək etmək istəmirlər, ancaq bir kasıbla qarşılaşsalar, ona pul vermək məcburiyyətində qalacaqlar. Onları belə davranmağa məcbur edən şey insanların özləri haqqında mənfi düşüncələri üçün narahat olmalarıdır. Qısacası, son dərəcə riyakar və bəsit xarakterə sahibdirlər. Bu, adamlıq dininin klassik xüsusiyyətlərindən biridir.

Möminin əsilzadəliyi isə yalnız Allahın razılığını qazanmaqdan və dünyada xeyirlərdə yarışmasından qaynaqlanır. Allahın razılığını istəyərkən insanların mal-mülk qazanmaq üçün fəaliyyətləri deyil, gördükləri işlərdə Onun razılığını nə qədər axtardıqları əhəmiyyətlidir. Allah qatında məqbul olan ayıqlıq isə İslamın, möminlərin mənfəətlərini davamlı axtarmaq, möminlərin rifah və fərahını artırmaq, Allahın razılığının hər zaman ən çoxunu qazanmaqda güzəştə getməmək, şeytanın və nəfsinin hiylə və vəsvəələrinə aldanmamaq, imanını və aqlını get-gedə daha da artırmaq, əxlaqını daha çox gözəlləşdirmək üçün göstərilən diqqət və şüur açıqlığıdır. Bununla Allahın razılığının ən çoxunu axtaran möminlərin əsilzadə xarakterləri xarici görünüşlərinə də əks olunur. Quranda bu hal belə təsvir edilir:

Muhəmməd (əleyhissəlam) Allahın peyğəmbəridir. Onunla birlikdə olan larkafirlərə qarşı sərt, bir-birinə isə mərhəmətlidirlər. Sən onları rüku edən, səcdəyə qapanan, Allahdan riza və lütf diləyən görərsən. Onların əlaməti üzlərində olan səcdə izidir. Bu, onların Tövratdakı vəsfidir. İncildə isə onlar elə bir əkinə bənzədilirlər ki, o artıq cücərtisini üzə çıxarmış, onu bəsləyib cana-qüvvətə gətirmiş, o da möhkəmlənib gövdəsi üstünə qalxaraq əkinçiləri heyran qoymuşdur. (Allahın bu təşbihi) kafirləri qəzəbləndirmək üçündür. Onlardan iman gətirib yaxşı əməllər edənlərə Allah məğfirət və böyük mükafat vəd buyurmuşdur! (Fəth surəsi, 29)

Adamı özünə bağlamaq

Adamlıq dinində yaşaya bilmək üçün ətrafa özünü olduğundan daha fərqli göstərmək nə qədər əhəmiyyətlidirsə, qarşı tərəfi öz istədiyi şəkllə salmaq, onu idarə etmək, yönləndirmək də eyni dərəcədə əhəmiyyətlidir. Buna qısa olaraq adamı özünə bağlamaq deyilir. Bunun xüsusi taktikaları vardır və adamlıq dinində önə keçməyin yollarından biri də bu işdəki məharətdən asılıdır. Adamı özünə bağlamaq adamlıq dinində o qədər əhəmiyyətli bir mövzudur ki, bu mövzuda bir çox xüsusi kitab yazılmışdır.

Əlbəttə, bu işdə istifadə edilən ən yaxşı üsul yenə qarşıdakı insanın adamlıq dini xüsusiyyətlərindən irəli gələn zəifliyidir. Qarşıdakı adamlıq dininə nə qədər sahibdirsə, bağlanmaq ehtimalı bir o qədər artır.

Adamlıq dinini yaşayanların qürur və eqoistliyi, lovğalığı, tərif və təqdir olunma həvəsi, emosionallığı, özünü olduğundan fərqli göstərmək kimi xüsusiyyətləri onun istənilən yöndə istifadə edilməsini asanlaşdırır.

Şəxsin mənfəət gətirən hər hansı bir imkana sahib olması onu bağlamaq üçün yetərli səbəbdır. Bu, dövlət idarəsindəki bir məmur dan tutmuş, evlənmək üçün seçilən həyat yoldaşına kimi hər növ insan ola bilər. Hər cür ictimai sahədə - iş, məktəb, ticarət, siyasət, ictimai həyat və ya evlilikdə - işini görməyinə, mənfəət qazanmağına, sosial və ya iqtisadi mövqeyini gücləndirib inkişaf etdirməyinə kömək olacaq insanlar mövcuddur. Yetər ki, mövqe və şərtlərə görə lazım olan doğru bağlama olsun!

Özünə bağlamağın dərəcələri bunu edənin məharətinə, təcrübə, qabiliyyət və səbrinə düz mütənasibdir. Həmçinin, qarşı tərəfin zəkası, sayıqlığı və zəiflikləri də bağlanma dərəcəsinə təsir edən ünsürlərdir.

13- YALTAQLIQ VƏ YA ƏLALTILIQ

Adamlıq dininin çirkin insan xarakterlərindən biri də yaltaqlıq, digər mənada əlaltılıq xarakteridir. Əlaltı olan adamların əsas xüsusiyyəti, əslində, zəngin olmadıqları halda, zəngin kimi yaşamaları, imkanları olmadığı halda, bahalı paltarlar geymələri, lüks evlərdə yaşamaları, ailələri maddi cəhətdən çətin vəziyyətdə olduğu halda, özlərinin zəngin mühitdə yaşamalarıdır. Əlaltılar bu imkanlara özlərinə hədəf seçdikləri kəslərin dalınca gəzib sahib olurlar. Özlərinə dost seçdikləri bu insanın pulundan, çevrəsindən, evindən, avtomobilindən və sahib olduğu hər cür imkandan faydalanaraq yaşayırlar. Bunun qarşılığında

ADAMLIQ DINI

isə əlaltısı olduqları insanın hər işini görmək, onu tərifləmək, nəfsini razı etmək, özünə olan etibarını möhkəmlətmək kimi vəzifələri vardır.

Əgər ətrafınıza diqqətlə baxsanız, cəmiyyət içində demək olar ki, hər zəngin və ya məşhur birisinin yanında bir əlaltıya rast gələrsiniz. Əslində, hər ikisinin də eyni geyinib eyni üslubda danışmalarına baxmayaraq, hansının əlaltı olduğunu dərhal ayırd edə bilərsiniz. Çünki əlaltılar, ümumiyyətlə, alçaldılan, danlanan, xidmət edən, qarşı tərəfi tərifləyən, danışdıqlarını təsdiqləyən adamdır. Digəri isə təriflənən, istəkləri yerinə yetirilən, sözləri təsdiq edilən və alçaldan tərəfdir.

Əlaltının ən böyük vəzifəsi yanındakını əyləndirmək, özünə olan etibarını artırmaqdır. Özünü çirkin hiss etdiyi zamanlarda onu gözəl olduğuna inandırmaq, zarafat etdiyəndə gülmək, dərdlərini dinləmək, ona çarələr tapmaq və ya heç kimin hörmət etmədiyi bu insana hörmət göstərərək onu məmnun etməkdir.

Bu səbəblə, bu iki adam günün hər saatını birlikdə keçirirlər. Hər yerə birlikdə gedir, alış-verişə birlikdə çıxır, saç ustasına, əyləncə yerlərinə birlikdə gedir, evdə birlikdə yaşayırlar. Belələri alış-verişdə əlaltısı olduqları adamın paltar seçməsinə gözləyir, geyinməyinə kömək edir, çantasını saxlayır, zənglərə cavab verir, paltarların hansının yaraşdığını söyləyir və istəklərinin hamısını yerinə yetirirlər. Paltarları alan adam da özündən sonra əlaltısına da bir neçə dəst paltar alıb ona etdiyi xidmətlərin qarşılığını verir. Ümumiyyətlə, yeməyə, saç ustasına və ya bir əyləncə mərkəzinə getdikdə varlı olan tərəf mütləq əlaltısının pulunu da ödəyir.

Əlaltıların başqa bir xüsusiyyəti öz evlərində deyil, ümumiyyətlə, əlaltısı olduqları adamların evində qalmalarıdır. Bu evin imkanlarından istifadə edir, paltarlarını buradan götürüb geyinir, yeməklərini bu evdə yeyir, bu evin xidmətçilərini özünə xidmət etdirir. Ancaq bunları edə bilmək üçün yoldaşının ata-anasına komplement deyir, çox səmimi davranır. Həqiqətən də ana və ata uşaqlarının xatiri və tək qalmaması üçün bu adamı evdən biri kimi qəbul edir və bu vəziyyəti qəbul edərək ona baxmağa başlayırlar. Bundan da narahatlıq hiss etmirlər, çünki əlaltının ən qabiliyyətli olduğu mövzulardan biri insanları bağlama xüsusiyyətidir. Əlaltı mənfəətləri üçün hər cildə girə bilən adamdır. Kim hansı üslubu bəyənirsə, tez ona əl atır. Özünə aid mənləyi yoxdur. Bu çirkin əxlaqı daşıyanlar, ümumiyyətlə, şərəfsiz olduqları üçün mənfəətlərinin istiqamətinə görə xarakterlərini dərhal dəyişdirə bilirlər.

14- ADAMLIQ DİNİNDƏ MÜBAHİSƏÇİ ÜSLUB

“Adam olmağın” əsaslarından biri də mübahisəçi xarakterə sahib olmaqdır. Çünki mübahisədə məğlub edilən tərəf olmaq adamlıq dinində çox mühüm bir etibar mövzusu olaraq qəbul edilir. Adamlıq dininə görə, qalib tərəf olmaq ağılın, gücün və ya xarakterin üstünlüyünün əlamətidir. Məğlub edilən tərəf olmaq isə zəiflik əlamətidir. Buna görə, insanlar hər hansı bir fiziki mübarizə və ya mübahisə mühitində haqsız da olsalar, mütləq üstün gəlmək üçün əllərindən gələni edirlər. Mübahisənin başqa bir əhəmiyyətli tərəfi isə şəxsiyyəti müəyyən etməsidir. İnsan xoşuna gəlməyən bir vəziyyətdə qarşısındakına kobud münasibət göstərə bilirsə, adamlıq dininə görə bu, onun güclü xarakterə sahib olduğunu göstərir. Bu səbəbdən, dini yaşamayan insanlar arasında tez-tez mübahisələrə rast gəlmək mümkündür.

İnsanların ən çox mübahisə etdiyi yerlərdən biri nəqliyyatdır. Buna görə də adamlıq dininin minlərlə əlamətini görə bildiyimiz yerlərdən biri nəqliyyatdır. Yolda cəmi 10-15 dəqiqə avtomobildən istifadə etməklə adamlıq dinini yaşayan yüzlərlə insanın hərəkətlərinə rast gəlmək mümkündür.

Məsələn, insanlar nəqliyyatda ətrafındakı insanları alçaldır və onlara dəyər vermədiklərini göstərmək üçün əllərindən gələni edirlər. Bir-birlərinə yol vermirlər. Hətta əgər arxalarında signal verən və ya maşının işıqlarını yandıran olarsa, bunu qürurlarına sığışdırmır və tələsərkən belə xüsusilə ağır hərəkət edirlər. Ətrafdakı sürücüləri tənqid edir, tez-tez avtomobilin içində qışqırırlar. Taksiyə və ya birinin avtomobilinə mindikdə tez-tez “nə edirsən, korsan? Önünə bax, biz də tələsirik, təkcə sənsən tələsən?” kimi sözlər eşidər və bu sözlərə uyğun mimikalar görürsünüz.

Nəqliyyatda ən böyük mübahisələr və bilavasitə ən şiddətli adamlıq dini reaksiyaları da qəza əsnalarında görünür. Yolda toqquşan iki avtomobil olduqda hər iki sürücünün də günahı bir-birinə atıldığını görürsünüz. Yol polisi hadisəyə müdaxilə etmədiyi müddətcə günahkar olan tərəf böyük ehtimalla öz günahını qəbul etmir. Ümumiyyətlə, belə qəzalarda hər iki tərəf əsəbi davranmağa başlayır. Qışqıraraq qarşı tərəfi əzməyə çalışır, əgər bunda müvəffəqiyyətli ola bilmirsə, əsəbindən dəli olubmuş kimi davranmağa başlayır. Bununla, qarşı tərəfi qorxudacağını və haqsızlığını qəbul edəcəyini düşünür. Əgər bu da yetərli olmursa, qalibiyyətini sübut etmək üçün qarşısındakına əl qaldırır.

ADAMLIQ DINI

Bu hallarda insanların, həqiqətən, özlərini idarə edə bilmədikləri üçün mübahisə etdikləri düşünülür. Halbuki, belə davranışların hamısı adamlıq dininin tələbi olaraq və ən incə detalına qədər planlı şəkildə edilir. Qəza törədənlərin avtomobillərindən enərkən istifadə edəcəkləri səs tonundan mimikalarına və hətta söyləyəcəkləri sözlərə qədər hər şey hafizələrində əzbərlənmişdir. Qəza olduqda avtomatik olaraq əzbərlədikləri bu qaydaları tətbiq etməyə başlayırlar. Beləliklə, dünyanın hər yerində ortaq olan bu mimika və davranışları adamlıq dininin bir əsası olaraq yerinə yetirmiş olurlar.

15- CAVANLIQ PSIXOLOGİYASI

Adamlıq dininin fərdləri arasında yayılmış ortaq bir şəxsiyyət tipi vardır: cavanlıq.

Kişilərdə yetkinlik dövrü ilə başlayan və orta yaşa qədər davam edən cavanlıq psixologiyası insanın davranışlarına çox təsir edir. Əsas xüsusiyyətini cavanlıq olaraq bildirən bu kütlənin ortaq davranış formaları vardır.

Müxtəlif prinsipləri olan bu psixologiyanın gələcək mərhələlərdə fəlsəfi və əxlaqi sistem halına gəldiyi görünür. Özünə xas doğruları, yanlışları və fəzilətləri olan cavanlıq xarakterləri vardır. Bu sistemə görə, dostunun, qonşunun, məhəllənin qızlarına baxmaq böyük əxlaqsızlıqdır. Lakin tanımadığı birinə qarşı bu hərəkət eşqbazlıq və cavanlıqdır. Yaxınlarının, məhəllənin qadın və qızlarına qarşı da saxta bir qoruma məntiqi vardır. Sözdə düzgünlük, dürüstlük və ya öz ifadələri ilə "ciddilik" cavanlığın dəyişməz düsturudur, amma bir yolunu tapdıqda hər cür saxtakarlığı edirlər.

Özünü sübut etmək üçün qurulan bu çirkin mədəniyyətdə gərgin, əsəbi və təcavüzkar ruh hakimdir. Nevroz kimi davranmaq, ani sözlər, qeyri-sabit hərəkətlər etmək, hər an mübahisə və ya gərginlik yaratmağa hazır olmaq nə qədər cavan olmağın göstəricisi sayılır. Ətrafa özünü çəkinilən biri kimi göstərmək üçün özünə qeyri-sabit xarakterə malik görünüş vermək də tez-tez əl atılan üsuldur.

Söhbətləri matç, dava haqqında və cinsi mövzularda olur. Şifahi eşitdikləri və qəzetlərdən oxuduqları az-maz məlumatlarla siyasi, iqtisadi və ya ictimai mövzularda danışmaq, öz deyimlərilə gəvəzə söhbətlər etmək məqbul sayılır.

Heç kimi vecinə almamaq, özbaşına davranmaq, üsyankarlıq kimi fərdi xüsusiyyətlər daşıyan "cavan" ictimai və ideoloji hisslərini isə tərəfkeşlik düşüncəsilə tamamlayır. Fanatik tərəfdar psixologiyasına

malik olur. Tərəfkeşlik futbol komandası, dostlar, eyni məhəllənin uşağı olmaq, eyni işi görmək kimi müxtəlif strukturların hər hansı birində, yaxud da hamısında özünü göstərir. Tərəfdarlar arasında birbirini qorumaq da cavanlıq əxlaqının bir parçasıdır.

Yaş ötdükcə insanın ictimai, iqtisadi və mədəni səviyyəsində yeni mərhələyə yiyələnməsi ilə mütənasib olaraq cavanlıq xüsusiyyətindən uzaqlaşma və yeni şərtlərin tələb etdiyi fərqli adamlıq dinisəxsiyyətlərinə doğru irəliləyiş baş verir. Məsələn, ictimai səviyyə olaraq çox irəliləyə bilməmiş, aşağı mədəniyyət səviyyəsinə mənsub kəslərdə savadsızlığın verdiyi şəxsiyyətsizliyin bir nəticəsi olaraq cavan xarakterini tam bir şəxsiyyət olaraq mənimsəmə halı meydana gəlir. İş, peşəsi, zənginliyi, mədəniyyəti və zəkası ilə cəmiyyətdə fərqlənə bilməyəcəyini, ön plana çıxma bilməyəcəyini, lovğalıq edə bilməyəcəyini anlayan insanların əksəriyyəti cavanlığa çox ehtiyac duyur. Həyatının sonuna qədər də bu psixologiyada olur. Yaşadığı cəmiyyətin böyük qismi bu vəziyyətdə olduğu üçün cavan xarakteri əksər insanların ortaqlıq xarakter tərzini təşkil edir və beləliklə, mühakimə olunmur, əksinə, qəbul olunur.

Ancaq bunu da qeyd etmək lazımdır ki, cavan xarakterinin xüsusiyyəti olaraq göstərilən cəsarət, qoruyuculuq, dürüstlük, əlbəttə, gözəl xüsusiyyətlərdir. Amma burada vurğulanan cavanlıq psixologiyasında bütün bu gözəl xüsusiyyətlərin əslinin deyil, saxta bir neçə nümunəsinin yaşanması və bunların gözəl əxlaq xüsusiyyəti kimi Allah rızası üçün edilməməsidir.

16- QURANA UYGUN OLMAYAN HÖRMƏT ANLAYIŞI

Adamlıq dininin sahib olduğu yanlış hörmət anlayışına keçməzdən əvvəl Quranda bildirilən hörmət anlayışına baxmaq lazımdır. Quranda bildirildiyi kimi, mömin, əvvəlcə, Allaha qarşı böyük hörmət göstərir.

“Ali-İmran” surəsinin 199-cu ayəsində, “Allaha boyun əyərək...”, “Ənbiya” surəsinin 90-cı ayəsində isə peyğəmbərlərdən danışılarkən: **“...Onlar xeyirli işlər görməyə tələsir, ümid və qorxu ilə Bizə ibadət edirdilər. Onlar Bizə müti idilər”,** - deyilir. “Muminun” surəsində də yenə möminlər üçün **“Həqiqətən, Rəbbinin qorxusundan tir-tir əsənlər. (Muminun surəsi, 57)”** ifadəsindən istifadə edilir. Hörmət başqa ayələrdə də Allaha duyulan dərin qorxunun bir parçası olaraq istifadə edilir.

ADAMLIQ DINI

Bu səbəbdən, möminin sahib olduğu hörmət hissini qaynağı Allaha göstərdiyi hörmətdir. Digər insanlara göstərəcəyi hörmət də bu əsl hörmətin inikasıdır. Mömin Allaha hörmət etdiyi üçün Ona itaət edən, Onun razılığını qazanmağa çalışan digər insanlara, yəni bütün möminlərə də hörmət edir. Hörmətə layiq olmayanlara, yəni Allaha üsyan edən, Onun razılığına zidd hərəkət edən, Allahı tanımayan inkarçılara isə ürəkdən hörmət etmir. Bu insanlara da nəzakətlə və gözəl tərzdə münasibət göstərir, ancaq daxilən hörmət etməsi qeyri-mümkün olur.

Ancaq, əlbəttə, adamlıq dinindəki hörmət anlayışı Quranda təsvir edilən bu gerçək hörmət anlayışından tamamilə uzaqdır. Möminlərdəki hörmət daha əvvəl də ifadə etdiyimiz kimi, təməli Allaha olan hörmətdən qaynaqlanan səmimi bir duyğudur. Adamlıq dinində isə səthi, müəyyən qəliblərə oturdulmuş, tamamilə qarşılıqlı maddi əlaqələrə əsaslanan riyakar davranış tərzləri olaraq özünü göstərir.

Adamlıq dininə görə hörmət göstərmək nəzakətli davranmaq və müxtəlif mühitlərə görə qaydalaşdırılmış söz və hərəkət qəliblərini süni tərzdə tətbiq etməkdir. Hörmət adamın cəmiyyətdə bir mövqeyə gəlməsinə kömək edən, mühitə və insanlara görə şəkli, müddəti dəyişən və dözülməsi lazım olduğuna inanılan bir davranış olaraq qəbul edilir.

Adamlıq dininin həyat fəlsəfəsi ikiüzlülüyə və saxtakarlığa əsaslandığı üçün hörmət də məcburən və istənmədən göstərilir. Adam hörmət göstərməli olduğu anlara dözür. Hörmət xarakterinin bir parçası deyil. Buna görə, adamlıq dinində insanların ən rahat olduğu mühitlər heç kimə hörmət göstərmək məcburiyyətində olmadığı və əsl xarakterini rahatlıqla göstərə bildiyi mühitlərdir. Bu cür mühitlərdə insanın üslub pozuntusu, əxlaq anlayışının yanlışlığı, ətrafındakılar haqqındakı gerçək düşüncələri və gerçək münasibəti bəlli olur.

Hörmət anlayışı məkanlara və mühitə görə dəyişdiyi kimi, yaşa görə də dəyişir. Adamlıq dinində adamın özünə güvəndiyini, heç kimə əhəmiyyət vermədiyini, bu səbəbdən, kimsəyə qarşı qorxusunun olmadığını, yəni şəxsiyyətinin tam inkişaf etmiş olduğunu isbat etməsi rahatlıq adı altında son dərəcə bəsit və ətrafa qarşı hörmətsiz davranması ilə özünü göstərir. Rahat hesab edilən mühitlərin özünə xas davranış və danışmaq formaları vardır. Heç tanımadığı birinin evində soyuducunu açmaq, dostunun evinə getdikdə otağını ondan icazəsiz axtarmaq, şkafını açıb paltarlarını geymək, ayaqlarını mümkün olduğu qədər yuxarı qaldıraraq yatırmış kimi oturmaq, səmimiyyət adı altında davamlı yerli-yersiz danışmaq, yaxında olsa belə, qışqıraraq yüksək səsle və söyüşlə danışmaq, bütün zarafatlarına cinsi mövzunu qatmaq

bu çirkin xüsusiyyətlərin ən diqqətə çarpanlarıdır.

Bura qədər göründüyü kimi, adamlıq dini Quran vasitəsilə insana verilən əxlaqi prinsiplərin hamısına zidd bir əxlaq modeli ehtiva edir. Bu, şübhəsiz, Allaha hesab veriləcəyinin unudulduğu və insanların böyük bir qəflət içində dünya həyatının keçici bəzəyinə qapıldığı cəmiyyətdə ortaya çıxır. Bu cəmiyyət Qurandakı deyimlə “cahiliyyə” cəmiyyətidir, tamamilə cahildirlər, çünki bu birlik Allahın varlığından və axirətdən xəbərsiz kimi yaşayır.

Bu cəmiyyətin insanları üçün dünya həyatı tək meyardır. Halbuki, dünya həyatı insana aldanışdan başqa bir şey vermir:

Bilin ki, dünya həyatı oyun-oyuncaq, bər-bəzək, bir-birinizin qarşısında öyünmək və mal-dövləti, oğul-uşağı çoxaltmaqdan ibarətdir. Bu elə bir yağışa bənzəyir ki, onun yetişdirdiyi bitki əkinçilərin xoşuna gəlir. Sonra o quruyar və sən onun saralıb-solduğunu, daha sonra çör-çöpə döndüyünü görürsən. (Dünya malına aldananları) axirətdə şiddətli əzab, (dünya malına uymayanları isə) Allahdan bağışlanma və razılıq gözləyir. Dünya həyatı aldanışdan başqa bir şey deyildir. (Hədid surəsi, 20)

Allahı unutmuş cəmiyyət qısa müddətdə yeganə meyar olaraq dünya həyatını seçən cahiliyyə mədəniyyətini meydana gətirir. Bu mədəniyyətin içində atalardan miras qalan batil inanclar, mənfəətlərə əsaslanan saysız- hesabsız qaydalar vardır. Adamlıq dini bəhs olunan cahiliyyə mədəniyyətinin adıdır.

Bu cəmiyyət içində doğulan insan isə bu mədəniyyəti uzun müddət davam edən təhsillə mənimsəyir. Şüur qazanmağa başladığı andan etibarən əvvəl ailəsi, sonra da yaxınındakılar tərəfindən adamlıq dininin mədəniyyəti ilə tərbiyə olunur. Getdikcə öz şəxsi mənfəətləri üçün digər toyinsanlardan istifadə etməyi, “gəmisini qurtaran kapitan” olmağı, mal və mövqə həvəsini öyrənir. Cahiliyyə cəmiyyətinin insanları ona “adam” olmaq üçün nələr etməsinin lazım olduğunu bir-bir öyrədir.

ADAMLIQ DININDƏ MƏKTƏBLİ PSIXOLOGİYASI

Adamlıq dini insanın yalnız gündəlik davranışlarını deyil, bütün həyatını və dünyagörüşünü də təyin edir: kimləri yoldaş seçmək olar, ayrı-seçkilik necə qoyulur, insanın doğru və yanlış yönləri nələr olmalıdır və sairə... Məktəb dövrü insan həyatında adamlıq dininin təməllərinin atıldığı ən mühüm dövrlərdən biridir. Gənc kütlələrdə adamlıq dininin önəmli gördüyü anlayışlar, psixologiyalar, davranış tərzləri, reaksiyalar və əxlaq anlayışı bu dövrdə formalaşır.

Adamlıq dininin ən nəzərə çarpan xüsusiyyətlərindən biri olan mövqe həvəsi - Quranda dünya həyatı üçün: **“Bilin ki, dünya həyatı oyun-oyuncaq, bər-bəzək, bir-birinizin qarşısında öyünmək və mal-dövləti, oğul-uşağı çoxaltmaqdan ibarətdir. (Hədid surəsi, 20)”** - deyə bildirilmişdir- ilk dəfə məktəb dövründə güclü şəkildə ortaya çıxır. Bu dövrdə şagirdlər arasında rəqabət başlayır. Dərsdə rəqabəti öyrənən insan bunu gələcək həyatında qarşısına çıxacaq mövzularda da tətbiq etməyə başlayır. Rəqib olunan mövzularda bir-birini əzmək son dərəcə normal qarşılanır, ancaq eyni kəslərlə ortaq mənfəətlər olduqda bir-birinə dəstək olmaq da eyni şəkildə təbii sayılır. Məsələn, məktəbdən kənardakı mühitə qarşı birlik psixologiyası vardır, lakin sinifdəki qruplar arasında amansız bir rəqabət yaşanır.

Adamlıq dininin insanlarında mənfəətlərə görə sinifləndirmə verdişi də məktəb dövründə meydana çıxır. Məktəblərdə ən çox görünən mənzərə ortaq mənfəət qruplarıdır. Bunlar, ümumiyyətlə, eyni gəlir səviyyəsinə mənsub ailə uşaqlarının və ya eyni aristokrat mühitlərdən gələn şagirdlərin və ya çalışqan olanların bir yerə toplanmasından ibarət olan qruplardır. Ancaq digər siniflərə və ya müəllimlərə qarşı birləşməyin lazım olduğu zaman bütün sinif bir yerə yığılır.

Adamlıq dinində məqbul olan davranışlar Quranda göstərilən gözəl əxlaq nümunələri (təvazökarlıq, dürüstlük, Allaha təslimiyyət

kimi) deyil, öz mənfəətini düşünmək, yamanlıq, qürur kimi əxlaq pozuntularıdır. Bu səhv məntiq də ilk dəfə məktəb dövründə yaranır. Məktəbdə məşhur olan, təqdir görən adam zənginliyi, gözəlliyi ilə tanınır. Bu insanların yerişləri, geyim tərzləri, danışiq üslubları, əl hərəkətləri bütün məktəbdə dəb olur və təqlid edilir. Hər dövrdə məktəblərin özünə xas yeriş, gülüş, paltar stilləri vardır. Laqeyd görünüş, ətrafa əhəmiyyət verməyən üz ifadəsi, çiyində çanta, ağır və qayğısız gediş klassik stildir. Yüksək səsle qəhqəhə atmaq və küfrlü danışmaq da xarakter kimi qəbul edilir. Dostlar arasında danışılan mövzular da müəyyəndir. Qızlar bəyəndikləri adamlardan, geyim və makiyajdan bəhs edərkən, kişilər arasında qızlar, paltar, matç, müəllim və dərslər söhbət mövzularıdır.

İnsanları xarakter və əxlaqlarına görə deyil, maddi zənginlikləri ilə qiymətləndirmə düşüncəsi məktəb dövründə yaranmağa başlayan adamlıq dini xəstəliyidir. Məktəblərdə zəngin görünmək son dərəcə əhəmiyyətlidir. Bunun üçün xüsusi olaraq səy göstərilir.

Hər kəsin məşhur markalardan geyindiği qrupa orta geyimli biri çox yanaşa bilmir. Ya da yaraşıq və ya gözəllikləriylə məşhur qrupun içinə çirkin biri qoşula bilmir. Qrupa qoşulmaq üçün gözəl və ya zəngin olmaq şərtidir. Gözəl və zəngin olanların nazı ilə oynayırlar, ərköyün hərəkətlərinə göz yumurlar. Çünki onlar qrupun prestij və öyünmə qaynaqlarıdır. Məktəbin uşaqları evdən götürməsi və dərs bitəndən sonra da evə ötürməsi üçün təyin etdiyi xüsusi avtobusla getmək belə bir yaşa qədər zənginlik əlaməti olaraq qəbul edilir. Zəngin görünmək üçün əldən gələn qədər məktəb paltarlarına əlavələr edilir. Qızlar keyfiyyətli, bahalı zinət əşyaları taxıb varlı olduqlarını göstərməyə çalışırlar. Qız-oğlan demək olar ki, hamı marka ilə maraqlanır. Formanın üstündən geyinilən marka koftalar, corablar, qalstuklara olan əlavələr zəngin olduğunu sübut etmə cəhdindən qaynaqlanır. Buna görə, o dövrdə ailənin məktəbdəki uşağını ən çox sevindirəcəyi hadisə ona marka paltar almasıdır. Maddi vəziyyəti yaxşı olmayanlar da güc-bəla ilə pul yığıb satın aldıkları bir neçə marka geyimlə özlərini qəbul etdirməyə çalışırlar. Çünki ən əhəmiyyətli dəyər mühakiməsi pul və onun göstəriciləridir. Ətrafdan təqdir görmənin, “məşhur” olmanın yolu puldan keçir.

Pis əxlaq xüsusiyyətləri məqbul sayılmağa başlanarkən, yaxşı xüsusiyyətlər də pislənməyə başlanır. Təvazökarlıq, dürüstlük kimi davranışlar soyuq qarşılanır. Dərs oxumağa da yalnız məktəb daxilində əhəmiyyət verilir. Məktəbdə oxumaq, dərsə hazırlaşdırmaq kimi səbəblər bəzi çalışqan, amma assosial tiplərlə dost olmağa səbəb olur.

ADAMLIQ DINI

Dost seçimində özünü ən çox əyləndirən adamı tapmaq əhəmiyyətlidir. Əxlaqa birinci baxılır. Əvvəlcə, özünü əyləndirməsi, “zarafatlar” etməsi əhəmiyyətlidir. Buna görə, dostluqlar həmişə müvəqqəti olur, möhkəm təməllərə əsaslanmır. Əsas xarakterləri bilindiyi zaman hər kəs bir-birindən ayrılmağa başlayır. Çünki yaş artdıqca güldürməkdən, əyləndirməkdən daha güclü mənfəətlər lazım olmağa başlayır.

Hər kəsin bir nəfər ən yaxşı yoldaşı mütləq vardır. Ona oğlan və ya qız dostu ilə arasında baş verənləri danışır, dostunun bu haqda bildiyi məlumatların dərəcəsi onunla səmimiyyət dərəcəsini göstərir, onunla sirlərini paylaşır. Hər kəs haqqındakı düşüncələrini təkcə ona bildirir və ondan da özünə bildirməsini gözləyir. Bu sirr dostluğudur. Heç kimin bilmədiyi cəhətlərini bir-birlərinin bilməsi hər iki tərəfə də fərqli zövq verir. Ətrafdakıları qısqandıraraq bir şey bilirmiş kimi lovğalanmaq üçün səmimi dostlar bir-birləri ilə pıçıldaşır, ictimai mühitdə göz-gözə baxışa gülüşürlər.

Yoldaşının gözəl əxlaqlı olmasını, mömin olmasını, iman və dürüstlüyünü heç kim düşünmür. Çünki belə mövzuların əhəmiyyəti məktəb dövründə başa düşülmür. Dindar olanlarla lağ edirlər. Buna görə, heç kim inancları haqqında rahat danışa bilmir.

Qarşı cinslər arasındakı əlaqələr bir-birindən istifadə etməyə meyillidir. Oğlanlar səmimi olmaq bəhanəsi ilə qızlarla əl zarafatları edirlər. Dostları arasında özlərinə etibar qazandıran qızla görünmək istəyirlər. Qızlar üçün də sinfin ən varlı, ən yaraşığı ilə görüşmək rəfiqələri arasında ayrı bir öyünmə qaynağı olur. Qızlarla oğlanlardan ibarət qrupun içində dostlarını dəyişdirmək də olur. Bir-birlərindən bezdikləri zaman ayrılıb digərinin köhnə dostu ilə görüşməyə başlayırlar. Ayrıldığının arxasından da çox vaxt danışirlər.

Hər kəs bazar ertəsi məktəbə getdikdə bir şey danışmaq üçün həftə sonunda gəzmək məcburiyyətindədir. Əgər o həftə sonu bir yerə getməyibsə, həftənin əvvəli bunun rahatlığını hiss etməmək üçün ssenarilər qurur və bunu həqiqətən olmuş kimi danışır. Qızlar da, oğlanlar da ümumi üslub olaraq söz atmaq və acı dilli olmağı mənimsəyirlər. Bu, digər insanların kobud olmasına qarşı müdafiə tərzində adama hakim olur və normal üslub halını alır. Məktəblərdə qrup psixologiyası hakim olduğu üçün, əslində, çox sakit və yaxşı əhvala sahib olan adam məktəbə gedikdə birdən-birə içində olduğu qrupun ruhi halına bürünür. Heç etməyəcəyi şeyləri etməyə, heç söyləməyəcəyi sözləri söyləməyə başlayır. Bir adamın etdiyi səhv və çirkin hərəkət qrup içində xoş qarşılanır. Tək cəsarət edə bilməyəcəyi şeyləri qrup halında ikən etməyi gözə alır. Avtomobili sürətlə sürür,

lazım olsa qrupunda təqdir almaq üçün həyatını belə təhlükəyə atır. Müəllimlərinə qarşı gəlir, boyun əymir, qulaq asmır, qızlara söz atır, bununla qrup içində qalmağa çalışır.

Adamlıq dininin ən əhəmiyyətli xüsusiyyətlərindən biri olan insanların razılığını qazanmaq da yenə məktəb illərində öyrənilir. Şagirdlərdə özünü isbat etmək səyi yayılır. Şagirdlər müəllimlərinə, yoldaşlarına, ailələrinə, özlərini bəyəndirməyə çalışırlar. Bunların hamısını ayrı-ayrı razı salmalarının lazım olduğu üçün müxtəlif xarakterlər göstərilir. Bu səbəblə, olduqca simasız bir şəxsiyyət formalaşır, adamlıq dininin adam və mühitə görə xarakter dəyişdirmə xüsusiyyəti bu dövrdə qazanılır. İnsanın xarakteri formalaşdığı zaman öz iradəsi deyil, çevrəsinin ondan istədiyi önəmli olur. Hər kəsdən və hər yerdən ayrı tələb gəldiyi üçün etidalsız, qeyri-sabit bir əxlaq formalaşır. Bu, şübhəsiz, yalnız Allaha qulluq edən, yalnız Onun razılığını qazanmağa çalışan, yalnız Onu razı etməyə çalışan və bu səbəblə də son dərəcə möhkəm və sabit bir xarakterə sahib olan mömin əxlaqının tam əksidir. Quranda möminlərlə inkarçılar arasındakı bu fərq belə ifadə edilir:

Allah bir məsəl çəkir: “Bir adamın bir-biri ilə çəkişən bir neçə şərikli ağası var. Başqa bir adamın da yalnız bir ağası var. Onların hər ikisi vəziyyətcə eyni ola bilərmə?! Həmd ancaq Allaha məxsusdur, lakin onların əksəriyyəti bilməz! (Zumər surəsi, 29)

Şagirdlərin öz aralarındakı fərqli rollara girməsinə adamlıq dininin müxtəlif versiyalarında rast gəlinir. Bunları yenə şagirdlərin öz aralarında qəbul etdikləri bu adlar altında ümumiləşdirə bilərik:

“Tərbiyəsiz” tip: Bunların ən böyük xüsusiyyətləri hər şeyə qarşı laqeyd və “cəsur” olmalarıdır. Hər danışdıqlarında, hadisə və mühitdə zidd olmaları ilə tanınırlar. Müəllimlərə cavab qaytarır, qarşı çıxır, həmişə hər kəslə lağ edir, özlərinə həddindən artıq güvənir, davamlı kobud zarafat edirlər. Bu tiplər, əslində, duyğusal və əzgin olurlar, bu əzginliklərinə kobud hərəkətlərlə ört-basdı etməyə çalışırlar. Çevrələrinə duyğusalılıqlarını əsla bildirmirlər, kobud danışır və duyğusuz kimi görünməyə çalışırlar. Sınıfın özlərindən gözlədiyi davranışı göstərməli olduqları üçün əsla qorxduqlarını və kədərləndiklərini bildirmirlər. Görüşlərə belələrini mütləq dəvət edirlər, çünki bunlar hər kəsin gülməsini, əylənməsini təmin edən tiplərdir.

“Qəmgin” tip: Həmişə çətin, heç bir mühitə uyğunlaşmayan, pessimist tiplərdir. Daima hər şeydən şikayət edirlər. Heç bir şeyi

ADAMLIQ DINI

bəyənmiş və hər kəsdə bir qüsurlar tapırlar. Özlərinə qapalı və düşüncələrini biruzə verməyən bu kəslərin, ümumiyyətlə, dostları çox olmur. Əyləndirici xarakterə sahib olmadıqları üçün bu tiplərə rəğbət edilmir.

“Özünübəyənmiş” tip: Bunlar, ümumiyyətlə, ailələri zəngin olan tiplərdir. Hər yerdə və hər zaman zənginlikləriylə öndə olmaq istəyirlər. Mübahisələrdə, sinifdən sinfə keçərkən, danışıqlarında ailələrinin köməyi ilə işin içindən çıxmaq yolunu seçirlər. Mənliklərini ailələrinin sərvətində axtaran tiplərdir.

“Oxumuş” tip: Özlərini müxtəlif fiziki qüsurlarına görə yoldaşlarından aşağı görürlər. Bu xüsusiyyətlərini gizlətmək üçün, xüsusilə, biliklərini göstərərək və dərslərinə üstünlük verərək fərqlənməyə çalışırlar. Bəzən xüsusi mövzular üzərində mütəxəssisləşərək diqqət çəkməyə çalışırlar. Motosikletlər, kino, elektronika, kompyuter, kolleksiya yığmaq və s. kimi. Hər yerdə bu mövzular haqqında söz açıb biliklərini göstərmək üçün fürsət axtarırlar.

Məktəb dövrü burada bir neçəsini saydığımız insan tiplərindən ibarət olan və adamlıq dininin dəyər mühakimələrinin zehinlərə işləndiyi bir dövrdür. Güldürən, zəngin, bir yerdə ikən özünü göstərə bilən adam olmaq kimi amillər bu dövrün ana dəyər mühakimələridir. Gənc insan digər insanları əxlaqi xüsusiyyətləri (məsələn, dürüstlüyü, səmimiyyəti, fədakarlığı və ən əhəmiyyətli imanı) ilə deyil, özünə təmin edə biləcəyi mənfəətlərə görə qiymətləndirməyi burada öyrənir. Yaş irəlilədikcə də məktəbdəki güldürmək, əyləndirmək, özünü göstərmək kimi mənfəətlərdən daha da güclü meyarlar önə çıxmağa başlayır.

Səbəbini bilmədikləri qaydalara kor-koranə tabe olan insanların ağıl və vicdanları da geridə qalır və bu xüsusiyyətlərin inkişaf edə biləcəyi ən məhsuldar dövrdə bunlar inkişafdan qalır.

ADAMLIQ DININDƏ EŞQBAZLIQ PSIXOLOGİYASI

Məktəb dövründə və ya bu dövrdən bir müddət sonra başlayan başqa bir adamlıq dini mədəniyyəti isə eşqbazlıq psixologiyasıdır. Eşqbazlıq dövrü öz mənfəətini güdən və egoist şəkildə yetişdirilən gənc qız və oğlanların yanlış qadın-kəşi münasibəti qurmağa başladıkları və sonrakı mərhələ olan yanlış evlilik anlayışına hazırlandıqları dövrüdür.

Bir qızla “tanış olmağ”ı və ya məşhur sözlə desək, “şəhərə çıxmağ”ı təklif edən bir kəşi hərəkət tərzi, danışiq üslubu, sıxıntısı, tərsliyi, gəzilən yerləri və yaxınlaşma tərzi tamamilə müəyyən olunmuş bir proqramı qarşı tərəfə təklif etmiş olur. Bu proqramın qarşılıqlı güvənsizliyə əsaslanan və tətbiq olunduğunda hər iki tərəfi də hörmətdən salan, şəxsiyyətsiz edən bir quruluşu vardır. Bu əlaqə modeli illərlə insanlar arasında əsas qaydalarını qorumuşdur və yalnız zamanın şərtlərinə görə və gediləsi yer, paltar, üslub və davranışlar fərqliləşməklə tətbiq olunur.

Eşqbazlıq dövrü yaşanarkən iki tərəfin də əhvalı, düşüncə tərzi, hadisələrə baxışı eynidir. Onsuz da belə bir dövrün yaşanması üçün birinci şərt bu dövrün tələb etdiyi əhvalda olmaqdır. Normal əhvalla bu sistemin tələb etdiyi davranışları göstərmək qeyri-mümkündür. Bu xüsusi psixologiya iki tərəfin də yalnız duyğularının hakim olduğu, ağıl və əxlaqi dəyərlərin etibarlı olmadığı mühitdə yaşana bilər.

Birgə olmağa qərar verərkən, əsasən, bunun ətrafa nə qədər nümayiş olacağını düşünürlər. Birgə gəzdiyi adam sevilməsə belə,

ADAMLIQ DINI

ətrafa rahat göstərilən birinin olması, gedilən yerə tək gedilməməsi əhəmiyyətlidir. Görüşdüyü birisinin olmaması isə utandırıcı hal sayılır. Hər iki tərəf qarşı tərəfi özünə bağlamaq üçün öz xarakterlərindən istifadə etməz, dürüst olmazlar. İkinci bir şəxsiyyətə bürünüb onunla hərəkət edirlər.

Bir-birlərilə birlikdə olmaq istəyən iki nəfərin tanış olmaq, qarşılaşmaq, danışmağa və görüşməyə başlamaq şəkilləri həmişə eyni tərzdə reallaşır:

Qız (və ya oğlan) bəyəndiyi adamla tanış olmaq üçün müəyyən mühitlərə üz tutur. Əvvəlcə, dəvət edildiyi yerdə, məktəbdə və ya bağ evində birisini müəyyənləşdirir. Onun görəcəyi şəkildə ətrafında gəzir, gülüşləri ilə diqqəti cəlb etməyə başlayır, yanına yanaşmağa və yoldaşları ilə tanış olmağa çalışır. Bunları edərkən bəyəndiyi qıza (və ya oğlana) qarşı özünü hiss etdirməməsi şərtidir, lakin bütün diqqətini ona cəmləyir.

Tanışlıq reallaşdıqdan sonra nəzər yetirdiyi ilk xüsusiyyətləri fiziki görünüşü və zəngin olmasıdır. Avtomobilinin markası, yaşadığı mühit, getdiyi bağ evi, oxuduğu məktəb, atasının işi, paltarlarının markası, taxdığı zinət əşyaları ilk tanışlıqda onun haqqında müəyyən fikir oyadır. Bütün bunları beynində dəyərləndib mənfəətini hesablayır və bundan sonra qarşı tərəflə görüş qərarına gəlir.

Tanış olduqdan sonra növbə telefon nömrələrinin alınmasına və bir yerə dəvət etməyə gəlir. Kişi xeylağının birinci dəvət etməsi əhəmiyyətlidir. Gəzintiyerlərində pulu kişi ödəmək məcburiyyətindədir. Qız sabahısı bütün günü telefon zəngini gözləyər və ümumiyyətlə, evdən çıxmaz. Kişi isə, xüsusilə çox cəlbedici görünməmək üçün gec zəng edər. Telefonla danışarkən filmlərdən götürülən maraqlı hərəkətlər edirlər. Telefonun dəstəyini əllərinə dolayıb ətrafdakı hər şeydən əlaqələrini kəsərlər. Qız istəməsə də, bir az ağır davranmalıdır. Bir-birlərindən müəyyən müddət ayrı qaldıqlarında romantik davranmağa başlayırlar. Romantik mahnılara qulaq asıb xəyallara dalar, ağlayıb süni depressiyaya düşərlər.

Görüşməyə başladıqdan sonra bütün zövqlər yenidən bir-bir nizamlanır. Qarşı tərəfin zövqünə görə geyinmək, musiqi dinləmək, anlamadığı şeylərdən anlayırmış kimi görünmək, qeydinə qalmaq, qisası, saxtakarlıq dövrü başlayır. Adamlıq dinindəki əsas psixologiya olan "bir-birinin razılığını qazanmaq" vəziyyəti üstün səviyyələrdə yaşanır. Hadisənin ciddiliyi artdıqca qarşılıqlı hədiyyələr alınmağa başlanır və zamanla alınan hədiyyələrin dəyəri artır. Bu vaxt alınan hədiyyələri ailə və yoldaşlarına göstərib qürurlanırlar. Bu hədiyyələrə

layiq olacaq qədər bəyənildiklərini ifadə edirlər. İki tərəf də bir-birlərinin ailəsi və çevrəsi haqqında məlumat əldə etməyə çalışır. Ailəsi əgər zəngindir, tez bir vaxtda qarşı tərəfə evini göstərmək istəyir. Ailəsi zəngin deyilsə, evindən uzaq tutmağa çalışıb yalan uydururlar. Sahib olmadığı şeylərə sahibmiş kimi, getmədiyi yerlərə getmiş kimi danışirlar. Buna görə, qarşı tərəfin özünə dəyər verəcəyini bildiyi üçün bunu böyük ustalqla etməyə çalışırlar. Çevrəsini çox göstərmək də bir zənginlik əlamətidir. Tanımadığı insanları tanıyırmış kimi göstərilər. Danışılan mövzular həmişə müəyyəndir.

Adamlıq dinində hər mövzuda olduğu kimi, qadın-kişi əlaqələrində də Allahın razılığını qazanmaq, Allahın qoyduğu ölçüləri güdmək üçün səy göstərməzlər. Dindar və Allahdan qorxan biri kimi tanınmaq bu cahil və çirkin məntiqdə məqbul deyil. Mövzu “hər kəsin inancı özünə” növündən mənasız ifadələr istifadə edilərək bağlanır.

“Görüş” dost çevrəsində lovğalanmaq baxımından da olduqca əhəmiyyətlidir. Bir kişi nə qədər çox adamla birlikdə görünə, o qədər cəlbedici sayılır. Ayrıca, kişinin gözəl bir qızla görüşməsi də yoldaşlarının qibtə və heyranlığını qazanmaq məqsədi daşıyır. Qızlar da dəbdəbəli avtomobilə sahib olan kişilərlə görüşməyi seçirlər. Çünki məktəbin çıxışında yoldaşlarının avtomobili görmələri özləri üçün bir etibar qaynağıdır. Birlikdə olduğu adamın evinin gözəl olması da yoldaşlarının bunu görüb təqdir etməsi baxımından əhəmiyyətlidir.

Münasibətlər sevgi və hörmətə bağlı deyil. Əlaqə, davamlı boş vaxt keçirmək, gəzmək, yemək yemək, ətrafa lovğalanmaq və qarşılıqlı faydalara əsaslandığı üçün zamanla irəliləyən münasibətdə artıq mübahisələr və bezginlik əlamətləri görünməyə başlayır. Qızlar hər mübahisədə ağlayır, kişilər də əhəmiyyət verməyib laqeyd görünməyə çalışırlar. Bir-birlərinə sahiblənmələri, bir-birlərinə davamlı təzyiq etmələri və aralarındakı inamsızlıq mühiti bir müddət sonra sıxıntıya çevrilməyə başlayır.

Aralarında vəfa və sədaqət kimi anlayışlar olmur. İki tərəf də qarşısındakından daha gözəl və ya yaraşlıq, daha varlı və məşhur birini tapdığına ilk fürsətdə özlərini tərk edəcəyini bilər və davamlı bunun narahatlığını yaşayırlar. Onsuz da hər fürsətdə bu mövzunu dilə gətirib, bundan təhdid ünsürü kimi istifadə edirlər. Qarşılıqlı hörmət bir müddət sonra yox olmağa başlayır. Bir-birlərini gözlərində böyütdükləri, bir-birlərinin nəticədə aciz bir insan olduqlarını zamanla dərk etdikləri üçün qarşı tərəfin ən kiçik bir acizliyində belə ondan soyuyur və ona olan sevgilərini itirirlər. Qarşı tərəfin yuxudan yeni oyanmış halı, tərləməsi, üzündə sızanaq çıxması, xəstələnməsi, ona

ADAMLIQ DINI

qarşı sevgisinin azalmasına səbəb olur.

İctimai yerlərdə tez-tez bir-birlərini alçaldırlar. Xüsusilə “axmaq” mövqesinə düşməmək üçün yoldaşlarının yanında ikən onu bəyənmədiyini ifadə edən, qüsurlarını ortaya çıxaran danışıq və gülüşlər tez-tez təkrarlanır.

Bütün bunlara baxmayaraq, daha yaxşı birisini tapa bilməmək qorxusu münasibətləri davam etdirir. Aradakı mübahisə və ayrılıqlara baxmayaraq, başqasını tapmadıqda bir-birlərinə dönürlər. Yaxşı-pis görüşdüyü birinin olması ətrafda tək başına görünməkdən daha yaxşıdır.

Ayrılmaq vəziyyətlərində birinci kimin tərk edəcəyi də çox əhəmiyyətlidir. Sırf ilk tərk edənin özü olması üçün belə ayrılanlar çox olur. Arada mübahisə yaratmaq və naz etmək isə “asan biri olmamaq” baxımından çox əhəmiyyətlidir. Ayrıldıqdan sonra əgər barışsalar, alınan hədiyyə mühümdür. Çünki alınan hədiyyənin maddi dəyəri özünü nə qədər sevdini göstərir. Eşqbazlıq dövrü qızın da, oğlanın da şəxsiyyətlərinin, əxlaq dəyərlərinin, özlərinə hörmətlərinin yavaş-yavaş itməyə başladığı bir dövrdür. Böyük ölçüdə nümayiş, maddiyyət, cinsiyyət, pessimizm və səmimiyyətsizlik üzərinə qurulan belə bir dövrün hər şeyi yeni öyrənib yetişməyə başlayan bir insanın üzərində sonrakı həyatına da təsir edən dağıdıcı və qalıcı təsirləri olur.

Bütün bu saydıqlarımız adamlıq dinində “eşqbazlıq” və ya “görüş” olaraq bilinən münasibət modelinin həqiqətdə nə cür boş və əzab verici olduğunu göstərir. Halbuki, kənardan baxan bir çox insan üçün eşqbazlıq dünyanın ən zövqlü, ən gözəl şeyi kimi görünür. Bu imic, xüsusilə mövzu ilə əlaqədar filmlər sayəsində meydana gəlmişdir. Sayı minlərlə olan bu filmlərdə eşqbazlıq iki insanı da son dərəcə xoşbəxt edən, insana həyatının ən gözəl anlarını yaşadan bir münasibət olaraq göstərilir. Lakin bu bəzəkli tablo həqiqətlərlə heç bir zaman uyğunlaşmaz. Çünki adamlıq dinində digər bütün münasibətlər kimi, qadın-kişi münasibətləri də səmimi olmayan və mənfəət məntiqi ilə icra edilir. Hər iki tərəf qürur, lovğa, səmimiyyətsiz və etibarsız olduqları səbəbilə cansıxıcı əhvala düşürlər.

Bu, əslində, son dərəcə boş olan dünya həyatının insana bəzəkli göstərilməsinin nəticəsidir. Quranda dünya həyatının bəzəkli göstərildiyi tez-tez vurğulanır. İnsanları azdırmaq üçün qiyamətə qədər çalışacaq şeytanın da başlıca xüsusiyyəti insana dünyanı bəzəkli göstərməsidir. Şeytanın mövzu ilə əlaqədar vədi belədir:

(İblis) dedi: “Ey Rəbbim! Məni azdırmağına əvəz olaraq and

İçirəm ki, mən də onlara (pis əməllərini) yer üzündə yaxşı göstərib onların hamısını yoldan çıxaracağam! (Hicr surəsi, 39)

Əgər insan ağılından istifadə etməsə, şeytanın təsirinə düşər və dünyadakı boş, keçici və çətinlik çıxaran şeylərin hiyləli bəzəyinə aldanar. Bu, eşqbazlıq və ya “görüş” münasibəti üçün də əsasdır. Gənc qadın və ya kişi filmlərdə gördüyü, çevrəsindən öyrəndiyi romantik atmosfərə düşür və eşqbazlıq etməklə dünyanın ən xoşbəxt insanı olacağını zənn edir. Halbuki, qısa müddətdən sonra ortada heç də düşündüyü kimi mükəmməl bir münasibətin olmadığını anlayır. Ancaq bu belə onu düşünməyə sövq etmir, artıq köhnə sevgilisindən sıxıldığını və yeni birini tapmağın lazım olduğunu düşünür. Ya da evliliyi gözündə böyük hədəf seçir və əsl gözəl günlərinin evləndikdən sonra başlayacağını düşünür. Və bu nöqtədə sonsuz bir dövrün içinə girir və ağılından istifadə etmədiyi üçün də ölənə qədər bunun içində qalır. Artıq o, Qurandakı **“dünya həyatı kafirlər üçün zinətlənmişdir. (Bəqərə surəsi, 212)”** ayəsinin əhatəsinə girmiş və **“pis əməli özünə yaxşı göstərilib onu yaxşı görən”**lərdən olmuşdur (Fatir surəsi, 8). Başqa bir ayədə isə sözügedən kəslərin vəziyyətləri belə bildirilir:

“Həqiqətən, axirətə inanmayanların əməllərini özlərinə yaxşı göstərdik. Onlar şaşqın bir vəziyyətdədirlər”. (Nəml surəsi, 4)

Dünyanın bəzəyi aldadıcıdır, çünki həqiqi və daimi deyil. Dünyadakı nemətlər ancaq axirətdəki nemətlərin əskik bir nümunəsi hökmündə yaradılmışdır. Və bu nemətlərdən həqiqi zövq almaq ancaq onları Allahın verdiyinin və axirətin əskik nümunəsi olaraq yaradıldığının başa düşülməsi ilə mümkündür. Dünyada rahatlıq və hüzur qazanmağın yeganə yolu yenə Allaha yönəlməkdir. Çünki ayədə də bildirildiyi kimi, **“... Bilin ki, qəlblər yalnız Allahı zikr etməklə aram tapar!” (Rəd surəsi, 28)**

Adamlıq dininin mənsubları bunu qavraya bilmədikləri, Allahı unudub dünyanın keçici bəzəyini gerçək, möhkəm və əbədi sandıqları üçün yoldan azır və sıxıntıya düşürlər. Bir ayədə inkar edənlərin dünya həyatına aldanışı belə təsvir edilir:

Kafirlərin əməlləri ucsuz-bucaqsız çöldəki ilğıma bənzər ki, susuzluqdan ürəyi yanan onu su bilər. Nəhayət, gəlib ona yetişdiyi zaman onun heç nə olduğunu görər. O, öz əməlinin yanında ancaq Allahın cəzasını tapar. (Allah da) onun cəzasını

ADAMLIQ DINI

verər. Allah tezliklə haqq-hesab çəkəndir. (Nur surəsi, 39)

Bura qədər də araşdırdığımız kimi, adamlıq dininin meyarları içində yaşanan və Allah rızasından uzaq olan qadın-kışı münasibətinin ümid, xəyal və gözlənti baxımından uzaqdan bəzəkli, gözəl görünən bir ilğımdan fərqi yoxdur. Ancaq işin həqiqətilə qarşılaşanda bu gözlənti və xəyalların boş, dəyərsiz, sıxıntı və gərginliklərlə dolu olduğu aydın olur. Çünki təsvir edilən modeldə insanlar fitrətlərinə zidd şəkildə yaşayırlar. Həqiqətdə, insan Quranda bildirilən gözəl əxlaqdan və bu əxlaqın özünə göstərilməsindən məmnun olar. Səhv davranış, söz və hərəkət bu fitrətə zidd olduğu üçün hər insanı sıxır, narahat edir. Məsələn, Quranda bildirilən sevgidə mərhəmət, güvən və iltifat vardır. Adamlıq dinində hakim olan sevgidə isə qısqanclıq, mərhəmətsizlik və ümumiyyətlə, hörmətsizlik də var.

Bu sistem etina edilməsi deyil, əksinə, qaçılması lazım olan bir sevgi anlayışıdır. Doğru olan Allahın insanları yaratdığı fitrətlə hərəkət etmək, mərhəmət göstərmək və sevgi bəsləməkdir .

ADAMLIQ DİNİNDƏ EŞQBAZLIQ PSİXOLOGİYASI (HÖRMƏTLİ ADNAN OKTARIN “KRAL KARADENİZ TV”dəki CANLI REPORTAJI, 30 yanvar, 2009)

ADNAN OKTAR: Belə ki, romantik olmağın özü gülməlidir. Bir insanın aktyor kimi poza verməsi, oyun oynaması, əsl üzünü gizlədib tamamilə süni mimika, üz ifadəsi, üslub və danışqla teatrda oyun nümayiş etdirirmiş kimi yaşaması, həm gülünc, həm də əzabdır. Belə insanla danışmaq da çox çətindir. Və mən insanların bir çox qisminin süni olduğunu görürəm. Yəni ağıllı bir insan sünilikdən tamamilə qaçar. Süni bir insana tamaşa etmək, onunla danışmaq çox narahat edicidir. Məsələn, bəzən qadınlarda da kişilərə qarşı elə davranışlar olur, kişilərdə də qadınlara qarşı süni davranışlar olur. Gənc oğlan qadın kimi ağlayır, anormal hərəkətlər edir, romantik danışır. Bu qadını çox hirsələndirir, narahat edir; qadının da süniliyi, sevmədiyi halda, sevirmiş kimi davranması. Bəzən varlı birini gördüyündə düzgün insandırısa, avtomobili də varsa, birdən vurulduğunu, həyatda ilk dəfə belə bir şeylə qarşılaşdığını, daha əvvəl belə bir şeyi heç hiss etmədiyini söyləyib o

fağırını aldadaraq bir müddət sonra tam istədiyini edə bilir... Yəni işin doğrusu, dünyanın bir çox yerində insanlar böyük teatr göstərirlər. Bu teatrın bir çox oyunçusu var. Qarşılıqlı şəkildə bir çox oyun oynayırlar. Bu, doğru deyil. Axırxamanda hz. Mehdi (ə.s) dövründə bu teatrın pərdəsi bağlanacaq və insanlar artıq gerçək insan olacaqlar, həqiqi sevgilə yaxınlaşacaqlar, gerçək ağılı ortaya çıxaracaqlar, əsl üzlərini göstərəcəklər. Artıq maskalar qalxacaq. İnsanların böyük hissəsi maska ilə gəzir. Bu maskalar qalxacaq. Maskalara görə insanlar xoşbəxt deyil. Mən çölə çıxdığımda insanların bir çoxunu gülürüz görə bilmirəm, xoşbəxt görə bilmirəm. Çünki maska ilə qarşılaşıram. Əsl insan insanın xoşuna gəlir. Əsl sima insanın xoşuna gəlir. Maska insanı çox narahat edir. Sünilik insanı çox narahat edir.

Yəni gerçək bir çiçək vardır, məsələn, gerçək bir bənövşə vardır, bir də süni plastikdən hazırlanmış bənövşə vardır, satılır. İndi insanlar bir çox yerdə saxtalarından istifadə edirlər. Yəni o bənövşənin təqlidini etməyə çalışırlar, aşiq təqlidini etməyə çalışırlar, aşiq tərzində teatr sənətçisi kimi müəyyən şeylər etməyə çalışırlar, amma qarşısındakı insan bunu dərhal anlayır, yəni: “Nə üçün sevirsən”, -dediyində: “Avtomobili üçün, evi üçün və forması üçün”, -deyir. Orada onsuz da eşq adlı bir şeyin olmadığı məlumdur, çünki adamın görünüşü solmağa başladığında, zahirən bir şey olduğunda ondan nifrət edəcəyi və dərhal onu tərk edəcəyi bəllidir. Pulunun olmadığı vəziyyətdə də onu tərk edəcəyi məlumdur, avtomobilinin əldən çıxdığı vəziyyətdə də onu tərk edəcəyi məlumdur. O zaman bu oyuna nə ehtiyac var? Amma bəzi yazıq insanları belə aldadırlar, o da inanır, həqiqətən.

ADAMLIQ DININDƏ “EVLİLİK” PSIXOLOGİYASI

Adamlıq dinində evlilik dövrü gənc qız və oğlanın müəyyən yaşa gəlməsi ilə başlayır. Artıq ata və ana uşaqlarının “mürvətini” görmək və illərlə verdikləri əməklərinin qarşılığını yavaş-yavaş almaq istəyirlər. Ümumiyyətlə, adamlıq dininin evlilikləri eşqbazlıqdan fərqli olaraq təbii tanışlıqlarla olmur. Müəyyən yaşa gəlmiş oğlan və qızların mütləq evlənməsinin lazım olduğu düşünülüyü üçün bunu təmin etmək üçün bir çox üsullardan istifadə olunur. Əgər şəxslər bunu bacara bilmirlərsə, bu vəziyyətdə iş ailələrinə, qohumlarına və dostlarına düşür. Əvvəlki hissədə bəhs etdiyimiz eşqbazlıq dövrü evliliyə gedən bir addım olaraq görülür. Lakin bu, kəslər tərəfindən yaxşı qiymətləndirilmədikdə evlilik üçün süni müqayisələr və tanışlıqlar nizamlanır. Bu müqayisələrin hər yerdə tanınan ustaları vardır. Çevrədə gəncləri bir yerə gətirməsilə məşhur olan bu yaşlı kişilər vaxtlarını uyğun mədəniyyətə, zənginliyə, gözəllik və mühitə sahib gəncləri axtarmaqla keçirirlər. Demək olar, hər ailənin belə bir böyüyü və ya tanışı vardır.

Beləcə, evlilik dövrünün tanışlıq mərhələsi başlayır. Tanışlıq nizamlandıqdan sonra iki tərəf də bir-birlərini ailələrinin onlara öyrətdiyi süzgəcdən keçirməyə başlayır. Nəhayət, ailəsinin kiçiklikdən bəri onun üçün xərclədiyi zaman və imkanın qarşılığını onlara vermə

zamanı gəlmişdir. Yaxşı evlilik həm çevrəsi, həm özü və həm də ailəsi üçün lazımlı və şərtidir. Tanışlıqdan sonra əgər hər iki tərəf də bir-birinin yaşadığı mühiti, ictimai mövqesini, paltarının markasını və ya avtomobilini bir-birlərinə uyğun hesab etmişdirsə, tanışlıqdan sonra yemək və görüş hazırlanır. Bu görüş üçün paltar seçmək olduqca uzun vaxt aparır. Hər iki tərəf davamlı bu görüşdə nə geyəcəyini düşünür. Hətta bu düşünmə hadisəsinə ailələr və yoldaşlar da qatılır və geyiləcək paltar birgə təyin edilir.

İki tərəfin evliliyə razı olması üçün o qədər uzun zamana ehtiyac olmur. Qadın kişinin özünü dolandıracağına ümid edərsə, evlənər. Kişi də qadının özünü iş və ya ictimai mühitdə yaxşı təmsil edəcəyinə, yanında yaxşı görünəcəyinə razı olmalıdır. Nişan qərarlaşdırılır. Nişan “görüş”ün cəmiyyət tərəfindən təsdiqlənmiş halıdır.

Səmimiyyətsizlik əvvəldən etibarən hadisənin ən diqqətə çarpan xüsusiyyətidir. Kişi aldığı çiçək və hədiyyələrlə imkanını daha da çətin duruma salır. Özünü qıza və ailəsinə nümayiş etdirərək zəngin və comərd göstərməyə çalışır. Çünki qızla evlənməsi haqqında zənginliyi ilə əlaqədar əldə edilən imicə bağlıdır. Bu vaxt ərzində pul xərcləməkdən çəkinmirlər, çünki həmin xərc irəlidə iki tərəfə də ev, pul, paltar və s. olaraq artıqlaması ilə qayıdacaq. Ailə qısa zamanda kürəkən haqqında bir növ ictimai araşdırma aparır. Hər kəsin kürəkən haqqındakı fikirlərini öyrənirlər. Əsl məqsədləri “necə adamdır, haqqında nə deyirlər?” sualına cavab tapmaqdır. Kürəkənin gəlir səviyyəsi, malı-mülkü haqqında məlumat toplayıb yaxın çevrəyə danışirlar. Əgər maddi vəziyyəti yaxşıdırsa, xarici görünüşü və əxlaqı o qədər əhəmiyyət daşımır.

Bundan sonra, ailələr görüşməyə başlayır. Bu görüş bir növ alış-veriş görüşüdür. Qızın ailəsi qızlarının qarşılığında nə alacağını hesablayır. Bu, birbaşa pul olmasa belə, şan-şöhrət, ev, mebel kimi bir qarşılıqdır.

Qərar verildikdən sonra toy üçün pul yığılmağa başlanılır. Qıza hədiyyələr alınır. Nişanı qız tərəfi edir. Qarşılığında möhtəşəm bir toy gözləyir. Hansı tərəfin bu iş üçün nə qədər pul xərcləyəcəyi əvvəldən müəyyən olunmuşdur. Tam olaraq xərci bölüşürlər. Toydakı içkilərə qədər tərəflərin nəyin pulunu ödəyəcəyi müəyyən edilmişdir. Ailənin maddi durumu xərclərə yetməsə belə, borcla və ya da bir şey satmaqla bunu yoluna qoyurlar. Qarşı tərəfə görə xəcalət çəkməmək və kasıb görünməmək bu mühüm dövrdə çox əhəmiyyətlidir.

Hər iki tərəfin də yaxın çevrələri pulsuz yeyib-içib əylənmək üçün toyu dörd gözlə gözləyirlər. Lakin bir tərəfdən də gəlin və kürəkənə

ADAMLIQ DINI

hədiyyə almaları, zinət əşyaları taxmaları gərəkdiyi üçün sıxıntı çəkirlər. “Ən ucuz hansı hədiyyəni ala bilərik?” problemi başlayır. Gəlinlə kürəkənin atalarından mənfəəti olanlar yaxşı hədiyyə taxır, yaxşı ailə dostu kimi davranırlar.

Adamlıq dininin evliliklə əlaqədar mərasimlərinə baxıldığında dünya həyatının aldadıcı bəzəyi olan nümayiş marağı və insanların razılığını qazanma xəstəliyi ən üst səviyyədə müşahidə edilir. Ailələrin nişan, toy kimi cəlbədicə mərasimlər təşkil etməsindəki əsas məqsəd özlərini insanlara nümayiş etdirməkdir. Məsələn, cəhiz açılma günləri bütün qonşular evə çağırılır. Əşyalar nümayiş etdirilib hər kəsə- dosta, tanısa göstərilir. Qonaqlar isə çox bəyəndiklərinə dair şişirdilmiş reaksiyalar verirlər. Ancaq çox vaxt öz evlərinə döndüklərində nə qədər pis, işə yaramayan şeylər alındığı haqqında müzakirələr edirlər.

Toy psixologiyası

Adamlıq dinində insanların həyatında çox əhəmiyyət verdikləri müəyyən dönüş nöqtələri vardır, bunlardan biri də toylardır. Toy xüsusilə qadınlar üçün o qədər mühümdür ki, o gün gəldiyi zaman hər şeyin dəyişəcəyini, bütün xeyallarının reallaşacağını düşünürlər. Lakin bir çox adam üçün toy günü həyatlarının ən çətin və ən gərgin keçən günüdür. Çünki çoxusunda yaşanan gərginlik və təvəkkülsüzlük səbəbilə toylarda böyük sıxıntı yaşanır. Bunun səbəblərindən bəziləri aşağıdakı kimidir.

Toyda gəlin, kürəkən və ailələri müəyyən mənfəət güdərəkən qonaqların da özlərinə məxsus ayrı mənfəətləri vardır. Nişan və toylar qonaq ailələrin uşaqlarına yaxşı namizəd tapmaq üçün ideal yerlərdir. Bu səbəblə, qızlarına və ya oğullarına mümkün qədər bahalı paltarlar geydirib özlərilə aparırlar.

Toyda həyəcanlı danışqlar olur. Bəziləri yerli-yersiz, səbəbsiz ağlayır. Niyə ağladığını özü də bilmir. Ən çox ailənin yaxınları və böyükləri ağlayırlar. Arada: “Əlimdə böyüdü”, - deməyi də unutmurlar. Gəlin səhər erkəndən paltar və saç hazırlığına başlayır. O günün bərbər xərcləri olduqca çoxdur. Hamı şən və comərd görünür. Qız tərəfi bərbərin əlaltılarına o günə qədər heç vermədiyi bəxşişləri verir, aristokrat və zəngin görünməyə çalışır. O gün hər kəs professional bir təşkilatçı kimi davranır. Ətrafa əmrlər verib pul səpələyirlər. Ana lazımlı-lazımsız hər şeyə və hər kəsə pul verir; ata buna görə mübahisə edir. Toy günü tez-tez bir küncə çəkilib ağlayanlar da olur.

Daha sonra, növbə şəkil çəkdirməyə gəlir. Şəkilçəkən üzərində bulud şəkilləri olan qırmızı, mavi, ağ rəngli bez fonların qarşısında gəlini bir kürsüyə oturdur. Kürəkən gəlinin yanında poza verir. Səmimi olmadığı açıq-aydın müəyyən olan şəkillər çəkdirirlər. Bu şəkillər daha sonra ömür boyu hamıya göstəriləcək. Çəkilmə məqsədləri də budur. Gəlinin necə toy edib hansı növ gəlin paltarı ilə evləndiyini, kürəkənin gənc ikən necə lovğa olduğunu irəlidə hamı görməlidir.

Nikaha gedərkən avtomobilin ətrafı arı pətəyi kimi dolur. Avtomobilin arxa şüşəsinə zərli karton hərflərlə yazı yazılır. Bunlar gəlinlə kürəkənin baş hərfləridir. Avtomobilin nömrəsində “evlənirik”, “evləndik” və ya “xoşbəxtik” kimi qəlibləşmiş yazılar olur. Bir çoxları avtomobilin qarşısına kukla qoyur. Bu, daha sonra doğrulacaq körpənin simvoludur. Ailələr gəlinlə kürəkənin harada nə edəcəyinə, kimə nə cavab verəcəyinə, harada gülümsəyib, harada ağlayacağına əvvəlcədən qərar verirlər.

Toya gələn qonaqlar da kiçik mənfəət güdürlər. Yaxında qızını nişanlayan və ya evləndirənlər yaxşı zinət taxır ki, irəlidə öz qızına da bahalı şeylər gətirsinlər. Zinətləri ən çox görünən şəkildə, toy salonunun ortasına qədər gələrək hamıya göstərə-göstərə taxırlar. Qonaqların hamısı gecənin ulduzu olmağı istəyirlər. Paltarlar da elə ona görə nizamlanır. Tərəflər bijüteriya taxma mərasimini video kamera ilə yazırlar. Məqsəd kimin nə taxdığını müəyyən etməkdir. Qonaqlardan biri bijüteriya taxanda onunku ilə eyni dəyərdə olanı taxmaq əsas sayılır. Daha yaxşısını taxmaq “həriflik”, daha pisini taxmaq isə kasıblıq əlaməti kimi qəbul edilir. Hamı boynuna düşəni edir. Qonaqlar pulsuz yemək yeyəcəkləri üçün xoşbəxtidirlər. Ailələr də həm lovğalanır, həm də yaxşı alış-verişin xoşbəxtliyini yaşayırlar. Gəlin və kürəkən isə olduqca yorğun və narahatdır. Toydakılar bütün masaları gəzib bir-birini qucaqlayırlar. Hər kəsin gözü üst-başındadır. Xüsusilə diqqətli davranmaq məcburiyyətindədirlər.

Təsvir etdiyimiz toydakı insanların hamısı bənzər şeyləri düşünürlər: digər insanlara nümayiş etdirmək, maddi hesablar və diqqətlə yerinə yetirilməsi lazım olan səmimiyyətdən uzaq davranışlar. Buna qarşı, bu insanların demək olar heç biri Allahı düşünmür. Heç biri məşğuliyyətindən ayrılıb Allahı düşünməyi, Onu təsbih etməyi, Rəbbimizə həmd etməyi düşünmür. Hərəkətlərinin Allahın razılığına uyğun olub-olmadığı mövzusunda da müqayisəni də düşünməzlər. Lazımsız yerə xərclədikləri pulun israf hökmünə girə biləcəyinin fərqində olmazlar.

Əvvəlki səhifələrdə saydıqlarımız adamlıq dini cəmiyyətində

ADAMLIQ DINI

mədəni, ictimai və maddi yönərdən standart səviyyəyə sahib bir çoxlarının evlilik əsnasında göstərdikləri klassik hərəkət və davranışların, sahib olduqları psixologiyaların bir təsviridir. Təbii ki, bundan daha fərqli psixologiyada və fərqli mühitdə evlənənlər də vardır. Cəmiyyətin müxtəlif qisimlərinin evlilik mövzusunda istər tanış olma, istər evliliyə hazırlıq, istərsə də mərasimlər baxımından bir-birindən olduqca fərqli tərzləri ola bilər. Kimisi elçi gedir, kimisi ailə və ya vasitəçi vasitəsilə tanış olur, kimisi oxuduğu universitetdə və ya işlədiyi yerdə və kimisi də dost çevrəsində evlənəcəyi adamla tanış olur. Kimisinin toyu adi bir toy salonunda, kimisinin də beş ulduzlu oteldə dəbdəbəli və ehtişamlı olur. Kimisi daha klassik, adət və ənənələrə uyğun bir tərz seçir, kimisi daha müasir, avropasayağı tərzə tərcih edir, kimiləri də fərqli və orijinal bir şeylər edib diqqət cəkməyə çalışır. Ancaq fərqli olan yalnız məkanlar, dekorasiyalar və ya cütlərin bir-birilə tanış olma şəkilləridir. Mühüm olan nöqtə adamlıq dini cəmiyyətinin hər təbəqəsində evliliyin son dərəcə səhv bir məntiqə tətbiq olunmasıdır. Evlilik bir-birini sevən və hörmət edən iki insanın nikah bağlaması deyil, içində yüzlərlə cahiliyyə adətinin və qəribə ayinlərin yer aldığı, mənfəət hesablarına əsaslanan, səmimi olmayan və riyakar davranışlarla bəzənmiş qəribə bir müəssisə halını almışdır.

Mədəni və ictimai mövqeyindən asılı olmayaraq, hər təbəqədən adamlıq dini mənsublarının nümayiş, lovğa və mənfəətləri ilə evliliyə qarşı məntiq və psixologiyaları eynidir: yəni **“Bilin ki, dünya həyatı oyun-oyuncaq, bər-bəzək, bir-birinizin qarşısında öyünmək və mal-dövləti, oğul-uşağı çoxaltmaqdan ibarətdir. (Hədid surəsi, 20)”** ayəsində bildirilən düşüncəni daşıyıb tətbiq edirlər. Onsuz da adamlıq dinində ən çox Allahın razılığını qazanmaq, Allahın hədlərini qorumaq, Onun vacib buyurduğu şəkildə həyatı yaşamaq kimi anlayışlar yer almadığına görə, geriye qalan yeganə yol nəfs, həvəs və istəklərin yolu olur. Şəkil və üsullar dəyişsə də, zehniyyət həmişə eyni qalır.

Evləndikdən sonra

Əvvəlki səhifələrdə qeyd etdiyimiz kimi, yanlış zehniyyət evləndikdən sonra da davam edir. İlk günün səhəri bir-birlərini yataqdan qalxdıqları halları ilə görənlər kişi və qadın ilk peşmanlıq duyğularını yaşayırlar. Çoxları daha əvvəldən bir-birlərini o vəziyyətdə görmədikləri üçün bir-birlərinə yad gəlməyə başlayırlar. Eyni evin içində yaşamağa başlayınca bir-birlərinin daha əvvəl bilmədikləri

vərdiş və xarakterlərindəki anormallıqlara şahid olmağa başlayırlar. Daha əvvəl gözlərində böyütdükləri bu insan zamanla dəyərini itirir və bu vəziyyət qısa müddətdə aralarında soyuqluq yaranmasına səbəb olur. Daxilən bəslədikləri bu mənfi duyğular zamanla artaraq davam edir. Aradakı sevgi anlayışı səthi olduğundan bir müddət sonra sevgi zənn edilən duyğuların zəruri vərdiş halına çevrildiyini görürlər.

İlk aylar ayıb olmasın deyər, bir-birlərinə bu hisslərini fərqləndirməyən və yaxşı dolanmağa çalışan ər-arvad zaman keçdikcə hörmətlərini itirməyə, kobud, qəlb qıran, səbirsiz və düşüncəsiz olmağa, bir-birlərindən soyuduqlarını müəyyən edən hərəkətlər göstərməyə başlayırlar. Lakin bunu ətrafa sezdirməzlər. Ancaq ətrafları onsuz da bunun fərqlindədir və bu müddət təbii hadisə kimi qəbul edilir. Evliliyin ilk günlərinə “bal ayı” deyilməsi bunun maraqlı bir göstəricisidir; aydındır ki, qısa bir müddət sonra bal ayı bitəcək və bezginlik, sıxıntı, hətta mübahisə dolu aylar və illər başlayacaq.

Evliliyin irəliləməsilə birlikdə uşaqlar, dolanışqı dərdi kimi ümumi problemlər və bunların doğurduğu psixoloji mühit evdə hakim olan quruluşu müəyyənləşdirir. Ev sakinləri arasında daimi gərgin və əsəbi münasibətlər yaşanır. Pul daimi danışılan mövzudur. Ər-arvad arasında sahiblənmə, qısqanclıq kimi mövzular bitib-tükənməyən gərginlik və mübahisələrə səbəb olur. Kişinin həmişə işindən bəhs etməsi, arvadının danışdıqlarını dinləməməsi, davamlı televiziya tamaşa etməsi, arvadına və uşaqlarına qarşı diqqətsiz və əsəbi olması evin təbii mühitini meydana gətirir.

Evdə dağınıqlıq hakimdir. Ayrıca, təmizliyə də diqqət yetirilməz. Buna görə, çöldən gələn birinin normal zamanda evin halını görməsi istənməz. Evdəki mebellər, dəstlər, süfrələr və s. kimi əşyalar ev sakinlərinin rahatlığından çox çöldəki insanın təqdir etməsinə görə nizamlanır. Qonaqlar üçün xüsusi bir otaq ayrılır. Bu otaqda ev sakinləri çox oturmazlar, ora evin nümayiş etdirilən qismidir. Evin ən bahalı və yaxşı əşyaları orada qonaqlara nümayiş etdirilir. Təbii ki, bir insanın qonaqları üçün xüsusi yer hazırlaması və onların rahat olması üçün çalışması gözəl əxlaq xüsusiyyətidir. Ancaq daha əvvəl də ifadə etdiyimiz kimi, adamlıq dinini yaşayan insanlarda qonağa xüsusi otaq hazırlanmasının məqsədi o adamın rahatlığının düşünülməsi deyil, lazımi kimi lovğalanacaq imkanın təmin edilməsidir.

Uşaqlar isə evdən sonra ən böyük nümayiş ünsürüdür. Əvvəldən etibarən uşaq anlayışında böyük yanlışlıq vardır. Ata və ana uşağa sahiblənir, ona sanki özlərinin həyat verdiyini düşünür və davranırlar. Hər şeyi Allahın yaratdığını və Onun hər şeyin gerçək sahibi olduğunu

ADAMLIQ DINI

düşünməzlər. Uşağa sahiblənən ata-ana bir müddət sonra ondan istifadə edib hamıya nümayiş etdirir, loru dilində desək, forslanmağa başlayırlar. Uşağın ağıllı və ya gözəl olduğunu tez-tez dilə gətirib bununla öyünürlər. Elə davranırlar ki, sanki uşaqdakı gözəllik, ya da zəka özlərindən qaynaqlanır. Hətta uşağın hər hansı bir gözəl xüsusiyyəti haqqında “mənə oxşayır, ona görə elə olub” kimi ifadələr işlədərək özlərinə pay çıxarırlar. Zaman keçdikcə uşaqla lovğalanmağın ölçüsü genişlənir. Oxuduğu məktəbləri, yoldaş çevrəsini, gəzdiyi yerləri lovğalıqla tanışlarına danışirlər. Adamlıq dininə mənsub olan ailələrdə uşaqla öyünməklə yanaşı, uşağı həyatın məqsəd və mənası edilməsi də çox məşhurdur. Bəzi ata-analar uşaqlarını həyatlarının tək məqsədi kimi görür, bütün həyatlarını onlara yaxşı gələcək hazırlamağa həsr etdiklərini söyləyirlər. Halbuki, bütün insanların həyatlarının tək məqsədi Allaha qulluq etmək olmalıdır. Həyat ancaq Allaha həsr edilir. Bir insanın uşağına baxması ancaq Allah rızası üçün edilən bir ibadətdir.

Qadınların bütün həyatı evlilik hədəfinə görə nizamlanır. Gənclikdən etibarən bu hədəf həyatın ən mühüm məqsədi kimi qəbul edilir. Qızların çəki, paltar, təhsil, zövq və çevrələri həmişə yaxşı və mənfəətli evliliyə görə nizamlanır. Gənc qızların çoxu universitetə ər tapmaq üçün gedirlər. Çünki ər, xüsusilə də varlı bir ər həyatın zəmanəti olaraq görülür. Gənc qadın xəyalında özünü dolandıracaq və qoruyacaq bir ər modeli canlandırır və bütün gənclik dövrünü onu tapmaq üçün keçirir. Halbuki, Quranda bizə bildirildiyinə görə, insana ruzi verən, onu qoruyan, özündən kömək ümid edilməyə layiq olan ancaq və ancaq Allahdır.

Bu məntiqdəki evlilik iki insanın bir-birinə olan sevgisini ifadə etmənin qanuni bir vasitəsi olmaqdan çıxır və tez-tez ifadə edildiyi kimi, bir “müəssisə”yə çevrilir. Evlilik dövründə bu “ticari” müqaviləni müvəffəqiyyətlə tamamlamağın həyəcan və xoşbəxtliyi yaşanır. Ancaq çox qısa bir müddət sonra ortaya çıxan diqqətsizlik, sevgisizlik, hörmətsizlik və davranış pozuntuları insanlarda müəyyən bir şeydə səhv etdikləri hissini ortaya çıxarır. Necə ki, Allaha yönəlib Quran əxlaqı ilə davranmadığında buradan geriye dönüş yoxdur. Olsa belə, buna həll gətirməz. Çünki evlilikdən geriye dönüş də eynilə evlilik kimi, adamlıq dininin şərtləri tətbiq olunaraq yerinə yetirilir, bundan sonrakı həyat da adamlıq dininin şərtlərinə uyğun olaraq davam etdirilir.

Əgər səhvi axtarmaq lazımdırsa, bunu müəyyən hadisələrin özündə deyil, bütün bunların kökündə yer alan, bu yanlış sistemin

üzərində olan və insanları hər vəziyyətdə bədbəxtlik və ziyana aparan batıl fəlsəfədə, yəni “adamlıq dini”nin özündə axtarmaq lazımdır.

**ADAMLIQ DİNİNDƏ EVLİLİK
PSİXOLOGİYASI
(Hörmətli Adnan oktarın Kaçkar tv
-dəki canlı reportajı (29 yanvar, 2009)**

ADNAN OKTAR: Məsələn, qadın evlənəndə bəzi meyarlar axtarır. Əvvəl pulu; birinci dərəcədə pulu. Sonra təhsili, sonra yaxşı bir mövqedə olması, avtomobili, bağ evinin olması kimi; yəni çoxlu inkişaf edən xüsusiyyətləri axtarırlar. Bunu axtaranda onda Allahın ona verdiyi sevgidən istifadə edə bilməz insan. Onda o evin ona heç bir faydası olmaz. Ev yalnız ona saray kimi bomboş görünür. Heç bir təsiri olmaz. Avtomobili də yalnız onu bir yerdən başqa bir yerə aparan tənəkə yığını, bir metal yığını kimi görünür. Bunlar, Allah sevgisi və Allah eşqilə mənə qazanan şeylərdir. Dolayısı ilə, Peyğəmbərimiz (s.ə.v) deyir ki, malı üçün evlənən malından məhrum olar, gözəlliyi üçün evlənən gözəlliyindən məhrum olar. Bir gün qrip olar, soyuqlayar, gözəlliyi bir anda yox olub gedər, iyrənə bilər, insan heç ümid etmədiyi şeydən belə iyrənər. Məsələn, onun aciz bir halını görüb iyrənər və bir daha ondan xilas ola bilməz.

... Pul o tip insanlarda, əksinə, sıxıntı meydana gətirir. Çünki pulu qorumaq üçün daha çox tədbir görməlidir. Məsələn: “Çeklərim ödənmədi”, - deyir; ona görə acı çəkir. Pulu banka qoyur: “Bank da müflisləşsə, nə edəcəyik”, - deyir; yastığın altına qoyur, yenə olmur; küpə qoyur: “Küpü tapsalar”, - deyir. Yəni canını çox yandırır, çox narahat olur. Ancaq Allah eşqilə insan rahatlıq tapa bilər, təvəkküllü və rahat olar. Yəni pul artdıqca insanların bir çoxunda narahatlıq və acı da artır. Bunu çöldə də, xarici aləmdə də görürük, bir çox hadisələr vardır, tək-tək nümunələr gətirmək istəmirəm, amma insanlar bunu ətraflarında çox görürlər.

ADAMLIQ DININDƏ “QADIN” PSIXOLOGİYASI

Adamlıq dininin cəmiyyətə aşılacağı ən mühüm təlqinlərdən biri də insanların qadın və ya kişi olduqlarına görə, yenə bu dinin müəyyən etdiyi bəzi fərqli və qəribə xüsusiyyətlərini mənimsətməsidir. Halbuki, möminlər arasında xarakter cinsiyyətə görə dəyişməz. Yeganə və ortaq olan ideal mömin ruhu vardır. Adamlıq dinində isə adamın xarakteri qadın, ya da kişi olmasına görə, süni bir istiqamətlə və ictimai təlqinlə dəyişir.

Qadınlar adamlıq dini cəmiyyəti tərəfindən çıxarılan güclü bir təlqinin nəticəsində olduqca zəif bir xarakter və bacarığı olmayan rəftar qazanmışlar. Cəsarət, ağıl, dözümlülük, çeviklik, zəka, bacarıq, çətinlik və çətinliklərə qarşı möhkəm olmaq kimi xüsusiyyətlər adamlıq dininin qadına təsis etdiyi rolda yeri olmayan, olsa belə, həmişə zəif və əksik olan xüsusiyyətlərdəndir. Bütün bu xüsusiyyətlərin kişidə olmasının lazım olduğuna dair həm kişilərdə, həm də qadınlarda ön mühakiməli bir razılıq vardır. Qısqanclıq, naz, şikayət, acizlik, həyəcan kimi ünsürlər isə həmişə qadın göstəriciləri olaraq müəyyən olunmuşdur.

Adamlıq dini qadın ruhunu qadınlara acizlik, ağılsızlıq, cahillik, saf və bacarıqsızlıq olaraq yaşadır. Qadın bu dinin yanlış qaydaları istiqamətində özünü bu görünüşə salır və bu ruhu yaşamaq zərurətini

istər-istəməz qəbul edir. Özü üçün müəyyən edilən bu əhval onda bütün rəftar və davranışları ilə fərqli bir şəxsiyyəti meydana gətirir. Bu ruhi və psixoloji zəifliyin onun qadın olmasının gərəyi olduğu və bunun təbii olduğu yanlışlığı şüura yeridilmişdir. Cəmiyyətin qazandığı ağılsızlıq, cəhalət, bacarıqsızlıq rolunu mənimsəyən qadın zamanla, həqiqətən, ağılsız, bacarıqsız və cahil hala düşür.

Bu batil dinin müəyyən etdiyi anlayışa görə, qadının ön plana çıxması lazım olan yönləri ancaq onu “qadın” edən xüsusiyyətləridir. Ağıl və əxlaq gözəlliyinin yerinə üz və bədən gözəlliyi, cazibədar olması, baxımlı və emosional olması kimi... Özlərinin cəmiyyətin ən mədəni, ən müasir qisminə aid olduğunu düşünürlər və beləcə, bu qaydaya riayət edirlər.

Bu çirkin məntiqlərlə adamlıq dininin özünə məxsus yanlış ədəb və əxlaq qaydaları da müəyyən edilir.

Adamlıq dininin qadınlar üçün təyin etdiyi xüsusiyyətlərin ən birincisi düşünməməkdir. Bu səbəblə, bu batil inancı mənimsəmiş bir qadın zehni heç bir mövzuda işlətməyə ehtiyac duymaz. Başqalarının düşüncələrindən istifadə etməklə yaşayır. Heç bir mövzuya həll gətirməz, ona təqdim edilən həlləri tətbiq edir. Məsələn, əgər ailəsi maddi baxımdan çətin vəziyyətə düşərsə, bunun həllini ərinə buraxır. Özü isə hansı işin özlərinə daha faydalı olacağını və dolanışığı təmin etmək üçün hansı yolu seçməyin lazım gəldiyi kimi mövzularda heç düşünməz. Yalnız yoldaşını evə pul gətirmədiyini üçün günahlandırır özünü bundan tamamilə kənarda tutar.

Adamlıq dinindəki qadın xarakterinin başqa bir xüsusiyyəti də inkişafa və irəliləməyə qarşı qapalı olmasıdır. Buna görə, bir çox qadın mədəniyyət, ədəb, qabiliyyət, təcrübə artırmaq üçün səy göstərməyə ehtiyac duymaz. Dolayısıyla də, elmi inkişafı, texnologiyayı, iqtisadiyyatı, siyasəti izləməz. Yalnız düşündüyü fiziki görünüşü və ya öz peşəsi ilə əlaqəli mövzulardır.

Hətta adamlıq dinində inanc belə qadına hazır şəkildə təqdim edilir. Evlənəcəyi adamın inancı hansı istiqamətdə olarsa, özünü ona görə hazırlayır. Əgər evlənəcəyi adam dindar olarsa, dinlə maraqlanmağa başlayır; əgər evlənəcəyi adam iman etmirsə və ya Allahın əmrləri mövzusunda zəif davranırsa, qadın da vicdani olaraq Allahın varlığını bilsə belə, yoldaşı kimi yaşamağa başlayır. Evlənəcəyi adamın məntiqini, dünyagörüşünü, zövqlərini, dəyər mühakimələrini hazır model olaraq tamamilə mənimsəyir və buna görə həyatına davam edir. Bu səbəblə, adamlıq dinini yaşayan bir çox qadının özünə aid bir doğru-yanlış anlayışı olmaz. Ya ərinin, ya rəfiqələrinin, ya da ata-

ADAMLIQ DINI

anasının dəyər mühakimələrini mənimsəyib özlərinə bir yol seçirlər.

Bu şeytani dini yaşayan qadınların həyatlarını davam etdirə bilmələri üçün mütləq dəstək və qorunmağa ehtiyacları vardır. Əksəriyyətinin ətrafdakı zəif, çarəsiz insanları qoruyan, onların haqqını müdafiə edən və onların adına mübarizə aparan fəaliyyətləri yoxdur. Heç kimi qorumaz, amma özü qorunur. Heç kimlə maraqlanmaz, ancaq onunla maraqlanırlar. Heç kimə görə mübarizə aparmaz, ancaq onun rahatlığı üçün mübarizə aparanlar olur.

Qorxaqlıq da bu batil dinin qadın xarakterinin bir parçasıdır. Bir çox qadın, əslində, heç qorxmadığı vəziyyətlərdə belə sırf qorxurmuş kimi reaksiya verməli olduğuna inandığı üçün qışqırır, şişirdilmiş hərəkətlərlə üzünü örtür və ya həyəcanlanmış kimi görünür. Məsələn, qorxulu kinoya gedən bir qadın kinodan heç təsirlənmədiyi halda, çox qorxurmuş kimi hərəkətlər edir. Əslində, qorxulu olmayan, bir uşağın belə cəsarətlə qarşıladığı hadisələr qarşısında qışqırır, ani və sərt reaksiyalar verə bilir. Çünki cahiliyyə cəmiyyətində qorxunun qadına yaraşdığı və ya qadın olmağın bir gərəyi olduğu inancı vardır. Halbuki, Allahdan başqa qorxulacaq heç bir varlıq və ya hadisə yoxdur. Bu həqiqətin mahiyyətini dərk etmək və (fiziki reflekslərin xaricində) ürəkdən tətbiq etmək bütün insanların üzərində bir məsuliyyətdir.

Cahiliyyə cəmiyyətinin qadın üçün təyin etdiyi bu xarakterin başqa bir xüsusiyyəti isə daha əvvəl də ifadə etdiyimiz kimi, qabiliyyətsizlikdir. Bir çox qadın kiçiklikdən etibarən qabiliyyətsiz olduğu inancı ilə yetişdirilir. Bu səbəblə də əl bacarığı zəif olar və heç bir şəkildə bu mövzuda özünü inkişaf etdirməyə ehtiyac duymaz. Məsələn, adamlıq dinində bir qadının elektronika alətinin necə təmir edildiyini öyrənməməsi və ya kompleks bir alətin necə işlədiyini anlamaması son dərəcə təbii görünür. Yaxud da partlayan rezin şini dəyişdirə bilməməsi, əl bacarığı tələb edən bir çox işdə müvəffəqiyyətli ola bilməməsi də məqbul qarşılanır. Halbuki, bu, tamamilə adamlıq dininin qadınlara yaraşdırdığı süni bir xüsusiyyətdir. Bir çox qadın, əslində, son dərəcə bacarıqlı və praktik olduğu halda, yalnız bu təlqinlə özünü qabiliyyətsiz olduğuna inandırdığı üçün bu cür işləri bacarmaz. Təbiidir ki, fiziki gücündən artıq işləri görməməsi normaldır, amma bunun xaricində qalanlar tamamilə aldığı təlqinin bir nəticəsidir.

Adamlıq dininin qadına olan baxışı son dərəcə hörmətdən salıcıdır. Çünki adamlıq dinində qadın kiçiklikdən etibarən “yaxşı yemək hazırlamağı öyrənə bilməsən, oxumasan, heç kimlə evlənə bilməzsən; baxımlı olmalısan ki, evdə qalmayasan” kimi təlqinlərlə böyüdülmür. Ailələr qızlarını xüsusi məktəblərə göndərərkən, ədəb

öyrədərkən, kitab oxumağı, bir musiqi alətini çalmağı və ya sənətlə maraqlanmağı tövsiyə edərkən tək düşündükləri şey yaxşı evlilik qurmasıdır. Bu səbəblə, kiçiklikdən etibarən özünü bu gözlə görməyə alışmış gənc bir qız böyüyəndə də mütləq bütün xüsusiyyətlərinin maddi olaraq qarşılmasını istəyir. Buna görə də pul həmişə bu tip qadınlar üçün birinci dərəcəli olur. Sahib olduqları xüsusiyyətləri maddi olaraq qarşılaya bilməyən birisilə əsla birlikdə olmaq istəməzlər. Belə olduqda isə öz ifadələrilə istifadə edildiklərini düşünürlər. Buna görə, əgər adamlıq dinini yaşayan bir qadının yoldaşı kifayət qədər maaş ala bilmirsə, bu, mütləq bir mübahisə mövzusu olur. Özünə yaxşı baxa bilmədiyini, başqa birisinə ərə getmək imkanı olduğu halda, onunla evləndiyini və ya belə birisi ilə evlənib həyatını məhv etdiyini deyib, yaxşı dəyər verilmədiyini ifadə edir. Buna görə, adamlıq dini evliliklərində pul mövzusu mütləq bir problemdir.

Quranda cahiliyyə qadın xarakterinin fitnəkar və plançı olduğundan da bir çox ayədə bəhs edilir. Hz. Yusifi fitnələrilə həbsə atdıran qadının etdikləri üzərinə endirilən bir ayədə din əxlaqından uzaq yaşayan qadınların bu yönünə belə diqqət çəkilir:

(Qadının əri Yusifin) köynəyinin arxadan cırıldığını gördükdə dedi: “Bu, sizin məkrlərinizdəndir. Doğrudan da, sizin məkriniz böyükdür!” (Yusuf surəsi, 28)

Cəmiyyət içində də sözlə bilinən qadın fitnəsi qarşıdakı insanı aldatmağa və ikiüzlülüyə əsaslanır. Ancaq adamlıq dini qadın fitnəsini qanuni hala gətirən bir model meydana gətirmişdir. Məsələn, kişini yumşaltmaq üçün qadının özünə saf, günahsız bir görünüş verməyə çalışması və ya etdirmək istədiyi bir şey olduğunda gözləri dolaraq ağlamağa başlaması... Qısqandığı bir qadın haqqında pis fikirlər söyləməsi, tərifləyirmiş kimi edib, əslində, tənqid etməsi kimi... Qarşı tərəfin üzərinə düşməsi və bilavasitə özünü qiymətli göstərmək üçün soyuq və laqeyd davranması, özü istəmədiyi halda, sanki kimsə onunla maraqlanırmış kimi görünməyə çalışması, xüsusilə telefonla zəng vurmaması, hal-əhval tutmaması, şən və ünsiyyətçil olmaması kimi taktikalar da adamlıq dininin qadın fitnələridir. Bir gənc qızın oğlan dostunu qısqandırmaq üçün digər oğlan dostları ilə daha çox görüşməyə başlaması, ətrafındakı oğlanlarla daha çox ünsiyyətdə olması, heç maraqlanmadığı bir insanla maraqlanırmış kimi davranması, uşaqlıqdan öyrəndiyi bu qadın fitnələrinin bir hissəsidir.

Adamlıq dininin qadın xarakteri hiyləgərlik üzərinə qurulmuşdur.

ADAMLIQ DINI

Buna görə, bu inancla yetişdirilmiş bir qadın zahirən gözüyaşlı, günahsız, yumşaq bir insan görünüşündə olarkən daxilən çox zalım biri ola bilər. Məsələn, maddi çətinlik içərisindəki yoldaşından tətillə getmək məqsədilə pul almaq üçün göz yaşlarını tökər. Və ya bahalı bir paltar almaq üçün naz edər, mübahisə yaradar. Zahirən çox həssas bir insan kimi görünərkən, əslində, çətin vəziyyətdə olan bir insana öz mənfəəti və rahatlığı üçün daha da əziyyət verib son dərəcə zalım davranar.

Adamlıq dinində qadınların bir-birlərilə əlbir olub ərlərini necə idarə edə biləcəklərinə dair planlar qurmalarına da çox rast gələ bilərsiniz. Halbuki, bu tamamilə şeytanın yönləndirməsilə olan rəftar pozuntusudur. Bir-birlərindən öyrəndikləri taktikalarla yoldaşlarını müəyyən mövzularda idarə etməyə yönələn siyasət işlədərlər. Bu mövzuda bir-birlərinə tövsiyələr də verərlər. Məsələn, “axşam ən sevdiyi yeməyi hazırla, gülərüzlü ol, sevdiyi verilişə baxarkən alacağın paltarın pulunu söylə”, “əvvəl bir çay ver, siqaretini yandır, ordan-burdan danış, hirsini soyuduqdan sonra mövzunu açarsan” kimi tövsiyələr qadınların ərləri üçün qurduğu taktikalardır. Və ya “qısqandırmaq istəyirsənsə, bəzən çıx küçəyə və gec gəl”, “sözünə baxmağını istəyirsənsə, çox üz vermə”, “nə qədər diqqət göstərsən, o qədər tez soyuyar, unutma” kimi səmimi olmayan tövsiyələr qadınların bir-birlərinə öyrətdiyi fitnələr arasındadır.

Halbuki, adamlıq dini nümayəndələri fiziki xüsusiyyət və fərqliliklərinə görə, başqa xasiyyət və psixologiyaya yönləndirərkən Quranda təsvir edilən din bunun tam əksinə, insanları qadın-kişi fərqi güdmədən tək və mükəmməl bir xüsusiyyətə, ideal şəxsiyyət quruluşuna və üstün əxlaq anlayışına yönəldir. Qadın və kişilərə ayrılarda yönələn fərqli əxlaqi və psixoloji modellərin Allahın dinində yeri yoxdur. Quranda iman edən kişilər və iman edən qadınların -adamlıq dininin tam əksinə- tək, ortaq və ideal olan mömin əxlaqına və xarakterinə sahib olduqlarını bildirilir:

Həqiqətən, Allah məhz müsəlman kişilər və qadınlar, mömin kişilər və qadınlar, (Allaha) müti kişilər və qadınlar, doğru danışan kişilər və qadınlar, səbirli kişilər və qadınlar, təvazökar kişilər və qadınlar, sədəqə verən, oruc tutan kişilər və qadınlar, ayıb yerlərini qoruyub saxlayan kişilər və qadınlar və Allahı çox zikr edən kişilər və qadınlar üçün məğfirət və böyük bir mükafat hazırlamışdır! (Əhzab surəsi, 35)

Mömin kişilərlə mömin qadınlar bir-birinə dostdurlar. Onlar yaxşı işlər görməyi əmr edər, pis işləri yasaq edər, namaz qılıb zəkat verər, Allaha və Peyğəmbərinə itaət edərlər. Allah, əlbəttə ki, onlara rəhm edəcəkdir. Allah, həqiqətən, yenilməz qüvvət sahibi, hikmət sahibidir! (Tövbə surəsi, 71)

Yuxarıda da ifadə etdiyimiz kimi, qadınlarla kişilər arasında fiziki fərqliliklərdən irəli gələn bəzi ictimai əmək bölgüsü, məsuliyyət bölgüsü kimi tənzimləmələr ola bilər. Ancaq bu tənzimləmələrdən nəzərdə tutduğumuz hamının bildiyi kimi -və əslində, tamamilə adamlıq dininin təlqinindən ibarət olan- qadının yemək bişirib qab-qacaq və paltar yuması və s. növündən olan ayrı-seçkiliklər deyil. Çünki İslam dini bu mövzularda qadına yüklədiyi xüsusi məsuliyyət yoxdur. Allah qadınla kişi arasında bir ayrı-seçkilik olmadığına belə diqqət çəkmişdir:

Rəbbi də onların dualarını qəbul edərək cavab verdi: “İstər kişi, istərsə də qadın olsun, Mən heç birinizin əməlini puça çıxarmaram. Siz bir-birinizdənsiniz. Hicrət edənlərin, öz yurdlarından çıxarılanların, Mənim yolumda əziyyətə düşər olanların, vuruşanların və öldürülənlərin günahlarının üstünü Allahdan bir mükafat olaraq, əlbəttə, örtəcək və onları altından çaylar axan cənnətlərə daxil edəcəyəm. Ən yaxşı mükafat Allah yanındadır!” (Ali-İmran surəsi, 195)

Nəticə olaraq, kişi və qadının öz aralarında razılaşıaraq hər cür işi təşkil etmələri ən ağıllı həll olar.

Bunun xaricində, qadınların fiziki güclərindən artıq ağır işlərdə çalışması xüsusi zərurət olmadıqca, təbii ki, uyğun deyil. Ancaq bunu qadınların aciz, köməyə möhtac, əksik varlıqlar olduğu şəklində izah edib onların bu xüsusiyyətə bürünmələrini təlqin etmək tamamilə Qurandan kənar bir zehniyyətin məhsuludur. Bu da adamlıq dininin zehniyyətidir və fiziki yöndən daha zərif yaradılmış qadının xarakterinin də zəif olmasının lazım olduğuna yönəlir və bilavasitə bir çox təlqini içində saxlayır. Halbuki, qadın və kişi arasında fiziki cəhətdən qaynaqlanan əzələ gücü fərqliliyinin xaricində başqa bir fərq yoxdur. Qadın da, kişi də Allah qatında eyni məsuliyyətə malikdir və sorğuya çəkiləcək.

Adamlıq dininin qadınlara təqdim etdiyi bu acizlik modeli son dərəcə normal, sağlam və ağıllı hərəkət edə bilən bir qadını yazıq

ADAMLIQ DINI

mövqesinə salır. Bu acizlik yavaş-yavaş xarakterə keçir.

Bu səbəblə, adamlıq dininin qadını mömin qadınlara məxsus olan zadəgan, şəxsiyyətli və ağıllı davranış və görünüşdən son dərəcə uzaqdır. Bu dinin şəkilləndirdiyi qadın xarakteri Qurana görə, mömin kişi və qadının çəkinməli olduğu şəxsiyyətsizlik və anormallıq kimi bütün davranışları özündə cəmləşdirir.

KOKONA XARAKTERİ

Oxuduğunuz kitablarda, dost söhbətlərində və ya məktəbdə “kokona” ifadəsini mütləq eşitmisiniz. Müəyyən bir insan modelini təsvir etmək üçün istifadə edilən bu ifadə, əslində, adamlıq dininin mühüm xarakterlərindən biridir. Bütün xüsusiyyətləri din əxlaqına zidd olmasına baxmayaraq, xalq arasında çox məşhurdur və hətta bəzi insanlar tərəfindən hörmətlə qəbul edilmişdir. Bunun səbəbi bəlkə də bu xarakterin bütün mənfi tərəflərinin ağıllı və məntiqli şəkildə Quran əxlaqı ilə müqayisə edilməklə təsvir edilməməsi və insanların diqqətinə çatdırılmamasıdır. Ancaq bu hissədə oxuyacaqlarınızla sözügedən xarakterin bütün çirkinliklərinə şahid olacaq və qarşınıza çıxan din əxlaqından uzaq bir çox insanın bu xarakteri bütün qaydaları ilə tətbiq etdiyini görəcəksiniz.

Kokona xarakteri süni mahiyyət daşıyır

Kokonaxarakterininən mühüm xüsusiyyətlərindən biri bu xarakteri daşıyan insanın heç bir zaman əsl şəxsiyyətini göstərməməsidir. Bütün həyatını süniliklə qurar. Heç bir zaman hadisələrə qarşı səmimi, təbii və daxilən gəlidiyi kimi reaksiya verməz. Sevgisini səmimi olaraq göstərməz, ürəyindən keçənləri olduğu kimi söyləməz, olduğu kimi baxmaz və ya danışmaz.

Sünilik kokona xarakterini daşıyan insanların başlıca xüsusiyyətlərindəndir. Bu süniliyin gətirdiyi saxtakarlığı göstərirlər. Məsələn, kokona xarakterini daşıyan bir insan əhəmiyyətsiz hesab etdiyi bir hadisə qarşısında kədərli görünə bilər. Daxilən heç bir şey hiss etməməsinə baxmayaraq, cahiliyyə meyarlarının gərəyi kimi, “vay-vay”, “ah canım, sonra nə oldu”, “görürsənmi sən bu işi” kimi ifadələrlə dinlədiyi hadisənin nə qədər təəssüfləndirici olduğunu izah etməyə çalışır. Ancaq bu reaksiyanı verərkən yalnız söylədiyi sözlər deyil, səs tonu, baxışları, üz ifadəsi, əl hərəkətləri, hətta oturuş şəkli belə süni

olur. 40 il boyu birlikdə olduğu və bütün ömrünü birlikdə keçirdiyi ən yaxın yoldaşına da həyatı boyunca bir dəfə belə əsl üzünü göstərməz, gerçək səsilə danışmaz və ya gerçək şəxsiyyətini əks etdirməz.

Kokona xarakteri daşıyan insan heç bir zaman heç kimə qarşı əsl sevgi duymaz, bəsləməz və göstərməz. Çünki bu xarakterə süniliklə yanaşı, eqoizm də hakimdir. Bu xarakterə sahib olan bir insanın həyatda ən çox sevdiyi insan özüdür. Hər kəsdən çox özünü bəyənir. Hər kəsdən daha ağıllı və mədəni olduğunu düşünür. Həyatda özündən daha çox dəyər verdiyi heç kim olmaz. Uşaqları, əri, yaxud ata və anası da daxil olmaqla... Bu səbəblə, heç kimi səmimi şəkildə sevməz. Dolayısıyla, sevgi hissləri də çox süni olur. Məsələn, heç vaxt qarşısındakı insana könüldən sarılmaz, iltifat etməz, onun gözəl tərəflərini görüb dilə gətirməz. İltifatları həmişə göstərişə əsaslanır və saxta olur. Bu xarakteri daşıyan insanlar yalnız qarşısındakının gözəl paltarını tərifləyir, haradan aldığını və ya neçəyə aldığını soruşur. Ya da saç düzümünü bəyənir və harada düzəltdirdiyini öyrənir. Taxdığı qızıl diqqətini çəkir, buna kompliment deyir. Ancaq heç vaxt qarşısındakının əxlaqına və ya görünüşünə məxsus gözəl xüsusiyyətləri tərifləməz. Məsələn, təvazönü, mərhəməti, səbri, vicdanı, Allah qorxusunu, cəsarəti, cəmərdliyi dilə gətirməz. İnsanların fiziki gözəlliklərini də ön plana çıxarmaz. Bu səbəblə, sevgi göstərməyi və könül almağı bilməz.

Bu xarakteri yaşayan insanın həmişə iki üz, iki səs tonu və iki şəxsiyyəti olur. Bunlardan biri özünə aid olur, digərlərini isə ətrafa göstərir. Məsələn, heç vaxt ürəyindən keçənləri qarşısındakına həmin an söyləyəcək dürüstlüyə sahib olmaz. Bir insanı sevməsə belə, ona qarşı süni sevgi göstərə bilər. Cahil tanıdığı bir insana saxtakarlıqla nə qədər mədəni olduğunu deyir, heç bəyənmediyi paltarı tərifləyir. Bu səbəblə, kokona xarakteri daşıyan insanların sözünə güvənməzlər. Ondan məsləhət almazlar, çünki mütləq gerçək fikrini gizlədib mühitə uyğun olanı deyəcəyini düşünərlər. Belə bir xüsusiyyətə malik insanın sevinci də təbii və səmimi olmaz. Həqiqətən, xoşuna gəldiyi, zövq aldığı və ya sevindiyi üçün deyil, gülməsinin lazım olduğunu düşündüyü üçün gülər. Qəlbində sıxıntı çəkərkən üz də gülər. Heç zövq almadığı insanların yanında, çox sıxıldığı mühitlərdə belə -işinə yarayarsa- şən görünər. Qüruruna ağır gəldiyi vəziyyətlərdə, alçaldıldığını hiss etdiyi bir anda və ya insanların özünə dəyər vermədiyi mühitlərdə də süni şəkildə gülürlər.

ADAMLIQ DINI

Adamlıq dinində kokona xarakteri (Hörmətli Adnan Oktarın Temp TV reportajı, 31 mart, 2009)

ADNAN OKTAR: Axırzamanda küçələrdə də görürsünüz, belə kokoş, dinsiz, aqressiv, əprimiş, ətli qadınlar törəmişdir. Pis danışan, gözlərindən nifrət yağan, aqressiv, həyasız, hər şeydə pislik axtaran, fitnəkar, sevgisi ölmüş, söhbətçil olmayan, yox olmuş insanlar. Belə çirkli, natəmiz insanlar. Və ayə eyni zamanda bunlara baxır. Yəni bunların ümumi xüsusiyyəti dinsiz, ateist olmaları; cahil olduqları halda, dinə, İslama, Qurana qarşı nifrət və kinlə yanaşmalarıdır. Öz aralarında da bir-birlərinə düşmən olmalarıdır. Çox dedi-qodu, qeybət edən, kinli və murdar olmalarıdır. Bu insanlar Quranda çirkli görülən, pis görülən qadın qrupudur. Belə nifrət dolu, xalq arasında kokoş kimi təbir edilən, yaşlı xoruzlara bənzəyən, əsəbi, çirkli dırnaqları ilə filan, sanki cadugəri xatırladan tiplər olur. Bunlar gecə-gündüz fitnə axtarırlar. Harada asayiş olarsa, onu pozmağa çalışırlar və dəli enerjisi olur bu insanlarda. Ən ağır xəstəliyə tutulsa belə, gecə-gündüz İslama hücum edər, müsəlmanlara hücum edər. Harada yaxşı bir şey varsa, gəlib onları pozmağa çalışır. Yəni belə cadugər xasiyyətli, fitnəkar qadın tipidir. Bunlardan Allaha sığınmaq lazımdır. Bunların düyünlərə üfurməsi odur, yəni bunların etdikləri cadu deyilən şey pis sözün təkrarıdır, eyni zamanda. Pis sözləri çox təkrar edir bunlar. Pislik arxasından qaçırlar və pisliliyin yayılması üçün cəhd göstərilir. Bunlar, Axırzamanın cadugərləridir.

(Hörmətli Adnan Oktarın Kaçkar TV-dəki canlı reportajı, 22 yanvar, 2009)

Adnan Oktar: Ümumiyyətlə, elə bilinir, amma bəzi insanlar var, həqiqətən, elədir. Məsələn, dırnağında dörd qat lak olur, saçını düzəltdirir; bir həftə, on gün saç o vəziyyətdə gəzir. Məsələn, həftələrlə alt paltarlarını dəyişdirmir, amma çox qəşəng geyindiğini düşünür, çox gözəl geyindiği qənaətində olur. Məsələn, qulağındakı sırğaları paslanır və artıq onlar infeksiya meydana gətirir; bununla belə, qürurla gedir; zənn edirəm ki, onlara kokona deyirlər.

(Hörmətli Adnan Oktarın Aks TV reportajı,
14 aprel, 2009)

ADNAN OKTAR: Məsələn, mən görürəm imanlı qadınlar da normal halda, 50-60 yaşında çox xoş və gözəl olurlar. Amma baxıram, son zamanlarda kokona əxlaqlı tiplər çıxıb. Diksindirici, aqressiv. İquanaya bənzəyirlər. Nifrət dolu baxışlarından insan ürkür. Nə danışsarsa, ya dedi-qodu olur, ya fitnə olur, ya böhtan olur, ya da aqressivlik olur. Ay xanım, ruhunda heç sevgidən bir işıq yoxdur? Bir çiçəyi sev, insana qarşı bir sevgi bəslə. Bir pişiyə qarşı, bir insana qarşı şəfqətlə yanaş. Dostun-tanışın olsun. Hər kəsə nifrət edir. Uşağı ilə, əri ilə dava edir, ata-anasına hücum edir. Qonşularına qarşı kin bəsləyir. Belə insanlar çıxıb, əlbəttə ki, bu da çox pisdir.

**Kokona xarakterini daşıyan insanlar
təmizliyə əhəmiyyət verməzlər**

Kənardan baxanda bu insanlar olduqca baxımlı görünürlər. Çünki göstəriş kokona xarakterində mühüm bir yerə malikdir. Ancaq hər mövzuda olduğu kimi, təmizlik mövzusunda da yalnız göstərişə yönələn anlayışda olduğu üçün bu insanlar heç kimin görmədiyi yerdə son dərəcə səfil həyat yaşayırlar. Bu xarakterə sahib olan bir insan üçün təmizlik yalnız çöldəki insanların təqdirini qazanmaq üçün görülən ağır işdir. Dolayısı ilə, bu zehniyyətə görə, heç kim olmadığında təmiz olmağın səbəbi də ortadan qalxır.

Məsələn, kokona xarakteri daşıyanlar evdə yalnız qonaqların oturduğu otağın təmizliyinə diqqət yetirirlər. Ancaq bu otağın da yalnız görünən yerlərini təmizləyirlər. Kreslolara baxanda son dərəcə təmiz görünür, ancaq kresloların arxasının və ya altının təxminən aylarla silinmədiyini, hər yeri toz örtüyünü görə bilərsiniz. Qızdırıcı sobaya baxanda qapaqları təmiz görünür, ancaq bu qapaqları çıxardığınızda ortaya çıxan mənzərə son dərəcə pis olur. Bu xüsusiyyətə sahib kəslərin evində, bəlkə də illərlə toxunulmamış yerlər olur. Köhnə əşyaların olduğu şkaflar, xalçaların altı, hamamın divarları kimi əsas yerlər mikrob saxlayan çirkli yerlərdir .

Ancaq hər şeydən önəmlisi, bu insanların fərdi təmizlikləri

ADAMLIQ DINI

mövzusunda göstərdikləri diqqətsizlikdir. Kokona xarakterinə sahib insanın diqqətə çarpan xüsusiyyətlərindən biri də günlərlə yuyulmayan bədəninə çoxlu ətir vurub kirli olduğunu örtməyə çalışmasıdır. Kənardan baxanda gözəl və bahalı ətir qoxusu ilə gəzən bu insanların çoxu günlərlə su üzünü görmürlər. Bərbərə getdikdən sonra pul verməmək üçün və saçları pozulmasın deyər, uzun müddət yumadan saçlarını qoruyurlar. Bir yerə gedərkən yalnız görünən yerlərini təmizləyir, ancaq paltarın altında qalan yerlərə əsla əhəmiyyət verməzlər. Bu səbəblə, davamlı bakteriya və mikroblardan qaynaqlanan infeksiyalara tutulur, ancaq çoxu bunun fərqi varmıdan illərlə bu xəstəliklərlə yaşayırlar. Yeməyin təmizliyinə əhəmiyyət verməz və yeməyi yaxşı yuyulmamış tərəvəzlərlə, çoxdan qalan yağlarla hazırlayırlar. Xeyirləri üçün qarşı tərəfin sağlamlığını təhlükəyə atmaqdan çəkinməzlər. Hətta təmizliyə əhəmiyyət vermədən hazırladıqları bu yeməklərin insanların sağlamlığına zərər verəcəyini ağllarına belə gətirməzlər. Çünki kokona xarakteri daşıyan insan artıq bir müddət sonra natəmiz həyat tərzi keçirməyə alışır və bunu təbii həyat olaraq qəbul edir.

Bütün bunlar kokona xarakterinin dinsizlik sistemi üzərinə qurulmasından qaynaqlanır. Bu səbəblə, vicdanlarına qulaq asmaz və məcbur olmadıqları müddət boyu Allahın əmr etdiyi kimi təmiz, fədakar və ya incə düşüncəli olmazlar.

Dinə qarşı azğın baxış yönələri

Kokona xarakterində din Quranda təsvir ediləndən çox fərqli düşünülür. Bu xarakteri daşıyan bir çox insanın azğın baxışına görə, dini inanc insanın Allaha olan bağlılığından deyil, cəmiyyətə qəbul edilmək arzusundan qaynaqlanır. Digər deyişlə, bu azğın məntiqə sahib olan insanlar üçün müəyyən bir ölçüdə dindar olmaq cəmiyyətin ümumi qaydası olaraq yerinə yetirilməsi lazım olan həyat qanunudur. Buna görə, kokona xarakterli insan dindən öz yanlış düşüncəsilə göstəriş ünsürü kimi istifadə edər. Bəzi zamanlarda Allahı zikr edir, Allaha inandığını, Quranı qəbul etdiyini söyləyir, ancaq dinin tələb etdiyi gözəl əxlaqı və həyat şəklini mənimsəməz. Allah belə insanların varlığını Quranda “Maun” surəsidə bildirmişdir. Ayələrdə Allah belə buyurur:

Dini yalan hesab edəni gördünmü? Dini yalanlayanı gördünmü? O, elə adamdır ki, yetimi itələyib qovar və yoxsulu yedirtməyə rəğbətləndirməz. Vay halına o namaz qılanların ki, Onlar öz namazlarından qafildirlər; Onlar riyakarlıq edər və zəkat verməyi qadağan edərlər. (Maun surəsi, 1-7)

Bu xarakterin özünəməxsus, Qurandan tamamilə uzaq, batil bir din anlayışı vardır. Bu xarakterdəki insanlar dindar olduqlarını söyləsələr də, halal və haramlara ciddi yanaşmazlar. Allahdan lazımı kimi qorxmazlar. Bu səbəblə, dinin özlərinə görə asan olan hökmlərini tətbiq edir, özlərinə çətin gələn və ya mənfəətlərinə uyğun olmayan hökmlərini yerinə yetirmirlər. Məsələn, gündəlik namazın birini qılır, digərlərinin vaxtında isə qonaqlığa gedərsə və yaxud yuxusu gələrsə, yaxud da bazara getmək lazım gələrsə, asanlıqla yeni hökm çıxarıb: “Bir dəfə qılmaq bəsdir, hamısı lazım deyil”, -deyə bilirlər. Əlbəttə, bu, son dərəcə azğın, Qurana da, sünnəyə də uyğun olmayan bir baxışdır. Ya da “mənim niyyətim vacibdir, nə etdiyim yox” kimi səhv qərar verə bilirlər. Halbuki, Allah Quranda bunun doğru olmadığını da bizlərə bildirmişdir.

Bu azğın baxış yönündə din yalnız müəyyən günlərdə, müəyyən kəslərin yanında və ya müəyyən hadisələr əsnasında gündəmə gəlir. Məsələn, cənazə mərasimləri və ya mövlud mərasimləri kokona xarakterli insanların dini gündəliyə gətirdikləri yer və hadisələrdir. Çünki belə vəziyyətlər onlar üçün saxta dindarlıqlarını göstərəcəkləri fürsətlərdir. Ölənin birinin arxasından dua oxumaq və ya onun axirətilə əlaqəli mövzu açmaq insanlara dinə verdikləri əhəmiyyəti göstərmək baxımından əhəmiyyətliyədir. Əlbəttə, bütün bunlar səmimi niyyətlə edilsə, gözəl davranışlardır. Lakin kokona xarakterli insanların fərqi budur ki, ölənin şəxsin axirətilə əlaqədar danışarkən və ya arxasından dua edərkən Allahı unudur, ölümü və axirəti özlərindən uzaq görür və yalnız ətrafdakı insanlara göstəriş məqsədli ilə bunu edirlər.

Necə ki, kokona xarakterinin fəlsəfəsini yaşayanların bir çoxu belə vəziyyətlərdə başına nazik yaylıq taxır, qara rəngli qəşəng və bahalı paltarlar geyib cənazəyə gedirlər. Cənazə sahiblərinin gördüyü yerlərdə hüznü və kədərli üz ifadəsilə başsağlığı verirlər. Ölənin adamın əcəlinə, geridə qalanların sağ-salamat yaşamasından bəhs edirlər. Ancaq bütün bunları edərkən Allaha qarşı acizlik hiss etməzlər, ölümü özlərinə yaxın görməzlər və hesab verməkdən də qorxmazlar. Əksinə, o anda cənazə mərasimini şəkli və qaydaları fərqli olan bir yığıncaq kimi qəbul edirlər. Gözəllik yarışları, dedi-qodular burada da davam edir. “Kim gəldi”, “kim nə geyinmiş”, “kim necə çadra taxmış”, “kimin eynəyinin markası nə idi” kimi mövzuları danışarlar.

Kokona xarakterinin düşüncəsilə dinin insanlara verdiyi düşüncə bir-birinə tamamilə ziddir. Kokonalar Allahı tez-tez xatırlayan kimi görünürlər. Xüsusilə qəza, xəstəlik və ya özləri üçün mühüm gördükləri hadisələr anında. Ancaq çoxusu Allahın hər yeri əhatə etdiyini, özlərinə

ADAMLIQ DINI

hər an hakim olduğunu, qədərə tabe olduqlarını, hesab verəcəklərini, dinin özlərinə məsuliyyət yüklədiyini, Allahın əzabını, ədalətini, gücünü heç düşünməzlər. Bəlkə də həyatları boyunca bu mövzuları dərinlən heç düşünməmişdirlər. Ümumiyyətlə, Quranda əmr edilən əxlaqı bilməzlər, bilsələr də, heç tətbiq etməzlər.

Kokona xarakterinin bu azğın tərəfini ortaya çıxarmaq, əslində, çox asandır. Onlardan yalnız Allah rızası üçün fədakarlıq istənsə, bu yanlış düşüncələri tamamilə ortaya çıxır. Çünki kokonalar Allahı razı etmək üçün ən kiçik bir çətinliyə belə düşmək istəməzlər. Həyat tərzindən, rahatlıqlarından, ətraflarından imtina etməyi gözə almazlar. Məsələn, dinin bir hökmünü yerinə yetirərkən ətrafının buna reaksiya verəcəyini bilsələr, insanların razılığını Allahın razılığından üstün tutarlar. Xüsusilə din adına zənginliklərindən, əyləncə və gəzintilərindən, geyim tərzlərindən və ya vərdislərindən heç vaxt əl çəkməzlər. Halbuki, bu vəziyyətləri özlərini dəyişdirib tövbə etmədikləri müddət boyu yalnız dünyada deyil, axirətdə də özlərinə böyük itki olaraq dönər. Allahın razılığını qazanmaq üçün dünya həyatında ikən ən kiçik bir əziyyətdən də qaçan bir insan axirətdə böyük peşmanlıq yaşayar.

Əsl din əxlaqı insanın bütün həyatına və əxlaqına təsir etməlidir. Allaha inanan bir insan bütün həyatını Allahın razılığına uyğun şəkildə, Onun dininə tabe olaraq və Quran əxlaqını tətbiq edərək yaşayar. Allahın dinini dünyəvi mənfəətlərinə uyğun olub-olmamasına görə əsla qiymətləndirməz. Qiymətləndirdiyində, o zaman bu, əsl dindarlıq olmaz. Bu səbəblə, kokona xarakterinin dinə azğın baxışı İslamın ruhundan və məntiqindən çox uzaqdır. Halbuki, Allah ayələrində dinin yalnız Allaha xalis edilməsinin lazım olduğunu belə buyurur:

Biz Kitabı sənə haqq olaraq nazil etdik. Buna görə, sən də dini məhz Allaha aid edərək yalnız Ona ibadət et! Bil ki, xalis din ancaq Allaha məxsusdur. Allahı qoyub (bütləri) özlərinə dost tutanlar: “Biz onlara yalnız bizi Allaha yaxınlaşdırmaq üçün ibadət edirik!” (deyirlər). Şübhəsiz ki, Allah ixtilafda olduqları məsələlər barəsində onların arasında hökm edəcəkdir. Allah yalançı, nankor olan kimsəni doğru yola müvəffəq etməz! (Zumər surəsi, 2-3)

De: “Mən Allaha dinimi yalnız Ona məxsus edərək tapınıram! Siz də Ondən başqa istədiyinizə ibadət edin!” De: “Əsl ziyan çəkənlər qiyamət günü özlərini və ailələrini ziyana uğradanlardır. Bax, açıq-aşkar ziyan budur!” (Zumər surəsi, 14-15)

Kafirlərə xoş gəlməsə də, Allaha dini yalnız Ona aid edərək ibadət edin! (Mömin surəsi, 14)

Ən çətin anlarda belə kokona xarakterini tərk etməzlər

Kokona xarakterinin digər bir xüsusiyyəti bu xarakterin insanın bütün həyatına hakim olmasıdır. Bu hakimiyyət o qədər güclüdür ki, kokonalar ən çətin anlarda belə öz qanunlarından əl çəkməzlər. Yuxarıdakı hissədə izah edilən cənazə mövzusu buna bir nümunədir. Çünki bu insanlar ən yaxın yoldaşlarının ölümlərində, hətta öz yoldaşlarının və ya uşaqlarının ölümündə belə Quran əxlaqına tamamilə zidd olan xarakterlərini tərk etməyi düşünməzlər.

Bu çirkin xarakterə sahib olan insanlar düşünmə qabiliyyətlərindən heç istifadə etmədikləri üçün Allahın böyüklüyünü və qüdrətini tam mənası ilə dərk etməzlər, buna görə də Allahdan qorxmazlar. Dolayısı ilə, heç bir hadisə onlara dərinlikdən təsir etməz və səmimi davranmağa və təvazöyə yönəlməz. Yaxın yoldaşının təhlükəli xəstəliyə tutulması, uşaqlarının şikəst olması, yoldaşlarının ölüm təhlükəsi keçirməsi və bunun kimi hadisələr ruhlarında dərin təsir meydana gətirməz. Bu insanların vəziyyətindən əsla ibrət götürməzlər. Özlərinin də bir gün belə bir hadisə ilə qarşılaşacaqlarını düşünüb əxlaqlarını gözəlləşdirməyə, səhvlərini düzəltməyə çalışmazlar.

Kokonaların dözə bilmədiyi və onları sıxıntıya salan yalnız bir hadisə vardır: öz ölümləri. Kokonaların həyatda ən çox qorxduqları şey ölməkdir. Ölümün özlərinə, həqiqətən, yaxınlaşdığını hiss etdiklərində ciddi qorxuya düşürlər. Bu çirkin xarakterlərini ancaq o zaman tərk edər və səmimi üzlərini ortaya çıxarırlar. Məsələn, zəlzələdəki çaxnaşma kokona xarakterinin tərk edilməsinə səbəb ola bilər. Belə anda bu xarakterə yaşayan bir insanın üz ifadəsi, səs tonu, hərəkətləri və Allahı zikr etmə şəkli birdən-birə dəyişir. Acizliyini bilən, təvazövlü, qorxan, səmimi bir şəkil alar. Ancaq zəlzələ sona çatdığı anda bu təsir birdən yox olur və kokona xarakterə eynilə geri döner. Çünki burada xarakterin bir anlıq da olsa dəyişməsinə təmin edən güc Allah qorxusu deyil, ölüm qorxusudur. Ölüm təhlükəsi keçdiyi anda bu xarakter də bütün çirkinliyi ilə yenidən ortaya çıxar.

Kokona xarakteri ağırlıq, bacarıqsızlıq və cahillik meydana gətirir

Ümumiyyətlə, kokonalar heç bir işə uyğun olmayan, heç bir mövzuda bacarığı olmayan cahil insanlardır. Çünki bu xarakterin insana verdiyi dünya son dərəcə kiçikdir. Həyatın yalnız müəyyən sahələri ilə maraqlanar, bundan başqa heç bir mövzuda məlumatları olmaz.

Kokonaların maraq göstərdiyi sahələr paltarlar, makiyaj alətləri, ətir markaları, ətrafdakı insanların şəxsi həyatı, dekorasiya modelləri, səyahət proqramları, bərbər ünvanları kimi mövzulardır. Bunların xaricində onları dərindən maraqlandıran bir mövzu yoxdur. Məsələn, Şərqi Türkistanda müsəlmanlara edilən işgəncələr, Fələstində yaşanan zülm, İraqda hər gün qətl edilən məzlumlar, Afrikada aclıqdan ölən insanlar, dünyada dinsizliyin yayılması, Quran əxlaqının tərk edilməsi və ya gənclər arasındakı əxlaq pozuntusu kokonaların heç bir şəkildə maraqlanmadığı mövzulardır. Çünki onlar yalnız öz problemlərinə qarşı həssas olan insanlardır. Başqalarının problemləri ən yaxın yoldaşları olsa belə, onları heç maraqlandırmaz. Ancaq öz mənfəətlərinə toxunan tərəfi olarsa, mövzu ilə maraqlanarlar.

Məsələn, özləri və ya ailələrindən biri xəstələnmədiyi müddət boyu xəstə olan insanlara yaxınlıq göstərməzlər. Özləri kasıb olmadıqdan sonra kasıb insanların vəziyyətini əsla düşünməzlər. Özləri ac qalmadığı müddət boyu ac insanların halından anlamazlar. Kokonaların bir mövzuda mütəəssir olmaları üçün, əvvəlcə, o hadisəni özləri yaşamalıdırlar. Özlərinə toxunmayan və narahatlıq verməyən heç bir problem onlar üçün əhəmiyyətli deyil. Müəyyən bir problemə həll axtarmaları, bunu yaşayan insanların qurtuluşu üçün cəhd göstərmələri və imkanlarından bu problemin həlli üçün istifadə etmələri ancaq bu vəziyyətin onlara da zərər verməsinə bağlıdır. Necə ki, əgər müharibə və ya aclıq olan bir ölkədə yaşayırlarsa və bu vəziyyətdən özləri də təsirlənirlərsə, buradakı problem üçün həll axtararlar. Ancaq eyni xarakterli yaşamağa davam etdikləri müddət boyu ağıllı və məntiqli həll axtarmaları da mümkün deyil. Əgər bir az əvvəl bəhs etdiyimiz ölkələrdən uzaq yerdə lüks rahatlıq içində yaşayırlarsa, oralardakı insanların vəziyyəti onları maraqlandırmaz. Bu mənada kokona xarakteri son dərəcə mərhəmətsiz və zalım bir xarakterdir.

Ayrıca, kokona xarakterinin insana verdiyi mədəniyyət də yalnız göstərişə əsaslandığından bu insanlar son dərəcə cahil və savadsızdırlar. Heç kitab oxumağa, ağıl işlətməyə, düşünməyə vaxt ayırmazlar. Bütün vaxtlarını və zəkalarını insanlara qarşı göstərişə ayırlar. Bu

səbəblə, kokonaların ən diqqətə çarpan xüsusiyyətləri ağıl tələb edən mövzularda fikir bildirib ətraflarına fayda verə bilməmələri və yaşadığı mühitə gözəllik qazandırmamalarıdır.

Hətta kokonalar təcili anlarda ağılı başında olan insanlara mane olur və problem çıxarırlar. Təhlükəli vəziyyətlərdə tədbir görülməsi lazım gəldiyində heç bir faydaları olmadığı kimi, ağılsız və bacarıqsız olduqları üçün onların da qorunmasına vaxt ayırmaq lazımdır. Məsələn, bir qəza anında dərhal həkim çağırmağın və ya ətrafa toplanan insanlara müdaxilə etməyin yerinə ağlayaraq, qışqıraraq və ağılsız hərəkətlər edərək hadisəni daha da böyüdərlər. Bunun kimi, ani hadisələrdə ağıllı davranıb problemi həll edə bilməzlər. Yalnız orada olan insanlara çətinlik törədirlər. Buna görə, kokona xarakteri insanın özünə zərər verməsindən başqa çox vaxt onu ətrafına qarşı da zərərli birisi halına gətirər.

Kokonaların həyata dair bir hədəfi, ideali, gözəl bir məqsədi olmadığı üçün, eyni zamanda, həyatlarına ağırlıq da hakimdir. Ümumiyyətlə, əyləncəyə, bərbərə, idmana, alış-verişə və ya dost ziyarətinə getməkdən başqa heç bir təcili işləri olmaz. Yalnız özləri ilə əlaqəli mövzularda tələsərlər. Başqa insanların yaxşılığı, sağlamlığı, təhlükəsizliyi üçün tələsməzlər. Zaman onlar üçün qiymətli olmaz, vaxtdan rahat istifadə edirlər. Günləri, ayları, hətta illəri heç bir faydalı iş görmədən yalnız özləri və çevrələri ilə maraqlanmaqla keçirirlər. Bu səbəblə, son dərəcə ağır hərəkət edər, hər mövzunu uzun-uzadı danışar, ən kiçik bir mövzunu belə saatlarla həll edə bilməzlər. Məsələn, evlərindəki hər hansı bir dekorasiya dəyişikliyinə həftələrlə, hətta aylarla qərar verə bilməzlər. Hansı paltar geyəcəklərinə, saçlarını hansı formada yığacaqlarına, hansı boyunbağını taxacaqlarına, hansı ayaqqabını alacaqlarına və bunun kimi mövzulara günlərini, aylarını ayırırlar.

Kokona xarakterinin həyata gətirdiyi bu ağırlıq bu insanların zehni fəaliyyətlərinə də eyni şəkildə əks olunur. Ağılları son dərəcə durğun olur. Doğru ilə yanlış asan ayırd edə bilməz, hikmətli danışa bilməz və ağıllı davranıb heç kimin əxlaqına, şəxsiyyətinə və həyat şəklinə müsbət təsir göstərə bilməzlər.

Kokona xarakterinin bəsitliyi

Bu xarakterə sahib olan insanların ən böyük iddialarından biri zadəganlıqdır. Zadəganlığın görünüş, davranış və bəzi ədəb qaydalarını tətbiq etməkdən ibarət olduğunu düşünən bu insanlar özlərini ətrafdakı insanlara qarşı son dərəcə nəcib kəslər olaraq tanıdılar. Zənginliyin

ADAMLIQ DINI

insanlara təbii nəciblik qazandırdığını və heç olmasa yemək yeməklə, oturmaqla və ya geyinməklə əlaqədar bəzi beynəlxalq qaydaları öyrənərək bu nəcibliyi əldə edə biləcəklərini düşünərlər.

Halbuki, kokonaların nəzakətli görünüşlərinin altında son dərəcə zalım, sadə və nəciblikdən uzaq bir xarakter yatır. Mənfəətlərinə zidd düşən bir hadisə olduğu anlarda davranışları və ya dəyər vermədikləri insanlara qarşı hərəkətləri də bu vəziyyəti açıq şəkildə ortaya çıxarır. Məsələn, çevrəsi tərəfindən son dərəcə nəzakətli bilinən bir kokona mağazada çantasını itirdiyində son dərəcə bəsit rəftar göstərməyə başlayır. Satıcılara qışqırır, onları oğurluqda günahlandırır. Dərhal çantasının tapılmasını, yoxsa oradakı hamını məhkəməyə verəcəyini deyər. Son dərəcə bəsit danışiq şəkli və səs tonu ilə hadisə ilə əlaqəsi olmayan insanlara qışqırar. O anda nəciblik və ədəb tamamilə itib gedər. Mənfəətlərinə zərər gələcəyini düşündüyü üçün əsl siması ortaya çıxır.

Mərhəmət, nəciblik, ədəb kimi mövzuların kokona xarakterində yalnız təqlidə əsaslandığını anlamaq üçün çoxlu nümunə göstərmək olar. Məsələn, bir kokona özünə baş çəkməyə gələn yaxın bir yoldaşının uşağına qarşı son dərəcə sevgi göstərir. Onu qucağına alar, sevər, mərhəmət göstərir. Çox nəzakətlə uşağın yıxılmamasına və ya zərər görməməsinə diqqət edər. Ancaq evinə kasıb bir ailənin uşağı gəldiyində davranışı fərqli olar. Onun otaqdakı kreslolarda oturmasını, yaxşı qablarda yemək yeməsini, evin içində gəzməsini istəməz. Bu uşağa toxunmaq və ya onu sevmək istəməz. Mərhəmət göstərməz, hətta əksinə davranar.

Bu xarakterə sahib olan insanlar həyat tərzlərinin dəyişilməsinə təhəmmül etməzlər, buna görə də tez əsəbiləşərlər. Məsələn, çox gözəl geyinmiş və dəvət edildiyi qonaqlığa çatmağa çalışan bir kokona düşünək. Ətrafındakılarla çox nəzakətli danışan və mülayim davranan bu adam əgər dəvət edildiyi yerin avtoparkında yer tapa bilməzsə, birdən rəftarı dəyişər. Avtomobilini uzaqda saxlayacağını anlayınca avtopark vəzifəlisini günahlandırmağa başlayar. Bu adamı alçaldıb istədiyini əldə etməyə çalışar. İsrarı fayda verməzsə, tez kobudlaşar, səs tonu, danışığı dəyişər. Kiçik bir mənfəət üçün bu şeylərə tamah salar. Çünki kokona xarakterinin zadəganlığı yalnız görünüşə əsaslanır.

Həqiqi zadəganlıq imandan qaynaqlanır və ruhda yaşanır. Ancaq Allaha iman edən, hər şeyin qarşılığını Allahdan gözləyən, Quran əxlaqının əsası olan ruh gözəlliyini yaşayan bir insan əsl nəcibliyə və izzətə sahib ola bilər. Belə bir insan şərtlərə və şəxslərə görə dəyişməyən, maddiyat ardınca qaçmayan, təvazökar, şərəfli və nəzakətli davranışa

sahib olur. Allah Quranda gerçək izzət və qürurun Allaha və Allahın tərəfdarlarına aid olduğunu bildirir:

Onlar: “Əgər biz Mədinəyə qayıtsaq, ən güclülər ən zəifləri, əlbəttə, oradan çıxardacaqlar!” – deyirlər. Halbuki, şərəf-şan da yalnız Allaha, Onun Peyğəmbərinə və möminlərə məxsusdur, lakin münafıqlər bilməzlər! (Munafiqun surəsi, 8)

O münafıqlər ki, möminləri qoyub kafirləri dost tuturlar. Qüdrət və izzəti onların yanındamı axtarırlar? Şübhəsiz ki, qüdrət və izzət tamamilə Allaha məxsusdur! (Nisa surəsi, 139)

ADAMLIQ DININDƏ İŞ PSIXOLOGİYASI

Kitabın əvvəlində bir müsəlmanın ən mühüm xüsusiyyətinin müsəlmanlıq olduğunu və özünü başqa bir dünyəvi meyara görə təyin edə bilməyəcəyini söyləmişdik. “Müsəlman” Allahın iman edənlərə verdiyi addır (Həcc surəsi, 78) və bir insan üçün bu adı daşımaq böyük şərəfdir. Buna görə də müsəlmanlığının şüurunda olan insan başqa bəzi xüsusiyyətlərə əsaslanıb formalaşmağa çalışmaz. İnsanın soyu, tayfası, ictimai mövqeyi, dili, rəngi, çevrəsi və s. Allah qatında və iman edənlərin gözündə əhəmiyyət daşımaz. Bir ayədə bu mövzu belə açıqlanır:

Ey insanlar! Biz sizi bir kişi və bir qadından yaratdıq. Sonra birbirinizi tanıyasınız deyər, sizi xalqlara və qəbilələrə ayırdıq. Allah yanında ən hörmətli olanınız Allahdan ən çox qorxanınızdır. Həqiqətən, Allah biləndir, xəbərdardır. (Hucurat surəsi, 13)

Bunu dərk edən bir mömin yaşadığı bəzi dünyəvi şərtlərə görə davranış və xarakterini dəyişdirməz. Məsələn, böyük maddi qazanc əldə etdiyində lovğalanmaz və ya kasıb olduğunda yazıq görkəmi almaz. Quranda bununla əlaqədar nümunələr verilmişdir və hz. Süleymanın böyük maddi gücə çatmasına baxmayaraq, təvazösünü və Allaha olan təslimiyyətini qoruduğu izah edilmişdir. Buna qarşı, müsəlmanlardan fərqli olaraq bəsit və zəif xarakterə sahib olan şəxslər

hər mühit və şərtə görə dəyişərlər.

Özünə mülk verildinə görə lovğalanan Qarun və ya ən kiçik bir ziyanə görə çaxnaşmaya düşüb ümitsizliyə qapılan digər inkarçılar **“İnsana bir nemət verdiyimiz zaman üz çevirib uzaq gəzər. Ona bir pislilik üz verdikdə isə məyus olar! (İsra surəsi, 83)”** ayəsində təsvir edilən mənfi davranışın nümunələridir.

İnkar edənlərin xarakterinə çevrilən bu şəxsiyyətsizlik adamlıq dinində bir şəxsiyyət qazanmaq səyi kimi ortaya çıxır. Çünki adamlıq dini “adam olmaq”, yəni cəmiyyətdə mövqe əldə etmək dinidir. Adamlıq dininin mənsubları da müsəlmanlıq kimi gerçək, sabit və dəyişməz bir şəxsiyyətə sahib olmadıqları üçün özlərinə fərqli dünyəvi xüsusiyyətləri şəxsiyyət olaraq götürərlər.

Bu xüsusiyyətlərin ən diqqəti cəlb edənləri peşələrdir. Adamlıq dininin mənsubları sahib olduqları peşələrə uyğun xarakter formalaşdırırlar. Əlbəttə, müsəlmanların da müəyyən peşələri vardır, lakin Allaha səmimi şəkildə iman edən bu insanların xarakterlərini iş yerləri, mövqeləri kimi xüsusi təyin etməz. Müsəlmanlar o peşənin gətirdiyi xüsusi əhvala girməzlər, həmişəki etidallı davranışlarını tərk etməzlər.

Adamlıq dinində hər kəs gördüyü iş, sahib olduğu peşə qədər qiymətlidir. Qazandığı pul qədər etibarlıdır. Bu səbəblə, bir adamla tanış olduqdan sonra on dəqiqə ərzində mövzu dəyişər, ya onun, ya da atasının işinə gələr. Çünki bunu öyrənmək qarşı tərəfin dəyərləndirilməsi baxımından çox əhəmiyyətlidir. Bir şəxsi adam yerinə qoyub-qoymamağın ölçüsü karyerası və ya işindəki qazancı, ya da mövqesidir. Müxtəlif peşəyə sahib olan insanlar bir yerə yığıldığında hər kəs öz peşəsini ən yaxşı, ən etibarlı peşə olaraq önə sürməyə, digərlərinin isə o qədər də əhəmiyyətli olmadığını göstərməyə çalışır.

Adamlıq dinində hər peşənin özünə məxsus fərqli psixologiyaları vardır. Əgər bu peşə yüksək təhsil tələb edirsə, bu peşəyə aid əhval və psixologiya həmin şəxsə universitetə girdiyindən etibarən, istər müəllimləri, istərsə də tələbələr tərəfindən təlqin edilməyə başlanır.

Məsələn, həkimlər tibb fakültəsinə daxil olduqlarından etibarən, hər kəsin həyatının və sağlamlığının özlərinə bağlı olduğu və etdiklərinin ən müqəddəs iş olduğu təlqinlərilə formalaşır və bu psixologiyayı ömürlərinin sonuna qədər daşıyırlar. Əlbəttə, bir həkimin xəstə bir insanı yaxşılaşdırmaq və ya həyatı təhlükəsi olan bir şəxsi qurtarmaq üçün göstərdiyi səy gözəl və təqdir edilən davranışdır. Ancaq adamlıq dinini yaşayan insanlar yanlış şəkildə xəstəni özlərinin sağaltdıqlarını düşünürlər. Halbuki, şəfanı verən uca Allahdır. Həkim, dərman,

ADAMLIQ DINI

müalicə isə yalnız bir vasitədir. Digər tərəfdən əczaçılar da buna bənzər psixologiyaya malikdir. Hüquq fakültəsini bitirənlər özlərini ədalətin əsas dirəkləri, insanların ən ağıllıları, ən ayıqları, mühakimə qabiliyyətləri ən güclü, hadisələri ən doğru qavrayıb həll edə bilən kəslər bilirlər. Mühəndislər isə gündəlik həyatda qarşılaşdığımız hər şeyin öz peşələrinin məhsulu, ya da əsəri olduğunun düşünüb öz yerlərinin çox əhəmiyyətli olduğu qənaətinədəirlər.

Ticarət və sərbəst peşələrlə məşğul olanlar da özlərini ictimai və iqtisadi həyatın dirəyi olaraq görürlər. Bunlardan hər biri öz peşəsinin olmadığı təqdirdə, insanların gücsüz vəziyyətdə qalacağını, hətta həyatlarını belə davam etdirə bilməyəcəklərini və özlərinin əhəmiyyətli insanlar olduqlarını hər fürsətdə dilə gətirirlər.

Bu insanlar şəxsiyyət və xarakterlərini peşələrinin təlqin etdiyi sözdə müqəddəslik, müstəsnaqlıq, həmçinin fərqlilik duyğusunun gətirdiyi qürur, eqoizm, özündən razılıq kimi psixologiyalar üzərinə qururlar. Buna görə də adamlıq dininə mənsub olan insan öz peşəsi haqqında son dərəcə həssasdır. Peşəsinə qarşı deyilən hər sözü özünə qarşı deyilmiş kimi qəbul edir və peşəsini sanki namusu kimi müdafiə edir.

Yüksək təhsil tələb etməyən, daha çox fiziki xüsusiyyətlərə və ya təcrübəyə, yaxud da atadan qalma bilgi və bacarığa əsaslanan işlərin də adamlıq dinində özlərinə aid fərqli psixologiyaları vardır. Bu işlərə girməyin və sonrasının, bunlara aid atelye, dükan, mağaza, büro kimi iş yerlərinin hamısının adamlıq dini tərəfindən təyin olunmuş özlərinə xas fərqli psixologiyaları və dəyər mühakimələri vardır. Belə işlərdə işləyənlərin təkəbbür və qürurları digərlərinə görə daha çox tərslik, tündxasiyyətlik, əsəbilik, çoxbilmişlik və bənzəri şəkillərdə özünü göstərir.

Adamlıq dininin iş əxlaqı hələ iş axtarışına başlayarkən özünü göstərir. İş axtararkən ən mühüm, hətta yeganə meyar o işin qazandıracağı puldur. Nəyə, hansı inanc və düşüncəyə və ya kimə xidmət edildiyi, görülən işin fayda və zərərləri düşünülmez.

Adamlıq dinində qadınların seçdiyi peşələrdən biri katibəlikdir. İş yerlərində müdirlər çox vaxt kişi olur və katibəliyə xüsusilə qadın işçi axtarırlar. Burada qadının çox mühüm rolu vardır. Namizəd iş bacarığı, məlumatı, təcrübəsi və ya zəkasından çox xarici görünüşü ilə qarşı tərəfə təsir etməyə çalışar.

Müdirlər iş yerində və ya şəxsi həyatında özünə həmişə şahid olan işçiləri çox diqqətlə seçirlər. Bu səbəblə, qadın və ya kişi olsa da, katibə müdirin görüb-əşitməz işçisidir, lazım olanda yalan danışmağı

bacarmalı, amma müdirinə əsla yalan danışmamalı, çox sədaqətli olmalıdır. Normal həyatda müəyyən saxtakarlığa şahid olub susmaq və ya ona ortaq olmaq xoş qarşılanmaz. Ancaq eyni hadisə iş daxilində olduğunda, adamlıq dini bunu iş əxlaqının bir parçası görür. Katibəliyin bu yönü peşəsinin cahiliyyə cəmiyyətindəki əxlaqi gərəyidir. Heç kim mühakimə etməz.

Müdirin iş yoldaşları ilə, hətta bəzən ailəsinə qarşı olan gizli işlərini görməzlikdən gəlməsilə müdirin gözüne girib etibarını qazanır. Çöldəki bütün insanlara qarşı müdiri ilə ortaq davranış və mənfəətdə davranır. Katibələr çevrəsinə özünü müdirləri ilə göstərirələr. Müdirin iş səyahətinə getməsi, xarici görüşləri, qazandığı pulu onun üçün həmişə göstəriş ünsürü olur.

Marketinq, satış işi kimi işlər də katibəlik kimi görünüşə əsaslanan işlərdəndir. Müdirlər namizədləri yığıncaq otağında sorğuya çəkir. Yanlarında sadə zarafatlar edib reaksiyalarına nəzarət edirlər. Bu zarafatlardan və davranışlardan xoşlanmadığına dair reaksiya verməməsi o adam üçün müsbət haldır. Bunun kimi, bir çox müxtəlif şəxslərlə əlaqə qurulan işlərdə heç bir söz və davranış qarşısında reaksiya verməmək, təsirlənməmək, bu mövzuda diqqətli olmaq, hətta bundan xoşlandığını ifadə etmək axtarılan şərtlər arasındadır. İş bitirən əsnaf xarakteri buna son dərəcə uyğundur. Bu da satış işinin əxlaqi gərəyidir. Laqeydlik, şəxsiyyətsizlik kimi xüsusiyyətlər adamlıq dininin iş əxlaqının bir parçasıdır. Möminlərdə isə bu əxlaqın əksinə, təmkin, izzət, şərəf, nəciblik kimi üstün əxlaq xüsusiyyətləri olur.

Adamlıq dinində iş yerində göstərilməsi gərəkən davranış tamah duyğusunu meydana gətirir. Pul qazanma həvəsi, lider olma və şöhrət həvəsi cəmiyyətdə təqdirlə qarşılanır. Bu səbəblə, iş yerlərində böyük ölçüdə materialist hava hakimdir. Bütün hərəkət və davranışlar, bütün danışqlar pul və mövqe əldə etməyə yönəlir. İşləyənlərin vəzifələri, yerləri müəyyəndir. Hər kəs öz mövqesinin qəlibinə girir. Çox məşğulmuş kimi davranır. Əsəbi hərəkətlər, gərginlik ümumi davranış olaraq işləyənlərin bir çoxuna hakimdir.

Adamlıq dinində müdir iş yerinin sahibi, maaşları verən və ya yönləndirən adam olmağın verdiyi rahatlıqla istədiyi kimi danışar, qışqıra bilər, təhqir edə bilər, qarşısındakı insanı alçalda bilər. Necə də olsa, pulu ödəyən özüdür. Özünün idarəsindəki işçilərə başqalarına göstərdiyi hörməti göstərmək məcburiyyətində deyil. Buna baxmayaraq, özünə qarşı həddindən artıq bir hörmət gözləyir. Əmrindəkilər etdiyi hər şeyə dözmək məcburiyyətindədirlər. Müdir-işçi əlaqəsində bir növ kölə məntiqi vardır. Müdir maaşını ödədiyi hər kəsə qarşı istədiyi kimi

davranacağını və xitab edə biləcəyini düşünür.

Ofisdəki adi danışıklarda belə iş sözlərindən istifadə edilir. İngiliscə bilən öz peşəsilə əlaqədar olan termin və sözlərdən yerli-yersiz, qarşısındakı anlamasa belə, lovğalanmaq üçün tez-tez istifadə edir. Telefonu tutmaq tərzləri vardır. İşçilər bir-birini bəyənməzlər, digərinin işinə düzəliş verib çox bildiyini göstərirlər. Ofisdə çoxlu dedi-qodu edirlər. Köhnə işçilər bir-birlərinin hər cür saxtakarlığını bilirlər, amma öz etdiklərinin də ortaya çıxmasından qorxduqları üçün bunları aşkara çıxarmazlar.

Yeni gələnin hamı üstünə gedir, onunla naşı kimi davranıb davamlı səhvini tuturlar. On beş günlük olan, bir günlük olana hakimlik etməyə çalışır. Köhnə olanlar yeni gələnə tez-tez lazımlı-lazımsız mövzularda ağıl verib hər mövzuda üstünlük hiss etdirməyə çalışırlar. Bəzən iş yerinin müəssələri arasında çəkişmələr olur. "Bu işi həll etdim" havasına girib iş görən olduğunu göstərməyə çalışırlar.

Dükan, mağaza kimi iş yerlərində hakim olan psixologiya çox da fərqli deyil. Satıcılar heç biri özlərinə aid olmadığı halda, bütün malların, dükanın sahibi kimi hərəkət edirlər. Bu, hər kəsin alıcı, özünün isə satıcı olmasının verdiyi ruhi haldan qaynaqlanır. İşçi orada yalnız satıcı olduğu üçün sıxılır. Müştərinin maddi vəziyyətinin yaxşı olmadığını gördükdə laqeyd və soyuq davranır, davamlı əsəbi hərəkətlər edir. Birinci nəzakətli olmağa çalışır, amma müştərinin almayacağını, ya da ala bilməyəcəyini hiss etdikdə kobud davranmağa başlayır, üzünə baxmaz, üzünü yanındakı yoldaşlarına çevirər və ya çölə tamaşa edir. Tərs cavablar verər. Müştəriyə onun vaxtını almıuş kimi davranar. Ümumiyyətlə, belə iş yerlərində vaxt boş və mənasız söhbətlərlə, vitrin şüşələrindən çölə baxmaqla və güzgüdə özünə tamaşa etməklə keçir.

Rəsmi idarələrdə isə daha formalaşmış əhval-ruhiyyə vardır. Belə yerlərdəki əsəbi və gərgin mühit artıq hər kəs tərəfindən qəbul edilmişdir. İşçilərin böyük qismi özlərini qürurlu aparırlar. Sözləri təkcə işlədikləri sahədə keçir. Bu səbəblə, işi düşdüüyü üçün oraya gələnin insanlara qarşı sərt və hətta hakim bir üslubdan istifadə edirlər. Yanlarında tez-tez dolub-boşalan çay stəkanları, siqaret tüstüsü, işçilərin aralarında danışdıqları dolanışqı çətinliyi, ailəvi məsələlər, bazar söhbətlərilə görülən işlər belə yerlərin adi mənzərələrindəndir.

İşçilər səs tonları və əsəbi hərəkətlərilə bezdiklərini hiss etdirirlər. İşini gördürən işi görəni həmişə yola verməlidir. Tez-tez sual vermir ki, işi görən bundan sıxılmasın. Sual verəndə də işi görən buna cavab verməz və dönüb tərs-tərs baxar. Hətta acı söz də deyə bilər.

Ancaq rəsmi idarələrdəki bütün bu sərt və əsəbi məmur rolları

həmin yerlərə gələn kasıb, cahil və ya sadə görünüşlü insanlara qarşı olur. Adamlıq dininə mənsub məmurlar zəngin, yaxşı geyimli, yüksək mövqe sahibi olduğu müəyyən olan kəslərə qarşı qətiyyən belə davranmazlar. Əksinə, bu insanlara qarşı son dərəcə hörmətlə davranırlar. Bu isə həqiqi hörmət deyil. Şəxsiyyətsizlik və bəsitlikdən qaynaqlanan sadə hörmətdir. Sözügedən zəngin insanlara hörmət göstərən məmur böyük ehtimalla onlardan mənfəət də əldə etməz. Amma mühüm dəyər mühakiməsi olduğuna görə, zənginə qarşı istər-istəməz hörmət edirlər. Bu hörmət, əslində, qısqanlıqla qarışıq bir növ heyranlıq kimi də müəyyən oluna bilər. Adamlıq dininin bəsit və mənfəətçi xarakteri burada açıq şəkildə ortaya çıxır.

Bütün bu hadisələr və davranışlar adamlıq dini mənsublarına normal və adi şeylər kimi görünür. Bu, balığın suyun fərqində olmadığına bənzəyir. Balıq suyun fərqində olmur, çünki bütün həyatı suyun içində keçir. Adamlıq dini mənsubları da içində olduqları ruhi halın, davranışların nə cür ağilsız və mənasız olduğunun fərqində deyillər. Özlərini Allahın yaratdığını, bu dünyada keçici müddətdə imtahanda olduqlarını və nəticədə Rəbbimizə dönüb hesab verəcəklərini düşünməzlər. Bunları düşünüb, Allaha şükür edib Onun razılığını axtarmağın əvəzinə, bütün günlərini və bütün həyatlarını mübahisə və mənfəət hesabları ilə keçirirlər. İllərlə kiçik bir ofisdə işləyir, maaşlarını artırmağa, yüksəlməyə çalışır, başqaları haqqında dedi-qodu edir, qısqanlıq sınıtılırları ilə stress içində yaşayırlar. Ancaq Allahın razılığını nəzərə almadıqları və axirəti unudduqları üçün bütün bu etdikləri boş və mənasızdır. **“İnsanların haqq-hesab vaxtı yaxınlaşdı, onlar isə hələ də qəflət içindədirlər və üz döndərilər. (Ənbiya surəsi, 1)”** ayəsində bildirildiyi kimi, tam bir qəflət içindədirlər və Quranda bu kəslər **“O kəslər ki, yalana qurşanıb qəflət içində oynayırlar. (Tur surəsi, 12)”** şəklində keçir.

Adamlıq dinində işi düşəni, pulsuz olanı, çirkin olanı, aşağı mövqedə olanı əzmək ümumi prinsipdir. Müştəri ilə birbaşa ünsiyyət qurulan iş yerlərində müştərinin tip və paltarına görə hərəkət edirlər. Müştəri zəngin görünüşlü olarsa, onunla nəzakətli davranıb diqqət göstərilər, əks halda, yuxarıdan baxıb laqeyd davranırlar və başdan edirlər. Dükən və mağazalarda da davranışlar buna görə nizamlanır.

Hər peşənin özünə görə ədəbi və qaydası vardır. Ancaq ortadakı malın bazar dəyərinə, müştərinin zənginliyinə və ya işin etibarlılığına görə, bu dəyərlərə bəzən fikir verməzlər və yaxud bunları dəyişdirirlər. Yaraşmayan bir geyimin yaraşdığını demək, keyfiyyəti aşağı olan məhsulu tərifləyib satmaq, bahalı bir şeyin ucuz olduğuna inandırmaq

ADAMLIQ DINI

adamlıq dininin ifadəsilə professionallıq tələb edir. Onsuz da bu dinin mənsublarına görə iş əxlaqı deyilən şey budur. İş əxlaqı kimi adlandırılmasının səbəbi Quran əxlaqından fərqli olmasıdır. Bu əxlaq günahın gizli edilməsini təsdiqləyir. Adamlıq dininin yanlış ölçülərinə görə:

- Açıq şəkildə oğurluq etmək adamlıq dininə ziddir, lakin işi örtülü şəkildə qanuni görünüş altında haqsız mənfəət götürmək adamlıq dininin qaydasıdır.

- Açıq rüşvət almaq qadağandır, amma hədiyyə adı ilə rüşvət almaq olar.

- Adam öldürmək böyük cinayətdir, biri ölərkən başını bəlaya soxmamaq üçün səsinə çıxarmamaq ağıllı hərəkətdir.

- Bir adamın üzünə qarşı təhqir etmək, söymək ayıbdır, arxasından dedi-qodu etmək normaldır.

- Dinsiz olmaq pisdir, amma çox dindar olmaq da məqbul deyil.

Ayrıca, adamlıq dini öz məntiqi içində batil bir İslam anlayışı da çıxarmışdır. Bu azğın anlayışa görə, bir kəsin Qurandan fərqli olaraq öz zamanına, mühitinə və maraqlarına uyğun gələn müəyyən ibadətləri yerinə yetirməsi məqbuldur. Lakin Allahın təsvir etdiyi həyatı tam yaşamaq, İslamın bütün qaydalarına tabe olmaq həddi aşmaq kimi görülür və doğru qəbul edilmir.

ADAMLIQ DININDƏKİ YANLIŞ İSLAM ANLAYIŞI

Bu gün dünyanın bir çox ölkəsində din anlayışı son dərəcə səhv başa düşülməkdədir. Allahın Quranda bildirdiyi din əxlaqı ilə cəmiyyətin qəbul etdiyi din əxlaqı arasında böyük fərq vardır.

Bunun ən açıq nümunəsi bir insandan danışılarkən dini ilə yanaşı, dünya görüşündən, ideologiyasından, həyat fəlsəfəsindən və ya həyat tərzindən də söz edilməsidir. Bu səhv məntiqə görə, bir insan hər hansı bir dinə mənsub, məsələn, müsəlman ola bilər, ancaq bundan başqa, müsəlmanlıqdan kənar həyat fəlsəfəsinə, dünya görüşünə və s. malik olması da heç bir ziddiyyət təşkil etmir. Müsəlmanlıq onun inancları ilə əlaqədardır, amma bundan əlavə bir də həyatın “həqiqətləri” vardır.

Bu batıl düşüncəyə sahib adamlıq dini mənsublarının böyük hissəsi haqq dini açıq şəkildə inkar etməzlər. Əksinə, yaxşı bir müsəlman olduqları iddiasındadırlar. Buna qarşı, yanlış olaraq İslamın bəzi hökmlərini bəyənməzlər. Bunların dəyişilməsinin gərəkdiyini düşünərlər. Əlbəttə, bu çox azğın və səhv iddiadır. Quranda bildirilən din son haqq dindir, nöqsansız və qüsursuzdur. Belə insanların qəbul etdiyi dini yönlər isə mənfəətlərinə zidd olmayan qisimlərdir. Bütün bunları edərkən yaxşı müsəlman olduqları iddiasını da davam etdirirlər. Halbuki, bu etdikləri Quranda bildirilən təriflərə görə, səmimi iman xüsusiyyətləri deyil və bir mənada inkar etməkdir. Bu vəziyyətləri Quranda **“Siz kitabın bir hissəsinə inanıb, digər qismini**

inkar edirsiniz? (Bəqərə surəsi, 85)” kimi nümunə ilə izah edilir.

Burada adamliq dini mənsublarının niyə İslamı qismən qəbul etdiklərinin və niyə bunun inkarçıların bir xüsusiyyəti olduğunu yaxşı təsbit etmək lazımdır. Bir insanın İslamı qəbul edib yaşamasının əsl səbəbi yalnız Allahı Rəbb qəbul etməsi və Ona təslim olmasıdır. Əgər İslam bundan daha fərqli bir səbəblə mənimsənib yaşanırsa, bu həqiqi iman olmaz. Quranda bəhsi keçən bir insan birliyi olan münafiqlər bunun ən yaxşı nümunəsidir. Onlar da İslamı mənimsəmiş kimi görünürlər və eynilə müsəlmanların yaşadığı kimi yaşayırlar. Amma məqsədləri Allah rızasını qazanmaq deyil, öz ağıllarına görə insanlara nümayiş etdirməkdir. İslamı qəbul edib daha yaxşı mövqe əldə edəcəklərini, bəzi mənfiyətlərə çatacaqlarını hesab edirlər. Quranda bu insanlar belə müəyyən olunur:

İnsanlar içərisində elələri də vardır ki, iman gətirmədikləri halda: “Biz Allaha və qiyamət gününə iman gətirdik”, -deyirlər. Onlar elə güman edirlər ki, Allahı və möminləri aldadırlar. Bilmirlər ki, əslində, ancaq özlərini aldadırlar. (Bəqərə surəsi, 8-9)

Münafiqlər İslamın Allah rızasından ayrı bir məqsədlə mənimsənməsinin heç bir dəyərinin olmadığını nümunəsidirlər. Onsuz da onlar İslamın bütün hökmlərini tətbiq etməz, fədakarlıq tələb edən ibadətlərdən qaçarlar.

Adamliq dininin mənsubları da buna bənzər bir vəziyyətdədirlər. Çünki onlar da İslamı Allaha iman etdiklərinə görə və Onun razılığını qazanmaq üçün qəbul etmiş deyildirlər. Onların İslamı qəbul etmə səbəbləri inkarçıların əsas xüsusiyyətlərindən biri olan atalara tabe olmaq məntiqidir. Onlar atalarını yol göstərici olaraq mənimsəmişlər. Gerçək dinləri də atalarından qalma batil qaydalarıdır. İslamı bu qaydaların bir parçası saydıqları üçün qəbul edirlər. Bununla yanaşı, atalarından miras qalan bir çox İslamdan kənar elementi mənimsəmələri və İslamın da yalnız mənfiyətlərlə zidd düşməyən yönlərini qəbul etmələri səmimi bir imana sahib olmadıqlarını göstərir. İslamı mənsubu olduqlarını söylədikləri xalqın mədəni, ənənəvi bir parçası sayırlar.

İslamı atalarından gələn qaydaların bir parçası olaraq gördükləri üçün İslamın əsası olan Allah qorxusuna sahib deyildirlər. İstifadə etdikləri dini terminlər çox vaxt Quranda bildirilənlərlə eynidir. Allahın varlığından, imandan, Cənnət və Cəhənnəmin varlığından, oruc tutmaqdan, beş vaxt namaz qılmağın lazım olduğundan bəhs edərlər. Amma bunlara Allah qorxusunun gətirdiyi həssas vicdanla

yanaşmadıqları üçün heç bir şəkildə təsirlənməzlər. Quranda möminlər təsvir edilərkən onların Allahın zikrinə və ayələrinə qarşı son dərəcə həssas olduqları belə bildirilir:

Möminlər yalnız o kəslərdir ki, Allah adı çəkiləndə ürəkləri qorxudan titrəyər, Allahın ayələri oxunduğu zaman həmin ayələr onların imanlarını daha da artırar, onlar ancaq öz Rəbbinə təvəkkül edər. (Ənfal surəsi, 2)

Buna baxmayaraq, adamlıq dini mənsubları Allahın zikrindən təsirlənməz, yəni Ona qarşı hörmət dolu bir qorxu hiss etməzlər. Allahı və axirəti yalnız sözlə təsdiq edərlər, lakin ürəkləri bomboşdur. Quran əxlaqını yaşamazlar. Quranda bu xüsusiyyətlər fərqli ayələrdə belə vurğulanır:

De: “Əgər bilirsinizsə, bu yer və yer üzündə olanlar kimindir?” Onlar mütləq: “Allahındır!” – deyə cavab verəcəklər. Sən də de: “Bəs elə isə düşünmürsünüz?” De: “Yeddi göyün Rəbbi, o əzəmətli ərşin Rəbbi kimdir?” Mütləq: “Allahındır!” – deyə cavab verəcəklər. Onda sən də de: “Bəs elə isə qorxmursunuz?” De: “Əgər bilirsinizsə, hər şeyin hökmü əlində olan, himayə edən, amma Özünün himayəyə ehtiyacı olmayan kimdir?” Onlar mütləq: “Allahdır!” – deyə cavab verəcəklər. Sən də de: “Bəs elə isə nə cür döndərilirsiniz?” Xeyr, Biz onlara haqqı gətirdik. Onlar isə, şübhəsiz ki, yalançıdırlar! (Muminun surəsi, 84-90)

Həqiqətən, əgər sən: “Göydən yağmur endirib quruduqdan sonra onunla yerə təzədən can verən kimdir?” – deyə soruşsan, onlar mütləq: “Allahdır!” – deyə cavab verəcəklər. De: “Həmd olsun Allaha!” Lakin onların əksəriyyəti dərindən düşünməz! (Ənkəbut surəsi, 63)

Adamlıq dininin mənsublarının Allahın varlığından təsirlənməmələrinin, Allahın əmrinə zidd yaşamağı rahatlıqla davam etdirmələrinin səbəbi təsdiq etdikləri həqiqətin mənasını qavrayacaq ağıla sahib olmamalarıdır. Belə insanlar Allahın gücünü və qüdrətini də gərəyi kimi düşünüb təqdir etməzlər. Özləri şüurlu şəkildə düşünmüş və “O kəslər ki, ayaq üstə olanda da, oturanda da, uzananda da Allahı xatırlar, göylərin və yerin yaradılması haqqında düşünər: “Ey Rəbbimiz! Sən bunları boş yerə yaratmamısan! Sən

ADAMLIQ DINI

pak və müqəddəssən! Bizi Cəhənnəm odunun əzabından qoru! (Ali-İmran surəsi, 191)” ayəsində təsvir edilən mömin rəftarını göstərmiş deyildirlər. Quranda bu insanların belə düşünmə imkanından məhrum olduqları, çünki ağıl sahibi olmadıqları belə xəbər verilir:

Yoxsa elə güman edirsən ki, onların əksəriyyəti eşidəcək və ya fikirləşəcək? Onlar heyvan kimidirlər, bəlkə, ondan daha çox zəlalət yolundadırlar. (Furqan surəsi, 44)

Adamlıq dini mənsublarının böyük əksəriyyətinin duaları da Quranda möminlərin etdiyi dualardan fərqlidir: Allah qorxularının artmasının, ibadətlərinin və imanlarının davamlı olmasının yerinə yalnız çətin olan işlərinin açılması, daha yaxşı avtomobil ala bilmələri və ya sevdikləri qız və ya kişi ilə evlənmə bilmələri üçün səmimi şəkildə Allaha yalvararlar. Çətinlik içində olduqları, məsələn, ciddi bir xəstəliyə tutulduqları və ya böyük çətinliklə qarşılaşdıqları zaman da Allaha dua edərlər, ancaq bu çətinlikdən xilas olduqları zaman Allahı unudar və yenidən Ona ortaqlar qoşarlar. Onların bu əhvalı Quranda belə xəbər verilmişdir:

Sizə gələn hər bir nemət Allahdandır. Sonra sizə bir müsibət üz verdikdə Ona yalvarıb-yaxarırsınız! Sonra sizi o müsibətdən qurtardığı zaman bir də görürsən ki, aranızda bir dəstə Rəbbinə şərik qoşur. Onlar bunu özlərinə verdiyimiz nemətlərə nankorluq etmək üçün edirlər. Hələ ki kef çəkib ləzzət alın. Sonra biləcəksiniz! (Nəhl surəsi, 53-55)

Möminlər isə Allahın razılığını, rəhmət və Cənnətini qazanmaq üçün dua edərlər. Allahın imani dərinlik verməsi üçün yalvarıb dua edən möminlər Allahın duaları qəbul etdiyini bilərək bunu Allaha yaxınlaşmaq üçün gözəl bir yol bilərlər.

Adamlıq dininin mənsubları üçün isə ibadətin göstərişli şəkildə edilməsi əhəmiyyət daşıyır. Bu səbəblə, namazlarını yalnız olduqları zaman qılmaadıqları halda, insanların arasında qılmaq lazım gəldiyində buna səy göstəririlər. Allahdan qorxduqları və Onun rəhmətini ümid etdikləri üçün namaz qılmaları gərəkdiyi halda, insanların razılığını qazanmaq üçün namaz qılırlar. Allah Quranda göstəriş üçün ibadət edənlərə belə buyurur:

Vay halına o namaz qılanların ki, Onlar öz namazlarından qafildirlər. Onlar riyakarlıq edər. (Maun surəsi, 4-6)

Göründüyü kimi, adamlıq dininin ən maraqlı xüsusiyyəti Quran və İslamın əslindən və ruhundan tamamilə ayrı inancda olmasına baxmayaraq, mənsublarının çoxunun özlərini inanclı zənn etmələridir. Çünki adamlıq dini -Qurandan ayrı olaraq- bir insanın dini anlayışının necə olacağını və nəyi tətbiq edəcəyini, Allah inancının və əxlaq anlayışının necə olduğunun gərəkdiyini bütün əsasları ilə müəyyən etmişdir. Bu azğın dinin inanc və ibadətləri də əsl möminlərin inanc və ibadətlərindən tamamilə fərqlidir. Hətta bir çox yöndən tam ziddir.

İnsana müsəlman olduğunu göstərib, əslində, İslamdan tamamilə uzaq bir dini mənimsəyib yaşatması adamlıq dininin ən mühüm hiylələrindəndir. Adamlıq dininin qaydalarını, inanclarını və əxlaqını mənimsəyən insan gerçək dininin adamlıq dini olduğunun fərqlində belə olmaz. O, yalnız şeytanın öz nəfsinə görə bəzəyib təqdim etdiyi batil dini yaşayır, ancaq bunun şüurunda deyil.

Bu batil dində lazımı qədər Allah qorxusu olmayan, lakin Allahın varlığını öz şərtlərinə görə qəbul edən baxış yönü vardır. Allahın “Yaradan” sifəti qəbul edilir, amma yaratdıqlarının üstündəki sonsuz Qüdrəti və Gücünə diqqət yetirilməz. Qəza anında insanı qurtaran, yaxud ümitsiz xəstəliyi yaxşılaşdıran Allahdır. Ölüm anını da Allahın təyin etdiyi qəbul edilir. Lakin bunun xaricində gündəlik həyatda, birjada, texnologiyada, elmi araşdırmalarda, ticarət və siyasətdə hər şeyin Allahın təqdirilə olduğu qəbul edilməz. Bu batil inancda olanlar belə yerlərdə insanın gücünün, ağıl və müdaxiləsinin etibarlı olduğuna inanırlar. Allah -Rəbbimizi hər cür nöqsandan tənzihi edirik- qədim ibtidai dini inanclarda olduğu kimi, yalnız bəzi təbii hadisələri yaradan İlah olaraq qəbul edilir. Bu səhv məntiqə görə, küləyi əsdirən, fırtınanı qopardan, zəlzələni yaradan Odur, lakin təyyarəni, kosmik gəmini, nüvə stansiyasını düzəldən insanın dahiliyidir! Heç şübhəsiz, bu, son dərəcə batil və Qurana uyğun olmayan bir baxış yönüdür. Kainatdakı hər şey, bir insanın həyatındakı hər an, NASA-nın apardığı araşdırmalardan CERN-dəki bütün təcrübələrə qədər hər şey, yeni kəşf edilən bir bilgi, yeni bir görüş, qısaca, hər an və hər bir şey Allahın diləməsilə, üstün ağıl və təqdirilə meydana gəlir.

Bu batil inanc sisteminə görə isə Allahın insanı gördüyü yerlər də müəyyəndir. Namaz, oruc kimi ibadətlərdə və ya dua edildiyində Allahın hüsurunda olduqlarını düşünürlər, amma bunun xaricində uca Rəbbimizin eşitmədiyi, görmədiyi anların olduğu düşüncəsi kimi son dərəcə azğın və həqiqətdənkənar bir inanc hakimdir. Buna görə də saxtakarlıqların, dedi-qoduların və gizli işlərin Allahdan gizli qalacağını düşünürlər. Quranda bu batil düşüncənin əsassızlığı belə

ADAMLIQ DINI

xəbər verilir:

Məgər görmürsənmi ki, Allah göylərdə və yerdə nə varsa bilir. Aralarında gizli söhbət gedən üç adamın dördüncüsü, beş adamın altıncısı Odur. Onlar bundan az da, çox da olsalar və harada olsalar, (Allah) yenə də onların yanındadır. Sonra qiyamət günü (Allah) onlara etdikləri əməlləri xəbər verəcəkdir. Allah hər şeyi biləndir! (Mücadilə surəsi, 7)

Qeybin açarları (Allahın) yanındadır. Onları ancaq O bilir. Suda və quruda nə varsa bilir. Yerə düşən elə bir yarpaq yoxdur ki, onu bilməsin. Yerin zülmətləri içində elə bir toxum, yaş-quru elə bir şey yoxdur ki, açıq-aydın kitabda olmasın! (Ənam surəsi, 59)

O, qeybi də, aşkarı da biləndir, böyükdür, ucadır! Sizdən sözünü gizlədən də, onu açıq deyən də, gecənin qoynunda gizlənən də, gündüz aşkar gəzib dolanan da (Allah üçün) eynidir. (Rəd surəsi, 9-10)

Bir başqa ayədə adamlıq dininin mənsublarının bu yanılması belə izah edilir:

Yoxsa onlar elə güman edirlər ki, Biz onların pıçılıtlarını və xəlvəti danışıqlarını eşitmirik?! Xeyr, yanlarında olan elçilərimiz yazırlar! (Zuxruf surəsi, 80)

Adamlıq dininin mənsubları Allahdan lazımı kimi qorxmadıqları üçün din əxlaqının əsası olan anlayışları da öz mənfəətlərinə uyğun şəkildə təhrif etməyə cəhd edirlər. Məsələn, müsəlmanlığın mənasını dəyişdirməyə çalışırlar. Quranda tərif edilən müsəlman anlayışının yerinə səhv bir müsəlman anlayışı çıxarırlar. Halbuki, bu mənasız səydir, bu insanların ortaya çıxardığı və ya inandığı iddialar hər nə olursa olsun, həm dünyada, həm də axirətdə etibarsızdır. Məsələn, "mən də imkan tapsam, arada namazlarımı qılıram, heç kimə bir pisliyim toxunmayıb, qatil deyiləm, oğru deyiləm, oxuyuram, yaxşı bir işim var, müvəffəqiyyətliyəm, niyə və nəyə görə Cəhənnəmə gedim!" kimi İslam dinində yeri olmayan ifadələr tez-tez bu dinin mənsubları tərəfindən istifadə edilir. Müsəlmanlığın başqa insanlara pislik etməməkdən ibarət olduğunu düşünən və haqq dinin təməlinin Allaha qeyd-şərtsiz itaət olduğunu anlamayan bu insanlar özlərini aldadırlar. Allahın dinini dilənçilərə az miqdarda pul vermək və ya

qonşusu ilə yaxşı davranmaqdan ibarət olduğunu düşünən və Quranın yüzrlərlə hökmünə əhəmiyyət verməyən bu insanlar bəzən etdikləri bu səmimiyyətsizliyə məntiqi izahlar da gətirməyə çalışırlar. Quranın bəzi hökmləri mövzusunda yaşadıkları əsrdə həyat tempinin yüksək olduğunu və bu səbəblə namaza vaxt tapa bilmədiyini, yaxud bu dövrün insanların fərqli olduğunu və özünü qorumaq üçün məcbur halda dürüstlükdən, təvazö və mərhəmətdən güzəştə getməsinin lazım olduğu kimi səhv məntiqlərlə ibadətlərdən qaçırlar. Quran ayələrinə öz düşüncələrinə görə bəzi şərhlər verməyə çalışan bu insanlar aşağıdakı ayənin hökmünədirlər:

De: “Siz dininizi Allahamı öyrədirsiniz?” Halbuki, Allah göylərdə və yerdə nə varsa bilir. Allah hər şeyi biləndir! (Hucurat surəsi, 16)

Adamlıq dini mənsubları gerçək axirət inancına da sahib deyildirlər. Axirəti dinin bir çox hökmündə olduğu kimi, dilucu qəbul edirlər. Əslində, ona iman etməzlər. Ancaq Quranda bu səhv məntiqdə olanların mövqeləri və ibrətverici sonları bu şəkildə təsvir edilir:

İnsan (Allahdan özünə) yaxşılıq diləməkdən usanmaz. Əgər ona bir pislik üz versə, ümitsizliyə qapılıb məyus olar. Başına gələn müsibətdən sonra dərgahımızdan ona bir mərhəmət əta etsək, mütləq: “Bu elə mənim haqqımdır. Qiyamətin qopacağını güman etmirəm. Doğrudan da, əgər Rəbbimin hüsuruna qaytarılıb gətirilsəm, Onun dərgahında məni ən gözəl nemət gözləyir!” – deyər. Biz kafir olanlara nə etdiklərini mütləq xəbər verəcək və sözsüz ki, onlara şiddətli bir əzab daddıracağıq. (Fussilət surəsi, 49-50)

Adamlıq dinində bir qrup da vardır ki, bəzi eşidilən məlumatlarla günahlarının cəzasını bir müddət Cəhənnəmdə çəkdikdən sonra Cənnətə girəcəkləri düşüncəsilə bu dünyada hər cür haram və günahı işləməyi özlərinə qanuni görürlər. Cəhənnəmdə bir müddət sıxıntı çəkdikdən sonra Cənnətə girməyi yanlış şəkildə zəmanət zənn edirlər. Halbuki, bu, batil bir inandır və insanın özünü aldatmasının başqa bir nümunəsidir. Quranda bu mövzudan belə danışılır:

Bu onların: “Cəhənnəm odu bizə bir neçə gündən artıq toxunmaz!” –dediklərinə görədir. Onları öz dinləri barəsində düzəlttikləri uydurmalar aldadıb yoldan çıxartmışdır. Elə isə şübhə edilməyən bir gündə onları topladığımız zaman halı

ADAMLIQ DINI

necə olacaq? (O gün) hər kəsə qazandığının əvəzi ödəniləcək və onlara heç bir haqsızlıq edilməyəcəkdir. (Ali-İmran surəsi, 24-25)

Yenə bir başqa ayədə də eyni batil inancdan danışılır:

Onlar: “Cəhənnəm odu bizə bir neçə gündən artıq əzab verməz” –deyərlər. Onlara söylə: “Siz Allahdan belə bir vəd almısınızmi? Allah heç vaxt Öz əhdindən dönməz. Yoxsa Allaha qarşı bilmədiyinizi söyləyirsiniz? (Bəqərə surəsi, 80)

Halbuki, vəziyyət bildikləri kimi deyil. Bir sonrakı ayədə axirətdəki vəziyyət belə xəbər verilir:

Bəli, günah qazanan və qazandığı günahlarla əhatə olunan şəxslər cəhənnəmlikdirlər və orada həmişəlik qalacaqlar. (Bəqərə surəsi, 81)

Belə olmaqla yanaşı, Allahdan bir rəhmət olaraq Peyğəmbərimizin (s.ə.v) belə bir hədisi də vardır:

Hz. Peyğəmbər (s.ə.v) belə buyurur: “Ürəyində zərrə qədər iman olan kimsə atəşdən çıxacaq”. Əbu Səid deyir ki: “Kim (bu xəbərin ifadə etdiyi həqiqətdən) şübhəyə düşsə, bu ayəni oxusun: “Həqiqətən, Allah (heç kəsə) zərrə qədər zülm etməz.” (Nisa surəsi, 40) (Tirmizi, Sifatu-Cəhənnəm 10, (2601))

Adamlıq dini mənsublarının və ümumiyyətlə, bütün inkarçıların Cəhənnəm əzabı mövzusunda öz yanlış düşüncələrilə belə çirkin cəsarət göstərmələri, əslində, Allaha və axirətə olan imanlarının zəif olmasından və ya heç olmamasından qaynaqlanır. Buna qarşı, möminlər bu mövzuda son dərəcə həssas və həmişə ümid və qorxu içində olurlar. Allahın əzabından qorxub çəkinir, Allahın razı olmaması ehtimalından şiddətlə qorxurlar. Uca Rəbbimiz Allaha davamlı günahlarının bağışlanması, qəlblərinin dönməməsi üçün dua edirlər. Quranda keçən **“Ey Rəbbimiz! Bizi doğru yola yönəltdikdən sonra ürəklərimizə şəkk-şübhə salma! Bizə Öz tərəfindən bir mərhəmət bəxş et, çünki Sən, həqiqətən, bəxş edənsən! (Ali-İmran surəsi, 8)”** kimi dualar bunun nümunəsidir. Peyğəmbər hz. Yusif də: **“Mənim canımı müsəlman olaraq al və məni əməlisalehlərə qovuşdur! (Yusuf surəsi, 101)”** -deyə dua edir.

Qıyası, möminlər qəti olaraq özlərini mükəmməl, səhvsiz, nöqsansız insanlar olaraq görməz, əksinə, əllərindən gəldiyi qədər nöqsanlarını aradan qaldırmağa, səhvlərini düzəltməyə, yetkinləşməyə çalışırlar. Bu səbəblə də Quranın bir çox ayəsində bildirildiyi kimi, özlərinə edilən xəbərdarlıqlara son dərəcə ciddi yanaşırlar. Adamlıq dini mənsuqları özlərini bəyəndikləri, qüsursuz gördükləri üçün heç bir şəkildə özlərinə verilən öyüdləri dinləməzlər. Allahın kitabına dəvət edildiklərində üz çevirər və özlərinin onsuz da nümunəvi müsəlman olduqlarını iddia edərək mövzunun üzərindən keçməyə çalışırlar. Belə insanların vəziyyəti bir ayədə belə xəbər verilir:

Rəbbinin ayələri özünə xatırlandırılarkən onlardan üz döndərən, əvvəlcə etdiyi günahları unudan adamdan daha zalım kim ola bilər?! Onu anlamasınlar deyər, Biz onların qəlblərinə pərdə çəkib, qulaqlarına ağırlıq verdik. Sən onları doğru yola dəvət etsən belə, onlar əsla haqq yola gəlməzlər. (Kəhf surəsi, 57)

Hətta “mən çox dindar bir ailənin uşağıyam”, “mənim babam din mövzusunda təqdir edilən, fikri qəbul edilən bir alim idi, hacı idi, müəllim idi” və s. deməklə özünü təmizə çıxaranlar da olur. Və ya keçmişdə etdikləri bir yaxşılığı, məsələn, bir kasıba verdikləri bir miqdar puldan bəhs edib necə də yaxşı insan olduqlarını eyham edirlər. Quranda bu insanlardan belə bəhs edilir:

Özlərini təmizə çıxaranları görmürsənmi? (Xeyr) Allah istədiyini təmizə çıxardar və onlara xurma çərdəyindəki nazik tel qədər zülm olunmaz! Sən onların Allaha qarşı necə yalan uydurduqlarına bax! Bu, açıq-aşkar bir günah olaraq kifayətdir! (Nisa surəsi, 49-50)

Bundan əlavə, adamlıq dini mənsuqları öz səhv məntiqləri ilə bəzi ibadətlər çıxarırlar və bunları etməklə Cənnətə gedəcəklərini düşünürlər. Bu dinin mənsuqlarının ağzından “işləmək də ibadətdir” sözünü tez-tez eşitmək mümkündür. İşləmək bir gözəllikdir və hər mömin təmiz və yaxşı əxlaq göstərərək işləyər. Ancaq işi bəhanə edib Allahın hökmlərini tətbiq etməmək, əlbəttə, səmimi davranış deyil. Adamlıq dini mənsuqları bu məntiqə hərəkət edib öz peşələrinin də bir ibadət olduğunu söyləyirlər. Bu səhv məntiqə görə, peşələrilə “xidmət etdikləri”nə görə, ayrıca Quranın hökmlərini yerinə yetirmələrinə ehtiyac yoxdur. Bunu söyləyən bəzən məmur, bəzən bərbər, bəzən

ADAMLIQ DINI

həkim, bəzən tacir, bəzən də dərzi olur. Hamısı da insanlara peşələrilə kömək etdiklərini, bunun da ən böyük ibadət olduğunu düşünürlər. İnsanlara kömək etmək yaxşı xüsusiyyətdir, amma təkbəşinə yetərli deyil. Üstəlik, bu, böyük yanılımadır.

Bu insanlar özlərinə ən yaxşı pulu, ən yaxşı mövqeni, ən yaxşı şöhrəti gətirən və ya asan olan iş və həyat tərzini seçir və sonra da etdikləri bu işlə ibadət etdiklərini iddia edirlər. İbadət Allaha qulluq etmək deməkdir. İnsanlara edilən kömək, həqiqətən, Allahın razılığını qazanmaq üçün edilərsə, ibadət olar. Ancaq bir insan Quran əxlaqını yaşamayıb, sonra da: “Mən bu insana kömək edirəm, bunu müalicə edirəm, bu ibadətdir”, -deyə bilməz. Əgər ibadət etmək, yəni Allaha qulluq etmək istəyirsə, Allahın fərz etdiyi hökmləri əksiksiz olaraq yerinə yetirmək üçün işləməli, bununla yanaşı, Allahın əmr etdiyi əxlaqı tam şəkildə yaşamalıdır.

“Tövbə” surəsindəki bəzi ayələr bu mövzunu ən yaxşı şəkildə açıqlayır. Ayələrdə Peyğəmbərimizin (s.ə.v) dövründə Məkkədəki müşriklərin Kəbəni təmir etmə və həcc üçün Kəbəyə gələnlərə su vermə adətindən bəhs edilir və müşriklərin bu işlərinin müsbət olsa da, ibadət sayılmadığı bildirilir. Çünki ibadət əvvəl də ifadə etdiyimiz kimi, Allaha qulluq etmək deməkdir. Halbuki, müşriklər Allah rızası üçün deyil, göstəriş üçün və bir də adət-ənənələri olduğu üçün bunu edirdilər:

Müşriklər küfr etdikləri barədə öz-özlərinə şahid olduqları halda, Allahın məscidlərini təmir etmək onlara layiq olmaz. Onların əməlləri puça çıxmışdır. Onlar Cəhənnəmdə (əbədi qalacaqlar!) (Tövbə surəsi, 17)

Məgər siz hacılara su verməyi və Məscidülhəramı təmir etməyi Allaha və qiyamət gününə iman gətirib Allah yolunda cihad edənlərlə eynimi tutursunuz? Onlar Allah yanında eyni olmazlar. Allah zalım tayfanı doğru yola yönəltməz! (Tövbə surəsi, 19)

Adamlıq dininin çıxardığı yanlış İslam anlayışının növlərini saymaqla bitməz. Bu dinin bəzi mənsubları tutduqları yolun doğru olduğundan əmindir və “Allah məni sevir; sevməsəydi, bu evi, ailəni, malı, mülkü, verməzdi. İndiyə qədər Allahdan istədiyimin hamısı olub” şəklində ifadələrlə özlərinə olan etibarlarını ifadə edirlər. Belə düşüncələrlə özlərini təmizə çıxarmağa çalışarkən aşağıdakı ayənin hökmünə girdiklərinin fərqləndirilməlidir:

Məgər elə zənn edirlər ki, onlara verdiyimiz var-dövlət və övladla Biz onların yaxşılıqlarına tələsirik? Xeyr, anlamırlar! (Muminun surəsi, 55-56)

Bir başqa ayədə hadisənin əsl mahiyyəti belə açıqlanır:

Nə malları, nə də oğul-uşağı səni təəccübləndirməsin. Allah onlarla ancaq münafıqlərə dünyada əzab vermək, kafir olduqları halda, canlarını almaq istər. (Tövbə surəsi, 55)

Heç kimin özündə imtiyaz görməyə haqqı yoxdur. Bir insan ancaq Allaha itaət edib, Onun hökmlərinə əlindən gəldiyi qədər riayət edib, günahlarından ötrü Allahdan bağışlanma diləyərsə, Allah qatında qurtuluş və xoşbəxtlik ümid edə bilər. Allaha üsyan edən, Onun hökmlərinə bilə-bilə üz çevirən, Ondan başqa ilahlar qəbul edən insanların özlərini dindar kimi göstərməyə çalışması isə səmimiyyətsizlikdir. Necə ki, Allah Quranda bənzər iddianı qarşıya qoyan bəzi yəhudilərlə əlaqədar belə buyurur:

De: “Ey yəhudilər! Əgər bütün insanlardan fərqli olaraq, özünü Allahın dostları olduğunuzu iddia edirsinizsə, doğru deyirsinizsə, onda ölüm diləyin! Halbuki, onlar öz əlləri ilə etdikləri əməllərə görə heç vaxt diləməzlər. Allah zalımları çox gözəl tanıyandır! (Cümə surəsi, 6-7)

Adamlıq dini mənsublarının müsəlmanlıq anlayışında yalnız bəzi ibadətlər vardır, yaxud da çox vaxt heç olmaz, amma dillərində olur. Müsəlmanlara dəstək olmağın, Allah üçün yaşamağın, beş vaxt namaz qılmağın, Quran oxumağın lazım olduğundan tez-tez bəhs edər, amma bu ibadətləri yerinə yetirməzlər. Onsuz da adamlıq dinində Quran əxlaqının hara kimi yaşanacağı və sərhədləri Qurandan fərqli olaraq müəyyən edilmişdir. “Din də yaşanar, amma bir yerə qədər, hər şeyin həddi vardır. Dərinliyinə getmək lazım deyil, hər şey qədərində yaxşıdır” kimi yanlış məntiqlər bu insanlardan tez-tez eşidilir.

Bu yanlış məntiqə sahib olan insanlar dinin dərinliyi deyərkən din üçün edilən hər hansı bir fədakarlığı nəzərdə tuturlar. Bu insanlar müsəlmanlardan olduqlarının bilinməməsi, onlarla adlarının eyni çəkilməməsi, Allah üçün cəhd göstərməməsi, malından və canından Allah yolunda istifadə etməməsi və ya bunu öz mənfəətlərinə zidd düşməyəcək qədər etməsi üçün çox say göstərilir. Quranda dinin yalnız mənfəətlərinə zidd olmayan yönlerini tətbiq edənlər belə təsvir

edilir:

İnsanlardan eləsi də vardır ki, Allaha şəklə ibadət edər. Əgər ona bir xeyir toxunsa, arxayın olar. Yox, əgər ona bir bəla üz versə, çöhrəsi dəyişər. Beləsi dünyanı da əldən verər, axirəti də. Açıq-aşkar ziyan budur, bu! (Həcc surəsi, 11)

Quranda təsvir edilən müsəlman isə Allahın razılığını və sevgisini bütün şəxsi mənfəətlərindən üstün tutan, yalnız axirətdən gözləyən, ciddi səy göstərən və Allaha qarşı dürüst olan müsəlmandır. Buna qarşı, adamlıq dinində mənfəətlər hər cür inanc, dostluq və sevgidən üstündür. Buna görə də adamlıq dininin mənsubları möminləri açıq şəkildə dəstəkləməkdən qorxurlar. Etibar itkisi qorxusu ilə inanclarını dürüst yaşamazlar. Doğru bildiklərini həmişə müdafiə etməzlər. Onlar üçün yaşadıkları cəmiyyətin düşüncələri, işləri, yoldaşları və ya malları Allahdan və Onun razılığından daha önəmlidir. Quranda bu vəziyyətdə olan insanlar haqqında belə deyilir:

De: “Əgər atalarınız, oğullarınız, qardaşlarınız, övrətləriniz, qəbiləniz, qazandığınız mallar, kasad olmasından qorxduğunuz ticarət, xoşunuza gələn məskənlər sizə Allahdan, Onun Peyğəmbərindən və Allah yolunda cihaddan daha əzizdirsə, Allahın əmri gəlincəyə qədər gözləyin. Allah fasiqləri doğru yola yönəltməz! (Tövbə surəsi, 24)

Ayədə adamlıq dininin ucaltdığı bəzi əsas dəyər mühakimələri sayılır və bu dəyər mühakimələrini islami dəyərlərdən üstün tutmağın fasiq (yoldan çıxmış, Allaha üsyan etmiş) bir camaatın xüsusiyyəti olduğu izah edilir. Bu fasiqlər birliyinin sahib olduğu səhv sevgi anlayışı bu dəyər mühakimələri arasında yer alır. Adamlıq dinində cəmiyyət və insan sevgisi çox vaxt Allah sevgisindən öndə gəlir. İnsanların razılığı Allahın razılığından üstün tutulur. Bu vəziyyət Quranda şirk, yəni Allahdan başqasını ilah qəbul etmək kimi açıqlanır:

İnsanların içərisində Allahdan qeyrilərini (Allaha) şərik qoşub, onları Allahı sevən kimi sevənlər də vardır. Halbuki, iman gətirənlərin Allaha məhəbbəti daha qüvvətlidir. Əgər zülm edənlərin vaxtında görəcəkləri əzabdan xəbərləri olsaydı, onlar bütün qüdrətin Allaha məxsus olduğunu və Allahın əzabının şiddətli olacağını bilərdilər. (Bəqərə surəsi, 165)

Ancaq bu insanlar şirkin yalnız taxtadan, gipsdən bütlərə tapınmaqdan ibarət olduğunu düşündükləri üçün özlərini bundan tamamilə uzaq görürlər. İçində olduqları sistemin şirk sistemi olduğu özlərinə deyildiyində isə qəzəblənirlər. Ancaq şirk (ortaq) qoşanlar hər nə qədər özlərini təmizə çıxartmağa çalışsalar da, Allahın hökmü qətidir, Quranda **“Allah Ona şərik qoşmağı əsla bağışlamaz. Bundan başqa, olan günahları isə dilədiyi kimsə üçün bağışlar. Allaha şərik qoşan şəxs, şübhəsiz ki, çox azmışdır. (Nisa surəsi, 116)”** ayəsilə müşriklərin mövqeləri bildirilmişdir.

Adamlıq dininin batil kitabı isə atalardan gələn mədəniyyətin və cəmiyyətin o günkü şərtlərinin meydana gətirdiyi qaydaların hamısıdır. Bu səbəblə, ağılsızlıq edib Quranı yol göstərici olaraq qəbul etməzlər. Buna görə də çox vaxt Quran oxumazlar. Quran oxumaq üçün yalnız cənazə kimi müəyyən hadisələr olmalıdır. Halbuki, bu, hiyləgər bir şeytani üsulla Quranın insan həyatından uzaqlaşdırılması deməkdir. Allah Quranda bu insanların vəziyyəti ilə əlaqədar belə bildirir:

Peyğəmbər də “Ey Rəbbim! Həqiqətən, qövmüm bu Quranı tərک etmişdi!” – deyəcək. (Furqan surəsi, 30)

Bundan başqa, cəmiyyətin batil prinsiplərini, qəribə qaydalarını, səhv yetişdirmə formalarını, qulaqlardan eşidilən məlumatları qəbul edirlər və uca Allahın bildirdiyi dinə görə deyil, başqa batil ölçülərə görə yaşayırlar. Halbuki, Allah Qurandan kənar sistemi özlərinə rəhbər edənlərə və buna baxmayaraq, özlərini hələ müsəlman hesab edənlərə belə xitab edir:

Sizə nə olub, necə mühakimə yürüdürsünüz? Yoxsa bir kitabınız vardır ki, orada oxuyursunuz?! Yaxud orada bəyənib seçdiyiniz hər şeyin sizin olacağı yazılmışdır?! Və ya hökm edib istədiklərinizin sizin olacağınıza dair Bizdən qiyamət gününədək davam edəcək əhd almısınız?! (Qələm surəsi, 36-39)

Adamlıq dininin mənsubları Allahın seçdiyi dinin yerinə öz istək və arzularının, atalarından gələn mədəniyyəti və ya yaşadıkları cəmiyyətin batil qaydalarını yol göstərici olaraq qəbul etmiş və azmışlar. Bu şəkildə özlərinə Allahın rəhməti olaraq göndərilən ən mükəmməl və yeganə qurtuluş ümidi olan haqq dini az və çox qısa müddətə dünya mənfəəti qarşılığında satırlar. Bunun necə pis alış-veriş olduğu Quranda belə

ifadə edilir:

Onlar axirəti dünya həyatına satan kimsələrdir. Buna görə də onların nə əzabı yüngülləşər, nə də onlara kömək olunar. (Bəqərə surəsi, 86)

Onlar doğru yol əvəzində əyri yolu satın almış kəslərdir. Onların alveri xeyir gətirmədi və haqq yolu da tapmadılar. (Bəqərə surəsi, 16)

Batil dindən qopub ayrılmaq

Allahın dinini (İslamı) seçən bir insanın əsas xüsusiyyəti yalnız Allahı Rəbb qəbul etməsidir. Allahı Rəbb etdiyinə görə, Ondan başqa heç bir varlığı yol göstərici olaraq qəbul etməz. Bütün həyatını Allahın göstərdiyi şəkildə, yəni Onun **“...müttəqilərə doğru yol göstərən... (Bəqərə surəsi, 2)”** kitabına, Qurana görə təşkil edər. Bu vəziyyətdə, başqa bir əxlaq sistemini mənimsəməsindən söhbət gedə bilməz. Dolayısı ilə, iman edən bir insan Quran əxlaqının tam əksi olan əxlaqi sistemə bağlı olmaz. Həm müsəlman olub, həm də atalarından gələn dinsiz ənənələrini təqib etməz. Özbaşına bir həyat fəlsəfəsi də çıxarmaz. O, yalnız müsəlmandır, başqa adı olmaz. Ona bu adı Allah vermişdir. Quranda bu mövzu belə bildirilir:

Allah yolunda layiqincə cihad edin. O, sizi seçdi və dində sizin üçün heç bir çətinlik yeri qoymadı – atanız İbrahimin dini kimi. Allah bundan əvvəl də, bunda da sizə müsəlman adını verdi ki, Peyğəmbər sizə, siz də insanlara şahid olasınız. Elə isə namaz qılın, zəkat verin və Allaha sığının. (Allah) sizin ixtiyar sahibinizdir. O, nə yaxşı ixtiyar sahibi, necə də gözəl imdada yetəndir! (Həcc surəsi, 78)

Quranın fərqli surələrində yaşadıkları cəmiyyətin batil dinindən tamamilə qopub ayrılan və tamamilə Allahın dininə yönələn möminlərdən danışılır. Yaşadıqları cəmiyyətin batil dinini qəbul etmədikləri üçün ölüm təhlükəsilə qarşılaşan və təhlükəsizlik üçün mağaraya sığınan əshabi-kəhf (mağara əhli) bunlardan biridir. Quranda kəhf əhlinin vəziyyəti belə bildirilir:

Yoxsa əshabi-kəhfın və Rəqimin ayələrimizdən əcaib bir şey olduğunu güman edirsən? (Kəhf surəsi, 9)

Biz onların xəbərini sənə doğru söyləyirik. Onlar Rəbbinə iman gətirmiş bir neçə gənc idi. Biz də onların hidayətini artırmışdıq. Onlar durub: “Rəbbimiz göylərin və yerin Rəbbidir. Biz Ondən başqa heç bir tanrıya ibadət etməyəcəyik. Əks təqdirdə, danışmaqda həddi aşmış olarıq!” – dedikləri zaman onların ürəklərinə qüvvət vermişdik. Bizim bu camaat Allahdan başqa tanrılar qəbul etdi. Elə isə onlar öz tanrıları barəsində bir dəlil gətirməli deyildilərmı? Allaha qarşı yalan uydurub düzəldəndən daha zalım kim ola bilər?! “Onları və Allahdan başqa tapındıqları tanrıları tərkdib getdiyiniz zaman mağaraya çəkilin ki, Rəbbiniz sizə Öz mərhəmətindən əta etsin və işinizdə sizin üçün fayda hazırlasın”. (Kəhf surəsi, 13-16)

Ayələrdən aydın olduğu kimi, Allahın dininə təslim olan bir mömin batil dinə mənsub olan insanlardan fikirlə tam mənası ilə uzaqlaşmalı, ayrılmalıdır. Bu, mütləq fiziki ayrılıq mənasını verməz. Əshabi-kəhf qarşı tərəfdən gələn hücum səbəbilə fiziki olaraq ayrılıb mağaraya girmişdir. Möminlər xüsusilə zehni yöndən batil dinə mənsub kəslərdən qopmalıdır. Hz. Yusif buna nümunədir. Misirdə özünə atılan bir böhtan üzündən zindana düşdüyü dövrdə zehni olaraq inkarçılardan tamamilə qopub ayrılmışdı. Zindanda özünə sual verənlərə belə demişdi:

(Yusif) belə cavab verdi: “Yeyəcəyiniz təam gəlməmişdən əvvəl mən onun mənasını sizə xəbər verərəm. Bu, Rəbbimin mənə öyrətdiyi elmlərdəndir. Mən Allaha inanmayan və axirəti də inkar eləyən bir tayfanın dinini tərkd etdim! Mən ata-babalarım İbrahim, İshaq və Yəqubun dininə tabe oldum. Bizə heç bir şeyi Allaha şərik qoşmaq yaraşmaz. Bu, Allahın bizə və insanlara bəxş etdiyi nemətdir, lakin insanların əksəriyyəti şükür etməz! “Ey mənim iki zindan yoldaşım! Ayrı-ayrı tanrılar daha yaxşıdır, yoxsa bir olan, qadir olan Allah?! (Allahdan) qeyri ibadət etdikləriniz sizin və atalarınızın qoyduğunuz adlardan başqa bir şey deyildir. Allah isə onlara heç bir dəlil nazil etməmişdir. Hökm ancaq Allahındır. O, sizə yalnız Onun Özünə ibadət etməniyi buyurmuşdur. Doğru din budur, lakin insanların çoxu bilməz! (Yusif surəsi, 37-40)

ADAMLIQ DINI

Bir başqa ayədə isə hz. İbrahim və onunla birlikdə iman edən möminlərin batil dinə mənsub olan cəmiyyətdən qopub ayrıldıqları nümunə göstərilir:

İbrahim və onunla birlikdə olanlar sizin üçün gözəl örnəkdir. O zaman onlar öz qövmünə belə demişdilər: “Şübhəsiz ki, bizim sizinlə və sizin Allahdan başqa ibadət etdiklərinizlə heç bir əlaqəmiz yoxdur. Biz sizi inkar edirik. Siz bir olan Allaha iman gətirməyincə bizimlə sizin aranızda həmişə ədavət və nifrət olacaqdır!” Ancaq İbrahim öz atasına: “Mən mütləq sənəin bağışlanmağını diləyəcəm. Mən heç vəchlə səni Allahdan qurtara bilmərəm!” – deməsi istisnadır. “Ey Rəbbimiz! Biz ancaq Sənə təvəkkül etdik, tövbə edib ancaq Sənə tərəf qayıtdıq. Axır dönüş də ancaq Sənəin hüsurunadır. (Mumtəhinə surəsi, 4)

“Kafirun” surəsi isə möminlərlə batil din mənsubları arasındakı ayrılığın bir başqa ifadəsidir:

De: “Ey kafirlər! Mən sizin ibadət etdiklərinizə ibadət etmərəm! Siz də mənim ibadət etdiyimə ibadət etməzsınız! Mən sizin ibadət etdiklərinizə ibadət edən deyiləm! Siz də mənim ibadət etdiyimə ibadət edən deyilsiniz! Sizin öz dininiz var, mənim də öz dinim!” (Kafirun surəsi, 1-6)

Mömin batil din mənsubları ilə özü arasındakı ayrılığı qəti olaraq son dərəcə xüsusi şəkildə etməlidir. İnkər edənlərin dininin heç bir istiqaməti, məsələn, dəyər mühakimələri, əxlaq qaydaları, davranış formaları, dialoq şəkilləri və s. möminlər tərəfindən mənimsənib tətbiq olunmamalıdır. Mömin batil dindəki rəftarları deyil, Quranda təsvir edilən rəftarları göstərməklə məsuliyyət daşıyır. Çünki Quranda möminlərin zadəganlığına, nəcibliyinə əxlaqına və inancına ən yaraşan yerləş şəkli və hətta səs tonu da təsvir edilir. Allah ayələrdə belə buyurur:

Adamlardan təkəbbürlə üz çevirmə, yer üzündə lovğa-lovğa gəzib dolanma. Həqiqətən, Allah heç bir özündən razını, lovğalanıb fəxr edəni sevməz! Yerləşində müvazinət gözlə və səsini qaldırma. Çünki ən çirkin səs uzunqulaq səsidir! (Loğman surəsi, 18-19)

Ancaq burada bir xüsusa diqqət yetirmək lazımdır: batil dinlər

fərqlidirlər və çoxu marksizmdə olduğu kimi, Allahı inkar etdiyini açıq şəkildə söyləyir. Buna qarşı, Qurandan öyrəndiyimiz kimi, batil dinlərin mənsublarının mühüm bir hissəsi Allaha inandıqlarını, Ona itaət etdiklərini söyləyirlər. Ancaq bu səmimi olmayan bir iddiadır və həqiqətlə heç bir əlaqəsi yoxdur. Yaşadıqları həyat və mənimsədikləri əxlaq anlayışı bu iddialarına ziddir. Bir ayədə batil din mənsublarının sözügedən iddialarına belə nümunə verilir:

Bil ki, xalis din ancaq Allaha məxsusdur. Allahı qoyub (bütləri) özlərinə dost tutanlar: “Biz onlara yalnız bizi Allaha yaxınlaşdırmaq üçün ibadət edirik!” (deyirlər). Şübhəsiz ki, Allah ixtilafda olduqları məsələlər barəsində onların arasında hökm edəcəkdir. Allah yalançı, nankor olan kimsəni doğru yola müvəffəq etməz! (Zumər surəsi, 3)

Başqa ayələrdə isə batil din mənsublarından soruşduqda Allahın varlığını və qüdrətini qəbul etdikləri, ancaq dillərilə qəbul etdikləri bu həqiqətin mənasını qavraya bilmədikləri və Ondan qorxmadıqları xəbər verilir:

De: “Sizə göydən və yerdən kim ruzi verir? Qulaqlara və gözlərə sahib olan kimdir? Ölüdən diri, diridən ölü çıxardan kimdir? Hər işi düzüb qoşan kimdir? Onlar: “Allahdır!” – deyəcəklər. De: “Bəs onda Allahdan qorxmursunuz?” O, sizin həqiqi Rəbbiniz olan Allahdır. Artıq haqdan sonra zəlalətdən başqa nə qalır?! Belə isə necə döndərilirsiniz?” (Allahın itaətindən çıxmış) fasiqlərin iman gətirməyəcəkləri barədə Rəbbinin sözü belə gerçək oldu. (Yunus surəsi, 31-33)

Həqiqətən, əgər: “Göyləri və yeri kim yaratmış, günəşi və ayı kim ram etmişdir?” – deyə soruşsan, onlar mütləq: “Allah!” – deyə cavab verəcəklər. Elə isə onlar niyə döndərilirlər? (Ənkəbut surəsi, 61)

Bu səbəblə, batil dinləri təşxis edərkən diqqətli olmaq lazımdır. Batil dinlərin mənsubları Quranın yalnız mənfəətlərinə zidd olmayan qismini qəbul edirlər. Amma dediyimiz kimi, qəbul etdikləri Quranın yalnız bir qismidir və Allahın hökmünə görə, Quranın bir qisminə iman edib, bir qismini qəbul etməmək inkardır:

ADAMLIQ DINI

Siz elə adamlarsınız ki, (bu əhddən) sonra yenə bir-birinizi öldürür, özünüzdən olan bir dəstəyə zülm və düşmənçilik etmək üçün köməkləşib, onları öz yurdlarından kənar edirsiniz. Onlar əsir düşüb yanınıza gəlsələr, fidyə verib azad edirsiniz. Halbuki, onları (öz yurdlarından) çıxartmaq sizə haram edilmişdi. Aya, siz kitabın bir hissəsinə inanıb, digər qismini inkar edirsiniz? Sizlərdən bu cür işlər görənlərin cəzası dünyada yalnız rüsvey olmaq, qiyamətdə isə ən şiddətli əzaba düşər olmaqdır. Allah etdiklərinizin heç birindən qafil deyildir.... (Bəqərə surəsi, 85)

Allah bir ayədə möminlərə belə buyurur:

Ölü heyvan, qan, donuz əti, Allahdan başqasının adı ilə kəsilmiş, boğulmuş, vurulmuş, yıxılaraq ölmüş, vurulub gəbərmiş, vəhşi heyvanlar tərəfindən parçalanıb yeyilmiş - canı çıxmamış kəsdiyiniz heyvanlar müstəsnadır - dikiyə qoyulmuş daşlar üzərində kəsilmiş heyvanlar və fal oxları ilə pay bölmək sizə haram edildi. Bunlar günahdır. Bu gün kafirlər dininizdən əllərini üzdülər. Onlardan qorxmayın, Məndən qorxun! Bu gün dininizi sizin üçün kamil etdim, sizə olan nemətimi tamamladım və sizin üçün din olaraq İslamı bəyənib seçdim. Kim aclıq üzündən naçar qalarsa, günaha meyil etmək niyyətində olmayaraq (zəruri ehtiyacını ödəyəcək qədər bu haram ətlərdən yeyə bilər). Həqiqətən, Allah bağışlayandır, rəhm edəndir!.. (Maidə surəsi, 3)

Allah bizlərə din olaraq İslamı seçmişdir. Yeganə doğru yol odur və ondan başqa hər yol (hər din) batildir. Biz düşüncələrimizi, davranışlarımızı, danışmağımızı, yaşamağımızı Allahın dinindən öyrənməklə məsuliyyət daşıyıırıq.

Buna görə, müsəlmana düşən yaşadığı cəmiyyətin vəziyyətini Quranın meyarları ilə təhlil etmək və ona görə davranmaqdır. Əgər yaşadığımız cəmiyyətin üzvləri özlərinə Rəbb olaraq Allahı deyil, bir-birlərini və ya atalarını qəbul etmişlərsə, özlərinə yol göstərici olaraq Allahın kitabını deyil, başqa qaynaqları müəyyən etmişlərsə, Allahı unudub Onun hökmlərindən üz çevirmiş olurlar.

NƏTİCƏ

Kitab boyu adamlıq dininin yaşadığımız cəmiyyətdə ortaya çıxan bəzi mühüm yönlerini araşdırdıq. Ancaq bu, bir həqiqətdir ki, adamlıq dini yalnız yaşadığımız dövr və cəmiyyətə aid batil bir din deyil. Əksinə, bu şeytani din hər dövr və hər coğrafiyada haqq dindən azmış cəmiyyətlərin ortaq dini vəziyyətindədir. Yalnız bu saxta dinin şəkillərində bəzi dəyişikliklər vardır. Zaman və coğrafiyaya görə cəmiyyətlərin adətləri, davranış formaları dəyişir, amma əsas məntiq eynilə qalır. Məsələn, adamlıq dininin ən mühüm xüsusiyyətlərindən biri olan göstəriş müxtəlif cəmiyyətlərdə müxtəlif şəkillərdə reallaşır və ya qürur və özündən razılığın ətrafa biruzəsi fərqli tərzlərdə edilə bilər. Amma nəticədə əsas məntiq eynidir.

Bu məntiq başdan bəri vurğuladığımız kimi, adamlıq dininin Allahı unutmasının bir nəticəsidir. Quranda belə buyrulur:

“(Şüeyb) dedi: “Ey qövmüm! Məgər mənim əsirətim sizə Allahdan da əzizdir ki, Onu unudub saymırsınız?...” (Hud surəsi, 92)

Bu saxta dinin mənsubları bu dünyaya Allaha qulluq etmək üçün gəldiklərini, tək qurtuluşun Onun razılığı olduğunu bilməzlər. Halbuki, bizi yaradan, bizə analarımızın bətnində şəkil və surət verən, bizi dünyaya yerləşdirən, bu dünyanı bizim üçün döşəyib-hazırlayan, bizə ruzi verən, bizi yaşadan və öldürəcək olan Allahdır. Bizim Ondan başqa heç bir vəlimiz, Rəbbimiz, sahibimiz, İlahımız yoxdur. Ondan

ADAMLIQ DINI

gəldik və Ona gedirik. Bu dünyada da çox qalan deyilik.

Madam ki, varlığımızın əsl mahiyyəti budur, o halda, keçici müddət ərzində qalacağımız dünyanın kiçik mənfəət hesablarına girmək, dünyada bir-birimizə lovğalanmaq, yox olmağa məhkum olan mal və mülkə tamahla bağlanmaq, Allahın dinindən kənar özümüzə başqa yol göstəricilər, başqa məqsədlər, başqa iddialar seçmək ağıllı hərəkət deyil. Dünya axirətin tarlası olaraq yaradılmışdır. Axirətdə Allahın rəhmətini və Cənnətini qazanmağımız, bu dünyada dinc yaşamağımız ancaq Allaha tabe olmaqla, Allaha sarılmaqla mümkündür. Necə ki, bizə əmr edilən də budur:

... Allah yolunda layiqincə cihad edin. O, sizi seçdi və dində sizin üçün heç bir çətinlik yeri qoymadı – atanız İbrahimin dini kimi. Allah bundan əvvəl də, bunda da sizə müsəlman adını verdi ki, Peyğəmbər sizə, siz də insanlara şahid olasınız. Elə isə namaz qılın, zəkat verin və Allaha sığının. (Allah) sizin ixtiyar sahibinizdir. O, nə yaxşı ixtiyar sahibi, necə də gözəl imdada yetəndir! (Həcc surəsi, 78)

Bütün bu kitab boyu araşdırdıqlarımız, bizlərə adamlıq dininin çıxardığı səhv düşüncə, dünyagörüş, adət və davranışları göstərir. Adamlıq dininin sözügedən xüsusiyyətlərini Quranda təsvir edilən haqq dinlə müqayisə edincə ikisinin arasında nə cür böyük fərq olduğu açıq şəkildə ortaya çıxır. Bu fərq imanla küfr arasındakı fərkdir. Başqa cür desək, Allahın dini ilə şeytanın çıxardığı batil din arasındakı fərkdir. Buna görə, adamlıq dini ilə İslam dini arasında hər hansı bir bənzərliyin olması, müsəlmanların adamlıq dininin hər hansı bir qismini mənimsəməsi söz mövzusu ola bilməz. Buna görə də mömin adamlıq dini cəmiyyətində dərhal seçilir; cəmiyyətin üzvləri, onun özlərindən olmadığını qısa müddətdə anlayırlar. Amma öz dinlərinə bu qədər zidd xarakterə necə sahib olduğunu anlamazlar. Möminin məntiqi onların məntiqinə tamamilə ziddir. Onsuz da bu səbəbdən tarix boyu adamlıq dini mənsubları möminlərin necə bir məntiqə sahib olduqlarını qavraya bilməmiş və hətta onları dəlilikdə günahlandırmışlar.

Halbuki, əsl özlərinin yaşadıkları sistemin heç bir əsaslı, məntiqli dayacağı yoxdur. Sözlərinin çoxu bir-birinə zidd olur. İslama tabe olmağın lazım olduğunu söyləyirlər, sonra da buna özlərinə görə məhdudiyyətlər gətirirlər. Dinin bəzi hökmlərini öz səhv düşüncələri ilə “bəyənilir”, amma “həddindən artıq”a qaçmağın lazım olmadığını söyləyib bəzi hökmlərin tətbiq olunmasını lazım bilmirlər. “Biz

müsəlmanıq", -deyirlər, amma İslama görə yaşamaq istəmədiklərini söyləyirlər.

Bu məntiqdən kənar, ziddiyyətli sözlərdən də aydın olduğu kimi, hər hansı bir adamlıq dini mənsubunun dini mövzular haqqında etdiyi şərhlər, qarşıya qoyduğu fikir və düşüncələr Quran ayələrinə tamamilə ziddir. Quranda bu insanlardan belə bəhs edilir:

İnsanlar içində eləsi də vardır ki, heç bir şey bilmədən, haqq yolu göstərən heç bir rəhbəri və nurani kitabı olmadan Allah barəsində mübahisə edər. O, boynunu əyərək (insanları) Allahın yolundan çıxarmaq məqsədilə bunu edər. Onu dünyada rüsvayçılıq gözləyir, qiyamət günü isə ona Cəhənnəm odunun əzabını daddıracağıq! (Həcc surəsi, 8-9)

Halbuki, Qurandakı gerçək dini anlayıb tətbiq etmək üçün tam bir şüur açıqlığına və ağıla ehtiyac vardır ki, bu xüsusiyyətlərə sahib olanlar ancaq möminlərdir. Kafirlərin və müşriklərin isə şüur və hisslərinin bağlı olduqlarını Allah bir çox ayəsində ifadə etmişdir:

Allah onların ürəyinə və qulağına möhür vurmuşdur. Gözlərində də pərdə vardır. Onları böyük bir əzab gözləyir! (Bəqərə surəsi, 7)

Biz cinlərdən və insanlardan bir çoxunu Cəhənnəm üçün yaratdıq. Onların qəlbləri vardır, lakin onunla anlamazlar. Onların gözləri vardır, lakin onunla görməzlər. Onların qulaqları vardır, lakin onunla eşitməzlər. Onlar heyvan kimidirlər, bəlkə də, daha çox zəlalətdədirlər. Qafil olanlar da məhz onlardır! (Əraf surəsi, 179)

... (Münafıqlərin yaramaz işlərindən, qəbahətlərindən xəbər verən) bir surə nazil edildiyi zaman bir-birinə baxıb: "(Müsəlmanlardan) sizi görən varmı?" – deyə soruşur, (görən yoxdursa) dönüb aradan çıxırlar. Onlar anlamaz bir tayfa olduqları üçün Allah da ürəklərini döndərmişdir! (Tövbə surəsi, 127)

Buna görədir ki, adamlıq dini ağılsız və şüursuz insanların batil dinidir. Halbuki, ağılı və vicdanı onu din əxlaqını yaşamağa yönəldir ki, insanın gerçək şanı, şərəfi və əbədi xoşbəxtliyi bu dindədir.

İki din arasındakı seçim insana aiddir. Bir ayədə mövzu belə

ADAMLIQ DINI

açıqlanır:

Dində məcburiyyət yoxdur. Artıq doğruluq azğınlıqdan ayırd edildi. Hər kəs Taqutu inkar edib Allaha iman gətirsə, o, artıq ən möhkəm bir ipdən yapışmış olur. Allah eşidəndir, biləndir! (Bəqərə surəsi, 256)

TƏKAMÜL YALANI

Darvinizm, yəni təkamül nəzəriyyəsi yaradılış həqiqətini rədd etmək məqsədi ilə ortaya atılan, lakin müvəffəqiyyətli ola bilməyən və elmdən kənar olan mənasız fikirdən başqa bir şey deyil. Canlının cansız maddələrdən təsadüfən meydana gəldiyini iddia edən bu nəzəriyyə kainatda və canlılarda çoxlu möcüzəvi nizam olduğunun elm tərəfindən isbat edilməsilə dəlilsiz hala gəlmişdir. Beləcə, Allahın bütün kainatı və canlıları yaratdığı həqiqəti elm tərəfindən də sübut edilmişdir. Bu gün təkamül nəzəriyyəsinə dəstək olmaq üçün dünya səviyyəsində aparılan təbliğat yalnız elmi həqiqətlərin təhrif edilməsinə, tərəfli şərh olunmasına, elm adı altında deyilən yalanlara və edilən saxtakarlıqlara əsaslanır.

Ancaq bu təbliğat həqiqəti gizləyə bilmir. Təkamül nəzəriyyəsinin elm tarixinin ən böyük yalanı olduğu son 20-30 ildə elm dünyasında getdikcə daha yüksək səslə dilə gətirilir. Xüsusilə 1980-ci illərdən sonra aparılan araşdırmalar darvinist iddiaların tamamilə səhv olduğunu ortaya qoymuş və bu həqiqət bir çox alim tərəfindən də dilə gətirilmişdir. Xüsusilə ABŞ-da biologiya, biokimya, paleontologiya kimi fərqli sahələrdən olan çoxlu sayda tədqiqatçı alim darvinizmin əsassızlığını görür, canlıların mənşəyini artıq yaradılış həqiqəti ilə açıqlayırlar.

Təkamül nəzəriyyəsinin süqutunu və yaradılışın dəlillərini digər bir çox əsərlərimizdə bütün elmi detalları ilə göstərdik və göstərməyə davam edirik. Ancaq mövzunu daşdığı böyük əhəmiyyət səbəbilə burada da yekunlaşdırmaqda fayda vardır.

Darvini yıxan çətinliklər

Təkamül nəzəriyyəsi tarixinin qədim yunanlara qədər gedib çıxan bir nəzəriyyə olmasına baxmayaraq, əhatəli olaraq 19-cu əsrdə ortaya atıldı. Nəzəriyyəni elm dünyasının gündəliyinə gətirən ən əhəmiyyətli yenilik Çarlz Darvinin 1859-cu ildə nəşr olunan “Növlərin mənşəyi” adlı kitabı idi. Darvin bu kitabda dünyadakı fərqli canlı növlərinin Allahın ayrı-ayrı yaratdığı həqiqətinə qarşı çıxırdı. Darvinə görə, bütün növlər ortaq bir atadan gəlirdilər və zamanla kiçik dəyişmələrlə fərqliləşiblər.

ADAMLIQ DINI

Darvinin nəzəriyyəsi heç bir konkret elmi tapıntıya əsaslanmırdı; özünün də qəbul etdiyi kimi, yalnız bir “məntiq irəli sürmək” idi. Hətta Darvinin kitabındakı “Nəzəriyyənin çətinlikləri” başlıqlı uzun hissədə etiraf etdiyi kimi, nəzəriyyə bir çox əhəmiyyətli suala cavab verə bilmirdi.

Darvin nəzəriyyəsinin önündəki çətinliklərin inkişaf edən elm tərəfindən aşılacağını, yeni elmi tapıntıların nəzəriyyəsinə gücləndirəcəyini ümid edirdi. Bunu kitabında tez-tez ifadə etmişdi. Ancaq inkişaf edən elm Darvinin ümidlərinin tam əksinə, nəzəriyyənin təməl iddialarını bir-bir əsassız etmişdir.

Darvinizmin elm qarşısındakı uduzması üç təməl başlıqda araşdırıla bilər:

1) Nəzəriyyə həyatın yer üzündə ilk dəfə necə ortaya çıxdığını heç cür açıqlaya bilmir.

2) Nəzəriyyənin qarşıya qoyduğu “təkamül mexanizmləri”nin, həqiqətdə təkmilləşdirici bir təsirə sahib olduğunu göstərən heç bir elmi tapıntı yoxdur.

3) Fosil (qalıq) qeydləri təkamül nəzəriyyəsinin nəzərdə tutduqlarının tam əksi olan bir cədvəl ortaya qoyur.

Bu hissədə bu üç təməl başlığı ana xətləri ilə araşdıracağıq.

Keçilə bilməyən ilk pillə: Həyatın mənşəyi

Təkamül nəzəriyyəsi bütün canlı növlərinin bundan təxminən 3.8 milyard il əvvəl ibtidai dünyada ortaya çıxan tək bir canlı hüceyrədən gəldiyini iddia edir. Tək bir hüceyrənin necə oldu ki, milyonlarla kompleks canlı növünü meydana gətirdiyi və əgər həqiqətən bu cür təkamül reallaşmışdırsa, niyə bunun izlərinin fosil qeydlərində olmadığı nəzəriyyənin açıqlaya bilmədiyi suallardandır. Ancaq bütün bunlardan əvvəl iddia edilən təkamül müddətinin ilk pilləsi üzərində dayanmaq lazımdır. Haqqında danışılan o “ilk hüceyrə” necə ortaya çıxmışdır?

Təkamül nəzəriyyəsi yaradılışı rədd etdiyi və heç bir fəvqəltəbii müdaxiləni qəbul etmədiyi üçün, o “ilk hüceyrə”nin heç bir məqsəd, plan və tənzimləmə olmadan təbiət qanunları içində təsadüfi olaraq meydana gəldiyini iddia edir. Yəni nəzəriyyəyə görə, cansız maddə təsadüflər nəticəsində ortaya canlı bir hüceyrə çıxarmalıdır. Ancaq bu,

məlum olan ən fundamental biologiya qanunlarına zidd bir iddiadır.

“Həyat həyatdan gəlir”

Darvin kitabında həyatın mənşəyi mövzusunda heç danışmamışdı. Çünki onun dövründəki ibtidai elm anlayışı canlıların çox sadə bir quruluşa sahib olduğunu fərz edirdi. Orta əsrlərdən bəri insanların inandığı “öz-özünə törəyən nəsil” adlı nəzəriyyəyə görə, cansız maddələrin təsadüfən bir yerə gəlib canlı bir varlıq meydana gətirə biləcəyinə inanırdılar. Bu dövrdə böcəklərin yemək artıqlarından, siçanların da buğdadan meydana gəldiyi məşhur bir düşüncə idi. Bunu isbat etmək üçün maraqlı təcrübələr aparılmışdı. Çirkli bir əskinin üzərinə bir az buğda qoyulmuş və bir az gözlədikdə bu qarışıqdan siçanların meydana gələcəyi zənn edilmişdi.

Ətlərin qurdlanması da həyatın cansız maddələrdən törəyə bildiyinə bir dəlil sayılırdı. Halbuki daha sonra aydın olacaqdı ki, ətlərin üzərindəki qurdlar öz-özlərinə meydana gəlmirlər, ağcaqanadların gətirdiyi gözlə görünməyən sürfələrdən çıxırdılar.

Darvinin “Növlərin mənşəyi” adlı kitabını yazdığı dövrdə isə bakteriyaların cansız maddədən meydana gəldiyi inancı elm dünyası tərəfindən qəbul edildi.

Halbuki Darvinin kitabının nəşr olunmasından beş il sonra məşhur fransız bioloq Luis Pastor təkamülə əsas təşkil edən bu inancı qəti olaraq təkzib etdi. Pastor apardığı uzun təcrübələr nəticəsində aldığı nəticəni belə yekunlaşdırmışdı:

Cansız maddələrin həyat meydana gətirə biləcəyi iddiası artıq qəti olaraq tarixə basdırılmışdır.¹ (Sidney Fox, Klaus Dose, Molecular Evolution and The Origin of Life, New York: Marcel Dekker, 1977,s.2)

Təkamül nəzəriyyəsinin müdafiəçiləri Pasturun tapıntılarına qarşı uzun müddət müqavimət göstərdilər. Ancaq inkişaf edən elm canlı hüceyrəsinin kompleks quruluşunu ortaya çıxardıqca həyatın öz-özünə meydana gələ biləcəyi iddiasının əsassızlığı daha da aydınlaşdı.

20-ci əsrdəki nəticəsiz səylər

20-ci əsrdə həyatın mənşəyi mövzusunı tədqiq edən ilk təkamülçü məşhur rus bioloq Aleksandr Oparin oldu. Oparin 1930-cu illərdə ortaya atdığı bəzi tezislərlə canlı hüceyrəsinin təsadüfən meydana gələ biləcəyini isbat etməyə çalışdı. Ancaq bu işlər müvəffəqiyyətsizliklə nəticələnəcək və Oparin bu etirafı etmək məcburiyyətində qalacaqdı:

ADAMLIQ DINI

*Təəssüf ki, hüceyrənin mənşəyi təkamül nəzəriyyəsinin tamamını əhatə edən ən qaranlıq nöqtəni meydana gətirir.*² (Alexander I. Oparin, *Origin of Life*, (1936) New York, Dover Publications, 1953 (Reprint), s.196)

Oparinin yolunu izləyən təkamülçülər həyatın mənşəyi mövzusunun həll edəcək təcrübələr aparmağa çalışdılar. Bu təcrübələrin ən məşhuru amerikalı kimyaçı Stanley Miller tərəfindən 1953-cü ildə təşkil edildi. Miller ibtidai Yer atmosferində olduğunu iddia etdiyi qazları bir təcrübə qurğusunda birləşdirib və bu qarışığa enerji əlavə edib proteinlərin quruluşunda istifadə edilən bir neçə orqanik molekul (aminoasid) sintez etdi.

O illərdə təkamül adına əhəmiyyətli bir mərhələ kimi tanınan bu təcrübənin əsaslı olmadığı və təcrübədə istifadə edilən atmosferin həqiqi dünya şərtlərindən çox fərqli olduğu növbəti illərdə ortaya çıxacaqdı.³ (*"New Evidence on Evolution of Early Atmosphere and Life"*, *Bulletin of the American Meteorological Society*, c. 63, Kasım 1982, s.1328-1330)

Uzun sürən səssizlikdən sonra Millerin özü də istifadə etdiyi atmosfer mühitinin həqiqi olmadığını etiraf etdi.⁴ (Stanley Miller, *Molecular Evolution of Life: Current Status of the Prebiotic Synthesis of Small Molecules*, 1986, s. 7)

Həyatın mənşəyi problemini açıqlamaq üçün 20-ci əsr boyu aparılan bütün təkamülçü səylər davamlı olaraq müvəffəqiyyətsizliklə nəticələndi. San Diego Scripps institutundan məşhur geokimyaçı Jefrey Bada təkamülçü "Earth" jurnalında 1998-ci ildə nəşr olunan bir məqalədə bu həqiqəti belə qəbul edir:

*Bu gün 20-ci əsri geridə qoyarkən hələ 20-ci əsrə girdiyimizdə sahib olduğumuz ən böyük həll edilməmiş problemlə qarşı-qarşıyıyıq: Həyat yer üzündə necə başladı.*⁵ (Jeffrey Bada, *Earth*, Şubat 1998, s. 40)

Həyatın kompleks quruluşu

Təkamül nəzəriyyəsinin həyatın mənşəyi mövzusunda belə böyük çətinliyə düşməsinin başlıca səbəbi ən sadə zənn edilən canlı quruluşların inanılmaz dərəcədə kompleks quruluşlara sahib olmasıdır. Canlı hüceyrəsi insanların düzəltdiyi bütün texnoloji məhsullardan daha kompleksdir. Belə ki, bu gün dünyanın ən inkişaf etmiş laboratoriyalarında belə cansız maddələr bir yerə gətirilərək canlı bir hüceyrə çıxarıla bilmir.

Bir hüceyrənin meydana gəlməsi üçün lazım olan şərtlər əsla təsadüflərlə açıqlana bilməyəcək qədər çoxdur. Hüceyrənin ən

fundamental quruluş maddəsi olan proteinlərin təsadüfi olaraq sintez edilmə ehtimalı 500 aminoasidlik orta hesabla bir protein üçün 10950/1-dir. Ancaq riyaziyyatda 1050/1-dən kiçik ehtimallar praktik olaraq qeyri-mümkün sayılır. Hüceyrənin nüvəsində yerləşən və genetik məlumatı saxlayan DNT molekulu isə inanılmaz bir məlumat bankıdır. İnsan DNT-sinin ehtiva etdiyi məlumatın kağıza köçürüldüyü təqdirdə 500 səhifədən ibarət 900 cildlik bir kitabxana meydana gətirəcəyi hesablanmışdır.

Bu nöqtədə çox maraqlı bir dilemma əlavə var: DNT yalnız bəzi xüsusiləşmiş proteinlərin (fermentlərin) köməyi ilə cütləşə bilər. Amma bu fermentlərin sintezi də ancaq DNT-dəki məlumatlar yönündə reallaşır. Bir-birindən asılı olduqlarından cütləşmənin meydana gəlməsi üçün ikisi də eyni anda mövcud olmalıdırlar. Bu isə həyatın öz-özünə meydana gəldiyi ssenarisini çarəsiz vəziyyətə salır. San Diego California universitetindən məşhur təkamülçü professor Lesley Orqel "Scientific american" jurnalının oktyabr, 1994 tarixli sayında bu həqiqəti belə etiraf edir:

Son dərəcə kompleks quruluşlara sahib olan proteinlərin və nuklein turşularının (RNT və DNT) eyni yerdə və eyni zamanda təsadüfi olaraq meydana gəlmələri həddindən artıq ehtimaldan kənardır. Amma bunların biri olmadan digərini əldə etmək də mümkün deyil. Dolayısı ilə, insan həyatın kimyəvi yollarla ortaya çıxmasının əsla mümkün olmadığı nəticəsinə gəlmək məcburiyyətində qalır.⁶ (Leslie E. Orgel, The Origin of Life on Earth, Scientific American, c. 271, Ekim 1994, s. 78)

Şübhəsiz, əgər həyatın təbii amillərlə ortaya çıxması qeyri-mümkündürsə, bu vəziyyətdə həyatın fəvqəltəbii bir şəkildə yaradıldığını qəbul etmək lazımdır. Bu həqiqət əsas məqsədi yaradılışı rədd etmək olan təkamül nəzəriyyəsini açıq şəkildə əsassız edir.

Təkamülün xəyali mexanizmləri

Darvin nəzəriyyəsini əsassız edən ikinci böyük nöqtə nəzəriyyənin "təkamül mexanizmləri" olaraq qarşıya qoyduğu iki anlayışın həqiqətdə heç bir təkmilləşdirici gücə sahib olmadığından aydınlaşmasıdır. Darwin ortaya atdığı təkamül iddiasını tamamilə "təbii seleksiya" mexanizminə bağlamışdı. Bu mexanizmə verdiyi əhəmiyyət kitabının adından da açıq şəkildə aydın olurdu: *Növlərin mənşəyi, təbii seleksiya yolu ilə...*

Təbii seleksiya təbii seçmə deməkdir. Təbiətdəki həyat mübarizəsində təbii şərtlərə uyğun və güclü canlıların həyatda qaldığı düşüncəsinə əsaslanır. Məsələn, yırtıcı heyvanlar tərəfindən təhdid

edilən bir maral sürüsündə daha sürətli qaçan marallar həyatda qalır. Beləcə, maral sürüsü sürətli və güclülərdən meydana gəlir. Amma, əlbəttə, bu mexanizm maralları təkmilləşdirməz, onları başqa bir canlı növünə, məsələn, atlara çevirməz.

Dolayısı ilə, təbii seleksiya mexanizmi heç bir təkmilləşdirici gücə sahib deyil. Darvin də bu həqiqətin fərqləndirici idi və “Növlərin mənşəyi” adlı kitabında: *“faydalı dəyişikliklər meydana gəlmədiyi müddətdə təbii seleksiya heç bir şey edə bilməz”*, - demək məcburiyyətində qalmışdı.⁷ (Charles Darwin, *The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition*, Harvard University Press, 1964, s. 189)

Lamarkın təsiri

Bəs bu “faydalı dəyişikliklər” necə meydana gələ bilərdi? Darvin öz dövrünün ibtidai elm anlayışı içində bu sualı Lamarka əsaslanıb cavablandırmağa çalışmışdı. Darvindən əvvəl yaşamış fransız bioloq Lamarka görə, canlılar yaşayış dövrlərində keçirdikləri fiziki dəyişiklikləri sonrakı nəsllə köçürürlər və nəsildən nəsllə yığılan bu xüsusiyyətlər nəticəsində yeni növlər ortaya çıxırdı. Məsələn, Lamarka görə, zürafələr ceyranlardan törəmişdir, yüksək ağacların yarpaqlarını yeməyə çalışarkən nəsildən nəsllə boyunları uzanmışdı.

Darvin də bənzəri nümunələr vermiş, məsələn, “Növlərin mənşəyi” adlı kitabında yemək tapmaq üçün suya girən bəzi ayıların zamanla balinalara çevrildiyini iddia etmişdi.⁸ (Charles Darwin, *The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition*, Harvard University Press, 1964, s.184)

Amma Mendelin kəşf etdiyi və 20-ci əsrdə inkişaf edən genetika elmi ilə dəqiqləşən irsilik qanunları qazanılmış xüsusiyyətlərin sonrakı nəsillərə köçürülməsi əfsanəsini qəti olaraq rədd etdi. Beləcə, təbii seleksiya “özbaşına” və dolayısı ilə, tamamilə təsirsiz bir mexanizm olaraq qalırdı.

Neodarvinizm və mutasiyalar

Darvinistlər bu vəziyyətə bir həll tapa bilmək üçün 1930-cu illərin sonlarında “Müasir sintetik nəzəriyyə”ni və ya daha məşhur adı ilə desək, neodarvinizmi ortaya atdılar. Neodarvinizm təbii seleksiyaya “faydalı dəyişiklik səbəbi” olaraq mutasiyaları, yəni canlıların genlərində radiasiya kimi xarici təsirlər və ya köçürmə səhvləri nəticəsində yaranan pozulmaları əlavə etdi.

Bu gün də hələ dünyada təkamül adına əsaslılığını qoruyan model neodarvinizmdir. Nəzəriyyə Yer üzündəki milyonlarla canlı

növünün bu canlıların qulaq, göz, ağciyər, qanad kimi saysız kompleks orqanlarının “mutasiyalara”, yəni genetik pozulmalara əsaslanan müddət nəticəsində meydana gəldiyini iddia edir. Amma nəzəriyyəni çarəsiz duruma salan açıq bir elmi həqiqət vardır: Mutasiyalar canlıları inkişaf etdirməzlər, əksinə, həmişə canlılara zərər verərlər.

Bunun səbəbi çox sadədir: DNT çox kompleks bir quruluşa malikdir. Bu molekul üzərində yaranan hər hansı bir təsadüfi təsir ancaq zərər verir.

Amerikalı genetik B.G.Ranganathan bunu belə açıqlayır:

Mutasiyalar kiçik, təsadüfi və zərərli dirlər. Çox nadir hallarda meydana gəlirlər və ən yaxşı halda təsirsizdirlər. Bu üç xüsusiyyət mutasiyaların təkamülü inkişaf meydana gətirə bilməyəcəyini göstərir. Onsuz da yüksək dərəcədə xüsusiləşmiş orqanizmdə meydana gələ biləcək təsadüfi bir dəyişmə ya təsirsizdir, ya da zərərli dirlər. Bir qol saatında meydana gələn təsadüfi dəyişmə qol saatını inkişaf etdirməz. Ona böyük ehtimalla zərər verir və ya ən yaxşı halda təsirsiz olar. Bir zəlzələ bir şəhəri inkişaf etdirməz, onu dağıdır.⁹

Necə ki, bu günə qədər heç bir faydalı, yəni genetik məlumatı inkişaf etdirən mutasiya nümunəsi müşahidə edilməmişdir. Bütün mutasiyaların zərərli olduğu görülmüşdür. Aydın olmuşdur ki, təkamül nəzəriyyəsinin “təkamül mexanizmi” olaraq göstərdiyi mutasiyalar həqiqətdə canlıları yalnız korlayan, şikəst edən genetik hadisələrdir. (İnsanlarda mutasiyanın ən çox görünən təsiri xərcəngdir). Əlbəttə, korlayıcı bir mexanizm “təkamül mexanizmi” ola bilməz. Təbii seleksiya isə Darvinin də qəbul etdiyi kimi, “özbaşına heç bir şey edə bilməz”. Bu həqiqət bizlərə təbiətdə heç bir “təkamül mexanizmi”nin olmadığını göstərir. Təkamül mexanizmi olmadığına görə də təkamül deyilən xəyali müddət yaşana bilməz.

Fosil qeydləri: Ara nümunələrin izi yoxdur

Təkamül nəzəriyyəsinin iddia etdiyi ssenarinin yaşanmadığının ən açıq göstəricisi isə fosil (qalıq) qeydləridir.

Təkamül nəzəriyyəsinə görə, bütün canlılar bir-birlərindən törəmişlər. Əvvəldən var olan bir canlı növü zamanla bir başqasına çevrilmiş və bütün növlər bu şəkildə ortaya çıxmışlar. Nəzəriyyəyə görə, bu çevrilmə yüz milyonlarla il davam edən uzun zaman kəsiyini əhatə etmiş və addım-addım irəliləmişdir.

ADAMLIQ DINI

Bu vəziyyətdə iddia edilən uzun çevrilmə müddətində saysız “ara növlər” meydana gəlməli və yaşamaladırlar.

Məsələn, keçmişdə balıq xüsusiyyətlərini daşımalarına baxmayaraq, bir tərəfdən də bəzi sürünən xüsusiyyətləri qazanan yarı balıq, yarı sürünən canlılar yaşamalıdır. Yaxud sürünən xüsusiyyətlərini daşıyarkən bir tərəfdən də bəzi quş xüsusiyyətləri qazanan sürünən quşlar ortaya çıxmalıdır. Bunlar bir keçiş müddətində olduqları üçün şikəst və qüsurlu canlılar olmalıdır. Təkamülçülər keçmişdə yaşadıklarına inandıqları bu nəzəri varlıqlara “ara keçid nümunəsi” adını verirlər.

Əgər həqiqətən bu cür canlılar keçmişdə yaşamışdırsa, bunların sayı və növləri milyonlarla, hətta milyardlarla olmalıdır və bu əcaib canlıların fosillərinə mütləq fosil qeydlərində rast gəlinməlidir. Darvin “Növlərin mənşəyi”ndə bunu belə açıqlamışdır:

“Əgər nəzəriyyəmə doğrudursa, növləri bir-birinə bağlayan saysız ara keçid növləri mütləq yaşamalıdır... Bunların yaşadıklarının dəlilləri də yalnız fosil qalıqları arasında ola bilər.”¹⁰ (Charles Darwin, The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition, Harvard University Press, 1964, s.179)

Darvinin puç olan ümidləri

Ancaq 19-cu əsrin ortalarından bu yana dünyanın dörd tərəfində çoxlu fosil araşdırmaları aparıldığı halda, keçiş nümunələrinə rast gəlinməmişdir. Aparılan qazıntı işlərində və araşdırmalarda əldə edilən bütün tapıntılar təkamülçülərin gözlədiklərinin əksinə, canlıların yer üzündə birdən-birə qüsursuz və nöqsansız şəkildə ortaya çıxdığını göstərmişdir.

Məşhur ingilis paleontoloq Derek W.Ager bir təkamülçü olmasına baxmayaraq, bu həqiqəti belə etiraf edir:

Problemimiz budur: Fosil qeydlərini detallı olaraq araşdırdığımızda istər növlər, istərsə də siniflər səviyyəsində olsun davamlı olaraq eyni həqiqətlə qarşılaşırıq; pilləli təkamüllə inkişaf edən deyil, birdən-birə yer üzündə yaranan qruplar görürük.¹¹

Yəni fosil qeydlərində bütün canlı növləri arasında heç bir keçiş nümunəsi olmadan qüsursuz şəkilləri ilə birdən-birə ortaya çıxırlar. Bu, Darvinin nəzərdə tutduğunun tam əksinədir. Əlavə də bu canlı növlərinin yaradıldıqlarını göstərən çox güclü bir dəlildir. Çünki bir canlı növünün öz-özünə təkmilləşən heç bir atası olmadan bir anda

və qüsursuz olaraq ortaya çıxmasının tək izahı o növün yaradılmış olmasıdır. Bu həqiqət məşhur təkamülçü bioloq Douglas Futuyma tərəfindən də qəbul edilir:

Yaradılış və təkamül yaşayan canlıların mənşəyi haqqında verilə biləcək yeganə iki açıqlamadır. Canlılar dünyada ya tamamilə mükəmməl və qüsursuz bir şəkildə ortaya çıxmışlar, ya da belə olmamışdır. Əgər belə olmamışdırsa, bir dəyişmə müddəti sayəsində özlərindən əvvəl var olan bəzi canlı növlərindən təkmilləşərək meydana gəlməlidirlər. Amma əgər qüsursuz və mükəmməl bir şəkildə ortaya çıxmışlarsa, o halda, sonsuz güc sahibi olan bir ağıl tərəfindən yaradılmış olmalıdırlar.¹²

Fosillər isə canlıların yer üzündə qüsursuz və mükəmməl bir şəkildə ortaya çıxdıqlarını göstərir. Yəni “növlərin mənşəyi” Darvinin zənn etdiyi əksinə, təkamül deyil, yaradılışdır.

İnsanın təkamülü nağılı

Təkamül nəzəriyyəsini müdafiə edənlərin ən çox gündəliyə gətirdikləri mövzu insanın mənşəyi mövzudur. Bu mövzudakı darvinist iddia bu gün yaşayan müasir insanın meymunabənzər bəzi varlıqlardan gəldiyini fərz edir. 4-5 milyon il əvvəl başladığı fərz edilən bu müddətdə müasir insanla ataları arasında bəzi “ara nümunə”lərin yaşadığı iddia edilir. Həqiqətdə tamamilə xəyali olan bu ssenaridə dörd təməl “kateqoriya” sayılır:

1-*Australopithecus*

2-*Homo habilis*

3-*Homo erectus*

4-*Homo sapiens*

Təkamülçülər insanların sözdə ilk meymunabənzər atalarına “cənub meymunu” mənasını verən *australopithecus* adını verirlər. Bu canlılar həqiqətdə soyu tükənmiş bir meymun növündən başqa bir şey deyil. Məşhur ingilis və amerikalı iki anatomiyaçı Lord Solly Zuckerman və prof. Charles Oxnardın *australopithecus* nümunələri üzərində apardığı çox geniş əhatəli tədqiqat bu canlıların yalnız soyu tükənmiş bir meymun növünə aid olduğunu və insanlarla heç bir bənzərliklərinin olmadığını göstərmişdir.¹³

Təkamülçülər insan təkamülünün bir sonrakı mərhələsini də “homo”, yəni insan olaraq sinifləndirirlər. İddiaya görə, “homo”

ardıcılığındakı canlılar *australopithecus*lardan daha çox inkişaf etmişlər. Təkamülçülər bu fərqli canlılara aid fosilləri ard-arda düzərək xəyali bir təkamül sxemi meydana gətirirlər. Bu sxem xəyalidir, çünki həqiqətdə bu fərqli siniflər arasında təkamüli bir əlaqənin olduğu qətiyyən isbat edilə bilməmişdir. Təkamül nəzəriyyəsinin 20-ci əsrdəki ən əhəmiyyətli müdafiəçilərindən biri olan Ernst Mayr ““Homo sapiens”ə uzanan zəncir həqiqətdə itmişdir”, -deyərək bunu qəbul edir.¹⁴

Təkamülçülər “*australopithecus* > *homo habilis* > *homo erectus* > *homo sapiens*” sıralamasını yazarkən bu növlərin hər birinin bir sonrakının atası olduğu təəssüratını verirlər. Halbuki paleoantropoloqların son tapıntıları *australopithecus*, *homo habilis* və *homo erectus*un dünyanın fərqli bölgələrində eyni dövrlərdə yaşadıklarını göstərir.¹⁵

Bundan başqa, *homo erectus* sinifləməsinə aid insanların bir hissəsi müasir dövrlərə qədər yaşamış, *homo sapiens*, *neandertalensis* və *homo sapiens sapiens* (müasir insan) ilə eyni mühitdə yan-yana olmuşlar.¹⁶

Bu isə, əlbəttə, bu siniflərin bir-birlərinin ataları olduğu iddiasının əsassızlığını açıq şəkildə ortaya qoyur. Harvard Universitetinin paleontoloqlarından Stephen Jay Gould özünün də bir təkamülçü olmasına baxmayaraq, darvinist nəzəriyyənin düşdüyü bu çıxılmaz vəziyyəti belə açıqlayır:

Əgər bir-birilə paralel şəkildə yaşayan üç fərqli hominid (insana xas) xətti varsa, o halda, bizim soy ağacımıza nə oldu? Açıqdır ki, bunların biri digərindən gələ bilməz. Bundan başqa, biri digəri ilə müqayisə edildiyində təkamüli bir inkişaf tərzini göstərmirlər.¹⁷ Qısa olaraq, mediya və ya dərs kitablarında yer alan xəyali bəzi “yarı meymun, yarı insan” canlıların şəkilləri ilə, yəni sırf təbliğat yolu ilə dəstəklənməyə çalışılan insanın təkamülü ssenarisi heç bir elmi təməli olmayan bir nağıldan ibarətdir.

Bu mövzunu uzun illər araşdıran, xüsusilə *australopithecus* fosilləri üzərində 15 il tədqiqat aparan İngiltərənin ən məşhur və hörmətli alimlərindən Lord Solly Zuckerman bir təkamülçü olmasına baxmayaraq, ortada meymunabənzər canlılardan insana uzanan həqiqi bir soy ağacı olmadığı nəticəsinə gəlmişdir.

Zuckerman bir də maraqlı “elm şkalası” tərtib etmişdir. Elmi olaraq qəbul etdiyi bilik sahələrindən elmdən kənar qəbul etdiyi bilik sahələrinə qədər bir yelpik hazırlamışdır. Zuckermanın bu cədvəlinə görə, ən “elmi” (yəni konkret məlumatlara əsaslanan) bilik sahələri kimya və fizikadır. Yelpikdə bunlardan sonra biologiya elmləri, sonra da ictimai elmlər gəlir. Yelpiyin ən aşağısında, yəni ən “elmdən kənar”

sayılan hissəsində isə Zuckermana görə telepatiya, altıncı hiss kimi “duyğu sonrası qəbul etmə” anlayışları və bir də “insanın təkamülü” vardır! Zuckerman yelpiyin bu yerini belə açıqlayır:

Obyektiv həqiqətin sahəsindən çıxıb bioloji elm olaraq fərz edilən bu sahələrə (yəni duyğu sonrası qəbul etməyə və insanın fosil tarixinin şərh olunmasına) girdiyimizdə təkamül nəzəriyyəsinə inanan bir adam üçün hər şeyin mümkün olduğunu görərik. Belə ki, nəzəriyyələrinə qəti inanan bu adamların ziddiyyətli bəzi qərarların eyni anda qəbul etmələri belə mümkündür.¹⁸

Budur, insanın təkamülü nağılı da nəzəriyyələrinə kor-koranə inanan bəzi insanların tapdıqları bəzi fosilləri birtərəfli şəkildə izah etmələrindən ibarətdir.

Darvin düsturu!

İndiyədək araşdırdığımız bütün texniki dəlillərlə yanaşı, istəyirsinizsə, təkamülçülərin necə axmaq bir inanca sahib olduqlarını bir də uşaqların anlaya biləcəyi qədər açıq bir nümunə ilə yekunlaşdıraq.

Təkamül nəzəriyyəsi həyatın təsadüfən meydana gəldiyini iddia edir. Dolayısı ilə, bu iddiaya görə, cansız və şüursuz atomlar bir yerə gələrək, əvvəlcə, hüceyrəni meydana gətirmişlər və sonra eyni atomlar bir şəkildə digər canlıları və insanı meydana gətirmişlər. İndi düşünək: həyatın elementi olan karbon, fosfor, azot, kalium kimi elementləri bir yerə gətirdiyimizdə bir topa meydana gəlir. Bu atom topası hansı əməliyyatdan keçirilsə də, tək bir canlı meydana gətirə bilməz. İstəyirsinizsə, bu mövzuda bir “təcrübə” hazırlayaq və təkamülçülərin əslində müdafiə etdiyi, amma yüksək səslə dilə gətirə bilmədiyi iddianı onlar adına “Darvin düsturu” adı ilə arşdıraq:

Təkamülçülər çoxlu sayda böyük bir qabın içinə həyatın quruluşundakı fosfor, azot, karbon, oksigen, dəmir, maqnezium kimi elementlərdən bol miqdarda qoysunlar. Hətta normal şərtlərdə olan ancaq bu qarışıqın içində olmasını lazım gördükləri vəsaitləri də bu qablara əlavə etsinlər. Qarışıqların içinə istədikləri qədər amin turşusu, istədikləri qədər də (tək birinin belə təsadüfi meydana gəlmə ehtimalı 10^{-950} olan) zülal doldursunlar. Bu qarışıqlara istədikləri nisbətdə istilik və nəmlik versinlər. Bunları istədikləri inkişaf etmiş cihazlarla qarışdırsınlar. Qabların başına da dünyanın ən öndə gələn alimlərini qoysunlar. Bu mütəxəssislər atadan oğula, nəsildən nəslə köçürərək

ADAMLIQ DINI

növbəti milyardlarla, hətta trilyonlarla il davamlı qabların başında gözləsinlər. Bir canlının meydana gəlməsi üçün hansı şərtlərin var olması lazım olduğuna inanılırsa, hamısından istifadə etmək sərbəst olsun. Ancaq nə etsələr də, o qablardan qətiyyən bir canlı çıxara bilməzlər. Zürafələri, aslanları, arıları, bülbülləri, tutuquşuları, atları, delfinləri, gülləri, zanbaqları, qərənfilləri, bananları, portağalları, almaları, xurmaları, pomidorları, qovunları, qarpızları, əncirləri, zeytunları, üzümləri, şaftalıları, tovuz quşlarını, rəngarəng kəpənəkləri və bunun kimi milyonlarla canlı növündən heç birini meydana gətirə bilməzlər. Yalnız burada bir neçəsini saydığımız bu canlı varlıqları deyil, bunların tək bir hüceyrəsini belə əldə edə bilməzlər.

Qısaı, şüursuz atomlar bir yerə gələrək hüceyrəni meydana gətirə bilməzlər. Sonra yeni bir qərar verib, bir hüceyrəni ikiye bölüb, sonra ard-arda başqa qərarlar alıb elektron mikroskopunu tapan, sonra öz hüceyrə quruluşunu bu mikroskop altında izləyən professorları meydana gətirə bilməzlər. Maddə ancaq Allahın üstün yaratması ilə həyat tapar. Bunun əksini iddia edən təkamül nəzəriyyəsi isə ağıla tamamilə zidd bir mənasız sözdür. Təkamülçülərin ortaya atdığı iddialar üzərində bir az belə düşünmək üstdəki nümunədə olduğu kimi, bu həqiqəti açıq şəkildə göstərir.

Göz və qulaqdakı texnologiya

Təkamül nəzəriyyəsinin qətiyyən izah edə bilmədiyi bir başqa mövzu isə göz və qulaqdakı üstün qəbul etmə keyfiyyətidir.

Gözlə əlaqədar mövzuya keçməzdən əvvəl, “necə görürük?” sualına qısa cavab verək. Bir cisimdən gələn şüalar gözdə retinaya tərs düşür. Bu şüalar buradakı hüceyrələr tərəfindən elektrik siqnallarına çevrilir və beynin arxa hissəsindəki görmə mərkəzi deyilən kiçik bir nöqtəyə çatır. Bu elektrik siqnalları bir silsilə əməliyyatdan sonra beyindəki bu mərkəzdə görüntü kimi hiss olunur. Bu məlumatdan sonra indi düşünək:

Beyin işığa bağlıdır. Yəni beynin içi tamamilə qaranlıqdır, işıq beynin olduğu yerə girə bilməz. Görüntü mərkəzi deyilən yer qaranlıq, işığın əsla çatmadığı, bəlkə də heç qarşılaşmadığınız qədər qaranlıq bir yerdir. Ancaq siz bu zülmət qaranlıqda işıqlı, tərtəmiz bir dünyanı seyr edirsiniz.

Üstəlik, bu o qədər dəqiq və keyfiyyətli bir görüntüdür ki, 21-ci

əsr texnologiyası belə hər cür imkana baxmayaraq, bu dəqiqliyi təmin edə bilməmişdir. Məsələn, bu anda oxuduğunuz kitaba, kitabı tutan əllərinizə baxın, sonra başınızı qaldırın və ətrafınıza baxın. Bu anda gördüyünüz dəqiqlik və keyfiyyətdəki bu görüntünü başqa bir yerdə gördünüzmü? Bu qədər dəqiq bir görüntünü sizə dünyanın bir nömrəli televizor şirkətinin çıxardığı ən inkişaf etmiş televizor ekranı da verə bilməz. 100 ildir ki, minlərlə mühəndis bu dəqiqliyə çatmağa çalışırlar. Bunun üçün fabriklər, nəhəng təsisatlar qurulur, araşdırmalar aparılır, plan və dizaynlar inkişaf etdirilir. Yeni bir televizor ekranına baxın, bir də bu anda əlinizdə tutduğunuz bu kitaba. Arada böyük bir dəqiqlik və keyfiyyət fərqlinin olduğunu görəcəksiniz. Üstəlik, televizor ekranı sizə iki ölçülü bir görüntü göstərir, halbuki siz üç ölçülü, dərin bir perspektivi izləyirsiniz.

Uzun illərdir ki, on minlərlə mühəndis üç ölçülü ekran düzəltməyə, gözün görmə keyfiyyətinə çatmağa çalışırlar. Bəli, üç ölçülü bir ekran sistemi düzəldə bildilər, amma onu da eynək taxmadan üç ölçülü görmək mümkün deyil, qaldı ki, bu süni bir üç ölçüdür. Arxa tərəf daha bulanıq, ön tərəf isə kağız dekorasiyası kimi durur. Heç bir zaman gözün gördüyü qədər dəqiq və keyfiyyətli bir görüntü meydana gəlməz. Kamerada da, televizorda da mütləq görüntü itkisi meydana gəlir.

Təkamülçülər bu keyfiyyətli və dəqiq görüntünü meydana gətirən mexanizmin təsadüfən meydana gəldiyini iddia edirlər. İndi biri sizə “otağınızda ki televizor təsadüflər nəticəsində meydana gəldi, atomlar bir yerə gəlib bu görüntünü meydana gətirən aləti meydana gətirdi”, -desə, nə düşünərsiniz? Minlərlə adamın bir yerə gəlib edə bilmədiyini şüursuz atomlar necə etsin?

Gözün gördüyündən daha primitiv olan bir görüntünü meydana gətirən alət təsadüfən meydana gələ bilmirsə, gözün və gözün gördüyü görüntünün də təsadüfən meydana gələ bilməyəcəyi çox açıqdır. Eyni vəziyyət qulaq üçün də etibarlıdır. Xarici qulaq ətrafdakı səsləri qulaq çanağı vasitəsilə qəbul edib orta qulağa çatdırır; orta qulaq aldığı səs titrəyişlərini gücləndirib daxili qulağa ötürür; daxili qulaq da bu titrəyişləri beyindəki eşitmə mərkəzinə verir.

Gözdəki vəziyyət qulaq üçün də etibarlıdır, yəni beyin işıq kimi səsə də bağlıdır, səs keçirməz. Dolayısı ilə, çölü nə qədər gurultulu olsa da, beynin içi tamamilə səssizdir. Buna baxmayaraq, ən dəqiq səslər beyində qəbul edilir. Səs keçirməyən beyninizdə bir orkestrin

simfoniyaqlarını dinləyirsiniz, izdihamlı bir mühitin bütün səs-küyünü eşidirsiniz. Amma o anda həssas bir cihazla beyninizin içindəki səs səviyyəsi ölçülsə, burada iti bir səssizliyin hakim olduğu görülcək. Dəqiq bir görüntü əldə edə bilmək ümidi ilə texnologiya necə istifadə edilirsə, səs üçün də eyni səylər on illərdir davam etdirilir. Səs yazma cihazları, musiqi mərkəzləri, bir çox elektronik alət, səs qəbul edən musiqi sistemləri bu işlərdən bəziləridir. Ancaq bütün texnologiyaya, bu texnologiyada çalışan minlərlə mühəndisə və mütəxəssisə baxmayaraq, qulağın meydana gətirdiyi dəqiqlik və keyfiyyətdə bir səs əldə edilməmişdir.

Ən böyük musiqi sistemi şirkətinin istehsal etdiyi ən keyfiyyətli musiqi mərkəzini düşünün. Səsi yazdıqda mütləq səsin bir qismi itir və ya az da olsa, mütləq əngəl meydana gələr və ya musiqi mərkəzini açdığınızda hələ musiqi başlamadan bir xışıltı mütləq eşidərsiniz. Ancaq insan bədənindəki texnologiyanın məhsulu olan səslər son dərəcə dəqiq və qüsursuzdur. Bir insan qulağı heç vaxt musiqi setində olduğu kimi, xışıltı və ya əngəl qəbul etməz; səs necədirsə, tam və dəqiq bir şəkildə onu qəbul edir. Bu vəziyyət insan yaradıldığı gündən indiyədək belədir. İndiyə qədər insanların düzəltdiyi heç bir görüntü və səs cihazı, göz və qulaq qədər həssas və müvəffəqiyyətli bir qəbul edici olmamışdır. Ancaq görmə və eşitmə hadisəsində bütün bunlardan başqa böyük bir həqiqət yenə vardır.

Beynin içində görən və eşidən şüur kimə aiddir?

Beynin içində rəngli dünyanı seyr edən, simfoniyaqları, quşların civiltisini dinləyən, gülü iyləyən kimdir?

İnsanın gözlərindən, qulaqlarından, burnundan gələn xəbərdarlıqlar elektrik signalı olaraq beynə gedir. Biologiya, fiziologiya və ya biokimya kitablarında bu görüntünün beyində necə meydana gəldiyinə dair bir çox məlumat oxuyubsunuz. Ancaq bu mövzu haqqındakı ən əhəmiyyətli həqiqətə heç bir yerdə rast gələ bilməzsiniz: Beyində bu elektrik siqnallarını görüntü, səs, qoxu və hiss hesab edən kimdir? Beynin içində gözə, qulağa, buruna ehtiyac duymadan bütün bunları qəbul edən bir şüur var. Bu şüur kimə aiddir?

Əlbəttə, bu şüur beyni meydana gətirən sinirlər, yağ təbəqəsi və sinir hüceyrələrinə aid deyil. Buna görə, hər şeyin maddədən ibarət olduğunu zənn edən darvinist-materialistlər bu suallara cavab verə

bilmirlər. Çünki bu şüur Allahın yaratdığı ruhdur. Ruh görüntünü seyr etmək üçün gözə, qulağa, buruna ehtiyac duymaz. Bunlardan əlavə düşünmək üçün beynə ehtiyac duymaz.

Bu açıq və elmi həqiqəti oxuyan hər insanın beynin içindəki bir neçə kub santimetirlik qaranlıq məkana bütün kainatı üç ölçülü, rəngli, kölgəli və işıqlı olaraq sığdıran uca Allahı düşünməli, Ondan qorxmalı, Ona sığınmalıdır.

Materialist bir inanc

Bura qədər araşdırdığımız təkamül nəzəriyyəsinin elmi tapıntılarla açıq şəkildə ziddiyyət təşkil edən bir iddia olduğunu göstərir. Nəzəriyyənin həyatın mənşəyi haqqındakı iddiası elmə ziddir, qarşıya qoyduğu təkamül mexanizmlərinin heç bir təkmilləşdirici təsiri yoxdur və fosillər nəzəriyyənin tələb etdiyi ara formaların yaşamadığını göstərir. Bu vəziyyətdə, əlbəttə, təkamül nəzəriyyəsinin elmə zidd bir düşüncə olaraq bir kənara atmaq lazımdır. Necə ki, tarix boyu dünya mərkəzli kainat modeli kimi bir çox düşüncə elmin gündəmindən çıxarılmışdır. Amma təkamül nəzəriyyəsi israrla elmin gündəmində tutulmaqdadır. Hətta bəzi insanlar nəzəriyyənin tənqid olunmasını “elmə hücum” kimi göstərməyə belə çalışırlar. Yaxşı, bəs niyə?...

Bu vəziyyətin səbəbi təkamül nəzəriyyəsinin bəzi çevrələr üçün özündən əsla imtina edilə bilməyəcək dogma bir inanc olmasıdır. Bu çevrələr materialist fəlsəfəyə kor-koranə bağlıdırlar və darvinizmi də təbiətə gətirilə biləcək yeganə materialist izah olduğu üçün mənimsəyirlər. Bəzən bunu açıq şəkildə etiraf da edirlər. Harvard Universitetindən məşhur bir genetik və eyni zamanda öndə gələn bir təkamülçü Richard Lewontin “əvvəl materialist, sonra alim” olduğunu belə etiraf edir:

Bizim materializmə bir inancımız var, “a priori” (əvvəldən qəbul edilmiş, doğru fərz edilmiş) bir inandır bu. Bizi dünyaya materialist bir izah gətirməyə məcbur edən şey elmin üsulları və qaydaları deyil. Əksinə, materializmə olan “a priori”yə bağlılığımız səbəbi ilə dünyaya materialist bir izah gətirən araşdırma üsullarını və anlayışları hazırlayırıq. Materializm mütləq doğru olduğuna görə də ilahi bir izahın səhnəyə girməsinə icazə verə bilmərik.¹⁹

Bu sözlər darvinizmin materialist fəlsəfəyə bağlılıq uğruna yaşadılan bir doqma olduğunun açıq ifadələridir. Bu doqma maddədən başqa heç bir varlığın olmadığını fərz edir. Bu səbəblə də cansız, şüursuz

maddənin həyatı yaratdığına inanır. Milyonlarla fərqli canlı növünün, məsələn, quşların, balıqların, zürafələrin, böcəklərin, ağacların, çiçəklərin, balinaların və insanların maddənin öz içindəki qarlılıqlı təsirlərlə, yəni yağan yağışla, çaxan şimşəklə cansız maddənin içindən meydana gəldiyini qəbul edir. Həqiqətdə isə bu, həm ağıla, həm də elmə zidd bir qəbuldur. Amma darvinistlər öz deyimləri ilə “ilahi bir izahın səhnəyə girməməsi” üçün bu qəbulu müdafiə etməyə davam edirlər.

Canlıların mənşəyinə materialist zehniyyətlə baxmayan insanlar isə bu açıq həqiqəti görəcəklər: Bütün canlılar üstün bir güc, bilik və ağıla sahib olan bir Yaradıcının əsərləridir. Yaradıcı bütün kainatı yoxdan var edən, qüsursuz şəkildə təşkil edən və bütün canlıları yaradıb şəkilləndirən Allahdır.

Təkamül nəzəriyyəsi dünya tarixinin ən təsirli cadusudur

Burada bunu da ifadə etmək lazımdır ki, zehniyyətsiz, heç bir ideologiyanın təsiri altında qalmadan, yalnız ağıl və məntiqindən isitifadə edən hər kəs elm və mədəniyyətdən uzaq cəmiyyətlərin xurafatlarını xatırladan təkamül nəzəriyyəsinin inanılması qeyri-mümkün bir iddia olduğunu asanlıqla anlayacaq.

Yuxarıda da ifadə edildiyi kimi, təkamül nəzəriyyəsinə inananlar böyük bir qabın içində bir çox atomu, molekulu, cansız maddəni dolduran və bunların qarışığından zaman içində düşünən, bir çox tapıntının müəllifi olan professorların, universitet tələbələrinin, Eynşteyn, Həbl kimi alimlərin, Frank Sinatra, Charlton Heston kimi sənətçilərin, bununla yanaşı, ceyranların, limon ağaclarının, qərənfillərin çıxacağına inanırlar. Üstəlik, bu axmaq iddiaya inananlar alimlər, professorlar, mədəni və təhsilli insanlardır. Bu səbəblə, təkamül nəzəriyyəsi üçün “dünya tarixinin ən böyük və ən təsirli cadusu”-ifadəsini işlətmək yerinə düşər. Çünki dünya tarixində insanların bu dərəcə aqlını başından alan, ağıl və məntiqlə düşünmələrinə imkan verməyən, gözlərinin önünə sanki bir pərdə çəkib çox açıq olan həqiqətləri görmələrinə mane olan bir başqa inanc və ya iddia yoxdur. Bu, qədim misirlilərin günəş tanrısı Raya, afrikalı bəzi qəbilələrin totemlərə, Səba xalqının Günəşə ibadət etməsindən, hz İbrahim qövmünün əlləri ilə düzəltdikləri bütlərə, hz Musa qövmünün qızıldan düzəltdikləri buzova ibadətlərindən daha dəhşətli və ağıla sığmaz bir korluqdur. Həqiqətdə bu vəziyyət Allahın Quranda işarə etdiyi bir ağılsızlıqdır. Allah bəzi insanların

anlayışlarının bağlanacağını və həqiqətləri görməkdə aciz duruma düşəcəklərini bir çox ayəsində bildirir. Bu ayələrdən bəziləri belədir:

Həqiqətən, kafirləri əzabla qorxutsan da, qorxutmasan da, onlar üçün birdir, iman gətirməzlər. Allah onların ürəyinə və qulağına möhür vurmuşdur. Gözlərində də pərdə vardır. Onları böyük bir əzab gözləyir! ("Bəqərə" surəsi, 6-7)

... Onların qəlbləri vardır, lakin onunla anlamazlar. Onların gözləri vardır, lakin onunla görməzlər. Onların qulaqları vardır, lakin onunla eşitməzlər. Onlar heyvan kimidirlər, bəlkə də, (ondan) daha çox zəlalətdədirlər. Qafil olanlar da məhz onlardır! ("Əraf" surəsi, 179)

Allah "Hicr" surəsində isə bu insanların möcüzələr görsələr belə, inanmayacaq qədər ovsunlandıqlarını belə bildirir:

Əgər onlara göydən bir qapı açsaq və onunla durmadan yuxarı dırmaşsalar yenə də: "Gözümüz bağlanmış, biz sehlənmişik", - deyirlər. (Hicr surəsi, 14-15)

Bu qədər geniş kütlənin üzərində bu cadunun təsirli olması insanların həqiqətlərdən bu qədər uzaq tutulması və 150 il bu cadunun təsirini itirməməsi isə sözlə izah edilə bilməyəcək qədər heyrat verici bir vəziyyətdir. Çünki bir və ya bir neçə insanın qeyri-mümkün ssenarilərə, axmaqlıq və məntiqsizliklərlə dolu iddialara inanmaları başa düşülə bilər. Ancaq dünyanın dörd tərəfindəki insanların şüursuz və cansız atomların ani bir qərarla bir yerə gəlib fəvqəladə bir təşkilat, intizam, ağıl və şüur göstərən qüsursuz bir sistemlə işləyən kainatı, həyat üçün uyğun olan hər cür xüsusiyyətə sahib olan Yer planetini və saysız kompleks sistemlə təchiz edilmiş canlıları meydana gətirdiyinə inanmasının "cadu"dan başqa bir izahı yoxdur.

Necə ki, Allah Quranda inkarçı fəlsəfəni müdafiə edən bəzi adamların etdikləri sehlərlə insanlara təsir etdiklərini Hz. Musa və firon arasında keçən bir hadisə ilə bizlərə bildirir. Hz. Musa firona haqq dini izah etdiyi zaman firon Hz. Musaya öz "bilikli sehləbazları" ilə insanların toplandığı bir yerdə qarşılaşmasını istəyir. Hz. Musa sehləbazlara, əvvəlcə, onların bacarıqlarını göstərməyini deyir. Bu hadisənin açıqlandığı ayə belədir:

(Musa:) "Siz atın", – dedi. Onlar atdıqda, adamların gözlərini bağlayıb (sehləyib) onları qorxutdular və böyük bir sehlə göstərdilər. ("Əraf" surəsi, 116)

ADAMLIQ DINI

Göründüyü kimi, fironun sehrbazları öz “hiylə”ləri ilə (hz. Musa və ona inananlar xaricində) insanların hamısını ovsunlaya bilmişlər. Ancaq onların atdıqlarına qarşı hz Musanın ortaya qoyduğu dəlil onların bu sehrini, ayədəki ifadə ilə “uydurduqlarını udmuş”, yəni təsirsiz etmişdir:

Biz də Musaya: “Əsanı tulla!”, – deyə vəhy etdik. Bir də (baxıb gördülər ki) əsa onların uydurub düzəltdikləri bütün şeyləri udur. Artıq haqq zahir, olanların uydurub düzəltdikləri yalanlar isə batil oldu. (Sehrbazlar) orada məğlub edildilər və xar olaraq geri döndülər. (“Əraf” surəsi, 117-119)

Ayələrdə də bildirildiyi kimi, daha əvvəl insanları ovsunlayaraq təsir edən bu adamların etdiklərinin bir saxtakarlıq olduğu başa düşülmüşdür. İndiki dövrdə də bir sehr təsiri ilə elm adı altında son dərəcə axmaq iddialara inanan və bunları müdafiə etmək üçün həyatını həsr edənlər əgər bu iddialardan imtina etməsələr, həqiqətlər tam mənası ilə ortaya çıxdığında və “sehr pozulduğunda” pis vəziyyətə düşəcəklər. Necə ki, təxminən 60 yaşına qədər təkamülü müdafiə edən və ateist fəlsəfəçi olan, ancaq daha sonra həqiqətləri görən Malcolm Muggeridge təkamül nəzəriyyəsinin yaxın gələcəkdə süqut edəcəyi vəziyyəti belə açıqlayır:

Mən özüm təkamül nəzəriyyəsinin xüsusilə tətbiq olunduğu sahələrdə gələcəyin tarix kitablarındakı ən böyük zarafat vəsaitlərindən biri olacağına inandım. Gələcək nəsil bu qədər səhv və naməlum bir fərziyyənin inanılmaz bir saflıqla qəbul edilməsini heyrlətlə qarşılayacaq.²⁰

Bu gələcək uzaqda deyil, əksinə, yaxın zamanlarda insanlar “təsadüflər”in ilah ola bilməyəcəklərini anlayacaqlar və təkamül nəzəriyyəsi dünya tarixinin ən böyük yalanı və ən şiddətli sehri olaraq təyin olunacaq. Bu şiddətli sehr böyük sürətlə dünyanın dörd tərəfində insanların üzərindən qalxmağa başlamışdır. Təkamül yalanının sirrini öyrənən bir çox insan bu yalana necə aldandığını heyrlətlə düşünürlər.

**...Sənin bizə öyrətdiklərimdən
başqa bizdə heç bir bilik yoxdur!
Həqiqətən, Sən Bilənsən, Müdriksən!”
(Bəqərə surəsi, 32)**

Haşiyə:

1. Sidney Fox, Klaus Dosə, Molecular Evolution and The Origin of life, New York: Marcel Dekker, 1977, səh. 2
2. Aleksandr I. Oparin, Origin of Life, (1936) New York, dover Publications, 1953 (Yeni nəşr), səh. 196
3. "New Evidence on Evolution of Early Atmosphere and Life", *Bulletin of the American Meteorological Society*, c. 63, Kasım 1982, səh. 1328-1330.
4. Stanley Miller, Molecular Evolution of Life: Current Status of the Prebiotic Synthesis of Small Molecules, 1986, səh. 7)
5. Jeffrey Bada, Earth, Fevral 1998, səh. 40.
6. Leslie E. Orgel, The Origin of Life on Earth, Scientific American, səh. 271, oktyabr 1994, səh. 78
7. Charles Darwin, The Origin of Species: A Facsimile of the first Edition, Harvard University Press, 1964, səh. 189
8. Charles Darwin, The Origin of Species: A Facsimile of the first Edition, Harvard University Press, 1964, səh. 179
9. B. G. Ranganathan, Origins?, Pennsylvania: The Banner Of Truth Trust, 1988
10. Charles Darwin The Origin of Species: A Facsimile of the first Edition, Harvard University Press, 1964, səh. 179
11. Derek A. Ager, "The Nature of the Fossil Record", *Proceedings of the British Geological Association*, c. 87, 1976, səh. 133
12. Douglas J. Futuyuma, Science on Trial, New York: Pantheon Books, 1983. səh. 197
13. Solly Zuckerman, Beyond The Ivory Tower, New York: Toplinger Publications, 1970, səh. 75-94; Charles E. Oxnard, "The Place of Australopithecines en Human Evolution: Grounds for Doubt", *Nature*, c. 258, səh. 389
14. J. Rennie, "Darwins Current Bulldog: Ernst Mayr", *Scientific American*, Dekabr 1992
15. Alan Walker, *Science*, c. 207, 1980, səh. 1103; A. J. Kelso, *Physical Antropology*, 1-ci nəşr, New York: J. B. Lipincott Co., 1970, səh. 221; M. D. Leakey, *Olduvai Gorge*, c. 3, Cambridge: Cambridge University Press, 1971, səh. 272
16. *Time*, Noyabr 1996
17. S. J. Gould, *Natural History*, c. 85, 1976, səh. 30
18. Solly Zuckerman, *Beyond The Ivory Tower*, New York: Toplinger Publications, 1970, səh. 19
19. Richard Lewontin, "The demon-Haunted World", *The New York Review of Books*, 9 Yanvar 1997, səh. 28
20. Malcolm Muggeridge, *The End of Christendom*, Grand Rapids: Eerdmans, 1980, səh. 43